

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1957

ANDRA KAMMAREN

Nr 6

22—27 februari

Debatter m. m.

Fredagen den 22 februari

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Onsjö ang. bestämmelserna om avdrag vid taxering för de s. k. fria yrkesutövarna	6
fru Ewerlöf ang. förbättringar av de statliga stödåtgärderna för underlättande av det vetenskapliga utbytet inom landet och med andra länders vetenskapsmän	7
herr Cassel ang. remisstiden för allmänna pensionsberedningens betänkande, m. m.	8

Tisdagen den 26 februari

Svar på frågor av:

herr Svensson i Krokstorp ang. ändring av sjukförsäkringslagens bestämmelser om ersättning för resekostnader	13
herr Hedin ang. anskaffande genom arméhundväsendet av hundar för fjällräddningstjänsten	13

Svar på interpellation av:

herr Senander ang. en särskild sjömansskatt	15
---	----

Interpellationer av:

herr Darlin ang. industrigarantilånen under nu rådande skärpta kreditförhållanden	19
herr Asp ang. inrättande av ett särskilt organ inom åklagar- och polisväsendet för brott mot det allmännas ekonomiska intressen	20
herr Rimås ang. vissa svårigheter för saluförandet av svenskodlade gurkor	21

Onsdagen den 27 februari fm.**Svar på frågor av:**

herr Larsson i Stockholm ang. beaktandet i samband med ombyggnaden av Stockholms centralstation av åldringars och invaliders förflyttningsproblem	24
herr Braconier ang. en redogörelse för resultaten av OEEC:s ministerrådsmöte i Paris	26
herr Svensson i Stenkyrka ang. redogörelse för den ställning Sverige intagit vid OEEC-sammanträdet i Paris till frågan om ekonomiskt samarbete	26
herr Christenson i Malmö ang. grunderna för tillsättningen av chefsposterna i de statsägda bolagen	29

Svar på interpellationer av:

herr Wahrendorff ang. åtgärder för en ökning av användning av inhemska skogsprodukter för bränsleändamål	31
herr Börjesson ang. förbättring av avsättningsförhållandena för svensk matlök	33
Löneplansrevision m. m.	35

Interpellationer av:

herr Strandh ang. ökade möjligheter för den mindre företagsamheten att få tillgång till långfristiga lån på den vanliga kapitalmarknaden	99
herr Jansson i Benestad ang. slopande av elskatten för en viss årsförbrukning	101

Onsdagen den 27 februari em.

Löneplansrevision m. m, (forts.)	102
Inköp, uppförande och istandsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen	116
Utrikesförvaltningen: Avlöningar	117
Inventarier för vissa beskickningar, delegationer och konsulat	118
Bidrag till internationell hjälpverksamhet	118
Stat för statens allmänna fastighetsfond	119
Inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58	122
Nybyggnad för konstfackskolan	126
Promilletalet för skogsvårdsavgiften för år 1957	128
Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.	133
Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen	142

Samtliga avgjorda ärenden**Tisdagen den 26 februari**

Val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret med suppleanter 11

Onsdagen den 27 februari em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. statstjänstemännens löner m. m.	35
— nr 28, ang. anslag under statens allmänna fastighetsfond m. m. för utrikesdepartementet	115
— nr 3, ang. utgifter under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet)	117
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. ändring i lagen om införande av landstingslagen	119
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. utgifter å tilläggsstat II (kommunikationsdepartementet)	119
— nr 24, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond	119
— nr 25, ang. överlåtelse av fastigheter	121
— nr 26, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag	122
— nr 27, om inställande av repetitionsövningarna	122
— nr 29, ang. nybyggnad för konstfackskolan	126
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 7, ang. promilletalet för skogs-vårdsavgiften	128
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 4, om fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	133
— nr 8, om lekmannanämnder i hovrätterna	133
— nr 10, ang. upphävande av lagen om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar m. m.	142
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 3, om upphävande av den s. k. jord-förvärvslagen	142
— nr 4, ang. ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket	150

Fredagen den 22 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 15 innevarande februari.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Advokat Birger Gezelius, f. d. 22/5 1894, Falun, är på grund av sjukhusvistelse (neurologisk utredning) oförmögen att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. den 18/2 t. o. m. den 2/3 1957; vilket härmed intygas på begäran.

Falu lasarett den 21/2 1957

Olle Hogeman

Lasarettsläk. vid medicinska avd.

Kammaren beviljade herr Gezelius ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 18 februari till och med den 2 mars.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1957 den 20 februari sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 47,

i följd varav nämnden ansett högsta domstolens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Fritiof Domö

Gunnar Lodenius

O. Malmborg

Ernst Jacobsson

År 1957 den 20 februari sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland regeringsrättens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva regeringsrättens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 45,

i följd varav nämnden ansett regerings-

Interpellation ang. bestämmelserna om avdrag vid taxering för de s. k. fria yrkesutövarna

rättens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Fritiof Domö

Gunnar Lodenius

O. Malmborg

Ernst Jacobsson

Protokollen lades till handlingarna; och skulle innehållet av dessa protokoll delgivas riksdagens kanslideputerade med anmodan att låta i ämnet uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till den skrivelse, som borde till Konungen avlätas.

§ 4

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till Riksdagen

Med anmälan att ledamoten av riksdagens andra kammare herr David Hall, som den 25 maj 1956 utsetts till fullmäktig i riksbanken för valperioden 1956—1959, avlidit den 7 februari 1957, få fullmäktige härigenom hemställa att val av en fullmäktig efter herr Hall måtte jämlikt § 70 mom. 1 riksdagsordningen verkställas för återstående delen av sagda valperiod.

Stockholm den 21 februari 1957

Å Fullmäktiges vägnar

Per Eckerberg

Karin Winberg

Kammaren biföll fullmäktiges hemställan.

§ 5

Föredrogs nedanstående till kammaren inkomna skrivelse:

Till Riksdagen

Undertecknad får härmed avsäga mig uppdraget att vara suppleant för fullmäktig i Sveriges riksbank.

Stockholm den 22 februari 1957

Patrik Svensson

Kammaren beslöt att med anledning av denna avsägelse val av en suppleant

i riksbanken i stället för den sålunda avgångne skulle i föreskriven ordning anställas.

§ 6

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till Riksdagen

Härmed får jag vördsamt anhålla om entledigande från uppdraget att vara personlig suppleant för riksbankschefen Per Åsbrink i dennes egenskap av fullmäktig i Sveriges riksbank.

Stockholm den 21 februari 1957

Ragnar Sundén

Kammaren biföll denna anhållan och beslöt att i anledning därav val av en suppleant för herr Åsbrink efter herr Sundén skulle i föreskriven ordning anställas.

§ 7

Föredrogs var efter annan följande å kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 492, av herr *Rimmerfors m. fl.*; och

till bevillningsutskottet motionen nr 493, av herr *Regnéll*.

§ 8**Interpellation ang. bestämmelserna om avdrag vid taxering för de s. k. fria yrkesutövarna**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **ON SJÖ** (bf), som anförde:

Herr talman! I fråga om avdragsrätten vid taxering till statlig och kommunal beskattning har under senare tid genomförts en del reformer, och flera synes vara att emotse. Det torde vara obestriddligt att vissa grupper av skattebetalare härvid kommer i en klart missgynnad ställning — jag syftar på de

Interpellation ang. förbättringar av de statliga stödåtgärderna för underlättande av det vetenskapliga utbytet inom landet och med andra länders vetenskapsmän

s. k. fria yrkesutövarna inom jordbruk, fiske, hantverk, handel etc. Några exempel skall här i korthet beröras.

Den som har inkomst av tjänst erhåller ett avdrag på 100 kronor för resor, oavsett om vederbörande haft någon sådan utgift eller inte. Har utgiften överstigit 100 kronor får avdraget avrundas uppåt till närmaste jämna 100-tal kronor. Dessa avdragsbestämmelser har ingen motsvarighet när det gäller de fria yrkena. I fråga om resor i yrket med egen bil är taxeringsmyndigheterna sålunda mycket restriktiva.

Den som har inkomst av kapital får ett avdrag med 100 kronor för ogift och 200 kronor för makar. Den som har skulder — vilket ju är mest vanligt bland de fria yrkesutövarna, som måste investera för att kunna driva sin rörelse — medges däremot inget motsvarande avdrag. Den som har ränteinkomst får således ett skattefritt avdrag, men inte den som har ränteutgift.

Från och med nästa år skall den som har inkomst av tjänst ha rätt till vissa skattefria naturaförmåner upp till 400 kronors värde. Det verkliga värdet av dessa naturaförmåner blir svårt för taxeringsmyndigheterna att kontrollera. De fria yrkesutövarna har inte fått några motsvarande förmåner. Tvärtom har de schablonvärden, som tillämpas vid uppskattningen av de fria yrkenas naturaförmåner, undan för undan höjts så att de numera tangerar gränsen för vad som kan anses skäligt. Jordbrukarna t. ex. har tidigare otvivelaktigt haft en viss skatteförmån, och en del har det kanske allttjämt genom den s. k. schablonmetoden. För det stora flertalet har den dock blivit till nackdel, beroende på att jordbrukarna mer och mer frångått naturahushållningen. Slakt och bak t. ex. förekommer praktiskt taget aldrig i många bygder. Detta skall visserligen tas hänsyn till vid taxeringen, men i praktiken torde så bli fallet i mycket ringa utsträckning, enär taxe-

ringsmyndigheterna ofta av den skattskyldige kräver mer än han av praktiska skäl kan åstadkomma för att bevisa sin »oskuld». Värdet av naturprodukterna beräknas efter ortens pris, varför här inte föreligger någon dold förmån.

Om avdragsrätt för studieunderstöd med upp till 2 700 kronor kommer att medges i enlighet med det föreliggande utredningsförslaget, så skulle enligt min mening de fria yrkesutövarna även därigenom bli missgynnade, såvida inte motsvarande avdragsrätt medges även för ekonomiskt stöd åt ungdomar, som vill starta och bryta sig en bana inom de fria yrkena.

Skulle avdragsrätt för amortering av studieskulder medges, så skulle detta innebära en påtaglig orättvisa, om inte även de fria yrkenas utövare finge motsvarande förmån.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att fråga statsrådet och chefen för finansdepartementet:

1) Anser herr statsrådet att nu gällande bestämmelser rörande avdrag vid taxering till statlig och kommunal beskattning ger rättvisa åt de s. k. fria yrkesutövarna?

2) Ämnar herr statsrådet innan nya avdragsmöjligheter eventuellt införs pröva avdragsbestämmelserna i deras helhet med hänsyn till de fria yrkesutövarnas rimliga krav på likställighet och rättvisa?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. förbättringar av de statliga stödåtgärderna för underlättande av det vetenskapliga utbytet inom landet och med andra länders vetenskapsmän

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru EWERLÖF (h), som yttrade:

Interpellation ang. remisstiden för allmänna pensionsberedningens betänkande, m. m.

Herr talman! Utvecklingen inom vetenskaperna har tvingat fram en ökning av det vetenskapliga utbytet såväl inom landet som med andra länders vetenskapsmän. Ett av uttrycken för denna utveckling utgör det ökade antal kongresser och sammankomster med vetenskapligt program, som nästan varje ämnesområde kan uppvisa, och den generella tendensen att behandla viktiga problem på ett internationellt plan i stället för regionalt eller nationellt.

Från statsmakternas sida utgår för att underlätta vetenskapsmäns studier i utlandet relativt begränsade bidrag. Enligt en gjord utredning uppfattas dessa bidrag av vetenskapsmännen som så otillräckliga och ansökningsförfarandet så krångligt, att många drar sig för att söka utnyttja de möjligheter som finns. En reell försämring av bidragen torde också ha inträffat sedan tiden före senaste världskriget. Speciellt drabbade av att bidragen minskat i värde är de vetenskapsmän, som endast har fast lön och vilkas privata budget oftast inte tillåter en större oregelbunden utgift, som de flesta dessutom måste betrakta som en utgift för tjänstens behöriga skötande.

Då man enligt min mening bör beakta, att deltagande i sammanträden och kongresser i regel är arbetsprestationer, vilkas produkter genom ytterligare arbete och forskning är ägnade att utveckla vetenskapsmännens område, är dessa utgifter att betrakta som kostnader för de arbetsuppgifter en vetenskapsman har såsom en statens tjänsteman.

De åtgärder som synes kunna vidtagas för att stimulera vetenskapsmän till önskvärt vetenskapligt utbyte är det inte möjligt att direkt precisera. Såväl ersättning för kostnader som avdrag för kostnader vid deklaration torde emellertid kunna ifrågakomma. Även en administrativ förenkling av ansökningsförfarandet är angelägen.

Med stöd av vad sålunda anförts an- håller jag om andra kammarens till- stånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att föreslå några förbättringar av de statliga stödåtgärder som är ämnade att för vetenskapsmän underlätta det vetenskapliga utbytet såväl inom landet som med andra länders vetenskapsmän?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation ang. remisstiden för allmänna pensionsberedningens betänkande, m. m.

Herr CASSEL (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Det svenska remissförfarandet fyller viktiga uppgifter. Det ger myndigheter och organisationer tillfälle att ur expertsynpunkt och ur allmän synpunkt granska förslag i väsentliga frågor, att framföra uppslag och kritik samt att sätta in problem i ett större sammanhang. Det uttrycker opinion och vägleder opinionen. Det ger ett brett och sakligt underlag för de beslutande instansernas bedömningar.

Ju större och ju mera ingripande en fråga är, ju fler medborgare den berör, desto angelägnare är det att remissförfarandet får en sådan utformning att problemet blir allsidigt och grundligt berett. Detta förutsätter två ting — att remisstiden blir tillräckligt lång för ordentliga överväganden och behövliga undersökningar samt att alla de beredes möjlighet att yttra sig, som kan förväntas ha intresse därav eller i objektiv mening värdefulla rön att meddela.

Den 1 februari 1957 avlämnade allmänna pensionsberedningen sitt betänkande, Förbättrad pensionering. Detta remitterades i vanlig ordning. Remissdag var den 6 februari och remisstiden utgår den 22 mars. Den har alltså fast-

Interpellation ang. remisstiden för allmänna pensionsberedningens betänkande, m. m.

ställt till sex veckor. Remissinstansernas antal begränsades och urvalet gjordes på ett sätt, som inte kan undgå att aktualisera debatten om allsidigheten i förfarandet.

Ingen torde vara beredd att förneka att »svenska folkets pensionsfråga» är en stor fråga, vars lösning för lång tid framåt kommer att ingripande påverka medborgarnas möjligheter till disposition av sina arbetsförtjänster, utvecklingen i svensk samhällsekonomi och svensk socialpolitik. Allmänna pensionsberedningen har presenterat nytt material, framfört nya synpunkter och framlagt nya förslag. Hela pensionsproblemet har kommit i ett nytt läge. En serie följdproblem måste vidareutredas, vilket också ställer krav på noga förberedda principståndpunkter.

Det är mot denna bakgrund jag anhallar om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet en remisstid på sex veckor tillräcklig för ett väl underbyggt ståndpunktstagande i en fråga av den art »Svenska folkets pensionsfråga» är?

2. Efter vilka principiella och praktiska överväganden har urvalet skett av dem som anmodats eller beretts tillfälle att yttra sig över allmänna pensionsberedningens betänkande Förbättrad pensionering?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 320) om införande av landstingslagen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgif-

ter för budgetåret 1957/58 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, i vad propositionen avser Kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1957/58, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa, kronan tillhöriga fastigheter,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag,

nr 27, i anledning av väckta motioner om inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1957/58 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till nybyggnad för konstfackskolan jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1957 skall utgå;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fort-

satt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,

nr 8, i anledning av väckta motioner om inrättande av lekmananämnder i hovrätterna vid behandling av brottmål m. m., och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 10 juli 1947 (nr 486) om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar, m. m.;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. jordförvärvslagen, och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner dels om skyndsam utredning rörande åtgärder mot ungdomsbrottsligheten och dels om en utredning angående samordning av de samhälleliga stödformer och åtgärder, som syftar till en lösning av barna- och ungdomsproblemen på längre sikt,

nr 2, i anledning av väckt motion om viss utvidgning av 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar, och

nr 3, i anledning av väckta motioner om skärpta åtgärder mot bilstölder.

§ 12

Tillkännagavs, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält, att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit framställningar

dels angående befrielse för byrådirektören Bror Herman Holm från skyldighet att återbetala någon del av den avlönning, som utgått till honom för hans tjänst vid militieombudsmannaexpeditionen, på grund av att han samtidigt uppburit tjänstepension såsom major å reservstat,

dels angående tillämpning för tjänstemän vid riksdagens verk av den löneplansrevision m. m., som riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag kan komma att godkänna för tjänstemän vid den övriga statsförvaltningen.

Denna anmälan bordlades.

§ 13

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunallag för Stockholm;

från statsutskottet:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående bestridande av kostnaderna för uppförande av en planerad endokrinologisk forskningsinstitution för karolinska sjukhuset;

från första lagutskottet:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16

februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 kap. 3 och 20 §§ rättegångsbalken; samt

från tredje lagutskottet:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden till extra utgifter.

§ 14

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 72, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 2 mom. lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott, tillställts kammarren.

Denna proposition bordlades.

§ 15

Anmäldes, att till herr andre vice talmannen under sammanträdet avlämnats följande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 61, angående riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m. väckta motioner, nämligen

nr 494, av herr *Rubbestad*, och

nr 495, av herr *Andersson* i Linköping och fru *Wallin*.

Dessa motioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.11.

In fidem

Gunnar Britth

Tisdagen den 26 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 19 och den 20 innevarande februari.

§ 2

Upplästes följande till kammarren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Sven Axel Mellqvist, f. d. 29/12 1912, Linnévägen 26, Falun, som för närvarande vårdas på Falu lasarets medicinska avdelning för magblödning, är på grund av denna sin sjukdom oförmögen att delta i riksdagsarbetet under tiden 21/2—16/3 1957; vilket härmed intygas på begäran. Falu lasarett den 25/2 1957

Olle Hogeman

Lasaretsläk. vid medicinska avd.

Kammarren beviljade herr Mellqvist ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 21 februari—den 16 mars.

Herr talmannen meddelade, att herr Netzén, som vid kammarrens sammanträde den 10 januari beviljats ledighet tills vidare från riksdagsgöromålen, denna dag intagit sin plats i kammarren.

§ 3

Upplästes följande till kammarren inkomna protokoll:

År 1957 den 26 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen anställa *ej mindre* fyllnadsval av fullmäktige i riksbanken *dels* för återstående delen av valperioden 1956—1959 efter herr

D. E. Hall, som avlidit, *dels ock* för återstående delen av valperioden 1955—1958 efter herr G. F. N. Kristensson, som avgått, *än även* val av suppleanter såväl för de nya fullmäktige som för riksdagens förut valda fullmäktige i riksbanken herrar Olof Andersson och P. V. Åsbrink, vilkas suppleanter, herr S. P. Svensson respektive herr O. R. Sundén, avgått; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för återstående delen av valperioden 1956—1959:

herr Svärd, N. Gunnar,
ledamot av första
kammaren med 44 röster;
dessutom avgåvos tre blanka valsedlar;

för återstående delen av valperioden 1955—1958:

herr Kollberg, Gustaf Napoleon,
ledamot av andra
kammaren med 46 röster;
dessutom avgavs en blank valsedel;

suppleant för herr Svärd:

herr Sundén, Otto Ragnar,
f. d. statssekreterare,
direktör med 44 röster;
dessutom avgåvos tre blanka valsedlar;

suppleant för herr Kollberg:

herr Aastrup, Nils G. E.,
ledamot av första
kammaren med 46 röster;
dessutom avgavs en blank valsedel;

suppleant för herr Andersson, Olof:

herr Ahlkvist, Karl Emil,
ledamot av första
kammaren med 45 röster;

suppleant för herr Åsbrink:

herr Westling, Otto Jakob,
ombudsman med 45 röster;
dessutom avgavs en blank valsedel.

Adolv Olsson O. Malmborg
K. G. Ewerlöf Gustaf Elofsson

År 1957 den 26 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen anställa *ej mindre* fyllnadsval av fullmäktige i riksgäldskontoret *dels* för återstående delen av valperioden 1955—1958 efter herr B. Näsgård, som frånträtt sitt uppdrag, *dels ock* för återstående delen av valperioden 1954—1957 efter herr G. L. Andersson, som avgått, *än även* val av suppleanter för de nya fullmäktige; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för återstående delen av valperioden 1955—1958:

herr Pettersson, Anders Petter,
ledamot av andra
kammaren med 41 röster;
dessutom avgåvos fyra blanka valsedlar;

för återstående delen av valperioden 1954—1957:

herr Svensson, Sven Patrik,
ledamot av andra
kammaren med 42 röster;

suppleant för herr Pettersson:

herr Johansson, N. Ivar,
ledamot av första
kammaren med 41 röster;
dessutom avgåvos fyra blanka valsedlar;

suppleant för herr Svensson:

herr Netzen, Klas Gösta,
ledamot av andra
kammaren med 42 röster.

Adolv Olsson O. Malmborg
K. G. Ewerlöf Gustaf Elofsson

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelser till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

Svar på fråga ang. viss ändring av sjukförsäkringslagens bestämmelser om ersättning för resekostnader — Svar på fråga ang. anskaffande genom arméhundväsendet av hundar för fjällräddningstjänsten

§ 4

Svar på fråga ang. viss ändring av sjukförsäkringslagens bestämmelser om ersättning för resekostnader

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ERICSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Krokstorp har frågat, om jag har för avsikt att för riksdagen framlägga förslag om sådan ändring av sjukförsäkringslagens bestämmelser om ersättning för resekostnader vid bl. a. intagning på sjukvårdsinrättning, att skärgårdens folk med hänsyn till is- och andra svårigheter må erhålla full ersättning för härigenom åsamkade extra kostnader.

De bestämmelser, som herr Svensson synes syfta på, är upptagna i en med stöd av sjukförsäkringslagen utfärdad kungörelse av den 10 december 1954 (nr 783). Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har jag den 15 juni 1956 tillkallat en utredningsman för att överse denna kungörelse och framlägga de förslag till jämkningar däri, som kan finnas motiverade. Till utredningsmannen har för övervägande överlämnats bl. a. en av Hasslö kommun gjord framställning om ändrade regler för beräkning av skärgårdsbefolkningens resekostnadsersättning. Utredningsuppdraget, som omfattar även annat än resekostnadsbestämmelserna, väntas bli slutfört senare i år.

Härpå anförde

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ber jag att få framföra ett tack för svaret på min fråga. Att socialministern redan hade tillsatt en utredning hade undgått min uppmärksamhet, och då jag gjorde en förfrågan hos förvaltningsmyndigheten för att få den saken kontrollerad,

fick jag också ett besked om att ingenting åtgjorts i saken.

Som det nu ligger till får jag förklara mig fullt nöjd med svaret. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att förslag i ärendet skall läggas fram inom kort, så att vi så snart som möjligt kan få frågan på riksdagens bord.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. anskaffande genom arméhundväsendet av hundar för fjällräddningstjänsten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin har till mig riktat en fråga rörande disposition inom fjällräddningstjänsten av hundar, utbildade för uppsökande av lavinoffer. Jag anhåller nu att få besvara frågan.

Den torde ha föranletts främst av den svåra olyckan vid Snasahögarna i Jämtland den 13 februari, då sex människor omkom genom lavinras. Ifrågasvarande spörsmål har uppmärksamrats av myndigheterna. Således har Kungl. Maj:t den 25 januari detta år ställt till länsstyrelsens i Jämtlands län förfogande medel, som möjliggör att sända två personer jämte hundar till en av specialutbildad instruktör ledd kurs för utbildning av lavinhundförare med hundar å Hardangervidda i Norge. Till kursen, som tager sin början just i dag och skall pågå till och med den 3 mars, har sänts två personer med tidigare utbildning i fråga om skötsel av hundar. Den ene är överfurir vid I 5 i Östersund och den andre är tulluppsyningsman i Storlien. Genom dessas utbildning erhålles en förare jämte hund i Storlien och en i Östersund, vilken senare skall hållas beredd att omedelbart vid behov transporteras med flyg till

Svar på fråga ang. anskaffande genom arméhundväsendet av hundar för fjällräddningstjänsten

andra trakter i länet. För detta ändamål finns i Östersund ett mindre flygplan, som är särskilt lämpligt för flygning inom fjällområden.

Avsikten är vidare att dessa personer skall utbilda andra förare och hundar. För denna utbildning finns i storlienområdet två lämpliga hundar, vars ägare är villig och lämplig att låta utbilda sig för lavinräddning. Länsstyrelsen avser vidare att i den mån lämpliga hundar kan uppbringas fortsätta med utbildningen; främst har man därvid fjällområdet i Härjedalen i åtanke.

Frågan synes i fortsättningen vara mest avhängig av om lämpliga hundar kan erhållas på de platser, som ligger i närheten av lavinfarliga områden. Man kan knappast räkna med att härför få disponera arméns hundar. Dessa utackorderas nämligen endast till platser som ligger i närheten av förläggningsorten. De vidtagna åtgärderna är emellertid ett första viktigt steg i rätt riktning, helst som man därigenom skaffat en viss beredskap för de av turister kanske mest besökta fjällområdena. Genom att de ifrågavarande personerna i sin tur kan verka som instruktörer och utbildare har man vidare skapat möjlighet att anordna kurser för förare och hundar även från andra berörda län. Länsstyrelsen i Jämtlands län har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och är beredd att medverka till att sådan utbildning kommer till stånd.

Vidare anförde

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag vill först tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det positiva svaret. Jag vill gärna betona, att min fråga, som bland annat föranleddes av den tragiska olyckan vid Snasahögarna, inte innebär att jag vill kritisera eller lägga ansvaret för det skedda på gruppens ledare eller någon annan. Det utesluter

inte att olyckan ändå både kan och bör föranleda en omprövning av alla åtgärder, såväl förebyggande som direkta hjälpåtgärder, som man kan vidta. Jag skulle därför vid detta tillfälle vilja göra några allmänna reflexioner.

Vår fjällvärld bereder årligen rekreation för allt fler turister. Enbart i Jämtland vistas över 8 000 skolungdomar och mer än 50 000 andra turister, ortsbefolkningen, t. ex. östersundsborna, oräknad. Man far dit och längtar sedan tillbaka för att få avkoppling för både kropp och själ. Men fjället är inte att leka med: den ena timmen kan det vara hur vänligt och ljuvligt som helst, den andra kan det insvepas i rykande snöstorm. Stormen, kölden och lavinerna ingår bland fjällvärldens faror. Självfallet har speciellt alla föräldrar till ungdomar som reser till fjälls rätt att kräva, att man vidtar alla rimliga säkerhetsåtgärder för att förhindra olycksfall av alla slag. När det gäller skolungdomens allmänna fjällfärder vågar jag av ganska lång erfarenhet som färdledare påstå, att resorna ur alla synpunkter är synnerligen välorganiserade och att därför föräldrarna kan känna sig trygga. Jag tror att riskerna är större vid mera privata turer, där ofta ingen tillräckligt erfaren ledare finns med i gruppen, även om det var fallet vid Snasahögarna.

De stora organisationerna som svarar för turistväsendet, Svenska turistföreningen och Skid- och friluftsförbundet, har givetvis stort ansvar och det allra största intresse av att så långt möjligt eliminera riskerna för olycksfall. Enligt min mening har de också känt detta ansvar och gjort ett jättearbete för att rösa leder och upplysa allmänheten om farorna uppe i fjällen. Inom Turistföreningen har också bildats en särskild lavinkommitté, som på grundval av erfarenheter och utländsk litteratur utarbetat broschyrer och skrifter som tillhandahålls fjällresenä-

Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt

rer. De båda organisationerna har i samarbete med försäkringsbolagens upplysningstjänst utarbetat en ny liten skrift, »Det vänliga fjället och det farliga», som bl. a. behandlar lavinfaran. Broschyren kommer att distribueras de närmaste dagarna, och jag tycker att den är särdeles bra.

Sedan 1920 har enligt uppgift 50 dödsoffer krävts i jämtlandsfjällen, under de sista åren allt fler i samband med lavinras. Jag tror det skulle vara av synnerligen stort värde om förutsättningarna för lavinras bleve föremål för vetenskaplig forskning. Man har från Turistföreningens lavinkommittés sida ifrågasatt om de självtagna uppgifterna inte lämpligen borde övertagas och fullföljas av statens meteorologiska och hydrologiska institution (SMHI), som har resurser för ett forskningsarbete på detta viktiga område. Jag vill ifrågasätta om det inte nu är på tiden att SMHI tar den uppgiften på sig.

Länsstyrelserna i de län som har fjällområden, vilka utnyttjas av turister, främst Jämtlands och Norrbottens, har nedlagt ett förtjänstfullt arbete för både förebyggande åtgärder, t. ex. genom bidrag till rösning, och hjälpåtgärder genom räddningstjänsten, som organiseras av respektive landsfiskaler. Efter vad jag kan förstå är räddningstjänsten väl organiserad, men hitintills har man inte i nämnvärd utsträckning använt sig av hundar annat än som draghundar för pulkor. Erfarenheter från bl. a. Schweiz visar, att lämpliga hundar kan ha en livsavgörande betydelse när det gäller att snabbt söka rätt på människor, speciellt vid lavinras. I de flesta fall känner hunden vittringen av i snö begravda människor och bör lätt kunna utbildas till att markera var de för raset utsatta finns. Det tar lång tid att med den traditionella metoden med långa pikar leta rätt på offren, som om de i tid blir framgrävda kan räddas till livet. I Norge har man bildat en lavinhundförening, och man börjar i dag,

som inrikesministern nämnde, en kurs för lavinhundförare, vilken glädjande nog även några svenskar bevistar. Enligt uppgift är det möjligt att på mycket kort tid utbilda lavinhundar. Det borde hos oss kunna ske antingen såsom i Schweiz inom armén vid arméns hundskola i Sollefteå eller också genom medverkan av Svenska brukshundsklubben i samarbete med vederbörande länsstyrelse. Många av de hundar som nu finns inom säkerhetstjänsten som draghundar borde kunna utbildas till lavinhundar. Ifrågasättas kan också, om inte de hundar, som på försök utbildas till minhundar, direkt eller efter kort utbildning skulle kunna användas som lavinhundar och i lämplig utsträckning placeras hos fodervärden vid eller i närheten av stationer i lavinfarliga områden. Det förefaller mig som om åtminstone en del hundar skulle kunna användas på det sättet. Det finns alltså många olika möjligheter att lösa frågan att få hundar till säkerhetstjänsten. På vilket sätt spelar ju mindre roll; huvudsaken är att det kommer hundar till säkerhetstjänsten. Jag tror, att det skulle vara av oskattbart värde, om frågan snarast blir löst, och vill därför än en gång tacka för inrikesministerns positiva svar. Om min fråga i någon mån har bidragit till att påskynda utvecklingen på detta område, är syftet med frågan uppnått.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt**

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Senander till mig riktat följande fråga:

Har statsrådet för avsikt, att, därest förslag till definitiv lösning av frågan

Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt

om en särskild sjömansskatt icke kan framläggas i år, ta initiativ till en provisorisk lösning vid innevarande riksdags vårsession?

I anledning härav får jag anföra följande.

Sjöfolkets önskemål att få en definitiv källskatt för inkomster som förvärfvas ombord är enligt min uppfattning välgrundade. Tidigare utredningar i frågan visar emellertid att avsevärda svårigheter måste övervinnas innan detta önskemål kan förverkligas. Bl. a. måste en samordning komma till stånd med de beskattnings- och uppbördsregler som gäller skattskyldiga i allmänhet. Kommunernas anspråk på skatteintäkter av sjöfolket skapar också särskilda problem. Om en reform på området skall få något egentligt värde, måste man vidare försöka åstadkomma enkelhet i tillämpningen. Vad som föranledde att ett tidigare kommittéförslag inte genomfördes var främst att det visade sig vara alltför komplicerat.

Genom en rekommendation av Nordiska rådet har i viss mån nya förutsättningar skapats för en lösning av sjömännens skattefråga. På svenskt initiativ har överläggningar upptagits med representanter för de övriga nordiska ländernas regeringar, och sjömansskatteutredningar har tillsats i Sverige, Danmark och Finland. Av direktiven för den svenska utredningen framgår, att jag är beredd att föra fram förslag, som för sjöfolkets del innebär enklare och mera standardiserade beskattningsregler än för övriga medborgargrupper.

Den svenska utredningen har arbetat skyndsamt. Det har inte varit möjligt att slutföra arbetet i sådan tid att förslag nu kan framläggas för riksdagen. Utredningen beräknar emellertid att vara färdig under försommaren i år. Inte heller de danska och finska utredningarna har ännu slutredovisat sina uppdrag.

Vad jag i det föregående anförte om den komplicerade karaktären av sjö-

folkets beskattningsfråga torde med tillräcklig tydlighet visa, att det varken är lämpligt eller ens möjligt att, såsom herr Senander ifrågasätter, nu genomföra en provisorisk lösning av densamma.

Härefter anförde

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Detta är ju positivt så till vida att finansministern förklarar att kravet på en särskild sjömansskatt är välgrundat. Finansministern ställer sig emellertid avvisande till tanken på en provisorisk sjömansskatt. Som skäl till denna inställning anföres, att avsevärda svårigheter måste övervinnas, innan önskemålet kan förverkligas. Svårigheterna uppges bestå i samordningen med de beskattnings- och uppbördsregler, som gäller skattskyldiga i allmänhet, och vidare kommunernas anspråk på skatteintäkter.

Jag vill inte underskatta svårigheterna. Men jag kan å andra sidan inte se, att dessa är så stora, att inte frågan skulle kunna ha lösts för länge sedan. Det har ju ändå pågått en hel rad av utredningar. Som jag framhöll i min interpellation aktualiserades frågan första gången år 1924. Vid 1934 års riksdag motionerades om utredning. Riksdagen beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att förenkla taxeringsförfarandet och utskyldsbetalningen för sjöfolk. Frågan hänsköts till 1936 års uppbördskommitté, som emellertid icke framlade något förslag i saken.

Den 8 maj 1942 uppdrogs åt chefen för postsparbanken J. Enger att såsom särskild sakkunnig utreda frågan. Hans betänkande var av den art, att det underkändes av sjöfolkets organisationer. Förslaget gick endast ut på att post-

Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt

sparbanken skulle fungera som ett slags intressekontor för sjöfolket.

1944 års uppbördsberedning behandlade också frågan om särskild sjömansskatt. Dess förslag blev emellertid att sjöfolket skulle ha samma uppbördssystem som övriga skattebetalare. Endast vissa särbestämmelser, som saknade reell betydelse, föreslogs. Förslaget skrinlades senare av regeringen.

1945 års riksdag begärde efter motionsledes framställda yrkanden på nytt hos Kungl. Maj:t, att frågan skulle utredas. Utredningen hade emellertid ännu år 1957 icke påbörjats, varför motionsledes yrkades, att utredningen skyndsamt skulle sättas i gång. Riksdagen biföll visserligen icke motionen, enär bevillningsutskottet inhämtat, att frågan var föremål för uppmärksamhet, men framhöll det önskvärda i att frågan snarast bringades till lösning.

I statsråd den 19 mars 1948 tillsattes en utredning på tre personer, den s. k. sjömansskatteutredningen. Dess betänkande visade, att några svårigheter att lösa denna fråga icke fanns. Förslaget blev att en definitiv skatt enligt en särskild sjömansskattetabell med frihet från deklarationsskyldighet och en för allt sjöfolk gällande kommunal skattesats skulle genomföras.

Kommerskollegium och samtliga sjöfolkets organisationer ställde sig positiva till förslaget, medan bland andra Landskommunernas förbund reste starkt motstånd. Tydligt var det detta motstånd som gjorde, att förslaget inte, som man allmänt väntat, förelades 1950 års riksdag.

Det blev senare en ny utredning av särskild sakkunnig inom finansdepartementet, länsassessorn P. Wilkens, som i en PM framlade ett förslag, icke till särskild sjömansskatt för det svenska sjöfolket utan för utländska sjömän anställda på svenska fartyg. Denna fråga är också löst enligt mycket enkla linjer, medan svenskt sjöfolk alltjämt har sin skattefråga olöst.

Slutligen bör anföras att 1953 års riksdag på förslag av bevillningsutskottet uttalade, att sjömansskatteutredningens förslag i stort sett var acceptabelt, och hemställde därför att Kungl. Maj:t, med beaktande av vad i betänkandet anförts, måtte ompröva frågan om en definitiv sjömansskatt och för riksdagen framlägga förslag härom. Resultatet blev som bekant en ny utredning.

Finansministern får ursäkt mig, om jag efter denna redogörelse för frågans gång betvivlar, att det är frågans komplicerade natur som orsakat förhållningen. På mig verkar det mera som om man här hade att göra med de obotfärdigas förhinder. Frågan har blöts och stötts en lång tid och borde vara mogen för en lösning. Det bör väl för övrigt betraktas som ett underbetyg åt den svenska statsförvaltningen, om den inte efter utredningar under ett par decennier skulle ha kunnat finna en lösning på ett problem, som exempelvis Norge löst för flera år sedan. Men så illa vill inte jag tro om svensk statsförvaltning.

Finansministern pekar emellertid nu på ett nytt skäl till uppskov med reformen. Det är, att en rekommendation av Nordiska rådet skapat nya förutsättningar för en lösning av frågan. Tydligt avses därmed en gemensam lösning för Sverige, Danmark och Finland. Norge är icke med, beroende på att detta land ansett sig gå i land med en lösning utan medverkan av Nordiska rådet och övriga nordiska länder.

I samtliga de berörda länderna pågår nu utredningar, men ingen av dem är färdig. För Sveriges del meddelar finansministern, att utredningen blir klar på försommaren i år. När de danska och finska utredningarna är klara, lämnas inget besked om. Frågans lösning ligger följaktligen alltjämt i ett ovisst fjärran.

Det var i vetskap härom som jag i min interpellation frågade om möjligheten av en provisorisk lösning. Jag var fullt medveten om att provisorier i lagstiftningsfrågor i allmänhet icke bör

Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt

eftersträvas. Men inför utsikten att lösningen av frågan genom samgåendet med andra nordiska länder på nytt skulle skjutas på framtiden ansåg jag det vara fullt befogat att fråga, om man inte tänkte tillgripa en provisorisk lösning. En sådan kan ske efter i stort sett de linjer som sjömansskattutredningen föreslagit.

Icke minst med hänsyn till rekryteringsvårigheterna inom den svenska handelsflottan, som gör att antalet utländska sjömän ständigt ökar, är det av behovet påkallat att en snabb lösning sker, vare sig den åstadkommes provisoriskt eller definitivt.

Som läget nu är kan jag endast inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att frågan med det snaraste bringas till sin lösning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord liggande proposition, nr 72, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 2 mom. lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott.

§ 8

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit framställningar

dels angående befrielse för byrådirektören Bror Herman Holm från skyldighet att återbetala någon del av den avlöning, som utgått till honom för hans tjänst vid militieombudsmannaexpeditionen, på grund av att han samtidigt uppburit tjänstepension såsom major å reservstat,

dels angående tillämpning för tjänstemän vid riksdagens verk av den löneplansrevision m. m., som riksdagen i

anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag kan komma att godkänna för tjänstemän vid den övriga statsförvaltningen.

§ 9

Föredrogs var för sig och remitterades till statsutskottet de på bordet liggande motionerna

nr 494, av herr *Rubbestad*, samt
nr 495, av herr *Andersson* i Linköping och fru *Wallin*.

§ 10

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, statsutskottets utlåtanden nr 3, 14, 18 och 24—29, bevillningsutskottets betänkande nr 7, första lagutskottets utlåtanden nr 4, 8 och 10, tredje lagutskottets utlåtanden nr 3 och 4 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 1—3.

§ 11

Föredrogs den av herr *Onsjö* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående bestämmelserna om avdrag vid taxering för de s. k. fria yrkesutövarna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs den av fru *Ewerlöf* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående förbättringar av de statliga stödåtgärderna för underlättande av det vetenskapliga utbytet inom landet och med andra länders vetenskapsmän.

Kammaren biföll denna anhållan.

Interpellation ang. industrigarantilånen under nu rådande skärpta kreditförhållanden**§ 13**

Föredrogs den av herr *Cassel* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående remisstiden för allmänna pensionsberedningens betänkande, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 14

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer, att statsutskottets utlåtanden nr 14, 28 och 3 måtte i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 15**Interpellation ang. industrigarantilånen under nu rådande skärpta kreditförhållanden**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **DARLIN** (h), som yttrade:

Herr talman! Den allmänna ekonomiska politik, som har förts i vårt land, karakteriseras sedan flera år av extraordinära åtgärder och ingripanden från statsmakternas sida.

Vissa av de företagna åtgärderna har syftat till att åstadkomma lättnader för olika grupper i samhället, vilka ansetts ha i särskild utsträckning blivit utsatta för politikens negativa verkningar. En sådan åtgärd är de 1954 inrättade s. k. industrigarantilånen, avsedda att öka den mindre företagsamhetens möjligheter att erhålla krediter, därigenom att staten inträdde som garant för låntagaren.

Räntan på de statsgaranterade lånen

har hela tiden legat under de vid varje tillfälle i bankerna tillämpade räntesatserna för industrikrediter med normala bankmässiga säkerheter, emedan den statliga garantien jämställt dessa lån med övriga av staten säkrade krediter.

I nuvarande än mer skärpta kreditläge har kravet på säkerhet såsom det primära vid kreditbedömningen kommit att till en del trängas tillbaka av skärpta krav på räntabiliteten hos det projekt krediten avser att finansiera. Den utomordentliga knappheten på lånemedel sedd mot bakgrunden av kreditinstitutens intresse av att få så god avkastning som möjligt på spararnas pengar har i ett par fall lett till att ansökningar om dylik kredit — beviljande av garanti kan ske först sedan ett kreditinstitut beviljat själva låneansökan — icke upptagits till behandling under hänvisning dels till kreditknappheten, dels till den relativt låga räntesatsen för dylika lån.

Visserligen har det ökade anslaget till företagareföreningarna inneburit en viss lättnad i de mindre företagens kreditssituation. Denna lättnad har dock varit av begränsad beloppsmässig omfattning och den har vidare ej heller varit generell på grund av företagareföreningarnas lokalisering. Utan att taga principiell ställning till statsgaranterade lån bör man därför kunna fästa uppmärksamheten vid här berörda förhållanden, som innebär att systemet med statlig kreditgaranti icke fått avsedd effekt.

Med stöd av det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet uppmärksammat att statsgarantien under rådande skärpta kreditförhållanden i viss utsträckning medfört att de s. k. industrigarantilånen icke nått sitt syfte?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. inrättande av ett särskilt organ inom åklagare- och polisväsendet för brott mot det allmännas ekonomiska intressen

Herr ASP (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Sedan några år tillbaka pågår i vårt land som känt omfattande och systematiska polisundersökningar med syftemål att uppspåra, utreda och lagligen beivra sådana förhållanden inom den allmänna förvaltningen, vilka ger anledning till misstanke att korruption i en eller annan form föreligger. Genom uppgifter i press och radio har allmänheten med stigande olust och bestörtning kunnat följa hur den ena s. k. mutaffären efter den andra rullats upp i alla sina beklämmande faser med frihetsberövanden, husundersökningar och lagföranden inför domstol. Av gjorda uttalanden synes även framgå att i dagens läge ytterligare ett förhållandevis stort antal misstänkta fall återstår, vilka ännu icke hunnit angripas.

Utredningarna, som letts av en särskilt förordnad åklagare, har tills nyligen väsentligen berört förhållandena inom den statliga förvaltningen. Härvid har åklagaren biträts av, förutom polispersonal, tjänstemän från statens sakrevision, vilka genom sin utbildning och sin verksamhet vid revisionen förvärvat särskilda kvalifikationer för bedrivande av undersökningar av detta slag.

I samband med det nyligen inträffade uppseendeväckande ingripandet mot en kommunal cheftjänsteman i en sydnorrländsk residensstad — av åklagaren misstänkt för bland annat tagande av muta och tjänstemissbruk — uppstod den situationen att undersökningsledaren vid tidpunkten för ingripandet stod utan biträde av revisionsexpertis. Till följd av sin instruktion ansåg sig nämligen sakrevisionen icke kunna lämna biträde åt åklagaren, enär undersökningen berörde kommunal och icke

statlig förvaltning. Sakkunnig hjälp från annat håll visade det sig anmärkningsvärt svårt att erhålla även från privata revisionsfirmor. Situationen reddes så småningom upp genom att sakrevisionen, sedan representanter för länet uppvaktat statsmakterna i frågan, beviljade två av sina tjänstemän ledighet med avstående av samtliga löneförmåner, för att stå till åklagarens förfogande. Innan dess hade emellertid en dyrbar vecka gått till ända, vilket torde ha avsevärt försvärat den pågående utredningen.

Polisutredningarna har principiellt sett kommit att syssla med förhållandena, vilka ägt samband med brott eller misstanke om brott mot det allmännas ekonomiska intressen. Härmed avses då icke endast av ämbetsmän begångna korruptions-, trolöshets- och försörjningsbrott utan även sådana fall där vissa överträdelse av t. ex. skattestrafflag, tulltaxebestämmelser och valutaförordningar befaras ha ägt rum. Såsom exempel på de erfarenheter, som därvid erhållits, må följande framhållas.

De typer av brott det här gällt har oftast karakteriserats därav att förundersökningen kommit att beröra mer än ett åklagardistrikt. Det har därvid framstått som en påtaglig fördel för utredningsarbetet att den särskilt förordnade åklagaren tillagts befogenhet att fullgöra de åligganden, som i förevarande avseenden skolat ankomma på åklagarmyndigheter å andra orter och att till hans förfogande stått såväl polispersonal som revisionsexperten.

Det torde till fullo ha bestyrkts att ett stadigvarande behov föreligger av en särskild organisation för bekämpande av brott mot det allmännas ekonomiska intressen, d. v. s. som berör icke endast det statliga utan även det kommunala området.

För att tillgodose det nämnda behovet bör ett sådant organ — som för närvarande icke finnes — så snart som möjligt upprättas. Då verksamheten principiellt sett får anses vara av övervägande polisiär natur, framstår det såsom na-

Interpellation ang. vissa svårigheter för saluförandet av svenskodlade gurkor

turligt och ändamålsenligt att den omhänderhaves av statspolisen, förslagsvis organiserad såsom en särskild rotel vid kriminalstatspolisen i Stockholm, som härför tilldelas erforderliga resurser av olika slag.

För att rationellt kunna fullgöra sina åligganden bör den ifrågavarande polispersonalen beredas tillfälle genomgå viss specialutbildning, som sannolikt torde kunna inpassas inom organisationens och tjänstens ram. Särskilt bör framhållas vikten av att rekryteringen av polispersonal till denna rotel på allt sätt främjas. Det torde sannolikt vara lämpligt att befattningshavarna avlönas med helstatliga medel samt att antalet tjänster och lönegrader så avpassas att en fullt tillfredsställande befordringsgång inom roteln åvägbringas.

Liksom hittills bör en särskild åklagare finnas förordnad. För bekämpningen av de här ifrågavarande brotten har det visat sig i synnerlig grad nödvändigt att äga tillgång till högkvalificerad revisionsteknisk expertis med grundlig administrativ erfarenhet inom främst den allmänna förvaltningsapparaten. Sådan expertis förutsättes vara ställd till statspolisens förfogande genom anställning därstädes. Rotelns verksamhet torde i avsevärd grad komma att präglas av brottsupptäckande, d. v. s. spanande arbete. Det torde därför icke kunna påräknas att polis- eller övrig personal härifrån kan tagas i anspråk för utredningar på förmögenhetsbrottens område.

Herr talman! I anledning av vad jag nyss anför, hemställer jag att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att i skyndsamt ordning vidtaga förberedande åtgärder för inrättande av ett särskilt organ inom åklagare- och polisväsendet för uppdagande och bekämpande av brott mot det allmännas ekonomiska intressen — med andra ord landsskadlig ekonomisk verksamhet — samt att i

dagens läge tillförsäkra de pågående, för rättsvården i vårt land så betydelsefulla utredningarna sådana personella och andra resurser att verksamheten icke i något avseende utsättes för risken att stagnera eller försvåras?

Denna anhållan bordlades.

§ 17**Interpellation ang. vissa svårigheter för saluförandet av svenskodlade gurkor**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr RIMÅS (fp), som yttrade:

Herr talman! Den svenska trädgårdsnäringen har under senare år kommit i en alltmera trängd situation bl. a. på grund av otillräckligt och ofta nyckfullt verkande gränsskydd. Sålunda inträffade under våren 1956, då den svenska gurksäsongen började, att stora mängder utländska gurkor importerades. Som resultat härav blev svenska marknaden övermättad av gurkor, med påföljd att varan blev av mindre god kvalitet (mjuknade av för lång lagring), ett visst köpmotstånd uppstod och priserna sjönk. Därmed blev hela årets gurksäsong förstörd. Eftersom gurkodlingen gäller en av den svenska trädgårdsnäringens stapelvaror, gjorde trädgårdsodlarna härigenom avsevärda förluster. Då ett upprekande av fjolårets händelser på detta område är att befara även för innevarande år, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder vill herr statsrådet vidtaga för att inför kommande säsong för saluförandet av svenskodlade gurkor i möjligaste mån undvika sådana svårigheter, vilka i fjol uppstod till men för både de svenska odlarna och konsumenterna till följd av den olägliga import som då förekom?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § 3 mom. samt punkt 2 av anvisningarna till 38 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 84, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare tillägg å de livräntor som utgå enligt förordningen den 11 juni 1943 (nr 347) om vissa ersättningar vid införandet av statsmonopol å importen av tobaksvaror, dels ock i ämnet väckt motion;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1956 vid dess trettionionde sammanträde fattade beslut, såvitt propositionen avser rekommendation angående välfärdsanordningar för arbetstagare; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar;

från tredje lagutskottet:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 2 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469); samt

från jordbruksutskottet:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1956 vid dess trettionionde sammanträde fattade beslut, såvitt avser rekommendationen nr 101 rörande yrkesutbildning inom jordbruket.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 69, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 70, för herr Bengt Elmgren att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 71, för herr Walter Sundström att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 72, för herr Karl Wistrand att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 73, för herr Tore Bengtsson att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 74, för herr Bertil Ohlin att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 75, för herr statsrådet Gunnar Hedlund att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 76, för herr Gustaf Fahlander att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 77, för fröken Gunnel Olsson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 78, för herr Gunnar Heckscher att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 79, för herr Ingemar Andersson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 80, för herr Gerard De Geer att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 81, för herr Torsten Andersson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling.

§ 19

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 66, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt,

nr 71, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.,

nr 73, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål,

nr 74, angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkesskada,

nr 75, angående godkännande av Sveriges anslutning till stadgan för det internationella atomenergiorganet,

nr 76, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., och

nr 78, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och 33 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Dessa propositioner bordlades.

§ 20

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 496, av herrar *Levin* och *Hamrin* i Kalmar, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 49, angående vattenvårdens organisation m. m.,

nr 497, av herr *Brandt m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition,

nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m.,

nr 498, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50,

nr 499, av herr *Håstad m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 54, angående utbyggnad av televisionsnätet m. m.,

nr 500, av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl., likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, samt

nr 501, av herr *Jansson* i Aspeboda, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 59, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957.

Vidare anmäldes följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 61, angående riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.:

nr 502, av fröken *Vinge m. fl.*,

nr 503, av herr *Nestrup*, och

nr 504, av herr *Nelander*.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.38.

In fidem

Gunnar Britth

Onsdagen den 27 februari

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. beaktandet i samband med ombyggnaden av Stockholms centralstation av åldringars och invaliders förflyttningsproblem

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Stockholm har frågat mig på vad sätt åldringarnas och invalidernas förflyttningsproblem beaktats vid de omändringar, som nu företas vid Stockholms centralstation.

Redan innan nu pågående arbeten på Stockholms centralstation sattes i gång, kunde de i gånghänseende handikappade resenärerna få tillstånd att passera spårområdet i plan. Efter centralstationens färdigställande behöver resenärerna till och från norra plattformarna liksom hittills inte passera genom någon gångtunnel eller några trappor. Vad de södra plattformarna beträffar skall normalt samtliga ankommande resenärer och en del av resenärerna till avgående tåg passera genom en gångtunnel och dess trappor. Personer, som inte kan gå i trappor, kan liksom tidigare passera spårområdet i plan. Härvid fordras dock, att vederbörande lotsas över av SJ-personal eller stadsbud. Om vägsträckan blir för lång, kan man genom hänvändelse till stadsbud eller SJ-personal få åka hela vägen i rullstol. Rullstol kan, om så önskas, beställas i förväg till visst tåg.

De möjligheter, som jag här nämnt,

har funnits under hela ombyggnadstiden men det förefaller som om de varit för litet kända av allmänheten. Såvitt jag nu kan se bör resenärerna på ett effektivare sätt upplysas om de möjligheter att slippa passera trapporna som redan finns och kommer att finnas. Förslag om bättre annonsering härvidlag håller på att utarbetas inom SJ.

Härpå anförde

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framföra mitt tack för svaret på min fråga.

Det har på senare år gjorts en hel del för att mildra åldringars och fysiskt handikappades lott, det skall jag villigt erkänna. Man har exempelvis försökt underlätta deras försörjnings- och sysselsättningsproblem. Ansträngningar görs också för att anpassa dem till arbetslivet, så att de inte behöver känna sig ställda vid sidan om den allmänna gemenskapen. Endast på ett område har man inte gjort någonting eller i varje fall ytterst litet för att förbättra dessa grupper situation: deras förflyttningsproblem har man inte gjort stora ansträngningar för att lösa.

Jag vill naturligtvis inte försöka dölja att problemet i sin helhet är mycket stort och att den fråga som väckts här endast utgör en liten del av komplexet. Jag vill sålunda i förbigående nämna att åldringar och andra med förflyttningssvårigheter blir i ganska stor utsträckning utestängda från kulturlivet. Hur många muséer, konsertsalonger och teatrar har speciella anordningar av

Svar på fråga ang. beaktandet i samband med ombyggnaden av Stockholms centralstation av åldringars och invaliders förflyttningsproblem

något slag för att underlätta förflyttningen mellan olika våningsplan för dem som har svårigheter att gå i trappor? I flertalet fall behövs det inte andra anordningar än hissar, men t. o. m. sådana saknas många gånger i de ofta ganska ålderdomliga byggnaderna.

Problemet med förflyttningen vid Stockholms central är således bara en detalj av det större problemet men en mycket viktig sådan, viktig därför att kommunikationerna spelar en stor roll i nutidsmänniskans liv och möjligheten att kunna anlita dem måste avpassas med hänsyn härtill. Frågan är viktig också därför att i detta fall gäller det en ombyggnad, och man kunde kanske därför ha väntat sig att vid planeringen av de nya plattformarna och förbindelserna dem emellan dessa problem hade beaktats. Emellertid har i varje fall inte jag kunnat finna några tecken som tyder på att man umgås med planer på att bygga vare sig personhissar eller rulltrappor till allmänhetens tjänst. På det sättet har man dock ordnat det på flera platser i utlandet. Det kan för övrigt vara ganska påkostande även för en frisk och stark människa, som bär en välpackad resväska, att förflytta sig i dessa trappor och tunnlar.

Stockholms central är inte den första järnvägsstation i landet som försetts med gångtunnlar och trappor mellan de olika plattformarna — vi möter samma problem på många andra platser. I Nässjö till exempel är det om möjligt ännu värre, ty där är det ju övergång till så många andra tåg och där gäller det också att inom en viss, ganska begränsad tid göra ev. förflyttning. Hur gamlingarna i vanliga fall klarar detta problem, vet jag inte, men just på den stationen har jag sett många fall, då hjälpanordningar varit av nöden.

Statsrådet påpekar nu att det finns vissa möjligheter för dessa kategorier att slippa ifrån passage genom tunnlar

vid Stockholms Central, att de kan passera spårområdet i plan, men att möjligheterna därtill har varit föga kända av allmänheten. Han meddelar emellertid att det i fortsättningen skall klarare anges, hur man då skall förfara. Det är klart att jag med tillfredsställelse hälsar detta, men jag vill samtidigt säga att enligt min mening utgör detta ändå inte någon lösning av problemet. Den enda acceptabla lösningen är att man försöker anordna hissar eller i andra hand rulltrappor, som det emellertid inte heller alla gånger är så lätt för gamla människor att ta sig fram på.

Statsrådet nämner även att man kan använda rullstolar — sådana kan möta vid tåget. Ja, starkt invalidiserade måste naturligtvis begagna sig av denna möjlighet, men jag skulle tro att människor som lider enbart av den begränsade rörelseförmåga, som följer ålderdomen åt, i de flesta fall drar sig för att besvära järnvägen med dylikt arrangemang. Även för att kunna passera spårområdet i plan skulle det enligt vad statsrådet nyss sade, fordras ledning av viss järnvägspersonal, också detta en åtgärd som de flesta människor kommer att dra sig för, i varje fall de som inte är så invalidiserade, att de absolut inte har någon annan utväg. Jag förstår att kostnaderna blir stora för att ordna förbindelser genom hissar, rulltrappor e. d., såsom jag tänkt mig, men det vore *väl* använda pengar.

Till slut, herr talman, vill jag bara uttrycka en förhoppning om att statsrådet, när det i fortsättningen görs ombyggnader av olika järnvägsstationer i landet, vill litet närmare undersöka, vad som kan göras i hithörande sammanhang, så att inte senare det som nu byggs måste raseras för att bekvämare passeringsmöjligheter skall kunna ordnas. Jag har också ett intryck av att statsrådet i fortsättningen kommer att ägna dessa frågor något större intresse.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Svar på frågor ang. redogörelse för resultaten av OEEC:s ministerrådsmöte i Paris och för den ställning Sverige intagit vid OEEC-sammanträdet i Paris till frågan om ekonomiskt samarbete

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har bett mig lämna kammaren en redogörelse för resultaten av OEEC:s senaste ministerrådsmöte i Paris. Vidare har herr Svensson i Stenkyrka frågat mig vilken ställning Sverige intagit vid detta möte till frågan om europeiskt ekonomiskt samarbete.

Med anledning härav vill jag först nämna, att avsikten är att i samband med en utrikesdebatt, som planerats äga rum i mars månad, ta upp planerna på ett europeiskt frihandelsområde — som ju var huvudämnet vid överläggningarna i Paris. Då riksdagen härvid kommer att få tillfälle till en mera allsidig debatt kring hela detta frågekomplex skall jag här inskränka mig till följande påpekanden.

På basis av de undersökningar, som hittills utförts rörande de tekniska möjligheterna att åstadkomma ett europeiskt frihandelsområde, beslöts vid ministerrådsmötet att förhandlingar nu skall påbörjas för att fastställa de förutsättningar på vilka ett sådant område kan upprättas och för att förbereda därav föranledda överenskommelser. Det uppdrogs åt rådets ordförande, den engelske finansministern Thorneycroft, att leda och samordna det fortsatta utredningsarbetet och att underställa rådet en rapport över resultaten därav om möjligt i sådan tid att nya beslut kan fattas före den 31 juli i år. Som även framgått av pressreferat från Paris-mötet och från Nordiska rådets debatt i frågan förra veckan har sålunda inga principbeslut ännu fattats eller bindningar skett beträffande medlemsländernas inställning till sakfrågan.

Vidare anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Statsrådet meddelar, att avsikten är att ta upp planerna på ett europeiskt frihandelsområde till närmare diskussion i samband med en utrikesdebatt i mars. Detta har ju inte tidigare varit bekant för riksdagens ledamöter — själv trodde jag för ett par veckor sedan inte att det skulle bli någon utrikesdebatt.

Att jag emellertid tagit upp denna fråga beror bl. a. på att man i tidningar av olika partifärg före mötet i Paris framfört den kritiken, att vi står ganska oförberedda. Jag skulle kunna citera RLF-tidningen — den är ju ett opolitiskt organ — som i en ledare i sitt senaste nummer tagit upp problemet, särskilt med hänsyn till jordbruket men också ur andra synpunkter. Ledaren ställer frågan: Har vi över huvud taget någon ståndpunkt i denna fråga?

Det vore anmärkningsvärt, om vi inte alls skulle ha någon ståndpunkt, när vi vet, att de s. k. Brysselstaterna i dagarna fattat beslut om att skapa en tullunion. En tullunion verkar ju i vissa fall i helt motsatt riktning mot ett frihandelsområde. Samtidigt som detta beslut fattats har i Nordiska rådet frågan om en gemensam nordisk arbetsmarknad diskuterats, och vi väntar på en utredning, som lär komma någon gång i sommar. Statsrådet Lange har i en intervju gjort vissa uttalanden, som tolkats olika i olika organ. Bl. a. har RLF-tidningen ställt frågan: Vad menade statsrådet Lange, när han i en intervju förklarade, att han anslöt sig till Danmarks ståndpunkt, att jordbruket skulle indragas i frihandelsområdet?

Jag vågar inte själv göra någon tolkning av svaret. Det har ju från jordbrukshåll i vårt land när det gällt en gemensam nordisk marknad hävdats, att jordbruket skulle undantas, och i varje fall i de organ, som särskilt före-

Svar på frågor ang. redogörelse för resultaten av OEEC:s ministerrådsmöte i Paris och för den ställning Sverige intagit vid OEEC-sammanträdet i Paris till frågan om ekonomiskt samarbete

träder jordbrukets intressen, har det sagts, att jordbruket måhända borde undantas även från en gemensam europeisk marknad. Det är ett vitalt intresse för Europa att hävda sig gentemot dollarområdet. Economist har mycket ingående belyst de svårigheter som härvidlag uppstår. Jag vet att det råder menings-skiljaktigheter i denna sak i den engelska pressen, men man har från engelskt håll sagt, att om England nu inte handlar snabbt missar landet goda chanser som för övrigt det demokratis-ka Europa måste ta för att kunna hävda sina ekonomiska intressen. Statsrådet Lange säger alldeles riktigt, att det för den riksdagsman, som inte i flera år sysslat med denna fråga, inte är så lätt att fatta ståndpunkt. Men tiden torde väl nu vara inne att vi får diskutera om hur vi skall ha det med denna samordning. Vi har ju diskuterat om en gemensam nordisk marknad med hänsyn till vad som skett mellan Brysselstaterna och med hänsyn till de stora samarbetsfrågorna som inte bara gäller atomkraftsamarbetet utan över huvud taget den europeiska politiken.

Jag tror därför att det vore lyckligt om man från statsrådsbänken ville mera allmänt informera den svenska riksdagen om dessa saker. Det räcker inte att vi fattar ställning när utredningarna kommit fram. Redan nu föreligger bl. a. det s. k. Ohlinbetänkandet, som diskuterar — och det har tagits upp i några tidningar — frågan om eu-gemensam arbetsmarknad, vilket ju är ett betydelsefullt problem. Det är en ganska vital fråga om vi skall låta arbetskraft strömma fritt till vårt land från länder med helt andra löner. Dessutom är det känt att man inom olika näringsgrenar ser olika på dessa frågor. Det finns över huvud taget en rad problem som vi måste få belysta, om vi skall ta en klar ställning till frågan om ett europeiskt frihandelsområde.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (bf):

Herr talman! Även jag ber att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra ett tack för det svar statsrådet lämnat på de frågor som framställts angående OEEC:s senaste ministerrådsmöte.

Såsom framgår av svaret skulle man hittills endast ha diskuterat de tekniska förutsättningarna för ett europeiskt ekonomiskt samarbete. Statsrådet säger att det inte går att få klarhet om det principiella ställningstagandet från de olika ländernas sida förrän den 31 juli, men han är ändå beredd att ta upp frågan om ett frihandelsområde vid den utrikesdebatt, som är förutsatt att hållas här i riksdagen under mars månad. Det hade väl då varit önskvärt att vi i dag fått någon liten orientering om vad som diskuterades vid det senaste ministerrådsmötet i Paris.

Även jag har uppmärksammat de tidningsuppgifter, som den föregående talaren berörde och enligt vilka herr statsrådet skulle ha instämt i ett danskt önskemål beträffande jordbrukets ställning. Den närmaste anledningen till min fråga var att jag önskade få denna sak i någon mån klarlagd. Det kunde också vara intressant att få veta vilken ståndpunkt England intagit — det förefaller ju som om England, vars finansminister är ordförande i ministerrådet, skulle ha en dominerande ställning i detta sammanhang — liksom vilken ståndpunkt som våra nordiska grannländer Danmark och Norge intagit. Men nu får vi väl avvakta den redogörelse som statsrådet om några veckor kommer att lämna riksdagen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Såsom framgår av mitt svar på frågorna kommer riksdagen inom kort att få tillfälle till en ingående debatt om detta spörsmål. Jag vill emel-

Svar på frågor ang. redogörelse för resultaten av OEEC:s ministerrådsmöte i Paris och för den ställning Sverige intagit vid OEEC-sammanträdet i Paris till frågan om ekonomiskt samarbete

Iertid i så mån frånga mitt ställnings-tagande i svaret, när jag där hänvisar till den kommande debatten, att jag något antyder hur jag ser på den sak som herr Svensson i Stenkyrka direkt frågade mig om och som även herr Braconier var inne på, nämligen hur vi i Paris ställt oss till spørgsmålet om jordbrukets ställning vid bildandet av ett eventuellt frihandelsområde.

Det är alldeles klart att i vissa hänseenden har Danmark och Sverige gemensamma intressen när det gäller jordbruket. Varken Danmark eller Sverige kan vara betjänt av att den europeiska marknaden slutas för jordbruksprodukter från länder utanför sexmaktsgruppen, och därför har som ett oeftergivligt krav från dansk sida framhållits att en samverkan i ett frihandelsområde inom den industriella sektorn måste förutsätta en ordning som överflödiggör eller förhindrar ytterligare diskriminering av jordbruksprodukter från andra länder än kontinentländerna. Detta är naturligtvis ett krav som också kommer att gälla England såsom medlem av en frihandelsunion, om nu denna kommer till stånd.

Jag tycker inte att det skulle fordras alltför stor tankeskärpa från herrar Braconiers och Svenssons sida för att inse att detta också måste vara ett svenskt krav. Vi säljer för närvarande icke obetydliga kvantiteter vete på Tyskland, och vi har behov av att även i fortsättningen få exportera animaliska livsmedel till den europeiska kontinenten och den engelska marknaden. Det skulle vara till skada för de svenska jordbruksintressena och vår handelspolitik över huvud taget, om hinder restes mot en fortsatt försäljning på dessa marknader. Av denna anledning har vi sagt oss kunna stödja Danmarks krav på att om det för industriproduktionens del inrättas ett frihandelsområde, så måste det klargöras hur jordbruksmark-

naden kommer att gestalta sig, så att man kan vara säker på att det inte sker någon besvärande diskriminering av exporten från Norden.

Sedan vill jag bara göra ett tillägg till herr Braconier. Han gjorde gällande, att vissa tidningar påstått, att vi står helt oförberedda inför det problemkomplex, som nu diskuteras i Europa. Dessa uppgifter, herr Braconier, är alldeles felaktiga. I själva verket har utredningar och undersökningar på ett förberedande stadium pågått här sedan sommaren och något dessförinnan, och de kommer in i ett litet intensivare skede så snart man får kännedom om hur dessa planer kommer att se ut. Det vet vi inte ännu. Herr Braconier som gammal tidningsman borde väl ibland kunna sova de uppgifter, som finns i pressen, och inte bara godta allt som står att läsa i tidningarna.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Den senaste anmärkning handelsministern gjorde gäller väl också den svenska riksdagen. Jag vet inte att RLF-tidningen tillhör något särskilt parti, och när den ställer frågan: »Har vi någon ståndpunkt?» är den inte ovederhäftig. Menar herr statsrådet, att tidningen skrivit denna ledare därför att den inte kunnat sova uppgifterna i den svenska pressen? Det tycker jag är en ganska underlig anklagelse. I själva verket har inte riksdagen närmare diskuterat detta spørsmål. Första gången man ställde denna fråga om jordbruket var antagligen i samband med det nordiska ekonomiska samarbetet. Jag undrar dock, om en stor del av den svenska riksdagen är nöjd med de debatter som vi hittills haft. Eftersom en rad tidningar oberoende av partiståndpunkt ställt dessa frågor, får man i varje fall säga, att när statsrådet Lange ville göra gällande att jag inte kunde sova bland uppgifterna, så måste detta påstående

Svar på fråga ang. grunderna för tillsättningen av chefsposterna i de statsägda bolagen

drabba en stor del av svensk allmänhet. I sådant fall måtte inte upplysningen vara tillräcklig för att skapa ett underlag för en debatt om dessa problem som man kan kräva av en folkstyrelse.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Till herr Braconier endast ett ord. Det togs, såsom framgår av mitt svar, inte någon ståndpunkt till frågan om dessa planer vid Parismötet nu senast, och man var ense om att något sådant ställningstagande inte heller erfordras på nuvarande stadium. Därför kommer riksdagen också inom kort att få tillfälle till en debatt, som kan bli mera fruktbärande än den skulle ha varit, om den anordnats tidigare, eftersom ett rikhaltigare material då kan redovisas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. grunderna för tillsättningen av chefsposterna i de statsägda bolagen**

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Christenson i Malmö har riktat en enkel fråga till mig, huruvida jag kan lämna kammaren upplysning om efter vilka grunder chefsposter i de statsägda bolagen tillsättes och huruvida därvid regeringen utövar något inflytande. I anledning därav får jag anföra följande.

Jag förutsätter, att herr Christenson med sin fråga avser endast de helstatliga bolagen, alltså de bolag, vari det statliga inflytandet är eller kan göras totalt. Vidare förmodar jag, att av ifrågavarande bolag endast avses de bolag, som hör direkt under Kungl. Maj:t.

Beträffande det första ledet av herr Christensons fråga vill jag ge det beske-

det, att det är självklart att man vid utseendet av chefer för ifrågavarande statliga bolag försöker i varje särskilt fall finna en för tjänsten duglig och lämplig person. Någon annan grund vid tillsättandet av ifrågavarande chefsposter tillämpas mig veterligt icke.

Vad angår frågans senare del skulle jag egentligen kunna inskränka mig till att hänvisa till den redogörelse för förvaltningsformerna hos de statsägda aktiebolagen, som återfinnes i det förra året avgivna betänkandet i ämnet (nr 6/1956). Utöver vad där anföres vill jag emellertid tillägga några synpunkter.

Först må erinras om att det i de flesta av de direkt under Kungl. Maj:t hörande helstatliga aktiebolagen — därav samtliga bolag inom handelsdepartementets verksamhetsområde — numera finnes endast en aktieägare, Kungl. Maj:t och Kronan. Kungl. Maj:t har i fråga om dessa bolag generellt eller för varje särskilt fall meddelat bemyndigande för vederbörande departementschef att företräda statens aktier i bolaget. Vidare kan allmänt sett konstateras, att styrelse för statligt bolag ensam har rätt att utse verkställande direktör.

Å andra sidan torde det vara helt naturligt — särskilt när fråga är om aktiebolag med endast en aktieägare, såväl helstatliga som enskilda sådana bolag — att före fattandet av ett så viktigt beslut som utseende av verkställande direktör i bolaget viss kontakt i ämnet sker mellan styrelsen och aktieägare. Vad de statliga bolagen beträffar vill jag framhålla, att det — på grund av de förut angivna bemyndigandena för vederbörande departementschef att företräda statens aktier i bolagen — är med denne, som bolagsstyrelsen har att taga kontakt. På den senare delen av herr Christensons fråga vill jag därför svara, att fall givetvis kan förekomma, då vid ett sådant samråd om utseende av chef för ett statligt bolag företrädaren för staten såsom aktieägare i samförstånd

Svar på fråga ang. grunderna för tillsättningen av chefsposterna i de statsägda bolagen

med styrelsen kan utöva inflytande vid utseendet.

Härefter anförde:

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret på min enkla fråga. Som framgår av statsrådets svar, har regeringen stort inflytande på statsbolagens skötsel. Genom att Kungl. Maj:t innehar aktiemajoriteten, blir det regeringen som utser styrelse, bestämmer arvode åt styrelse och revisorer o. s. v. Vid bolagsstämorna företrädes aktieägaren Staten av ett ombud, nämligen departementschefens representant, och bolagsstämman blir endast en formalitet.

För ett par år sedan gjorde jag en undersökning av hur statsbolagens styrelser var sammansatta och vilken roll riksdagen hade i sammanhanget. Det visade sig därvid, att de borgerliga partierna, inklusive bondeförbundet, var underrepresenterade. I tio statsbolag — en tredjedel av hela antalet — där man konstaterade ett politiskt inslag, hade socialdemokraterna ett tjugufemtal ordinarie styrelsebefattningar, medan de borgerliga partierna tillsammans hade endast tio representanter. Medräknas inte Svenska spannmålsaktiebolaget blir det endast sex representanter för de tre partierna.

Vad gäller t. ex. Aktiebolaget Svenska penninglotteriet så utgöres styrelsen av två ämbetsmän, verkställande direktör och två socialdemokratiska politiker, varav den ene är styrelsens ordförande. En högerman har varit suppleant i styrelsen i femton år men har inte uppflyttats till ordinarie befattning. Han har under dessa femton år inte en enda gång kallats till något sammanträde och han har inte haft vetskap om att han över huvud taget tillhört styrelsen. Det sagda kan icke tolkas på annat sätt än att regeringen slår vakt om sitt infly-

tande på bolagsstyrelserna och önskar på ett eller annat sätt utestänga riksdagen från inflytande.

Det har från olika håll hävdats — av bl. a. förre finansministern Sköld — att den högsta samordnande funktionen i landet representeras av Kungl. Maj:t och riksdagen. På dem ankommer att dra upp de allmänna riktlinjerna för utformningen av den statliga företagsamheten. Som förhållandena faktiskt är nonchalerar emellertid regeringen riksdagen. Det må här påpekas att riksdagens ombudsman, JO, inte har någon rätt att befatta sig med de statliga bolagens verksamhet. Konstitutionsutskottet lär inte heller få ta del av handlingar som rör beslut inom statsbolagens styrelser.

Starka skäl talar för att riksdagen ägnar mera intresse åt statsbolagens verksamhet. Det krävs en ny ordning för utseende av styrelser i dessa bolag och därmed också för tillsättandet av chefsbefattningarna i dessa.

Jag vill till sist understryka, herr talman, att den av mig väckta frågan är av stor vikt och tillmätes sådan i vida kretsar ute i landet. Antalet statsbolag har undan för undan ökat avsevärt. Det finns numera 25 helt statliga och 10 halvstatliga bolag och dessutom ett 40-tal dotterbolag som sorterar under statsbolagen. Inom tjänstemannakretsar och på andra håll är man angelägen om att grundlagens bud, att förtjänst och skicklighet skall vara avgörande vid tillsättningar, tillämpas även när det gäller befattningar i statsbolagen. Jag har i dagarna genom brev och påstötningar fått åtskilliga bevis för att intresset för denna sak är mycket spritt.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill erinra kammaren om att herr Christenson ställde frågan efter vilka grunder chefsposterna i de statsägda bolagen tillsattes och hu-

Svar på interpellation ang. åtgärder för en ökning av användningen av inhemska skogsprodukter för bränsleändamål

ruvida regeringen utövar något inflytande på sådana tillsättningar. Det var den frågan jag besvarade. Herr Christenson kommer in på ett helt annat spörsmål, frågan om statsmakternas, enkannerligen riksdagens, inflytande på de statliga bolagen. Detta är ett spörsmål, herr Christenson, som varit uppe till debatt i många olika sammanhang och som, om jag är rätt informerad, är föremål för övervägande i samband med utredningen av de statliga företagsformerna. Jag saknar anledning att i detta sammanhang gå in på detta vidare spörsmål.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Det är riktigt att en kommitté sedan 1953 grunnar över statsbolagsproblemet, men någon har visst skrivit: »Vill man att intet skall ske, tillsätter man en kommitté.»

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. åtgärder för en ökning av användningen av inhemska skogsprodukter för bränsleändamål**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Wahrendorff har i en interpellation frågat mig om jag avser att till innevarande års riksdag lägga fram förslag till åtgärder i syfte att möjliggöra en ur såväl beredskaps- som handelspolitiska synpunkter önskvärd ökning av användningen av inhemska skogsprodukter för bränsleändamål.

I anledning härav vill jag erinra om att frågan om vedbränslets roll ur beredskapssynpunkt under senare år behandlats i flera olika sammanhang. Sålunda framhöll Södra Sveriges skogs-

industriutredning i ett år 1954 avgivet betänkande om klenvirket, att fliseldning syntes innebära det mest rationella utnyttjandet av veden som bränsle. Efter framställning från utredningen uppdrog Kungl. Maj:t år 1955 åt riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap att genomföra vissa försök med fliseldning. För dessa försök som alljämt pågår, har ett belopp av 340 000 kronor ställts till riksnämndens förfogande. Riksnämnden har också erhållit särskilda medel för upplysningsverksamhet i fråga om vedeldning. Vidare har bränsleutredningen 1951 i sitt i december förra året avgivna betänkande om bränsleförsörjningen i atomåldern bl. a. förordat fortsatt försöksverksamhet rörande vedbränsle och understrukit angelägenheten av beredskap på gengasområdet.

Bränsleutredningens betänkande är för närvarande föremål för remissbehandling; remisstiden utgår den 30 april. Med hänsyn härtill — och med beaktande av den försöksverksamhet som pågår på området — är jag inte beredd att nu förordna några ytterligare åtgärder för användning av inhemska skogsprodukter för bränsleändamål.

Härpå yttrade:

Herr WAHRENDORFF (bf):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsminister Lange för det snabba svaret på min interpellation.

Det är tacknämligt, att frågan om vedbränslets roll ur beredskapssynpunkt under senare år tagits upp till behandling i olika sammanhang. Det gäller ju, såsom framgår av statsrådets svar, framför allt fliseldningen, på vilket område en hel del positiva resultat har nåtts. Såvitt jag kunnat förstå är det emellertid inte lika tillfredsställande med gengasberedskapen. I det spända utrikespolitiska läge som vi nu har är det synnerligen angeläget att bered-

Svar på interpellation ang. åtgärder för en ökning av användningen av inhemska skogsprodukter för bränsleändamål

skapen på detta område inte eftersättes. Suezkrisen är ännu inte löst, och det kan komma liknande kriser, kanske betydligt allvarligare. Det är därför nödvändigt att vi, om vi skulle råka ut för en långvarig avspärrning, kan ha lätthanterliga inhemska bränslen till hands, så att till exempel den nödvändiga traktordriften och motorfordons- trafikerna i övrigt kan upprätthållas. Vi har tydligen inte gjort så stora framsteg på detta område sedan vi senast måste pröva det i praktiken under världskrigets år.

Statsrådet är tydligen inte beredd att för närvarande förorda några ytterligare åtgärder på detta område. Jag måste dock för min del finna det vara synnerligen angeläget, att forsknings- och försöksverksamheten påskyndas så mycket som möjligt. När Suezkrisen satte in tänkte vi oss nog tillbaka till läget i slutet av föregående världskrig, och vi hade väl alla en känsla av att vi inte kommit så långt vad gällde forskningen på detta område. Av det svar som statsrådet Lange lämnat förstår jag, att vi i stort sett står kvar på samma ståndpunkt som vid fredsslutet.

Statsrådet har inte heller något att säga om en ur handelspolitisk synpunkt önskvärd ökning av användningen av inhemska skogsprodukter för bränsleändamål även under normala förhållanden. Man kan väl säga, att denna fråga inte är så brådskande. Ur handelspolitisk och nationalekonomisk synpunkt är den dock av allra största betydelse för vårt land. I våra skogar finns en bränslereserv, som vi så mycket som möjligt bör försöka utnyttja. Det gäller att snarast göra detta bränsle så lätthanterligt för konsumenterna som det över huvud taget går att göra. Jag tror inte att det är alltför blåögt att tänka sig, att vedbränslet skulle kunna förvandlas till en lätthanterlig gas, som kan tillhandahållas konsumenterna. Forskning och försöksverksamhet har

här betydelsefulla uppgifter. Även om det inte är någon överhängande fara att för dagen dröja med den saken, måste det dock vara angeläget att så snart som möjligt söka komma fram till praktiska resultat. Jag får därför fråga om statsrådet har för avsikt att inom en inte alltför avlägsen framtid ta några initiativ i syfte att möjliggöra en bättre användning av gengasen i praktiken?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Får jag endast rätta till ett missförstånd, som jag tror att interpellanten gjorde sig skyldig till.

Man kan inte ur mitt svar utläsa den uppfattningen, att jag anser att ingenting inträffat på forskningens och försöksverksamhetens område sedan kriget. Jag är tvärtom väl medveten om att forskningen — inte minst på gengasens område — gått framåt, och att vi har en bättre grund att bygga på för framtiden, om vi på nytt skulle behöva tillgripa detta bränsle för våra motorer. Detta gäller nog även andra områden av bränsleforskningen.

Jag kan också ge herr Wahrendorff det löftet att jag, så snart remissbehandlingen av bränsleutredningens förslag är klart, kommer att undersöka vad som ytterligare kan göras för att befordra forskning och försöksverksamhet på detta och andra områden som sammanhänger med vår i stort sett ganska prekära bränsleförsörjning.

Herr **WAHRENDORFF** (bf):

Herr talman! Jag beklagar om jag beträffande gengasen har missuppfattat statsrådet Lange. Om vi när det gäller forskningen på detta område kommit en god bit framåt sedan världskrigets slut, då har vi bara att vara tacksamma över detta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

**Svar på interpellation ang. förbättring
av avsättningsförhållandena för svensk
matlök**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson har i en interpellation frågat mig om jag har uppmärksammat de aktuella svårigheterna för den svenska lökodlingen och om jag anser möjligheter föreligga att förbättra avsättningsförhållandena för svensk lök. Herr Börjesson har vidare frågat om jag i samband med den planerade tulltaxerevisionen avser att lägga fram förslag om förhöjt tullskydd för svensk matlök bl. a. på så sätt, att tullnedsättning icke skall förekomma under januari och februari månader.

Som svar på interpellationen får jag meddela följande. Importen av matlök till Sverige är frilistad vid införsel från OEEC-området. För import från andra länder (t. ex. Egypten) erfordras licens, men någon kvantitativ begränsning av införseln tillämpas regelmässigt inte heller här.

Tullskyddet för matlök varierar under olika perioder av året på så sätt att det under tiden 1 juni—31 december utgör 20 öre per kg och under tiden 1 januari—29 februari 5 öre per kg, medan importen under tiden den 1 mars—31 maj är tullfri. Tullfriheten är bunden i GATT. Enligt de beräkningar som verkställts av 1952 års tulltaxekommitté har tullen om 20 öre per kg under många år motsvarat en värdetull överstigande 50 procent. Med hänsyn till detta höga tullskydd har kommitténs majoritet uttalat, att det inte bör ifrågakomma att öka denna tullsats. Däremot har kommittén föreslagit en höjning av tullen under perioden januari—februari från nuvarande 5 öre per kg till 15 öre per kg. Dessutom har kommittén föreslagit, att den tullfria perioden skall utsträckas att omfatta även juni månad.

Jag vill med anledning av vad inter-

pellanten i detta sammanhang anfört understryka att någon ändring av tullskyddet icke har företagits under innevarande säsong. Tullen under perioden 1 januari—29 februari har för övrigt varit oförändrad 5 öre per kg ända sedan 1929 års tulltaxa trädde i kraft.

Under de senaste tre åren har importen av lök totalt uppgått till ca 8 500 ton, 10 700 ton och 9 300 ton respektive. Av denna import faller huvuddelen regelmässigt under den tullfria perioden 1 mars—31 maj. Under januari månad innevarande år infördes 1 075 ton lök, vilket med 200—300 ton understiger motsvarande importkvantitet åren 1955 och 1956. Under den period då det högsta tullskyddet förekommer, d. v. s. 1 juni—31 december, var importen under fjolåret endast 536 ton, vilket är väsentligt mindre än vad som under samma tid importerats åren 1954 och 1955. Detta bör enligt min mening innebära att konkurrensen från importvaran denna säsong varit mindre kännbar än tidigare säsonger. Siffrorna tyder i varje fall inte på att importen skulle ha medfört någon väsentlig försämring av avsättningsförhållandena för svensk lök. De omständigheter, som påtalats av interpellanten beträffande prisrelationen mellan importerad och inhemsk lök och importörernas inställning till den svenska lökens kvalitet är enligt min mening frågor som bör lösas av berörda parter på det kommersiella planet och bör icke bli föremål för något ingripande från myndigheternas sida. Frågan om en eventuell höjning av tullskyddet under vintermånaderna torde komma att övervägas i samband med behandlingen av tulltaxekommitténs förslag i dess helhet.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON (bf):

Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till statsrådet Lange för svaret.

Den här frågan ligger mig speciellt om hjärtat, då jag på nära håll sett, hur

Svar på interpellation ang. förbättring av avsättningsförhållandena för svensk matlök

stora mängder av svensk lök förstöres därför att man inte finner avsättning för den i konkurrensen med utländsk lök. När dessutom större delen av den svenska produktionen förekommer på Öland, en landsända där näringslivet i övrigt är ganska uttunnat, är det ur allmän social synpunkt önskvärt, att den produktion, som det där är lämpligt att bedriva, får utveckla sig.

Att det nu kommer att bli en höjning av tullsatsen för januari och februari månader är mycket glädjande. Om den föreslagna höjningen är tillräcklig, kan ifrågasättas, men man får väl ändå räkna med att den kommer att bli till skydd för den inhemska produktionen.

När vi bedömer de siffror som herr statsrådet anförde beträffande importen 1956, då denna var mindre än tidigare, får vi ta hänsyn till att man under 1955 inte hade den skörd och de lager, som man har att räkna med för innevarande år.

Vid undersökningar som vi gjort för att utröna om det är möjligt att placera en del av vår produktion i utlandet har det visat sig, att varken Norge eller Finland har någon frilistning av lök, utan man avvaktar där den tid då den inhemska produktionen är helt förbrukad.

Att man tidigare låtit tullskyddet upphöra så tidigt som den 1 januari beror väl på att man trott, att den svenska löken inte skulle vara hållbar längre. Jag vill emellertid understryka att det så sent som den 20 februari i år sändes 20 ton svensk lök till London. Vid den besiktning av detta parti, som utfördes av en representant för statens växtskyddsanstalt, konstaterades att partiet var prima.

Jag vill uttala den förhoppningen, att det förslag, som 1952 års tulltaxekommitté kommer att avge, skall leda till ett bättre skydd för denna inhemska produktion under kommande säsonger.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet liggande propositioner; och remitterades därvid till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 66, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, och

nr 71, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 73, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål, och

nr 74, angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkesskada;

till utrikesutskottet propositionen nr 75, angående godkännande av Sveriges anslutning till stadgan för det internationella atomenergiorganet;

till behandling av lagutskott propositionen nr 76, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.; och

till bevillningsutskottet propositionen nr 78, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och 33 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

§ 7

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 496, av herrar *Levin* och *Hamrin* i Kalmar;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 497, av herr *Brandt m. fl.*, och

nr 498, av herr *Magnusson* i Borås m. fl.;

till statsutskottet motionerna:

nr 499, av herr *Håstad m. fl.*, och

Löneplansrevision m. m.

§ 11

Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, jämte i ämnet väckta motioner.

I statsverkspropositionen, bilaga 2, hade under denna rubrik till behandling upptagits vissa spörsmål, redovisade i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 3 januari 1957.

Löneplansrevision m. m.

Under avsnittet Löneplansrevision m. m. hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels godkänna i statsrådsprotokollet framlagda grunder för en löneplansrevision m. m. för tjänstemän i statens tjänst m. fl., dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av löneplansrevisionen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärda de avlönings- och pensionsförfattningar samt att utfärda de övergångsbestämmelser, som funnes erforderliga för löneplansrevisionens genomförande.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

I de likalydande motionerna nr 78 i första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman* samt nr 89 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att den nuvarande spännvidden av 12 procent mellan ortsgrupperna skulle bibehållas, varvid lönebeloppen i ortsgrupperna 2, 3 och 4 beräknades på grundval av de föreslagna lönebeloppen i ortsgrupp 5, att punkterna 4 och 6 i den preliminära uppgörelsen utginge, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till innevarande års riksdag i syfte att bereda de kvinnliga befattningsha-

nr 500, av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.;

till bevillningsutskottet motionen nr 501, av herr *Jansson* i Aspeboda; samt

till statsutskottet motionerna:
nr 502, av fröken *Vinge m. fl.*,
nr 503, av herr *Nestrup*, och
nr 504, av herr *Nelander*.

§ 8

Föredrogs den av herr *Darlin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående industrigarantilånen under nu rådande skärpta kreditförhållanden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Asp* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående inrättande av ett särskilt organ inom åklagare- och polisväsendet för brott mot det allmännas ekonomiska intressen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Rimås* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående vissa svårigheter för saluförandet av svenskodlade gurkor.

Kammaren biföll denna anhållan.

Löneplansrevision m. m.

varna i statstjänst en bättre löneställning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* (I: 304) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 376), hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära dels en utredning angående kostnaderna för ett genomförande av likalönsprincipen, därvid särskilt beräkning borde göras av kostnaden för en tillämpning av den »manliga» bottenlönegraden även för »kvinneliga» tjänster, dels ock att förslag måtte framläggas för 1958 års riksdag om ett successivt genomförande av likalönsprincipen i det statliga avlöningssystemet.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1. besluta, att de personalförteckningar, som riksdagen fastställde innan riksdagen meddelat beslut i anledning av lönegradsplaceringsförslag, som framlades i särskild ordning, skulle gälla endast i den mån annat icke följde av vad riksdagen beslutade i samband med behandlingen av nämnda förslag;

2. godkänna de i bilaga A till statsrådsprotokollet över civilärenden för den 3 januari 1957 intagna förslagen om placering i lönegrad av vissa tjänster m. m.;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande av under 2. nämnda förslag från och med den 1 juli 1957;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 89, I: 303 och II: 373 samt II: 248, förstnämnda bägge motioner såvitt här vore i fråga,

1. godkänna i statsrådsprotokollet framlagda grunder för en löneplansrevision m. m. för tjänstemän i statens tjänst m. fl.;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga

av löneplansrevisionen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärdade avlönings- och pensionsförfattningar samt att utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde finnas erforderliga för löneplansrevisionens genomförande;

C. att motionerna I: 78 och II: 89, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionen II: 246, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 132 och II: 124, I: 302 och II: 375 samt II: 378 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 374 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 79 och II: 84, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande i motionerna avsedd övergångsanordning;

H. att riksdagen måtte

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1957/58 medge de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av vad i statsrådsprotokollet anförts om reglering av vissa arvoden;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1957/58 i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats medge

a) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal, som erfordrades till följd av att dylik anslagspost blivit i en icke förutsedd omfattning belastad *antingen* med utgifter för avlöningar åt icke-ordinarie tjänsteman, som vikarierat å ordinarie tjänst, vilken vore obesatt eller vars innehavare åtnjutit ledighet

Löneplansrevision m. m.

för offentligt uppdrag eller av annan anledning mot avstående av hela lönen, eller med kostnader, som sammanhänge med att icke-ordinarie ersättare behövde anlitas vid vakanthållande av ordinarie tjänst eller vid längre tids ledighet för sjukdom eller av annan därmed jämförlig anledning,

b) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som påkallades med hänsyn till regleringen av befordringsgången för biträdes- och amanuenspersonal samt därmed jämförlig personal; samt

I. att motionerna I: 304 och II: 376 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet uttalat bl. a. följande:

»Såvitt utskottet kan finna utgör spörsmålet om genomförandet av likalönsprincipen för vissa manliga och kvinnliga tjänster inom statsförvaltningen i icke obetydlig utsträckning en förhandlingsfråga. Enligt utskottets mening innefattar vad i motionerna anförts inte tillräckliga skäl för att riksdagen nu skulle begära en kostnadsutredning jämte förslag till nästa års riksdag i enlighet med motionsyrkandet. Utskottet finner sig därför inte böra tillstyrka detsamma.»

Reservationer hade avgivits

1) beträffande löneplansrevisionen m. m.

a) av herrar *Staxäng, Nilsson* i Göingegården, *Nihlfors, Gerhard Nilsson* i Gävle och *Nelander*, vilka ansett

dels att viss del av utskottets yttrande bort ersättas med text av i reservationen angiven lydelse,

dels att utskottet under B bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 89, I: 303 och II: 373 samt II: 248, förstnämnda bägge motioner såvitt här vore i fråga,

1. med godkännande i övrigt av i statsrådsprotokollet framlagda grunder för en löneplansrevision m. m. för tjänstemän i statens tjänst m. fl. avböja att nu taga ställning till förhandlingsöverenskommelsens punkt 4 och punkt 5 andra stycket i avvaktan på en närmare utredning i den kommande propositionen om ändringar i avlönings- och pensionsförfattningarna;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av löneplansrevisionen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärdade avlönings- och pensionsförfattningar samt att utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde finnas erforderliga för löneplansrevisionens genomförande;

b) av herrar *Ivar Johansson, Bengtson* och *Gustafsson* i Mem, vilka ansett dels att viss del av utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels att utskottet under B bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 303 och II: 373 ävensom med avslag å motionerna II: 248 samt I: 78 och II: 89, sistnämnda bägge motioner såvitt här vore i fråga,

1. med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om godkännande av i statsrådsprotokollet framlagda grunder för en löneplansrevision m. m. för tjänstemän i statens tjänst m. fl. hos Kungl. Maj:t hemställa om upptagande av nya förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer i syfte att inom ramen för den överenskomna lönekostnadsökningen för statsverket av ca 200 milj. kronor uppnå överenskommelse om en sådan löneplansrevision, att den horisontella lönespännvidden inte komme att ökas utöver vad för närvarande gällde, varvid även måtte beaktas, att det provisoriska extra tillägget till tjänstemän inom kallortsområdet i Norrland förstärktes;

2. avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att utfärda av löneplansrevisionen föranledda ändringar i avlönings- och pensionsbe-

Löneplansrevision m. m.

stämmelser samt övergångsbestämmelser;

2) av herrar *Staxäng, Nilsson* i Göingegården och *Gerhard Nilsson* i Gävle, vilka ansett

dels att viss del av utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels att utskottet under D bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 246, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att frågan om ett riksdagens löneråd, som skulle fortlöpande medverka vid de statliga löneförhandlingarna, borde i avvaktan på författningsutredningens förslag erhålla en provisorisk lösning;

3) beträffande marknadslöneprincipen m. m.

a) av herrar *Staxäng, Nilsson* i Göingegården och *Gerhard Nilsson* i Gävle, vilka ansett

dels att viss del av utskottets yttrande bort ersättas med text av i reservationen angiven lydelse,

dels att utskottet under E bort hemställa att riksdagen måtte, i anslutning till motionerna I: 302 och II: 375 även som i anledning av motionerna I: 132 och II: 124 samt II: 378, anhålla att Kungl. Maj:t, efter utredning av dyrtorskommittén och förhandlingar med vederbörande personalorganisationer, måtte till nästa års riksdag framlägga därav föranledda förslag;

b) av herrar *Ståhl* och *Nelander*, utan angivet yrkande;

4) beträffande ojämnheter i löneförbättringen

a) av herrar *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett

dels att viss del av utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels att utskottet under F bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 374, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att vid kommande förhandlingar med statstjänstemännens organisationer måtte beaktas att befattnings-

havare i lönegraden 11 och 18—25 icke erhållit samma löneförbättring som övriga grupper och som den konstaterade eftersläpningen motiverade;

b) av herrar *Ivar Johansson, Bengtson* och *Gustafsson* i Mem, vilka ansett att viss del av utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse;

5) av herrar *Ivar Johansson, Bengtson* och *Gustafsson* i Mem, i fråga om annan del av utskottets motivering;

6) av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin, Axel Andersson, Ståhl* och *Staxäng*, fröken *Elmén*, herrar *Nilsson* i Göingegården och *Nihlfors*, fru *Thorsson* och herr *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka en utredning av kostnaderna för likalönsprincipens genomförande och att därför

dels ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Enligt utskottets mening bör tiden nu vara inne att till prövning upptaga frågan om likalönsprincipens genomförande i statsförvaltningen. Ett viktigt led i detta hänseende är klargörandet av de kostnader, som numera är förknipade därmed, särskilt med en tillämpning av den för manliga befattningshavare i regel utnyttjade bottenlönegraden på av kvinnor innehavda tjänster. Utskottet har därför ansett sig böra tillstyrka att utredning göres i nämnda hänseende. På resultatet av utredningen bör bero, huruvida i enlighet med motionsyrkandet förslag i ärendet bör föreläggas 1958 års riksdag. Utskottet föreslår, att riksdagen i anledning av motionerna I: 304 och II: 376 i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet här anför.»

dels utskottet under I bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 304 och II: 376, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts beträffande likalönsprincipens genomförande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Löneplansrevision m. m.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Vid utskottets utlåtan-
de är fogade ett flertal reservationer.
I en del av dessa reservationer yrkas
ändringar i vissa delar av Kungl. Maj:ts
förslag, medan andra reservationer går
ut på ett avslag på propositionen och
upptagande av nya förhandlingar. De
reservationer, som jag kommer att yrka
bifall till, går icke ut på ett avslag på
årets förhandlingsresultat. Att föreslå
detaljändringar i det framlagda för-
slaget, som grundar sig på en efter fri-
villiga förhandlingar nådd överens-
kommelse, är på grund av den praxis,
som utvecklat sig vid riksdagens be-
handling av lönefrågor under senare
år, icke längre en framkomlig väg. Det
är dock en detalj i förhandlingsöver-
enskommelsen som riksdagen enligt en
reservation, som jag anslutit mig till,
för dagen bör avböja att ta ställning
till. Jag återkommer till den punkten
längre fram i mitt anförande.

För att förkorta debatten vill jag nu
kort och gott nämna att jag på ett av-
snitt av den löneöverenskommelsen
kommer att yrka bifall till den av frö-
ken Andersson m. fl. avgivna reserva-
tionen angående likalönsprincipen. Jag
har inte någon anledning att här argu-
mentera för reservationen, ty jag är
övertygad om att det längre fram un-
der debatten kommer att lämnas en
motivering för densamma från annat
håll.

Jag vill till en början beröra en frå-
ga som mera hänför sig till över-
gångsbestämmelserna. På den punkten
har väckts två likalydande motioner,
nr 79 i första kammaren och nr 84 i
denna kammare. Det förhåller sig så,
att Kungl. Maj:ts kungörelse den 9 ok-
tober 1953 om lönetillägg till befatt-
ningshavare på vissa orter upphäves
från och med den 1 juli 1957. Nämda
kungörelse tillkom ju i samband med
ortsgrupperingsreformen den 1 janu-
ari 1954, då vissa orter hänfördes till
lägre ortsgrupp än den som tidigare

gällt för dem. För att undgå en därav
föranledd löneminskning infördes rätt
för tjänstemän på i nämnda kungörelse
uppräknade orter att åtnjuta särskilt
lönetillägg. Jag skall inte gå in på
själva formen för detta utan vill här
endast framhålla, att dessa lönetillägg
nu kommer att slopas från och med den
1 juli 1957 och att lön utgår från och
med nämnda dag efter skalan för den
lägre ortsgruppen. I överenskommelsen
har dock beträffande redan anställda
tjänstemän införts en garantiregel om
personliga lönetillägg, motsvarande
eventuell löneminskning i samband
med övergången, och det har också
under förhandlingarna ställts i utsikt
möjligheter till en mjukare övergång
enligt garantiregeln och att denna frå-
ga skall undersökas. Under hand har
emellertid inhämtats att denna s. k.
mjukare övergång kanske skulle utfor-
mas så, att statstjänstemännen på ifrå-
gavarande orter erhöles lönetillägg mot-
svarande skillnaden mellan innehavd
lön och lön i närmast högre löneklass.
Denna så att säga extra löneklass skulle
dock bortfalla vid befordran eller vid
nästa löneklassuppflyttning. En sådan
övergångsbestämmelse skulle i prakti-
ken få mycket slumpartade verkningar,
och i motionerna har också redovisats
på en plats företagna undersökningar.
Dessa har visat att 28 procent där av
personalen skulle erhålla lönetillägg
under obestämd tid, för 28 procent
skulle lönetillägget bortfalla inom ett
år och för 9 procent skulle lönetilläg-
get helt utebli. Nu har emellertid ut-
skottet på denna punkt förutsatt att de
av mig här anförda synpunkterna i mo-
tionen kommer att bli vederbörligen
beaktade, och utskottet föreslår att
riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t
ger till känna vad utskottet sålunda an-
fört. Jag har inte funnit anledning att
gå längre men anser det motiverat att,
då upphävandet av ifrågavarande kun-
görelse kan komma att få mycket all-
varliga slumpartade verkningar, den-

Löneplansrevision m. m.

na fråga verkligen måste bli beaktad och tillrättalagd vid utformandet av övergångsbestämmelserna.

I motionen II: 374 har framhållits att befattningshavare inom vissa lönegrader, särskilt lönegraderna 11 och 18—25, inte erhållit en av eftersläpningen motiverad löneförbättring. Utskottet har givetvis inte kunnat komma förbi detta påpekande men förklarar — och jag vill inte bestrida riktigheten av den förklaringen — att detta delvis har sin grund i att en löneplan med varierande löneklassavstånd skall ersättas med en löneplan med enhetliga avstånd. Det är tydligt att utskottet med detta konstaterande anser sig befriat från att längre sysselsätta sig med de grupper som på detta sätt fått sitta emellan i löneöverenskommelsen. Jag kan på den punkten inte följa utskottet.

Det är inte första gången som mänskliga hänsyn fått vika för den tekniska utformningen. Det skulle inte falla mig in att bestrida att den nya löneplanens uppbyggnad är bättre än den förutvarande, men det bör inte heller uteslutas att man i de kommande förhandlingarna beaktar att vissa grupper fått sitta emellan.

Det är för övrigt inte precis ett yrkande som skulle stå i strid med riksdagens hittillsvarande ståndpunktstagen i dylika frågor. Redan för några år sedan begärde riksdagen vid behandling av en liknande fråga att ett fall, där man kunde klart påvisa att löneläget för vissa befattningshavare inte var fullt rättvist, skulle komma till omprövning vid blivande förhandlingar. Jag har också, herr talman, begränsat min reservation i enlighet med vad riksdagen förut har praktiserat till att begära, att denna fråga beaktas vid kommande förhandlingar. Jag ber alltså att på den punkten få yrka bifall till reservation nr 4.

Jag vill nu övergå till ett avsnitt i det förslag som ligger på kammarens

bord, som enligt min mening är av stor principiell vikt. I ett fall gäller det i mycket hög grad tjänstemännens rättsställning, och jag anser det nödvändigt att riksdagen för dagen avböjer att ta ställning på denna punkt. I ett annat fall är det nödvändigt att garantier tillskapas för att riksdagen ej, som nu har skett, praktiskt taget ställs vid sidan när det gäller avgörande i dessa frågor.

Jag skall först beröra det första fallet, som också behandlas i reservationen 1 a. I anslutning till denna reservation vill jag framföra några synpunkter.

Det ingår i överenskommelsen att tjänsteman, som övergår till den nya löneförordningen, skall vara underkastad generell — märk väl: generell — ändringsskyldighet i fråga om bestämmelser rörande avlönings- och pensionsförmåner. Vi har i reservationen uttalat, att vi är mycket tveksamma inför detta förslag. Den vid förhandlingarna uppställda förutsättningen angående förhandlingsöverenskommelse på denna punkt kan i praktiken bli mycket svår att förverkliga, eftersom personalorganisationerna delvis företräder olika intressen. Det kan på grund härav inte uteslutas att organisationerna kommer att ge uttryck åt olika uppfattningar, om fråga uppkommer om ändring av bestämmelser beträffande vilka tjänstemännen hittills icke varit underkastade ändringsskyldighet.

I den träffade överenskommelsen, särskilt punkt 10, säger man att löneplansrevisionen bland annat med hänsyn till pågående pensionsutredning icke nu skall föranleda någon ändring i nuvarande pensionsbestämmelser eller i storleken av på pensionerna utgående rörligt tillägg. Det har sålunda skett ett avsteg från tidigare gällande praxis. I överenskommelsen, punkt 5, framhålls dessutom att utkvittering av schablon tillägget innebär ett accepterande av övergång till statens löneförordning och därmed förenad skyldig-

Löneplansrevision m. m.

het enligt punkt 4, d. v. s. den tjänsteman, som övergår till statens löneförordning under sådana förhållanden, skall vara underkastad generell ändringsskyldighet även i fråga om bestämmelser rörande pensionsförmåner. Även om sådana förändringar skall föregås av förhandlingsöverenskommelse, innebär detta att utkwittering av schablon-tillägget upphäver tidigare pensionsavtal.

Vi finner att sådana bestämmelser innebär en alltför långt gående inskränkning i enskild tjänstemans rätt. Jag har ställt mig det spörsmålet: Föreligger här någon tanke på påtryckning eller möjlighet till påtryckning inför kommande pensionsförhandlingar?

Enligt vår mening kan den förhandlingsrätt om ändring i återstående förmån, som stadgas i uppgörelsen och som befattningshavarna ändå har enligt kungörelse om statens förhandlingsrätt, varken formellt eller reellt skänka befattningshavarna en garanti mot inskränkning av de förmåner som avlöningsreglementet tillerkänner dem. Uppgörelsen står i detta hänseende i strid med de principer som hittills varit gällande beträffande det statliga avlöningsreglementet och som haft innebörden att under alla förhållanden trygga befattningshavarnas rätt till vissa förmåner. Det har ingått som ett väsentligt led i den rättssäkerhet som man velat tillförsäkra statstjänstemännen och som ansetts vara av stor betydelse även i den demokratiska staten när det gällt att skapa en självständig och objektiv förvaltning.

Det synes oss som om denna fråga berör så viktiga spörsmål inom förhandlingsrättens område, att ställningstagandet i denna del bort anstå till dess resultatet av den nyligen tillsatta utredningen angående offentlig tjänstemans förhandlingsrätt föreligger. Vi har därför för vår del ansett att starka skäl finnes för att uppta denna sak till förnyat övervägande innan propositionen

om av löneplansrevisionen betingade ändringar i avlönings- och pensionsförfattningarna förelägges årets riksdag. Det är ju så, att vi här förväntar ytterligare en proposition, och innan dess borde det finnas möjlighet till övervägande i denna mycket viktiga principiella fråga. Det förefaller mig som om man inte har klart för sig hur principiellt viktig denna punkt är.

Jag ber alltså i anledning av det anförda att på denna punkt få yrka bifall till reservation 1 a.

Jag kommer sedan till den del, som jag nyss omnämnde och som också i mycket hög grad berör riksdagens medinflytande i dessa frågor. Denna sak är knuten till två reservationer, nämligen reservation 2, som gäller införande av ett riksdagens löneråd, och reservation 3 a, som gäller en utredning om dyrofrågan och marknadslöneprincipen.

Jag tror att jag bäst kan belysa denna fråga genom att göra en återblick på utvecklingen av riksdagens medinflytande och beslutanderätt i dessa frågor. På 1940-talet och redan förut var ju arbetsordningen den, att dessa lönefrågor förbereddes av en parlamentarisk utredning. I och med att det var en parlamentarisk utredning var riksdagen med på ett tidigt stadium vid utformandet av lönefrågorna. När sedan frågorna kom till riksdagen för slutgiltigt avgörande, slapp ju riksdagen att helt och hållet sitta som en expedit som inte kunde göra några ändringar. Det gjordes visserligen ändringar på den tiden, men riksdagen hade dock redan på ett tidigt stadium fått vara med vid utformningen av lönefrågorna.

Genom tillsättandet av 1949 års tjänsteförteckningskommitté kom vi in i ett nytt system, som jag för min del inte är motståndare till utan har accepterat. Jag tror att det innebär en avsevärd förbättring, och det nya återfinner vi redan i direktiven vid tillsättningen av denna tjänsteförteckningskommitté, som alltså inte var parlamentariskt samman-

Löneplansrevision m. m.

satt. Där framhölls för första gången att förhandlingar om lönegraderna skulle ske — märk väl uttrycket. Man skulle alltså ge möjlighet åt organisationerna att förhandla om denna fråga, ett steg som vi åtminstone från den grupp jag tillhör inte har velat hindra utan anser vara fullt rättvist.

När sedan denna kommitté avlämnade förslag, som sedan framlades inför riksdagen — vi hade dylika 1951, 1952 och 1953 — så fick man klart för sig att riksdagen, som visserligen slutgiltigt skulle besluta, i realiteten hade mycket små möjligheter att kunna inverka på det förhandlingsresultat som hade uppnåtts. Jag kanske har rättighet att erinra kammaren om att detta var alldeles påtagligt vid det första förslaget som framlades. Det var en grupp som hade ställts i ett ganska orättvist löneläge, och det förelåg också en reservation om ändring i Kungl. Maj:ts förslag och förhandlingsresultatet. Detta ändringsyrkande var så nära att vinna kammarens bifall att det bara hängde på omkring fem röster. Utskottsmajoriteten kunde inte gå så långt men gick dock ganska långt. Den begärde nämligen en omprövning beträffande dessa befattningshavare vid de kommande förhandlingarna, och detta vann riksdagens bifall. Det var alltså ett förslag liknande det som jag nu har yrkat bifall till i reservation 4, som riksdagen då ansåg vara en möjlig väg.

Det visar sig dock att man i realiteten knappast kan behandla dessa frågor på annat sätt än att antingen bifalla förslaget och förhandlingsresultatet eller återremittera förslaget till förnyad förhandling. Givetvis kan man inta den senare ståndpunkten även i dag, om man här är missnöjd med vissa delar i detta förslag, och det föreligger ju i viss mån ett sådant yrkande motionsvägen. Men jag har icke kunnat gå så långt som att man skulle sönderslå vad man uppnått förhandlings-

vägen men att man däremot rättar till det vid kommande förhandlingar.

När man alltså fick klart för sig att riksdagens medinflytande blev så begränsat, blev det också ganska klart att man måste söka sig fram till någon ny konstruktion av arbetsordningen, så att riksdagen redan på ett tidigt stadium skulle få möjlighet till medinflytande vid lönefrågornas utformning. Det var då som frågan om ett riksdagens löneråd kom upp till behandling i riksdagen. Detta blev också bifallet av riksdagen och föranledde en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det skedde i samarbete med nuvarande statsrådet och chefen för civildepartementet. Behandlingen av denna fråga har inte hunnit längre än till att den remitterats till författningsutredningen.

Jag har på denna punkt, herr talman, en reservation, som går ut på att jag inte kan nöja mig med att lösningen av denna fråga får dröja alltför länge, detta därför att tillvägagångssättet vid de löneförhandlingar, som lett fram till det förslag, som vi nu behandlar, ännu mera har aktualiserat inrättandet av ett löneråd, inte minst med hänsyn till att förhandlingarna har gripit in på ett område som hittills har legat utanför löneförhandlingarna, nämligen dyrortsgrupperingen.

Dyrortsgrupperingen var ju senast föremål för riksdagens behandling 1953. Vid det tillfället maximerades lönespännvidden till 12 procent i stället för förut 16 procent. Jag medger att på den punkten kanske en ändring bör ske när det gäller grunderna, vilket också har skett vid årets förhandlingar, men 1953 års beslut har hittills stått fast.

Sedan dess har det blivit alltmer klart, att om man skall bygga på levnadskostnaderna föreligger det starka skäl för ytterligare krympning av denna spännvidd. Detta föreslogs också i motioner vid föregående års riksdag, vilka föranledde skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en ny utredning

Löneplansrevision m. m.

beträffande dyrortsgruppering. I motionen gjorde man gällande, att en ytterligare krympning av spännvidden var motiverad, och detta vitsordades också i viss mån i dyrortsnämndens yttrande. Mot denna bakgrund och när det föreligger ett beslut i denna fråga, som fortfarande är giltigt och som innebär att spännvidden har begränsats till 12 procent, är det anmärkningsvärt, att statsrådet vid löneförhandlingarna, där han ju har en mycket viktig funktion, känt sig fri från riksdagens beslut i fråga om dyrortsgrupperingen. Jag nödgas nämna departementschefen — i realiteten är det ju Kungl. Maj:t som har ansvaret för detta, men då regeringen inte är enig i frågan utan det föreligger reservationer inom denna, använder jag ordet departementschefen. Det är märkligt att detta sker samma vecka som riksdagen begär en ny utredning om dyrortsgrupperingen, vilket i viss mån har tillkommit på grund av ett påstående i motioner, att spännvidden skulle ytterligare skärpas.

Det förefaller mig som om kommunikationerna mellan kanslihuset och riksdagen, inte minst statsutskottets femte avdelning, vilka kommunikationer förut har fungerat ganska normalt, under dessa veckor tycks ha varit fullständigt avbrutna. Inte var det väl så, att civildepartementet hade flyttat till Hallsberg under denna tid?

Jag skall inte gå in på någon längre debatt om själva spännvidden. Statsrådet har ju vid förhandlingarna ansett sig ha möjlighet att trots detta ställningstagande från riksdagens sida införa en ny faktor när det gäller lönedifferentiering, nämligen marknads-löneprincipen, som inte varit undersökt och som riksdagen inte haft tillfälle att ta ställning till.

Då kan man ju fråga sig, hur utskottet ställer sig på denna punkt. I fråga om själva spännvidden säger utskottet följande: »Den föreslagna utformningen av löneplanen syftar därför till att nå

en viss anpassning till dessa mera påtagliga tendenser i marknadslöneförhållandena. Utskottet har för sin del inte funnit anledning att framställa någon invändning mot de grunder på vilka den nu träffade uppgörelsen beträffande den horisontella lönespännvidden vilar.»

Det är ju ett accepterande helt enkelt av utskottet.

När det vidare gäller att denna fråga bör bli föremål för utredning, inte minst genom den utredning som är tillsatt, vad säger utskottet på den punkten? Där säger utskottet följande: »Då utskottet anser sig kunna utgå ifrån att de i motionerna anförda synpunkterna kommer under vederbörlig prövning i samband med den nämnda översynen av dyrortssystemet, synes motionerna i nuvarande läge inte böra föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Ja, det är ett fullkomligt riktigt konstaterande, men utskottet har inte ens kunnat kosta på sig en önskan om skyndsamhet, som här torde vara nödvändig efter detta tillvägagångssätt vid förhandlingarna gentemot riksdagen.

När det gäller lönerådet säger utskottet följande: »Enligt vad utskottet inhämtat har riksdagens skrivelse i ämnet sedermera av Kungl. Maj:t överlämnats till författningsutredningen för att vara tillgänglig vid fullgörandet av utredningens uppdrag. Utskottet får i anslutning härtil framhålla, att det synes angeläget att den berörda frågan upptages till prövning så snart omständigheterna det medger.»

Det är också mycket stillsamt och fogligt skrivet. Och märk väl, herr talman, utskottet har inte ett ord att säga herr statsrådet om hans tillvägagångssätt vid förhandlingarna att sätta riksdagen åt sidan.

Reservanterna kan därför inte följa utskottet på dessa punkter. Vi anser det nödvändigt att riksdagen — och jag talar här som medlem av riksdagen — klart ger till känna sin mening om detta

Löneplansrevision m. m.

förhandlingssätt. Man kunde givetvis gå så långt, att man yrkade avslag på hela förslaget. Som jag sagt förut kommer jag inte att göra det, men jag anser det nödvändigt att man här så mycket som möjligt skapar garantier för att riksdagens medinflytande i framtiden blir tillgodosett. Det är därför som de två reservationer, som jag nu kommer att yrka bifall till, i mycket hög grad hänger samman.

Utredningen om dyrortssystemet måste bli föremål för en så snabb behandling som möjligt. Jag vill inte motsätta mig att den nya faktor, som statsrådet fört in i förhandlingarna — det kanske inte är han som gjort det, men han har accepterat det — nämligen marknadstillägget, får undersökas i utredningen, men riksdagen har för sin egen prestiges skull rätt att fordra, att man kan förvänta förslag på denna punkt till nästa riksdag.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 3 a.

Sedan till frågan om ett riksdagens löneråd.

När frågan om en differentiering av lönerna i förhållande till dyrortssystemet eller marknadssystemet nu har kommit in i förhandlingarna och det är möjligt att detta måste accepteras, är det mer än förut nödvändigt att riksdagen på ett tidigt stadium får ett medinflytande och får följa dessa förhandlingar. Riksdagen måste därför redan nu klart säga ifrån, att denna sak är så viktig för riksdagen själv, att vi inte kan avvakta författningsutredningens behandling av frågan, utan den måste komma till en provisorisk lösning. Jag yrkar därför på denna punkt bifall till reservation 2.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr Nilsson i Bästekille (h).

Herr GUSTAFSSON i Mem (bf):

Herr talman! I den framställning som

herr Staxäng nu har givit har han i den sista delen egentligen argumenterat för bifall till den reservation, som jag också skall yrka bifall till.

Vi säger om det föreliggande förslaget, att det i många avseenden är skickligt utformat, men att det också har väsentliga skönhetsfläckar. Till förbättringarna får räknas, att man ökat löneklassavstånden genom att minska antalet löneklasser från 40 till 29. Genom denna krympning av antalet löneklasser ernås en mera påtaglig löneökning vid befordran, med andra ord, det varnas mera i penningpungen, när man lätttrar uppåt på befodringsstegen. Löneklassavstånden varierar mycket starkt i den nu gällande löneplanen. Denna olägenhet kommer man ifrån genom att nu gå in för mera enhetliga löneklassavstånd, varigenom en bättre systematisering och större stadga ernås i löneplanen.

I denna redigering av löneklassavstånd och krympning av antalet löneklasser har vissa grupper fått vidkännas försämringar i förhållande till tidigare. Det får dock förutsättas att de förhandlande parterna varit på det klara med konsekvenserna av uppgörelsen i detta avseende.

I ett viktigt hänseende måste det föreliggande förslaget betecknas som högst otillfredsställande. Det gäller den föreslagna ökningen av den horisontella spännvidden i lönesystemet. Härvidlag har de förhandlande parterna visat uppenbar nonchalans mot riksdagens tidigare uttalande och mot de principer som här fastslagits. För närvarande är det ju så, att statstjänstemännens löneplan 1 är uppbyggd på basis av beräknade skillnader i levnadsomkostnader de olika orterna emellan, den s. k. dyrortsgrupperingen. Självfallet är detta en mycket bräcklig grund, och den blir bräckligare för var dag som går. Man har dock här i riksdagen fått majoritet för att dessa beräkningar skulle ligga till grund för lönespänn-

Löneplansrevision m. m.

vidden. Principen om att lika arbete skall betalas med lika lön oavsett var arbetet utföres har inte rönt någon uppslutning.

1953 års riksdag fastslog, som också herr Staxäng omtalade, att den totala spännvidden i löneplanen mellan ortsgrupp 2 och ortsgrupp 5 skulle bestämmas till 12 procent. Detta fick vid det tillfället representera det högsta mått av rättfärdighet, som man kunde samlas omkring. Statsutskottet uttalade vid det tillfället, att det »tillstyrkte att den totala spännvidden minskades från 16 till 12 procent». Vidare sade statsutskottet, att »detta förslag har, som av propositionen framgår, godtagits av statstjänstemännens huvudorganisationer». Denna totala spännvidd på 12 procent innebar inte, att statstjänstemännen i samtliga löneklasser skulle graderas på detta sätt. Den nu gällande löneplanen reglerar lönerna från 25 löneklassen enligt en ständigt minskad spännvidd, som stannar vid sju procent i den högsta löneklassen.

Tilltron till dessa dyrortsberäkningar har ju många gånger varit minimal. Man har sagt, att den reella dyrheten i levnadsomkostnader är ytterligt svår att beräkna. Det är omöjligt att beräkna allt, som kan sägas fördyra eller förbilliga levnadsomkostnaderna på de olika orterna. Med anledning av motioner från vårt håll beslöt också förra årets riksdag, att man skulle beställa en förutsättningslös utredning hos Kungl. Maj:t angående dessa spörsmål. Dyrortsnämnden uttalade i sitt remissvar, då det gällde dessa motioner, att det verkade som om en ytterligare utjämnings skett i fråga om levnadskostnads skillnaderna mellan olika delar av landet.

Dessa riksdagens uttalanden och beslut har antingen gått förbi de förlandande parterna, eller också har man litat på att riksdagens majoritet inte skulle opponera sig, om man helt enkelt vred klockan tillbaka. Alltnog,

det föreliggande förslaget arbetar med en ökad total spännvidd på 16 procent — sålunda en återgång till vad som gällde före 1953 års riksdagsbeslut.

Samtidigt har man dock, det skall erkännas, gjort den ärofulla insatsen att krympa spännvidden i de högre löneklasserna.

Vilka är då de anförda motiven till den föreslagna ökningen av spännvidden i de lägre löneklasserna? Den olika dyrheten anfördes inte längre — så djärv har man trots allt inte varit. Man påpekar i stället, att det är svårt att rekrytera folk till statstjänster, främst i Stockholm, därför att lönerna på den privata marknaden ligger så avsevärt mycket högre än dem statstjänstemännen kan erbjudas. Man påpekar vidare, att spännvidden i den privata marknadens löner är avsevärt mycket större än i det statliga lönesystemet. I dessa hänseenden har femte avdelningen låtit sig upplysas dels genom föredragningar, dels genom en tabellarisk sammanställning, som utvisade skillnaden i timförtjänst mellan vissa manliga tjänstemannagrupper i förhållande till vuxna manliga industriarbetare i olika ortsgupper. Härav har framgått, att statstjänstemännen hävdar sig väl, då det gäller de s. k. lägre dyrorterna, under det att jämförelsen blir oförmånlig för statstjänstemännen i Stockholm och delvis också i Göteborg.

Vid dessa jämförelser bör uppmärksammas, att den förmån, som statstjänstemännen har i sin semesterrätt, inte medräknats. Skulle så ha skett är det tvivel underställt, om det föreligger någon skillnad alls till statstjänstemännens nackdel i någon ortsgrupp.

Spännvidden på den privata marknaden säges vara 25 procent för fabriksindustriens vidkommande. Kommer man över till byggnadsarbetarna är spännvidden 35 procent. Motsvarande siffra för muraryrket säges vara 40—45 procent. Det är då sannerligen inte underligt, om det blir dyra husbyggen i

Löneplansrevision m. m.

Stockholm, vilket i sin tur leder till dyra hyror, som i sin tur skärper kraven på högre löner, ännu mera dyrortsgraderade. *Dyrort har blivit dyrhetsmoder.*

Om man nu ökade den horisontella spännvidden till 16 procent i den nya löneplanen, skulle man ändå inte uppnå paritet med den fria arbetsmarknaden. Man frestas naturligt nog att fråga, huruvida det föreliggande förslaget är en inteckning i fortsatt ökning av spännvidden och därmed ökade orättvisor gentemot landsortens befattningshavare.

Vi kan sålunda konstatera, att parterna på den fria arbetsmarknaden gått i bräsch, när det gäller att åstadkomma stora skillnader i lönesättningen för olika orter. Begreppet marknadslön, som man nu laborerar med i det föreliggande förslaget till ny löneplan, är ju föga klarlagt. Likaså har inte nöjaktigt klargjorts, huruvida svårigheterna att rekrytera och behålla de ifrågasvarande befattningshavarna förekommer i samtliga statliga verk i Stockholm, eller om det är fenomen, som uppträder enbart inom vissa verk och kanske under vissa tider av året.

Svårigheter att rekrytera personal till vissa tjänster förekommer förvisso också på andra orter än i storstäderna. Man kan förutsätta, att en ytterligare ökning av löneskillnaderna mellan de olika orterna kommer att försvåra rekryteringen på de s. k. billiga orterna. Och det är trots allt så, att vi behöver ha kompetent folk också i landsorten.

När man inte kan ordna sin arbetskraftsfråga inom andra delar av vårt näringsliv, heter det ofta, att man måste rationalisera. En sådan rationalisering vore måhända att man med verkligt allvar ginge in för att flytta ut så många av statens verk och inrättningar som möjligt från det ur många synpunkter trånga Stockholm. Härigenom skulle konkurrensen om arbetskraften minska. Men man finge kanske i detta läge höra,

att utflyttningen är omöjlig, därför att befattningshavarna inte vill följa med till den billigare orten — löneskillnaden skulle bli för stor.

De skäl, som nu förebragts angående statstjänstemannalönernas anpassning till det s. k. marknadslöneläget, framfördes också i riksdagsdebatterna 1953. Man anförde då, att spännvidden var större på den privata marknaden, och man använde till och med i stort sett samma sifferserier som nu åberopats. Den gången ansåg sig riksdagen inte böra fästa avseende vid resonemanget. Det finns så mycket mindre anledning att göra detta nu, då en utredning är tillsatt med uppgift att närmare studera dessa spörsmål. Utredningsmännen har också fått order att skynda på. Vi bör då inte nu acceptera en princip för lönesättningen, vilken inte prövats i förväg.

Med anledning härav har Landsbygdspartiet Bondeförbundet inte kunnat stödja denna del i uppgörelsen. Vi hävdar, att man bör ytterligare överlägga med statstjänstemännens huvudorganisationer och därvid söka att inom ramen för den överenskomna lönekostnadsökningen uppnå överenskommelse som innebär att den horisontella lönespännvidden inte ökas. Man bör då också beakta, att det provisoriska extra tillägget till tjänstemän inom kallortsområdet i Norrland förstärkes.

Det förhåller sig förmodligen så, att sedan det blivit känt att uppgörelsen innebär en ökad löneklyfta mellan s. k. billiga orter och s. k. dyra orter, har förhandlarna ett betydande stöd från landsortens befattningshavare, om de svärar efter att minska i stället för att öka dessa skillnader.

Jag hemställer nu, herr talman, om bifall till den reservation som betecknats med 1 b.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Löneplansrevision m. m.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Det råder väl alltid delade meningar om en löneuppgörelse, eftersom en sådan oftast är byggd på kompromisser. Kanske är detta förhållandet i ännu högre grad än vanligt, när det gäller här föreliggande avtal, eftersom det innebär ett omarbetat lönesystem.

En sak är emellertid värd att hålla i minnet, nämligen att man från början har varit överens om förutsättningen: att det för statstjänarna har förelegat en faktisk eftersläpning på cirka 6 procent jämfört med lönerna på den enskilda arbetsmarknaden. Genom den träffade uppgörelsen anses det att man vid 1956 års slut hade uppnått en nollställning för de statsanställda som grupp betraktad. En nödvändig uppjustering av de lägre statstjänstemännens löner har också ägt rum, även om justeringen främst har blivit märkbar i de högre ortsgrupperna. Det är nämligen karakteristiskt för uppgörelsen, att den slår ganska ojämnt. Genom minskningen av antalet lönegrader och enhetligheten i den nya huvudlöneplanen med 5,3 procents löneavstånd — vilket i och för sig är en obestriddlig fördel — blir ökningen större än tidigare vid löneklassuppflyttningar och befordringar men ganska ringa och ibland ingen i begynnelselöneklasserna.

Som exempel på det sistnämnda kan man ta ortsgrupp 2, där i begynnelseklasserna 11—16 samt 18 i de gamla lönegraderna förändringarna pendlar mellan minus 0,4 procent och plus 2,8 procent. Orsaken här till är givetvis främst sammanslagningen av lönegraderna 10—11, 13—14 och 17—18. Här har således inte alls det genomsnittliga procenttalet nåtts.

Själva uppbyggnaden av lönesystemet kan förvisso diskuteras. Man har släppt den tidigare förankringen i dyrortsgrupperingen och i stället gjort ett nytt ortsgruppssystem, där marknadslöneprincipen i viss mån har fått slå

igenom. Det är emellertid inte riktigt vad som ibland från visst håll säges, nämligen att spännvidden mellan lägsta och högsta dyrort har ökat från 12 till 16 procent. Så är fallet endast för den nedre delen av löneplanen, medan man däremot har gjort en krympning uppåt, så att den övre delen i stället minskat i spännvidd från 7 till 4 procent.

Otvivelaktigt är det emellertid så, att det nya systemet för befattningshaverna verkar mer osäkert än det förra. Jag erkänner att ett visst hänsynstagande till de allmänna marknadslönerna är nödvändigt. När man t. ex. vid statens järnvägar i Stockholm i brist på folk måste ta ut ända upp till 100 mans övertid per dag, så måste det vara något fel i lönesystemet. Svårigheterna har varit särskilt markanta när det gäller de lägre befattningshaverna i de affärsdrivande verken, främst i Stockholm, Göteborg, Hallsberg och Ånge.

Vid utskottsbehandlingen har jag emellertid ifrågasatt, om inte ett sådant hänsynstagande till marknadslönerna skulle kunnat ske på annat sätt. En på ortsgruppering mera fast uppbyggd löneplan skulle, efter vederbörliga förhandlingar, kunnat kompletteras med mer eller mindre provisoriska tillägg för de orter och de befattningsgrupper, där den statliga lönen eljest inte skulle vara konkurrenskraftig gentemot marknadslönerna. Det är för att få tillfälle att anföra dessa synpunkter som jag har anmält en blank reservation. Senare har jag emellertid erfäratt att denna linje även diskuterats vid förhandlingarna, men att organisationerna icke kunnat enas om den, vilket jag beklagar.

I en motion av herr Ståhl och under-tecknad har vi framfört den synpunkten att ett godkännande av uppgörelsen — vilket jag för min del finner vara det enda möjliga, efter de långa och intensiva förhandlingar som förevarit — icke bör innebära att man definitivt

Löneplansrevision m. m.

har bundit sig för marknadslöneprincipen som grund för ett statligt lönesystem, utan att ett närmare ställningstagande bör uppskjutas, till dess den nu tillsatta dyrortsutredningen har penetrerat problemet. Utskottet har ju också utgått ifrån att dessa synpunkter kommer under vederbörlig prövning vid den tillämnade översynen.

Herr Staxäng anmärkte alldeles nyss på att uttrycket »skyndsamhet vid denna översyn», vilket fanns med i den ursprungliga versionen, icke har tagits med i utskottsutlåtandet. Detta beror emellertid på att det i direktiven till den nya utredningen säges, att de principiella övervägandena bör ha skett före den 1 instundande oktober, och det får väl anses vara en ganska skyndsamt behandling.

I reservationen 4 a har pekats på den mellangrupp i de gamla lönegraderna 18—25, vilken inte erhållit någon sådan löneförbättring som övriga grupper och som den konstaterade eftersläpningen motiverar. Påpekandet är riktigt — dessa mellangrupper har verkligen kommit i kläm. Emellertid lär Statstjänstemännens riksförbund, som huvudsakligen företräder dessa grupper, ha utverkat, att en översyn av lönegradsplaceringen för befördringskarriärerna inom huvudsakligen dessa skikt senare skall göras. Förhandlingar om en viss tjänsteförteckningsrevision följer ju också nu.

Vad likalönsprincipen beträffar har vi reservanter ansett oss böra tillstyrka, att en kostnadsutredning göres och att det bör bero på resultatet av denna, om förslag i frågan senare bör föreläggas riksdagen. Då detta spørsmål kommer att tas upp bl. a. av fröken Elmén, skall jag inte vidare uppehålla mig vid det.

Jag har också anslutit mig till reservationen nr 1 a av herr Staxäng m. fl., som rör den generella ändringsskyldighet, som ålagts statstjänstemännen. Frånsett vad utskottet anfört om de svårigheter, som kan uppstå genom att

olika organisationer stannar för olika uppfattningar, har en obestriddlig rättslig garanti för den enskilde tjänstemannen här bytts ut mot en mycket tvivelaktig sådan för vederbörande organisationer. Ett ställningstagande i denna del bör därför anstå, tills resultatet av den nyligen tillsatta utredningen om offentliga tjänstemäns förhandlingsrätt lagts fram.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 6 om likalönsprincipen samt till reservationen nr 1 a om ändringsskyldigheten. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Låt mig börja med att något beröra bakgrunden till den löneplansrevision, som riksdagen nu har att ta ställning till.

Jag vill erinra om den diskussion som fördes under fjolåret — inte minst under valrörelsen — rörande de lägre statstjänarnas dåliga löneförhållanden i jämförelse med andra grupper. Man gick kanske ibland till överdrift, men det var inte ovanligt att möta talet om att de lägre statstjänarna »befann sig på socialvårdsstandard». Det sades också, att de släpade efter i löneutvecklingen i förhållande till andra grupper.

Dessa båda synpunkter framfördes alltså i den allmänna debatten som argument för en förbättring av de lägre statstjänarnas löner. Jag har velat peka på det, därför att jag menar, att det är viktigt att tänka på i anslutning till vad som skedde vid löneuppgörelsen i december i fjol. När vidare den löneberedning, som tillsattes inom civildepartementet, började undersöka problemen, visade det sig, att en begränsning till de lägre statstjänarna inte var möjlig. De olika statstjänarorganisationerna kom med sina förslag, och beredningen utvidgades därför till att omfatta de statliga löneplanerna och den statliga lönesättningen över huvud ta-

Löneplansrevision m. m.

get. Men innan jag går närmare in på detta skall jag med några ord be att få beröra det materiella innehållet i uppgörelsen.

Om man ser uppgörelsen ur de anställdas synpunkt — och inte minst om man ser den mot bakgrunden av den uppgörelse, som nyligen träffats på den enskilda marknaden mellan LO och Svenska arbetsgivareföreningen — måste man beteckna den som tillfredsställande. Det är intet dåligt resultat att mitt under en gällande avtalsperiod få löneförbättringar av denna omfattning. Parterna har ju också vid uppgörelsen varit fullt överens om att eftersläpningen nu eliminerats. Jag vill särskilt stryka under ett uttalande i statsverkspropositionen, att parterna varit överens om att någon eftersläpning för statstjänstemännen som grupp betraktade i förhållande till marknadslöneutvecklingen inte föreligger vid utgången av år 1956.

Om jag sedan får övergå till att bedöma uppgörelsen ur riksdagens synpunkt, vill jag säga, att med tanke på att riksdagen flera gånger uttalat, att löneplanerna bör göras mera överskådliga och lättillgängliga, måste det föreliggande förslaget betecknas som en uppenbar framgång. På löneplan 1 har antalet löneklasser minskats från 40 till 29 och på löneplan 2 från 25 till 10. De på löneplan 1 för närvarande mycket stora variationerna i löneklassavståndet har genom uppgörelsen gjorts enhetliga, och en systematisering har åstadkommits. Genom minskningen från 40 till 29 löneklasser har vidare löneklassavståndet blivit större, och följden är att löneökningen vid en befordran också blir större än för närvarande. Man menar — och jag tror det är riktigt — att härigenom har också tjänsteförteckningen fått mera stadga. De extra lönetilläggen måste också få rekryteringsbefrämjande verkningar. Vidare bör de förenklade reglerna för vikariatsersättning medföra en admi-

nistrativ lättnad och göra löneplanerna mera lätthanterliga. Ja, jag vågar gå så långt att jag säger, att ur dessa synpunkter är även skyldigheten för tjänstemännen att efter överenskommelse underkasta sig generella ändringar i löneplanerna att betrakta som en framgång.

Den stora frågan i uppgörelsen — stor kanske främst då det gäller politisk brännbarhet — är den förändring i spännvidden ortsgrupperna emellan som vidtagits. Nu bör man observera, såsom redan tidigare har sagts här, att denna förändring genomförts i båda riktningarna. Detta innebär att spännvidden i de lägre lönegraderna på löneplan 1 ökat från 12 till 16 procent men minskat i de högsta lönegraderna från 7 till 4 procent mellan ortsgrupp 2 och 5. Denna förändring är ju betingad av de marknadslönejämförelser som man har gjort, och den medför en bättre anpassning av statens löner till läget på den enskilda marknaden och bör väl också vara välgörande ur rekryteringssynpunkt.

Detta tycker inte bondeförbundet och knappast heller högern om, och det kanske man kan förstå. Men jag vill här knyta an till vad jag sade tidigare om bakgrunden till löneplansrevisionen. Det var ju påståendet om tjänstemännens dåliga löneläge, jämfört med andra grupper i samhället, som var så att säga den utlösande faktorn då man fick i gång dessa förhandlingar. Vi har i statsutskottets femte avdelning varit i tillfälle att ta del av visst statistiskt material, där man redovisat de löneskillnader som förelåg 1955. Även om jag gör all reservation för eventuella felaktigheter, som ju alltid kan vidlåda statistik, är det ändå ingen överdrift om jag påstår, att statstjänarnas löner i de lägsta lönegraderna — det var ju dessa som saken från början gällde — i 2-ort och 3-ort och även i den fjärde ortsgruppen, med undantag för Göteborg, låg över genomsnittet av industri-

Löneplansrevision m. m.

arbetarlönerna 1955. I ortsgrupp 5 däremot, och då speciellt i Stockholm, låg de lägre statstjänarlönerna betydligt lägre än marknadslönerna.

Utgångspunkten var alltså den, att man i de lägre ortsgrupperna *inte* hade några dåliga löner, jämfört med marknadslönerna, medan man däremot i femte ortsgruppen, främst då i Stockholm, kunde konstatera en betydande eftersläpning för statstjänstemännens del vid en jämförelse med den enskilda sektorn.

Nu vill man i motioner från bondeförbundshåll att riksdagen skall avslå detta förslag och återförvisa ärendet till nya förhandlingar, med direktiv att träffa uppgörelse enligt bondeförbundsmotionärernas önskingar. Ja, låt mig säga att jag betraktar detta som en helt orealistisk tanke. Det är ju samma parter som på nytt skulle sätta sig ned och förhandla, och om de vägrade att träffa någon annan uppgörelse, hur skulle det då bli?

Jag skulle vidare i detta sammanhang vilja fråga motionärerna: Hur rimmar detta förslag med det uttalande man gör i motion nr 373, där man på ett ställe säger: »Den fria förhandlingsrätt, som arbetsmarknads- och näringslivsorganisationerna i vårt land har, kan givetvis inte ifrågasättas?» Man skulle alltså här uppmana parterna att gå i nya förhandlingar, men de skulle vara bundna av vissa direktiv. Och det går enligt min mening inte ihop med talet om en fri förhandlingsrätt. Det hade väl då varit konsekventare, om man i motionen sagt att vi yrkar avslag på detta förslag och föreslår i stället att riksdagen gör en annan fördelning av den summa det nu är fråga om.

Det säges vidare i denna motion att man har använt dyrortssystemet för införande av en helt ny princip, därför att spännvidden har ökats. Låt mig först säga att det torde vara ganska svårt att slå fast, att just 12 procent är den objektivt sett absolut riktiga siffran för skill-

naderna i levnadskostnader mellan 2-ort och 5-ort. Vilken siffra man får fram är helt beroende av vilken metod man använder vid levnadskostnadsundersökningen.

Jag vill i sammanhanget erinra om vad dåvarande civilminister Lingman sade vid behandlingen av dyrortsgrupperingen den 20 maj 1953. Han framhåller först att siffrorna 1946 och 1951 inte är jämförbara och fortsätter: »I stället för att de utvisar 14 procent skulle pris-skillnaden, om man använt samma metod som 1946, ha kommit att bli cirka 18 procent.» Detta var alltså 1951, vid den senaste dyrortsundersökning som man gjort.

Jag har bara velat säga detta därför att jag menar att siffran 12 procent inte kan vara något heligt tal; därtill är den alltför osäker.

Jag skulle ett ögonblick vilja återgå till påståendet i motionen, att man nu lanserar en helt ny princip. Jag skulle i anslutning därtill vilja fråga: När har statsmakterna spikat den principen? Det har väl varit en praxis som utbildats på detta område. Om det hade varit en princip tycks den i varje fall ha haltat betydligt, och hade man ansett den 12-procentiga spännvidden så betydelsefull ur principiell synpunkt som motionärerna vill göra gällande, då borde man väl ha sett till att den tillämpats genomgående.

När man kommer upp i 25 löneklassen börjar — såsom redan tidigare här har sagts — spännvidden att minska successivt. Den är för närvarande 7 procent i 37 löneklassen. Denna successiva minskning är ju ännu starkare efter uppgörelsen. Nu blir ortsavståndet i högsta löneklassen endast 4 procent. Varför protesterar inte bondeförbundsmotionärerna mot detta avsteg från principen eller mot att man på löneplan B inte har någon ortsgruppering alls? Man säger för övrigt också i reservation nr 5, att man vill bibehålla löneläget på de 2-orter, som drabbades av nedflyttning

Löneplansrevision m. m.

förra gången. Vad är detta annat än ett avsteg från principen om en 12-procentig spännvidd? I övrigt skulle jag vilja fråga: När man i motionen och reservationen yrkar avslag på förhandlingsöverenskommelserna och begär nya förhandlingar säger man också, att man vill ha en ytterligare förstärkning av de extra lönetilläggen för vissa orter i Norrland. Vad är det, om inte ett avsteg från principen att den 12-procentiga spännvidden skall gälla? Här har motionärerna själva varit inne på resonemanget om marknadslönejämförelser. Jag tycker, herrar motionärer, att detta inte riktigt går ihop. Principer kan vara bra att ha, men när man kommer fram till realiteter tycks man tvingas att tumma på dem.

Skulle man följa yrkandet i reservationen från bondeförbundshåll, kommer man ifrån vad som egentligen var bakgrunden till hela denna lönerrevision, nämligen marknadslönejämförelserna. Detta gäller även yrkandet i motionen ifrån kommunistiskt håll. Det skulle innebära, att de statsanställda i de lägre ortsgrupperna fick en löneförhöjning, som inte på något sätt kan motiveras av jämförelser med lönerna på arbetsmarknaden i övrigt, och det var väl ändå dessa jämförelser, som låg till grund för förhandlingsomgången i höstas. Det hela skulle också enligt min mening komma att utlösa en reaktion hos de anställda inom övriga områden av arbetsmarknaden i lägre ortsgrupper. Man skulle utan tvekan betrakta er sådan anordning som något av en orättmätighet.

Herr talman! Jag skall sedan övergå till att säga några ord om de övriga reservationsvis framförda yrkandena.

Vad beträffar bestämmelsen om skyldighet att underkasta sig generell ändring vill jag bara peka på att förutsättningen för att denna skyldighet skall inträda är, att det träffas en uppgörelse mellan organisationerna och staten på denna punkt. Så vitt jag begriper kan

det inte bli någon sådan skyldighet med mindre än att det föreligger en förhandlingsöverenskommelse därom.

Vi har inte heller inom utskottsmajoriteten blundat för att detta kan komma att medföra vissa komplikationer, om de olika personalorganisationerna har olika intressen. När herr Staxäng här vill göra gällande, att det skulle vara ett mycket kränkande ingrepp i den enskildes rättsintresse, kan jag dock inte hålla med om. Han säger, att skyldighet skall föreligga att underkasta sig generell ändring av bestämmelserna i avlöningsreglementena. Nu är en sådan skyldighet på vissa punkter redan inskriven i reglementena. Jag kanske i sammanhanget får erinra om att i fråga om såväl löner som pensioner är det inte de utgående lönerna och pensionerna som är skyddade, utan det är de i löneplanerna och lönereglementet respektive pensionsreglementet inskrivna grundbeloppen plus en del av det rörliga tillägget. I fråga om dessa skulle tjänstemännen, om man från arbetsgivarens sida vill hårdra bestämmelserna, bli tvungna att underkasta sig en ändring.

Vad gäller frågan om riksdagens medverkan på ett tidigare stadium vid dylika uppgörelser kan jag gärna hålla med om att det kanske inte är tillfredsställande med den ordning, som vi nu har. Vi har i utskottet inte gjort annat än hänvisat frågan dit den enligt vår uppfattning hör hemma, nämligen till författningsutredningen. Även om detta kan vara en betydelsefull fråga gäller det dock nu att bedöma en uppgörelse som föreligger, och alla tycks vara överens om att uppgörelsen är fördelaktig ur olika synpunkter. För mig är då i varje fall det avgörande inte under vilka former uppgörelsen kommit till utan om den är sådan, att riksdagen anser sig kunna acceptera den. Skulle riksdagen finna att den i alltför hög grad har blivit åsidosatt, föreligger ju möjligheten att avslå förslaget. Detta

Löneplansrevision m. m.

resonemang kan även gälla beträffande den av herr Staxäng avgivna, med 3 a) betecknade reservationen. Jag vill alltså framhålla, att den uppgörelse som nu föreligger inte innebär någon bindning för framtiden. Den är en avgränsad uppgörelse och det är denna, som vi i dag har att ta ställning till.

Vad sedan gäller den fråga, som herr Staxäng tagit upp i reservation nr 4 a), nämligen att de befattningshavare, som nu är placerade i lönegraderna 11 och 18—25, får en mindre lyftning än som kanske ur andra synpunkter kunde anses motiverat, så är ju detta en ofrånkomlig konsekvens av att man gjort om löneplanen och systematiskt infört samma procentuella avstånd mellan de olika löneklasserna. Men från de förhandlande parternas sida måste man väl ha haft blicken öppen för detta när uppgörelsen träffades. Utskottet menar därför, att det inte finns någon anledning att i enlighet med yrkandet i reservation nr 4 a) göra någon beställning hos regeringen om att ha uppmärksamheten fäst på saken. Jag är alldeles övertygad om att det kommer personalorganisationerna själva att ombesörja.

Jag skall också, herr talman, be att få säga några ord om den av fröken Andersson m. fl. avgivna, med nr 6 betecknade reservationen, som behandlar den gamla frågan om likalönsprincipen.

Det är väl egentligen litet oklart vad innebörden är av de många olika begrepp som man i detta sammanhang sysslar med. Det talas om »lika lön för lika arbete», »lika lön för lika arbetsuppgift» och om »lika lön för lika prestation». Jag vill från början säga ifrån, att jag inte på något sätt är motståndare till lika prestationslön eller vad det nu skall kallas. Men jag tror inte att man kan gå till väga på det sätt som förutsettes i motion I: 304, d. v. s. flytta upp alla kvinnliga befattningshavare, som nu är lägre placerade, i den s. k. manliga bottenlönegraden. En sådan uppflyttning skulle inte utgöra någon lös-

ning av problemet och den skulle komma att medföra en massa konsekvenser som man kanske inte skulle finna acceptabla.

I reservationen begär man en utredning av frågan om kostnaderna för ett genomförande av likalönsprincipen. Jag vill till detta bara säga, att det väl redan i tillräcklig utsträckning förekommit utredningar av likalönsfrågan både på det statliga och det privata området. Problemet är därför enligt mitt sätt att se inte längre något utredningsproblem. Det behövs inte någon omfattande utredning för att räkna ut kostnaderna för likalönsprincipens genomförande, utan detta är en sak som ligger på det rent räknemässiga planet.

Men frågan om likalön är icke bara en fråga om mäns och kvinnors lön, utan problemet är betydligt mera omfattande. Jag ifrågasätter om det i själva verket inte mer är ett låglöneproblem. Det finns även andra faktorer än könet som spelar in på lönesättningen. Låt mig belysa detta med ett enda exempel. Om jag skulle vara 18 år och gör samma arbete som en som är 50 år, är det då inte rimligt att jag får samma lön som 50-åringen?

Vid en bedömning av likalönsfrågan kommer alltså in i bilden även andra faktorer än frågan om det kön vederbörande råkar tillhöra. Vi inom utskottsmajoriteten menar, att genomförandet av likalönsprincipen utgör i inte obetydlig utsträckning en förhandlingsfråga. Man kan ju inte heller — såsom även likalönskommittén framhållit i sitt år 1953 avgivna betänkande — undgå att ta hänsyn till den utveckling som skett på den enskilda marknaden. Jag vill i detta sammanhang erinra kammarens ärade ledamöter om att därest man för de kvinnliga befattningshavarnas del skulle göra samma jämförelse som skett i fråga om lönesättningen mellan manliga arbetare inom den offentliga sektorn och på den enskilda arbetsmarknaden, så skulle man finna, att de kvin-

Löneplansrevision m. m.

nor som är anställda i statens och kommunernas tjänst mycket väl hävdar sig i jämförelse med dem som är anställda på den enskilda arbetsmarknaden. Denna jämförelse är alltså betydligt förmanligare för kvinnornas vidkommande än för männens del.

Det yrkande, som framställts i motion I: 304, har inte gett utskottet anledning att föreslå en ny utredning. Vi har som jag sade förut ansett, att frågan har lämnat utredningsstadiet. Vad det nu gäller är att man inom olika sektorer av arbetsmarknaden gör vad man vill göra och anser sig kunna göra för att åstadkomma en rättvisare lönesättning. Jag tror att detta även för vederbörande själva är en lika god utväg som den som förordas i reservationen.

Man skall ha med i blickfältet, när man talar om lika lön för män och kvinnor, att det finns en risk att skada de intressen man egentligen vill främja. Jag skall erinra om ett mellanspel i mitt förbunds historia. Någon gång på 20-talet lyckades förbundets ledning vid en avtalsuppgörelse få bort den tidigare uppdelningen av avtalets minimilöner i en grupp som gällde manliga och en som gällde kvinnliga anställda. Vad blev resultatet av detta? Jo, de kvinnliga arbetarna fick inget arbete på verkstäderna. Efter någon tid kom de själva och bad om att man skulle återgå till den gamla ordningen med en uppdelning av minimilönstabellerna i en manlig och en kvinnlig. Nu vill jag inte säga att förhållandena i dag och på 20-talet är jämförbara. Vi har t. ex. i dag full sysselsättning, och det hade man ju inte då. Jag har bara velat peka på att problemet inte är så enkelt.

Herr talman! Jag vill också säga några ord om frågan huruvida riksdagen bör ändra på en uppgörelse som kommit fram efter långa och segdragna förhandlingar. Jag tror att man bör ha mycket starka skäl för att göra en ändring. En förhandlingsöverenskommelse är ju i allmänhet en kompromiss och

ett sammanhängande helt. Att ändra på vissa punkter innebär att man rubbar balansen i uppgörelsen. Även om de ändringar, som man här föreslår, för tillfället skulle vara till fördel för de anställda, tror jag inte att det i det långa loppet skulle betyda en fördel för dem. Förhandlarna skulle komma i ett ohållbart läge, om justeringar av större omfattning i efterhand skulle vidtagas. Om jag skulle företräda arbetsgivarparten skulle jag känna mig oerhört osäker om hur stora medgivanden jag skulle kunna lämna, om jag riskerade att en annan instans ändrade den uppgörelse, som träffats vid förhandlingsbordet. En sådan ordning måste alltså verka som en broms på förhandlarna och kan inte heller för de anställda på lång sikt vara någon fördel.

Några så starka skäl, som måste föreligga för att man skall göra några ändringar i en träffad överenskommelse, i detta fall mellan regeringen och statstjänstemännens huvudorganisationer, har enligt utskottets uppfattning icke presterats av motionärer och reservanter. Jag ber därför, herr talman, att med stöd av vad jag här har anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Mem (bf) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga några ord om huruvida det kan anses honnett att riksdagen ändrar på ett förhandlingsresultat. Förutsättningen för att förhandlingsresultatet över huvud taget skall stadfästas är att Kungl. Maj:t och riksdagen godkänner det. Den socialdemokratiska delen av regeringen har godkänt det. Riksdagen har möjlighet att godta men självfallet också att inte godta förhandlingsresultatet. Påståendet att det skulle vara en orealistisk tanke att inleda nya förhandlingar, därför att förhandlarna då skulle arbeta med bundna mandat, synes ogrundat. Riksdagen uttalade redan 1953, att den to-

Löneplansrevision m. m.

tala spännvidden inte finge vara större än 12 procent. Man kan alltså konstatera, att förhandlarna redan tidigare arbetat med fasta mandat, om det är detta man fäster avseende vid.

Beträffande frågan huruvida det föreligger någon inkonsekvens när det gäller bondeförbundets inställning till dyrortsgrupperingen vill jag påpeka, att vår linje är att dyrortsgrupperingen skall bort. Varje avsteg från 12-procentlinjen som syftar till krympning av skillnaderna mellan grupperna hälsas därför av oss med tillfredsställelse, medan vi inte är anhängare av förslag till vidgning av dessa skillnader. Däremot anser vi att det finns en verklig dyrhet som behöver kompenseras, nämligen den som är betingad av klimatiska och geografiska förhållanden. Vi accepterar en dyrhet som uppkommer genom sådana förhållanden men inte en som uppkommer av närboende. Det är detta som är skillnaden.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Gustafsson i Mem, att jag ingalunda har sagt att riksdagen inte skulle ha rätt att ta ställning till denna uppgörelse. Även jag har understrukit att riksdagen antingen kan godkänna den eller avslå den.

Herr Gustafsson i Mem säger, att man redan tidigare har förhandlat med bundna mandat därför att man fick förhandla inom ramen för en 12-procentig spännvidd. Men det har aldrig på något ställe sagts, att man är bunden att förhandla inom en 12-procentig spännvidd. Då skulle väl detta ha gällt även i höstas. Förhandlarna har haft möjlighet under tidigare år att — om de ansett det vara lämpligt — förhandla utanför denna 12-procentiga spännvidd. Herr Gustafsson i Mem måste ha misstagit sig härvidlag.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! När riksdagen 1953 beslutade om den dyrortsgruppering, som nu gäller, ägnades åtskillig tid i kammarerna åt diskussionen kring problemet om de orter, som då föreslogs bli nedflyttade till lägre dyrort. Genom särskilda övergångsbestämmelser ordnades det emellertid så — vilket herr Staxäng redan erinrat om — att löntagarna på de nedflyttade orterna tills vidare fick ett lönetillägg, som tillmättes så, att de i praktiken alltså fick samma lön som efter den högre Ortsgrupp, de tidigare tillhört. Billighetsskäl ansågs motivera detta och bestämmelser härom togs in i en särskild kungörelse, den s. k. lönetilläggskungörelsen.

Genom den överenskommelse, som nu träffats, skall denna tilläggskungörelse slopas. Beslutet från 1953 om nedflyttning skall alltså effektivt slopas från och med juli 1957. Överenskommelsen i denna del har vållat en förklarlig oro och åtskillig besvikelse bland löntagarna på de nedflyttade orterna. När lönetilläggskungörelsen nu slopas för deras del, går nämligen de anställda på dessa orter miste om den kompensation för eftersläpningen i lönehänseende, som löneplansrevisionen ger löntagarna på andra orter. Kompensationen uteblir helt för en del befattningshavare och för andra grupper blir förbättringen ganska obetydlig; den kommer i vissa fall att inskränka sig till endast ett fåtal kronor i månaden. En garantiregel utesluter möjligheten att någon får mindre lön än tidigare. Den besvikelse, som löntagarna på dessa orter känner, kan vara förklarlig, därför att de inte kunnat iakttaga någon sänkning i levnadskostnaderna, varken reellt eller i förhållande till andra orter. Enligt min uppfattning hade det därför varit rimligt om sådana övergångsbestämmelser hade ordnats i samband med löneöverenskommelsen, att lönetilläggskungörelsen alltså hade fått gälla för de 18 orter, som det här är fråga om — i

Löneplansrevision m. m.

synnerhet som riksdagen så nyligen som i december förra året beslöt att en ny och förutsättningslös utredning skall verkställas beträffande rikets indelning i dyrorter. Som vi alla vet har den kommitté, som skall verkställa denna utredning, alldeles nyligen blivit tillsatt. Det är alltså begripligt, att befattningshavarna på de orter som nu skall flyttas ner inte kan finna någon rimlig anledning till att övergångsbestämmelserna slopas nu, när problemet skall tas upp till nytt studium.

För att öppna en möjlighet att behålla denna tilläggsbestämmelse har jag tillsammans med herr Ståhl i denna kammare väckt en motion, som syftar till att lönetilläggskungörelsen alltiämt skulle få gälla. Statsutskottet har emellertid avvisat motionen med förklaringen, att den strider mot den träffade överenskommelsen. Enligt de uppgifter, som varit synliga i en del tidningar, har emellertid civilministern kommit överens med löntagargrupperna om vissa övergångsbestämmelser. Därom sägs emellertid ingenting i propositionen. Man får väl dock utgå ifrån att de uppgifter, som varit synliga i bland annat en del fackorgan, är riktiga. Om så är fallet kommer de nya övergångsbestämmelserna emellertid att åstadkomma åtskilliga ojämnheter och orättvisor. En del löntagare skulle få kompensation endast under en kort tid, och för andra, t. ex. de nyanställda, skulle den helt utebli. Dessutom skulle helt säkert ett system efter dessa linjer komma att medföra ett mycket krångligt lönesystem. Statsutskottet har tydligen också uppmärksammat den saken och har därför givit sin skrivning en formulering, som öppnar möjlighet att åstadkomma rimliga övergångsbestämmelser, som skulle ge större jämlikhet och större rättvisa.

Eftersom det inte knutits någon reservation till den motion, som jag nyss åberopade, kommer jag icke att yrka bifall till motionen. Jag skulle emellertid

vilja vädja till civilministern att noga studera det läge, i vilket löntagarna på de nedflyttade orterna kommer, då lönetillägget nu slopas. Jag skulle också vilja vädja till civilministern att överväga, om inte billighetsskäl alltiämt talar för att sådana bestämmelser utfärdas, att även löntagarna på de nedflyttade orterna om möjligt i full utsträckning blir delaktiga i den lönekomensation, som löneplansrevisionen avser att ge.

Häruti instämde herr Ståhl (fp).

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Med anledning av reservation nr 6 skall jag be att få yttra några ord.

Först vill jag säga, att den motion, som ligger till grund för reservationen, inte borde ha behandlats i detta sammanhang. Det gäller en principfråga, en utredning om kostnaderna för genomförande av likalönsprincipen, och jag anser att den inte hör ihop med den fråga, som vi nu har att behandla. Men det är inte första gången som man på det sättet för ihop olika motioner, som inte har med varandra att göra. Jag undrar om det inte bakom ett sådant handlande ligger den tanken, att man därigenom på ett lättvindigt sätt skall komma ifrån frågan. Utskottet har avstyrkt bifall till motionen, men dess bättre finns det en reservation fogad till utlåtandet.

Som herr Gustafsson i Stockholm sade är frågan inte ny. Redan 1925 beslöt riksdagen behörighetslagen, d. v. s. gemensamma löneplaner för män och kvinnor. Därvid var naturligtvis meningen, att det skulle utgå lika lön för likvärdig arbetsinsats. Det var underligt att höra herr Gustafsson i Stockholm säga, att han inte visste vad som är meningen med detta men att han inte var emot det. Det var ett rätt egendomligt yttrande. Meningen med beslutet var som sagt naturligtvis, att det skulle utgå lika lön för likvärdig

Löneplansrevision m. m.

arbetsinsats. Men vad gjorde man? Jo, man fortsatte med de gamla låga lönerna för kvinnorna och utökade antalet lönegrader nedåt på löneplanen, så att man fick plats för kvinnorna. Dessutom införde man olika karriärer för män och kvinnor.

1947 begärdes en ny utredning beträffande likalönsfrågan, och riksdagen menade väl någonting med beslutet att begära en sådan utredning. Det tillsattes en kommitté på sju personer, och år 1953 framlades ett förslag. Utredningens betänkande, som är en ganska intressant redovisning, visar att det framför allt i de lägre lönegraderna förekommer en hel del likartade arbetsuppgifter för män och kvinnor, för vilka männen emellertid har bättre betalt än kvinnorna. Utredningen påvisade också att bottenlönegraden är väsentligt olika för män och kvinnor. Kommitténs förslag var, att man skall genomföra lika lön för män och kvinnor och flytta upp den kvinnliga bottenlönegraden från dåvarande 4 till 10 lönegraden. Det föreligger alltså mer än fem lönegraders skillnad utan att det finns någon saklig motivering härför. Genomförandet skulle enligt kommitténs förslag ske etappvis.

Kostnaderna för staten beräknades bli 51 miljoner kronor, och för stat och kommun tillsammans — man räknar ju med att de kommunala lönerna följer de statliga — beräknades kostnaderna bli 144 miljoner kronor. Det betyder alltså, att kvinnorna på grund av orättvisan i lönesystemet går miste om 144 miljoner kronor varje år. Beloppet är därtill väsentligt större i dag än det var 1953.

Sedan betänkandet framlades har det inte kommit något förslag i ärendet. Det var väl många som gick och väntade, att det skulle komma en proposition i ärendet. Man får nog ge upp den tanken, ty det kommer säkert ingen. Men man trodde, att förslaget skulle ligga till grund för förhandlingar fram-

deles och att man undan för undan skulle komma fram till en utjämning. Jag vet inte vart betänkandet med alla remissyttranden, som i de flesta fall var mycket positiva, tagit vägen. Jag vet inte heller om det varit någon redovisning av dessa remissyttranden. Jag förmodar att betänkandet tillsammans med remissyttrandena blivit undanlagda på civildepartementet och väl ligger där, som jag sagt i annat sammanhang, som dammsamlare.

Nu har man insett att bottenlönegraderna i statstjänst inte motsvarar marknadslönerna, varför man tillsatte en beredning för att utreda detta. I den beredningen kom ju inga kvinnor med, varför jag förstår att det här i huvudsak gällde manliga bottenlönegrader. Kvinnorna var under botten, så de kom inte med. Man får lov att säga, herr talmän, att det hela är dubbelbottnat på ett ganska obehagligt sätt. Kvinnorna kom helt enkelt inte med i detta sammanhang, utan det blev huvudsakligen de manliga lönerna som man kom att syssla med.

Det är också egendomligt att man tog upp enbart de manliga lönegraderna. Det ansågs vara mycket svårt att få tjänsterna tillsatta inom framför allt kommunikationsverken. Om vi ser på arbetsförmedlingsstatistiken är det emellertid lika svårt att få tjänsterna inom de statliga kontoren tillsatta. Där är det minst 1 500 icke tillsatta tjänster, under det att antalet är mindre när det gäller de påtalade tjänsterna inom kommunikationsverken.

I utskottsutlåtandet säger majoriteten, att denna fråga skall lösas förhandlingsvägen, och man vill därmed avvisa den nu gjorda framställningen och säga: Det här skall inte riksdagen lägga sig i, och man skall inte begära en utredning om vad kostnaderna för den föreslagna reformen kan bli. Det är ju ett egendomligt resonemang, ty om man menar att förhandlingsresultatet föregripes genom en sådan utredning, så

Löneplansrevision m. m.

är väl förhållandet detsamma med den nu gjorda utredningen beträffande bottenlönegraderna.

Jag anser att riksdagen som arbetsgivare inte bara har intresse av att driva lönerna nedåt oavsett vad utfallet blir, hur orättvist resultatet än blir. Riksdagen skall väl se till och som arbetsgivare ha rätt att säga ifrån, att den på olika områden vill ha en lönesättning, som ger rättvisa och skapar drägliga förhållanden inom det statliga arbetslivet. Vi kan inte komma ifrån att staten står som mönsterarbetsgivare, att kommunerna helt kopierar den statliga löneplanen, vilken i viss grad även blir normgivande för den privata sektorn.

I likalönsbetänkandet säges också, att man inom den statliga lönesättningen, oavsett marknadsläget, bör se till att genomföra likalönsprincipen.

Herr Gustafsson i Stockholm verkade väldigt nöjd med hela löneutfallet och sade att det har varit mycket bra i alla avseenden. Jag måste däremot säga, att det är i högsta grad otillfredsställande om man ser det ur kvinnornas synpunkt. Vi har, som jag tidigare sade, ett par gånger beslutat att på olika sätt försöka befrämja principen om lika lön för likvärdig arbetsinsats. Vad har nu skett? Jo, man har ökat klyftan mellan manliga och kvinnliga arbetstagare. År 1951 låg den kvinnliga befordringslönegraden 11,4 procent över den manliga bottenlönegraden, år 1956 låg den 4,3 procent över och i dag är det ingen skillnad. Det som för kvinnorna är en befordringslönegrad, för vilken man fordrar kvalificerat arbete, är alltså i dag bottenlönegrad för männen. Anser herr Gustafsson detta vara tillfredsställande, så tycker jag det är mycket egendomligt. Jag skulle vilja fråga om civilministern verkligen anser detta vara tillfredsställande.

Grundfelet i det hela är enligt min mening, att vi fortfarande delar upp lönerna i manliga och kvinnliga. Vi har olika titlar för manliga och kvinnliga

tjänster. Vore det inte riktigt att från botten skapa gemensamma tjänster och sedan — beroende på vad det är för arbete som skall utföras på tjänsten, ty förhållandena därvidlag kan vara ganska skiftande från verk till verk — tillätta dem med den som har de för respektive tjänst mest lämpliga kvalifikationerna, oavsett om det är en man eller en kvinna. Jag kan inte finna att det är på något sätt kvalificerande att ha större kroppskrafter när det gäller kontorsarbete eller beträffande tjänster inom mentalsjukvården och fångvården. Varför har vi då olika tjänster, fångkonstaplar och vaktfruar, och varför har vi olika löner i fråga om mentalsjukvården? Här bör man se till att det skapas bottentjänster som är desamma för manliga och för kvinnliga innehavare.

Jag anser vidare att det nog skulle vara lämpligt om man inom civildepartementet fick en tjänsteman, som verkligen behärskade de frågor som rör speciellt de kvinnliga lönerna, ty nu är det tydligen ingen inom departementet som intresserar sig för dessa frågor eller kan ta upp dem på rätt sätt.

I olika sammanhang talar vi ju alla i allmänna ordalag och fraser om att vi hyllar likalönsprincipen. Det gör vi som delegater i Förenta Nationerna, och så sker också på arbetsgivarhåll och på arbetstagarhåll. Men man gör tyvärr ingenting för att förverkliga denna princip. Jag tycker, som tidigare flera gånger sagts från denna talarstol, att vårt medlemskap i Förenta Nationerna förpliktar oss att verkligen försöka genomföra principen om lika rätt för män och kvinnor även i fråga om arbete. Vi talar om rasfrågor ute i andra länder och tycker att det råder förskräckliga förhållanden på detta område. Men, herr talman, har vi inte ett negerproblem här i Sverige, när man betalar arbetet efter om det utförs av en man eller av en kvinna?

Löneplansrevision m. m.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 6.

I detta anförande instämde fröken *Liljedahl* (fp) och fröken *Karlsson* (h).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara ta upp en del av vad fröken Elmén här sade.

Man kan måhända ha den uppfattning som fröken Elmén har, att motionen inte hör till detta ärende, men den gäller väl ändå en fråga som så nära sammanhänger med lönesättningen, att det inte kan vara något fel att behandla den samtidigt med lönefrågorna i övrigt.

Det brukar ju sägas — och det är väl riktigt — att man vid förhandlingar om löner alltid har att hålla sig inom ett visst utrymme för konsumtionsökning. Gör man en annan fördelning av detta utrymme, måste det påverka förhandlingsuppgörelsen i stort. Jag menar alltså, att det finns ett nära sammanhang mellan frågan om ett genomförande av likalönsprincipen och de allmänna förhandlingsuppgörelserna.

Fröken Elmén kastade fram en siffra, som något förbluffade mig. Hon sade, om jag hörde rätt, att det i förvaltningen finns 1 500 kontoristtjänster som inte är besatta. Det är fullkomligt felaktigt. Det finns 1 500 tjänster, som inte har kunnat besättas genom arbetsförmedlingen, men det innebär ingalunda att de är vakanta. Tjänsterna är i dag besatta, i varje fall till stor del. Det har inte varit någon svårighet att få folk till tjänsterna. Arbetsförmedlingen har icke kunnat anvisa folk till dem, men de är i dagens läge besatta.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag går efter den officiella arbetsförmedlingsstatistiken när jag talar om hur många tjänster som är tillsatta eller icke tillsatta. Jag skulle tro att uppgifterna för andra grupper

inte heller svarar mot det verkliga förhållandet men att relationstalen dock blir ungefär desamma.

Dessutom vill jag säga till herr Gustafsson i Stockholm, att man kanske inte alltid utåt märker om en kontoristtjänst är obesatt, eftersom befattningshavare i högre lönegrader många gånger sätter sig att utföra det arbete som måste utföras. Av den anledningen kanske i realiteten en brist inte märks på samma sätt som när det gäller att bära ut brev eller lägga om växlar.

Utskottsmajoriteten säger att tiden nu inte är inne att ta upp frågan om likalön. När skall den då tas upp? Då måste man väl reservera utrymme för det undan för undan vid de avtalsuppgörelser som sker framdeles.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja tillägga en sak till denna debatt med fröken Elmén om kontoristtjänsterna. Jag trodde fröken Elmén kände till att det i praktiken är så, att de som söker kontoristtjänster inte anlitar arbetsförmedlingen i någon större utsträckning, utan tjänsterna tillsätts huvudsakligen genom annonsering och på annat sätt. Det är förklaringen till att tjänsterna redovisas som obesatta, men i realiteten är de besatta.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Den fråga som vi nu debatterar gäller godkännandet av ett avtal om en löneplansrevision som har träffats mellan regeringen och stats-tjänstorganisationerna. Egentligen är det måhända fel att säga, att regeringen har träffat avtalet, eftersom det ju bara är majoriteten av regeringen, medan bondeförbundsstatsråden har reserverat sig mot överenskommelsen.

Jag tillät mig i remissdebatten nämna några ord om denna fråga, och jag sade då att jag inte kunde känna någon förtjusning över det som redovisa-

Löneplansrevision m. m.

des i statsverkspropositionen angående avtalet om statstjänstemännens löner. Enligt denna löneuppgörelse skall spännvidden mellan högsta och lägsta dyrort öka från 12 till 16 procent för de flesta och främst de lägre befattningshavarna. Jag tillät mig säga, att vi inom bondeförbundet aldrig har kunnat acceptera dyrortsgrupperingens system. Vi anser det vara orättvist mot landsbygden och de mindre tätorterna. Vi anser att det inte kan vara riktigt att tala om olikheter i dyrort när det i själva verket gäller en olikhet i standard. Jag påtalade också att höstriksdagen hade begärt att frågan om dyrortsgrupperingen skulle bli föremål för en översyn och att man trots detta nu har lagt fram ett förslag om ökad spännvidd i lönegrupperingen.

Man talar här om marknadslöner och säger, att lönerna för statstjänstemännen måste anpassas efter marknadslönerna. Jag tillät mig i remissdebatten fråga vad marknadslön egentligen är. Enligt min mening beror talet om marknadslön på att man på grund av förhållandena i Stockholm, Göteborg och kanske någon annan ort har gått ifrån gällande avtal, men genom den nu träffade överenskommelsen legaliserar man dessa avvikelser från gällande avtal. Vi kan fråga oss, vart den solidariska lönepolitik har tagit vägen, som man annars talar så mycket om.

Herr Gustafsson i Stockholm sade, att det som nu har skett är en följd av valrörelsen i somras, då det påtalades att de lägre tjänstemännen släpat efter i löneutvecklingen. Under valrörelsen sades det enligt herr Gustafsson från olika håll att detta måste rättas till, och detta är anledningen till att det har kommit en ny löneplan, som enligt herr Gustafsson ger tjänsteförteckningen större stadga. Så säger herr Gustafsson i Stockholm mycket riktigt, att bondeförbundet inte tycker om detta. Och det kan man förstå, säger herr Gustafsson, men han hänvisar också i fortsättningen

till valet. Nu får jag säga herr Gustafsson, att när man talar om valet och de lägre statstjänstemännen skall man inte glömma de lägre statstjänstemännen ute i orterna, som också har rätt till en viss plats i solen, och man skall inte bara i första hand se till att tjänstemännen i Stockholm och Göteborg och de högre dyrorterna blir tillgodosedda.

Jag kan inte låta bli, fastän det skett från denna talarstol tidigare, att påminna om att riksdagen 1953 faktiskt fattade beslut om att spännvidden i lönegrupperingen skulle sänkas från 16 till 12 procent. Det skedde ju inte på en höft. Dessförinnan hade en dyrortsundersökning gjorts av socialstyrelsen, en särskild promemoria hade upprättats inom civildepartementet, och socialstyrelsen hade fått göra upp förslag till ny lönegruppering. Det är en väsentlig skillnad mot vad som nu sker. I följd var det motioner från bondeförbundet om utredning i syfte att den lägsta Ortsgruppen skulle avskaffas, vilket för lönegrupperingen skulle ha betytt en sammankrympning av lönespännvidden från 12 till 8 procent. Innebörden av riksdagens begäran måste väl vara den att man ansåg att en sådan reform borde föregås av en grundlig prövning. Men nu begär man att riksdagen utan vidare skall besluta om en ökning av spännvidden från 12 till 16 procent. Man får säga, att det är ju rena blixtnfallet emot riksdagen.

Utskottsmajoriteten har onekligen tagit mycket lätt på denna sak. Den bara konstaterar: »Vad angår löneplanens horisontella spännvidd märkes en principiell skillnad mellan den nuvarande och den nya löneplanen så till vida, att vid utformandet av den senare hänsyn tagits även till marknadslönejämförelser.» Man får kanske vara tacksam för att utskottsmajoriteten i alla fall lagt märke till skillnaden, ehuru den »inte funnit anledning att framställa någon invändning mot de grunder på vilka den

Löneplansrevision m. m.

nu träffade uppgörelsen beträffande den horisontella lönespännvidden vilar».

Jag måste säga att detta är en underlig tågordning. Riksdagen begärde så sent som i höstas att en allmän översyn av dyrortssystemet skulle ske. För ett par veckor sedan tillsattes en sådan utredning bl. a. med uppdrag att överväga sambandet i olika hänseenden mellan lönedifferentiering och ortsgrupping. Innan denna utredning ens har hunnit börja sitt arbete skall alltså riksdagen fatta beslut om ett alldeles nytt samband mellan löner och ortsgupper. Det är en nyhet i den parlamentariska arbetstekniken, som jag inte kan fatta finessen i.

Vad värre är, det finns ingen saklig motivering för en ökning av lönespännvidden mellan dyrorterna. Alla måste väl medge, att man strängt taget inte kan tala om några levnadskostnadsskillnader mellan landsbygd och storstäder, om man nu vill vara rättvis, och det kan kanske ifrågasättas om man egentligen vill vara det. En sammanställning, som socialstyrelsen gjort på grundval av den senaste dyrortsundersökningen från 1951, visade ju att dyrhetsskillnaden mellan lägsta dyrort och Stockholm inte skulle vara mer än cirka 3,5 procent *om man undantar bostadsposten* — jag poängterar särskilt att man undantar bostadsposten. Såväl dyrortsnämnden som socialstyrelsen gav då i remissutlåtanden uttryck åt uppfattningen, att levnadskostnadsskillnaderna mellan olika delar av landet sammanpressats ytterligare sedan 1951. Om man alltså bortser från hyreskostnaderna, kan man säga att det nu inte föreligger någon skillnad i dyrhet mellan landsbygd och storstäder. Den skillnad, som kan finnas i bostadskostnader, har främst sin grund i att landsbygden genomsnittligt har sämre bostadsstandard än storstäderna. Men även denna skillnad utjämnas i den mån landsbygdsbefolkningen får bättre bostäder. Å andra sidan har inte de speciella avståndskost-

nader, som landsbygdsbefolkningen inte kan komma ifrån, medräknats på ett rättvisande sätt i de dyrortsjämförelser som gjorts.

Om nu den föreslagna löneplansrevisionen genomföres, måste konsekvenserna för landsbygden och landsorten bli orimliga. Flertalet befattningshavare i de lägre dyrorterna får härigenom en avsevärt mindre inkomstökning än motsvarande befattningshavare i de högre ortsgrupperna, och en del får t. o. m. mindre löner än tidigare. Om man får nämna några löner här, så har t. ex. ett kontorsbiträde i lägsta ortsgruppen nu en årslön på 7 668 kronor och skall enligt det nya förslaget få 7 968, alltså en ökning med 300 kronor eller 3,9 procent. Motsvarande befattningshavare i högsta ortsgruppen har nu en årslön på 8 724 kronor och skall enligt förslaget få 9 492 kronor, d. v. s. en ökning med 768 kronor eller 8,8 procent. En småskollärlarinna i lägsta ortsgruppen har nu en årslön på 10 056 kronor och skall enligt den föreslagna löneplanen få 10 332 kronor, en ökning med 276 kronor eller 2,7 procent. Men i högsta ortsgruppen får en småskollärlarinna sin lön höjd från 11 412 kronor till 12 300 kronor, d. v. s. med 888 kronor eller 7,8 procent.

Det heter att den som mycket haver, honom skall varda mycket givet, och den som icke haver, honom skall ock varda ifrån taget det han haver. Men denna princip kan man väl i alla fall inte anse vara rättvis. Ändå kan man säga att det talesätt jag här nämnde passar bra in på det som tydligen här kommer att ske.

Vissa kategorier i den lägsta ortsgruppen skulle få en faktisk löneminskning enligt den föreslagna löneplansrevisionen, om man räknar med den kompensation för sjukförsäkringsavgifterna, vilken enligt förslaget skall borttagas. Det gäller dem som tillhört de gamla lönegraderna 11 och 14. De drabbas i lägsta ortsgruppen av en löneminskning

Löneplansrevision m. m.

med 35 kronor per år, tills de uppflyttats i högre löneklass, medan motsvarande befattningshavare i högsta ortsgruppen får en löneökning med cirka 440 kronor resp. 525 kronor. Det gäller t. ex. kanslibiträden, banbiträden, vissa reparatörer och montörer vid SJ, televerket och vattenfallsverket, vissa kronojägare och länsskogvaktare, skolsköterskor, avdelningssköterskor, överpostiljoner m. fl.

Jag kan nämna, att en statlig befattningshavare i 35 löneklassen, som bör i 3 ortsgruppen inte långt från Stockholm får sin lön sänkt. Han har nu en månadslön av 2 314 kronor och blir placerad i 26 löneklassen och får 2 244 kronor i månaden. Han får alltså faktiskt en minskning med 70 kronor i månaden eller 840 kronor per år enligt den nya löneuppgörelse som riksdagen skall godkänna. Jag undrar, herr Gustafsson i Stockholm, om det fanns någon valtare, som under valrörelsen förra året vågade tala om att tjänstemän utanför storstäderna, som arbetar under mycket sämre förhållanden i fråga om bekvämlighet och dylikt och saknar en hel del av sådana ting, skulle få minskning i lön genom den uppgörelse, som nu skall godkännas. Jag vill se den politiker som skulle våga gå ut och säga detta i en valrörelse.

Uppgårelsen med tjänstemannaorganisationerna innebär en löneökningssumma på sammanlagt cirka 200 miljoner kronor. I remissdebatten nämnde finansministern, att det rörde sig om 230 miljoner kronor. Det är fråga om ett förhandlingsresultat. Herr Gustafsson i Stockholm citerade vår motion, där vi säger, att vi godkänner, att arbetsmarknadens och näringslivets organisationer i vårt land har fri förhandlingsrätt. Vi säger i motionen att denna förhandlingsrätt inte kan ifrågasättas. Man kan gärna tillägga, att naturligtvis har också statliga befattningshavare förhandlingsrätt. Det är inte tal om att på något sätt ifrågasätta denna för-

handlingsrätt, men det hindrar inte, att man har full rätt att kritisera resultatet, när det är så otillfredsställande som det är i detta fall. Vi kan godta förhandlingarna och även summan som det här är fråga om, men vi kan inte godta fördelningen. Riksdagen har heller inte haft tillfälle att överväga denna fråga. Såsom föreslagits i bondeförbundsreservationen bör det därför bli nya förhandlingar med tjänstemannaorganisationerna i syfte att inom ramen för de överenskomna miljonerna få till stånd en sådan fördelning av löneökningarna, att lönespännvidden mellan lägsta och högsta dyrort inte överskrider nu gällande 12 procent. Då de nordligaste delarna av landet måste sägas ha en speciell dyrhet på grund av klimatförhållanden och stora avstånd, bör härvid det extra tillägget till befattningshavare i Norrland förstärkas.

Herr Gustafsson i Stockholm säger, att det är orealistiskt att tänka på att återförvisa detta ärende. Han framhåller att det ju blir samma förhandlare och att det därför inte kan bli något annat resultat än det som dessa redan har åstadkommit. Han gör vidare gällande, att de 12 procenten naturligtvis inte är något heligt tal, och det håller jag med honom om. Jag anser nämligen, att det inte föreligger någon så stor spännvidd. Jag tror inte att jag gör mig skyldig till något brott, om jag talar om för kammaren att det faktiskt finns varor som jag köper här i Stockholm och tar med mig hem till mitt hushåll, därför att man inte kan köpa dem lika billigt och bra hemma i Vessigebro som här. Såvitt jag vet är jag inte ensam om detta, utan det är många riksdagsmän, som gör likadant. Det är väl i alla fall ett bevis om något på att den spännvidd man här konstruerat fram är oriktig.

Vidare säger herr Gustafsson, att det som vi sagt om tillägget till tjänstemän i Norrland är ett avsteg från vad som gällt tidigare. Det är visst inte något

Löneplansrevision m. m.

sådant avsteg. Det har tidigare funnits s. k. kallortstillägg, och de avståndstillägg, som ifrågasättes har inte bondeförbundet varit ensamt om att vilja ha. Jag skulle tro att såväl herr Gustafsson i Stockholm som andra vet, att det varit mycket besvärligt att anställa befattningshavare i landsorten, och att det inte varit något ovanligt att tjänstemän i kommunerna och i landstingen fått ett extra tillägg. Annars får man inga befattningshavare. Man måste alltså ge ett extra tillägg, därför att de bor obekvämt och har andra svårigheter. Det är inte alls märkvärdigt, att tjänstemännen tar de tjänster, där de får bäst betalt och den bekvämate livsföringen. Det skulle alla göra, om de vore i tjänstemännens ställe. När det förhåller sig så, får man på de orter, där man underbetalar sina tjänstemän, svårigheter att rekrytera tjänsterna.

Jag vill omnämna, att jag med mycket stort intresse åhörde herr Skölds anförande i remissdebatten. Då hävdade herr Sköld, såvitt jag förstod, med stor uppriktighet »att det är hädelse att tala om rättvisa i samband med dyrortssystemet och att känslan för rättvisa är mycket mycket litet förekommande i detta system». Riktigare kan man inte uttrycka det. Jag kan helt instämma med herr Sköld. Jag vill tillägga att i stället för rättvisa kan man tala om en utstuderad orättvisa. Det är den starkares rätt mot den svagares som har gjort sig gällande på detta område och som faktiskt har släpat med sedan första världskriget. Det är inte alls svårt att finna exempel på varor, såsom jag tidigare omnämnde, som man köper billigare här i Stockholm än i sin hemort. Det är då inte riktigt att man skall knä-sätta den princip som dyrortsgrupperingen utgör.

Bondeförbundet kan som sagt inte vara med om att en sådan orättvisa mot landsbygden och landsorten skall bestå. Alla rättviseskäl talar för att dyrortsgrupperingen snarast möjligt bör

avskaffas. Jag hoppas verkligen att den utredning som är tillsatt framlägger ett förslag som radikalt medför en rättvisare fördelning. Om det sedan skall bli marknadslöner har jag ingen anledning att säga något om. Det är möjligt att det är riktigare. Emellertid hoppas jag att resultatet blir riktigare än vad det nu är, ty större orättvisa kan man knappast komma fram till. En rättvisare fördelning är ett krav från landsbygdens folk, som man i längden inte kan tillbakavisa. I olika delar av vårt land har man protesterat emot den nu rådande orättvisan. Jag tillät mig i remissdebatten att omnämna, att i Malung hade högerns, folkpartiets och socialdemokraternas lokalavdelningar skrivit till landsbygdens riksdagsrepresentanter i denna fråga. Kanske, herr talman, man inte skall tynga debatten med att föredra denna skrivelse ännu en gång, men dessa organisationer påtalade helt och fullt den orättvisa som råder och krävde en rättelse, såvida inte landsbygden skulle komma att ytterligare avfolkas.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation 1 b, som är fogad till detta utskottsutlåtande.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle först vilja säga till herr Pettersson i Dahl, att vi kan väl ändå vara överens om att om vi citerar vad den eller den har sagt, så skall vi hålla oss till ett riktigt citat.

Herr Pettersson i Dahl gjorde gällande att jag skulle påstått att införandet av särskilda tillägg i Norrland skulle vara en ny princip. Jag har inte sagt på det sättet. Jag har sagt att bondeförbundets yrkande att förstärka dessa tillägg ytterligare är ett avsteg från principen om den 12-procentiga spännvidden. Jag vill bara göra detta tillrättaläggande, ifall herr Pettersson i Dahl missuppfattat frågan.

Löneplansrevision m. m.

Sedan säger herr Pettersson i Dahl, att de lägre tjänstemännen i de lägre dyrorterna är väl i behov av en bättre standard. Ja, vem har förnekat det? Jag har inte tagit ställning till den frågan. Hela denna diskussion har ju inte rört sig om löneställningen, utan den har rört sig om relationerna mellan olika grupper, och det är i det avseendet som jag har gjort påståendet, att statstjänstemännen i de lägre dyrortsgrupperna mycket väl hävdar sig vid en jämförelse med de förhållanden som är rådande på den enskilda sektorn. Jag förnekar ingalunda att det kan finnas ett behov av att lyfta upp grupper, som ligger lågt i samhället — det har alltid varit hela min strävan — men det är ju en annan sak än den vi här diskuterar. I detta avseende har väl också herr Pettersson i Dahl möjlighet att medverka till att det sker en sådan upplyftning för dem som ligger lågt. Låt mig peka på lantarbetarna, som är en sådan grupp som väl behöver lyftas upp. Vad tror herr Pettersson i Dahl att lantarbetarna drar för slutsatser och gör för reflexioner, när de jämför sina löner med dem som utgår till statstjänstemän i 2-ort exempelvis?

Sedan vet jag inte om jag missuppfattade herr Pettersson i Dahl, men om jag förstod honom rätt gjorde han här gällande, att en befattningshavare i 2-ort i 35 löneklassen skulle få en minskning av sin lön genom den föreslagna löneplansrevisionen. Antingen måste herr Pettersson i Dahl ha missuppfattat löneplansrevisionen eller också har herr Pettersson i Dahl läst statistiken på samma sätt som man brukar påstå att en viss potentat läser bibeln. Det faktiska förhållandet är ju att befattningshavarna i 35 löneklassen får en ökning med 11,4 procent genom löneplansrevisionen.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm säger, att det inte är en löneställ-

ning som vi här diskuterar. Det får jag säga var en fullständig nyhet. Det är ju fråga om en löneplansrevision för statstjänstemän, och det har till och med utarbetats löneplanslistor för dem, som i varje fall är redovisade i Landskommunernas förbunds tidskrift. Man kan väl inte göra detta, om det inte är fråga om en löneställning.

Sedan säger herr Gustafsson i Stockholm, att de lägre befattningshavarna ute i landet väl hävdar sig gentemot den enskilda sektorn. Ja, mot det vill jag faktiskt protestera; det gör de visst inte, de exempel som jag här nämnde är riktiga.

Sedan frågar herr Gustafsson, om jag är med på att lyfta upp lantarbetarnas löner. Jag har aldrig varit emot, herr Gustafsson, att de skall ha en rättvis lön. Den bestäms vid avtalsförhandlingar, som herr Gustafsson vet, och jag har inte på något sätt sagt något emot deras löner.

Därefter säger han, att jag läser statistik som en viss potentat läser bibeln, när jag kan påstå något sådant som jag gjorde i det exempel jag nämnde om den statstjänsteman i 3-ort — inte som herr Gustafsson sade i 2-ort! — som nu är i 35 löneklassen. Han kommer nu i 26 löneklassen och får enligt den lönetabell, som är publicerad i Landskommunernas tidskrift, en minskning per månad på 70 kronor, det vill säga 840 kronor per år. Detta tror jag inte herr Gustafsson har möjlighet att förneka.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att diskutera den preliminära överenskommelse, som har slutits mellan två olika parter. Om man över huvud taget skall behålla förhandlingsrätten för de stats- och kommunalanställda, är det så vitt jag kan förstå inte möjligt — om inte väsentliga anmärkningar kan göras — att ändra på en uppgörelse som slutits under dessa förhållanden.

Jag hörde också, att herr Pettersson

Löneplansrevision m. m.

i Dahl godtog förhandlingsordningen och han godtog också kostnadssumman men inte fördelningen av den senare. Om man skulle komma till rätta med det problem, som herr Pettersson i Dahl här talar om, måste väl riksdagen ändå befullmäktigas att bestämma både vad det gäller löner och tjänster, och sedan finge man godta resultatet. Jag tror inte vi har möjlighet här i riksdagen att diskutera det rättvisa eller mindre rättvisa i överenskommelsen. Men däremot är det ju självklart, att man kan ha önskemål i fråga om dem, som är placerade i de lägsta lönegrupperna och givetvis även i vad det gäller den spännvidd, som skall råda mellan olika grupper.

Jag skall, herr talman, endast säga, att jag tror det är svårt att i dag göra någon ändring på denna punkt.

Sedan skulle jag också vilja fråga herr Pettersson i Dahl, om bondeförbundet och herr Pettersson i Dahl har diskuterat denna fråga ur synpunkten: Hur kommer det att bli med de industrier, som vi har ute på landsbygden? När man i dessa frågor skall göra överväganden för framtiden, kan man inte komma förbi den viktiga frågan: Hur blir det på de arbetsplatser på landsbygden, vilka nu har viss mindre industri, om denna skulle tillämpa exempelvis de löner m. m., som skulle gälla på högsta dyrort i dag? Jag vill inte dra ut konsekvenserna, men det är givet att man inte kan komma förbi dem, när man skall ta ställning.

Det finns en annan fråga, som jag är speciellt intresserad av, nämligen frågan om likalönsprincipen, vilken har tagits upp i en reservation av fröken Andersson m. fl. under punkt I. Det är väl ändå så, att den frågan borde ha förts fram i annat sammanhang, ty det är en principfråga. Den borde inte ha sammankopplats med en aktuell löneförhandling i detta sammanhang, utan det hade varit lyckligt, om man fått diskutera frågan under en speciell punkt.

Jag har emellertid ingenting att erinra mot att likalönsprincipen slås fast i vårt svenska samhälle. Enligt min bestämda uppfattning torde det vara en självklar sak, att arbetskraften, oavsett om det gäller män eller kvinnor, skall betalas lika för samma arbete och samma arbetsprestation. Jag tror inte vi kan komma ifrån att lösa den frågan snarast möjligt i det sammanhang, där den bör avgöras.

När man skall diskutera likalönsprincipen tar man upp försörjningsfrågor m. m. Man försöker i regel, då det gäller att klara upp vad man vanligen lägger in i likalönsprincipen och då det gäller att anföra motiveringar för att inte acceptera den, att resonera om familje- och försörjningsförhållanden. Jag tror inte man kan komma ifrån att likalönsprincipen bör slås fast. Men man skall samtidigt vara på det klara med att när man accepterar densamma, måste den kompletteras med en aktiv familjepolitik, som tar hänsyn till de sociala frågor som kan uppstå i ett hem, när försörjningsbördan är olikartad i olika fall.

Jag har också den uppfattningen, som jag tidigare hävdat här i riksdagen, att vi inte skall diskutera bara om de stats- och kommunalanställda och tycka att dessa befattningshavare skall inta en särställning, därför att stat och kommun skall vara mönsterarbetsgivare. Visst skall stat och kommun vara det, men vi skall då komma ihåg att Sveriges riksdag är mycket ovillig att ge statsägda företag sådana möjligheter att de kan sköta verksamheten på samma affärsmässiga grunder som enskilda företagare. Se bara på de statliga industrierna! Där försöker vi på alla sätt begränsa investeringarna, och därigenom begränsar vi statens möjligheter att skaffa sig önskvärd konkurrenskraft.

Fröken Elmén nämnde här att 144 miljoner kronor hade tagits från de lönegradsplacerade kvinnorna. Jag

Löneplansrevision m. m.

skulle ha önskat att fröken Elmén hade kompletterat den upplysningen med hur mycket man undandragit de i enskild tjänst anställda kvinnorna. Jag menar att vi där bör göra en allmän deklaration från riksdagens sida beträffande principen om lika lön. Jag ansluter mig därför till den reservation, som har avgivits av fröken Andersson m. fl., men jag föreslår att reservationens motivering får följande ändrade lydelse:

Enligt utskottets mening bör tiden nu vara inne att till prövning upptaga frågan om likalönsprincipens genomförande. Utskottet har därför ansett sig böra tillstyrka att utredning göres i nämnda hänseende men anser att utredningen icke bör begränsas till statsförvaltningen utan även omfatta införande av likalönsprincipens praktiska genomförande i hela dess vidd.

Nu vet jag att man kommer att genmäla att likalönsprincipen är en förhandlingsfråga. Men vi har ju nu hållit på att förhandla i många årtionden, och ännu har inte frågan lösts. Vi har också mycket länge underhandlat om pensionerna för de i enskild tjänst anställda. Vi har diskuterat och resonerat, men ingenting har blivit gjort. Eftersom det här gäller en princip, som bör slås fast, anser jag att regeringen skall ta ett initiativ till en lagstiftning, som fastställer lika lön för lika arbete. Det kan inte vara rimligt att ha det så som det nu är t. ex. inom industrien, där en kvinnlig och en manlig arbetare kan stå sida vid sida och utföra samma arbete, men där den kvinnliga har lägre ersättning. Det kan inte vara rim och reson i ett sådant system. Där bör en ändring komma till stånd.

Jag har den bestämda uppfattningen att vi nu har kommit så långt här i landet att vi bör kunna avskaffa alla gamla fördomar och förlegade principer på detta område. Jag är emellertid medveten om att fördomarna inte minst bland arbetsgivarna är oerhört fast rotade, och därför räcker det inte med

att bara diskutera principerna, utan här måste vi skrida till handling. Jag förutsätter också att regeringen gör det, om vi här ger vår anslutning till reservation nr 6 med den ändrade motivering jag förordat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen, med den ändring däri som jag här har föreslagit.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Till att börja med noterar jag att frågan om statstjänstemännens löner i år har rönt betydligt större uppmärksamhet från riksdagens sida än vad fallet varit vid tidigare tillfällen. Inte mindre än elva motioner har avgivits i anslutning till propositionen, och dessutom har åtta reservationer fogats till utskottets utlåtande.

Den brasa, som vi tände med vår motion i denna fråga, har tydligen observerats, och inte mindre än 20 talare är nu i färd med att släpa bränsle till bålet. Tidigare har den kommunistiska gruppen varit tämligen ensam om att påtala den otillfredsställande behandling, som framför allt de lägre statstjänarna har rönt. Vi anser det vara ett steg framåt att den tidigare passiviteten — eller kanske jag skall vara mildare och säga det förströdda intresset — nu har fått vika för ett djupare intresse för de lägre statstjänarnas problem. Det är endast att beklaga att detta ökade intresse inte har satt spår i form av ett mera positivt utlåtande från statsutskottets sida och att det inte heller har kommit till synes bättre i de avgivna reservationerna.

Anledningen är kanske främst att det föreligger en uppgörelse mellan regeringen och statstjänstemännens topporganisationer och att man inte vill rubba denna uppgörelse. Men utgår man från

Löneplansrevision m. m.

en sådan uppfattning, måste ju riksdagens medverkan vid lönesättningen för statstjänstemännen betraktas som en ren formalitet, för att inte använda ett ännu starkare uttryck. Anser man från riksdagens sida att en uppgörelse, vare sig den är god eller dålig, inte skall rubbas, så bjuder ju konsekvensen, att riksdagen fransäger sig all medverkan vid lönesättningen.

För min del tror jag att utvecklingen går dithän, men så länge den nuvarande ordningen består måste det anses helt naturligt, att riksdagen förbehåller sig rätten till ändringar. Jag förutsätter emellertid att denna rätt, för så vitt talet om staten som mönsterarbetsgivare inte skall vara en meningslös fras, inte utnyttjas i annat syfte än för att förbättra läget för de anställda. Består riksdagens ingripande i försök att stjälpna en uppgörelse för att åstadkomma försämringar för de anställda, måste ingripandet betraktas som förkastligt, även om det är formellt berättigat.

Detta resonemang har mötts med den invändningen, att en uppgörelse är en uppgörelse, oavsett under vilka förhållanden den tillkommit. Men härvidlag måste uppmärksammas, att statstjänarnas organisationer inte kan förhandla under samma betingelser som andra anställdas organisationer. Statstjänstemännens rätt till stridsåtgärder förnekas ju bestämt av statsmakterna, och någon förhandlingsrätt i detta ords egentliga bemärkelse föreligger inte för statstjänarnas organisationer. Statsmakterna kan ju när som helst bryta förhandlingarna och ensidigt träffa sitt avgörande. Detta har ju också förekommit, ehuru i en mindre fråga. Det är uppenbart, att detta markanta underläge utgör en ständig press på statstjänarnas förhandlare och tvingar dem till större eftergifter än vad som eljest skulle bli fallet. Under sådana förhållanden är det ur alla synpunkter försvarligt, om riksdagen utnyttjar sin slutliga bestämmanderätt för att eventuellt korrigera begångna oför-

rätter från den starkare förhandlingspartens sida.

Det är med utgångspunkt från denna principiella inställning som vi upprepade gånger krävt riksdagens ingripande för att förbättra läget för de lägre statstjänarna. Vi gjorde det, när statstjänarna påtvingades lönestopp långt före andra löntagare, och vi har gjort det vid årets riksdag genom vår motion. Denna motion tar sikte på tre mycket uppseendeväckande ting i uppgörelsen.

För det första gäller det den mycket omdiskuterade ökade spännvidden mellan ortsgrupperna, vilken enligt vår mening innebär en skriande orättvisa mot de lägre ortsgruppernas befattningshavare och ett avsteg från den av riksdagen beträdda vägen till en avveckling av ortsgrupperingen.

För det andra pekar vi i vår motion på det uppenbara missgynnet av de kvinnliga befattningshavarna. Dessa sätts alltså i stryk i jämförelse med männen, trots allt tal om kvinnans lika behörighet i statstjänst.

För det tredje riktar sig motionen mot den vid förhandlingarna tydligt framtvingade bestämmelsen, att statstjänsteman är skyldig att underkasta sig generell ändring i fråga om avlönings- och pensionsförmåner.

Alla dessa tre ting är synnerligen allvarliga för betydande grupper av befattningshavare. De medför en försämring av statstjänarnas läge, som inte kan viftas bort på det enkla sätt som statsutskottet gör. Även om relativt sett goda löneförhöjningar föreslagits för vissa grupper av lägre statstjänare, bör det observeras, att dessa förbättringar uppnåtts till priset av relativa försämringar för andra betydande grupper och eftergifter när det gäller statstjänarnas rättsliga ställning. Motiveringen för den ökade spännvidden mellan ortsgrupperna är av sådan art — det säger jag också till herr Gustafsson i Stockholm — att den knappast kan tas på allvar. Det

Löneplansrevision m. m.

heter nämligen, att den tillgripits för att minska rekryteringssvårigheterna på de större orterna. Men finns det verkligen någon förnuftig människa som kan förstå, varför detta skall behöva ske genom att öka spännvidden mellan ortsgrupperna? Om man nu, mot en enhällig statstjänaropinion, ansåg sig böra införa storstadslönen, kunde väl detta ske lika bra genom en uppräknings av lönerna på de orter, som drogs med rekryteringssvårigheter, och utan att rubba spännvidden mellan ortsgrupperna.

Den anförda motiveringen har inte ens förtjänsten av att vara originell. Men avsikten har tydligen varit, att storstadslönen inte fick medföra kostnader utöver de 200 miljoner, som statsrådet Lindholm bjudit ut vid sin huggsexxa. De lägre orternas befattningshavare fick följaktligen betala storstadslönen — det är hemligheten med den ökade spännvidden. I stället för att höja lönerna över lag för att underlätta rekryteringen över huvud taget av statstjänstemän skall man nu ställa cirka 110 000 statstjänare i de lägre ortsgrupperna i en klar undantagsställning till det sämre. I stället för att värdera arbetet efter dess kvalitet och med hänsyn till en godtagbar levnadsstandard samt sätta lönen därefter tillgriper man nu metoden att ge vissa grupper något litet högre lön på andra gruppers bekostnad. I de två lägsta ortsgrupperna befinner sig inte mindre än 52 procent av de cirka 220 000 civila befattningshavarna. Lönehöjningen för de befattningshavare på ortsgrupp 2, som är placerade i de nya lönegraderna 1—4, är i genomsnitt 3,8 procent. Befattningshavarna i ortsgrupp 3 i samma lönegrader får i genomsnitt 5,2 procent.

Cirka hälften av de statliga befattningshavarna får följaktligen en löneförhöjning, som är allt annat än rimlig med hänsyn till den kraftiga eftersläpningen i förhållande till den allmänna

inkomststegring som ägt rum sedan tio år tillbaka. Jag hänvisar än en gång till Konjunkturjournalen, som påvisar att eftersläpningen för lägre statstjänare enligt 1938 års index i jämförelse med vuxna manliga industriarbetare förra året utgjorde inte mindre än 72 enheter räknat från år 1947, då kurvorna sammanföll för de båda grupperna.

Även befattningshavarna i ortsgrupp 4 har ställts i ett sämre läge genom den ökade spännvidden, något som inte tidigare har påtalats här. Skillnaden är nu enligt den 12-procentiga spännvidden 4 procent mellan denna ortsgrupp och ortsgrupp 5 men föreslås bli 5,5 procent för de nya löneklasserna 1—11.

Medan man sålunda ökar spännvidden mellan ortsgrupperna för de lägsta löneklasserna, minskar man den i de högre löneklasserna. För exempelvis löneklass 37 är spännvidden mellan ortsgrupperna för närvarande 7 procent, men genom förslaget *krympes* den till 4 procent. Detta anser tydligen utskottet vara en förträfflig anordning i och med att det förklarar att »bedömningen av den nya spännvidden bör ske under samtidigt beaktande av ökningen i nedre delen och minskningen i den övre». Man tycker att denna rekommendation borde ha föranlett ett helt annat ställningstagande från utskottets sida.

I vår motion har vi på denna punkt yrkat, att den nuvarande spännvidden mellan ortsgrupperna bibehålles och att lönerna i ortsgrupperna 2, 3 och 4 beräknas på grundval av de föreslagna beloppen i ortsgrupp 5. Ingen invändning kan med skäl riktas mot ett sådant beslut av riksdagen. Riksdagen måste betraktas som rätt forum för ett dylikt beslut, då det är riksdagen som tidigare fastställt spännvidden mellan ortsgrupperna. Ur formell synpunkt måste ett beslut om bibehållande av den nuvarande spännvidden anses som oantastligt. Även reellt sett måste en justering i enlighet med vårt förslag vara försvaret. Genom att detta förslag tar

Löneplansrevision m. m.

sikte på ett bibehållande av de föreslagna lönebeloppen i ortsgrupp 5 som utgångspunkt för justeringen, betyder detta att icke obetydliga förbättringar genomföres för övriga grupper utan att detta inkräktar på lönebeloppen i ortsgrupp 5.

I detta sammanhang ett par ord också om bondeförbundsreservationen! Den påyrkar, som känt, att propositionen avslås och att nya förhandlingar upptas i syfte att bereda de lägre ortsgruppernas befattningshavare en något bättre ställning på de högre ortsgruppernas bekostnad. Detta är ett underligt förslag i mer än ett avseende. Var och en vet — detta har också med all kraft understrukits av bondeförbundsrepresentanten herr Gustafsson i Mem — att riksdagen kan ändra på spännvidden utan att uppta nya förhandlingar, för så vitt man inte rubbar löneplanen för de högre ortsgrupperna. Ingen kan ha något att invända emot att läget sålunda förbättras för de lägre ortsgruppernas befattningshavare.

Då bondeförbundarna trots denna vetskap ändå yrkar avslag, kan vi inte tyda detta annat än som ett försök att stjälpa hela uppgörelsen. Det bör erinras om att de lönebelopp som nu föreslås för de högre dyrorterna inte tål någon reducering. De motsvarar i stor utsträckning inte vad rimlighet och rättvisa kräver. Därför måste en justering göras på statens bekostnad, d. v. s. genom den utökning av kostnadsramen som blir följden av ett bibehållande av nuvarande spännvidd mellan dyrorterna och med lönerna i ortsgrupp 5 som bas.

Det är en väsentlig skillnad på detta vårt förslag och det som framföres av bondeförbundet och som innebär, att man skall hålla sig inom den nuvarande kostnadsramen vid genomförandet av en justering. De några tiotal miljoner kronor vårt förslag skulle kosta statskassan kan inte gärna åberopas som skäl mot en rimligare uppgörelse för

statstjänarnas stora flertal än den vi nu behandlar.

Den andra stora bristen i förslaget som vi påtalat i vår motion är missgynnandet av de kvinnliga befattningshavarna, vilket förhållande också har upprört många talare här. Längre har vi alltså inte hunnit här i landet beträffande kvinnans jämställdhet med mannen än att t. o. m. staten, som borde vara föregångare i detta avseende, systematiskt undervärderar kvinnorna i jämförelse med männen.

Inte mindre än 68 000 kvinnor eller 31,4 procent är anställda i statstjänst. Det överväldigande flertalet är placerade på löneplan 1. Endast sex kvinnor är placerade på löneplan 2, som omfattar 2 000 chefstjänstemän. Inte mindre än 54 procent av de kvinnliga befattningshavarna, eller i runt tal 36 700, är placerade i de nuvarande lönegraderna 1—9, medan endast 4,4 procent av männen, eller 6 500, finns i dessa lönegrader. I den nuvarande lönegrad 20 eller därutöver befinner sig 20,5 procent män och 6 procent kvinnor eller över 30 000 män och 4 080 kvinnor.

De löneförhöjningar, som nu föreslås för de kvinnliga befattningshavarna, understryker ytterligare vad jag nyss sagt om undervärderingen av den kvinnliga arbetskraften. I stället för att korrigera missförhållandena föreslår man löner, som förstorar orättvisan mot de kvinnliga befattningshavarna. För de två lägsta grupperna, bland dem de stora grupperna kontorsbiträden, telefonister o. s. v., varierar de föreslagna löneökningarna i ortsgrupp 2 mellan 2,2 och 4,7 procent. För samma lönegrader i ortsgrupp 3 varierar höjningarna mellan 3,7 och 6,1 procent. I kronor räknat blir höjningarna mellan 14 och 35 kronor i ortsgrupp 2 och mellan 24 och 27 kronor i ortsgrupp 3. Även i de två övre ortsgrupperna är löneökningarna för den kvinnliga personalen i hög grad otillräckliga med hänsyn till arbete och ansvar.

Löneplansrevision m. m.

Detta orättvisa tillstånd för de kvinnliga befattningshavarna har vi ansett vara i behov av en omedelbar korrigeringsring. I vår motion har vi påyrkat skrivelse till Kungl. Maj:t för att få förslag redan till årets riksdag om en bättre löneställning för de kvinnliga befattningshavarna i statstjänst. Utskottet har utan motivering yrkat avslag på detta förslag, och samma öde, ehuru med en viss knapphändig motivering, rörer den motion, som ett flertal kvinnliga riksdagsledamöter ingivit i båda kamrarna om utredning angående likalönsprincipens genomförande. Utskottet synes följaktligen inte ha någon större tilltro till statsmakternas möjligheter och förmåga att lösa det alltför olösta problemet om kvinnornas jämställdhet med männen i statstjänst.

I vår motion har vi ytterligare påyrkat att punkterna 4 och 6 i den preliminära uppgörelsen skall utgå. Den förstnämnda punkten är en ny föreskrift angående statstjänstemännens skyldighet att underkasta sig generella ändringar i fråga om avlönings- och pensionsbestämmelser och den senare avser en inskränkning i rätten till vikariatsersättning.

För närvarande är statstjänstemännen underkastade endast viss begränsad ändringsskyldighet, som avser särskilt angivna förmåner och ersättningar. Den nya bestämmelsen är av generell karaktär och rör därför *allt* i fråga om löner och pensioner. Här föreslås alltså att arbetsgivaren skall få helt fria händer i sitt förhållande till de anställda när det gäller deras viktigaste arbetsvillkor.

Det har visserligen förutsatts att några ändringar inte skall kunna ske utan att dessa föregåtts av förhandlingar mellan parterna, men med tanke på den ställning statstjänarna intar i fråga om förhandlingsrätt och rätt att vidta stridsåtgärder — vilken i realiteten betyder att statsmakterna ensidigt kan bestämma — har denna utfästelse icke samma värde som de nuvarande rätts-

liga garantierna. Bestämmelsen har också väckt stark oro bland statstjänarna, och den har av allt att döma icke tillkommit utan hård press på statstjänarnas förhandlare — vissa uttalanden från initierat håll tyder på att så varit fallet.

Vi kommer därför att vidhålla vårt yrkande att bestämmelsen i fråga bör utgå ur uppgörelsen. Detsamma är förhållandet med vårt förslag beträffande punkt 6 i uppgörelsen, som innebär en försämring av villkoren för erhållande av vikariatsersättning.

Herr talman! Såsom vi tidigare framhållit har det framlagda förslaget icke obetydliga förtjänster. Men deras värde förringas av de nackdelar som jag här påvisat. Ett undanskaffande av dessa nackdelar är påkallat, och jag ber därför att med det sagda få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna motionen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Senander började med ett mycket intressant resonemang om riksdagens rätt att vidta ändringar i en träffad överenskommelse. Han sade, att han inte kan tänka sig annat än att dessa ändringar måste gå i förbättrande riktning. Jag skulle vilja fråga herr Senander: Om riksdagen, som ju representerar väljarna även i deras egenskap av skattebetalare, skulle finna, att det bleve för dyrt med en träffad uppgörelse och pruta ned densamma, skulle även då herr Senander lika ivrigt plädera för denna riksdagens rätt?

Sedan kommer herr Senander in på vissa jämförelser, som finns redovisade i ett index i Konjunkturjournalen och som han även anförde under remissdebatten. Han säger, att statstjänarna i förhållande till industriarbetarna visar en eftersläpning. Det är alldeles riktigt, men det beror mycket på vilket år man tar som utgångspunkt för jämförelserna. Går man långt tillbaka i tiden, blir ef-

Löneplansrevision m. m.

tersläpningen större, men om man stannar vid en senare tidpunkt, blir den mindre. Herr Senanders resonemang skulle faktiskt förutsätta, att det inte finge ske några förändringar av lönerelationerna i samhället. De relationer vi hade för exempelvis 20 år sedan skulle vara något evigt fastställt, som för evigt skulle gälla. Jag kan inte acceptera ett sådant resonemang. Varför jämför herr Senander inte statstjänarna med till exempel lantarbetarna? De har siffran 500, när de lägre statstjänarna ligger på 300, om man tar samma bas för jämförelserna, nämligen år 1938. Saken beror helt och hållet på i vilket läge vederbörande stod när man började denna jämförelse. Jag kan inte finna, att detta argument kan vara så särdeles hållbart i en diskussion om löneutvecklingen, i varje fall i ett samhälle som inte är stillastående utan alltid ståt i utveckling och i rörelse.

Herr SENANDER (k) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett ganska egendomligt resonemang som herr Gustafsson i Stockholm förde. Han säger, att han inte kan acceptera talet om eftersläpning. Det har man emellertid just gjort i löneuppgörelsen. Det är bara det att man gått två år tillbaka i tiden för att konstatera eftersläpningen, medan jag anser, att man, om man skall tala om eftersläpning i förhållande till de manliga, vuxna industriarbetarna, måste gå till år 1947, då kurvorna sammanföll för industriarbetare och lägre statstjänare. Det är detta vår kritik gått ut på, och det är uppenbart, att om man över huvud taget skall tala om eftersläpning — det är ju denna som har legat till grund för den uppgörelse som nu är träffad — måste man väl i all rimlighets namn också ta hänsyn till vid vilken tidpunkt de båda grupper, som det gäller att jämföra, stod lika, och inte bara röra sig med en tvåårsperiod.

I mitt resonemang om riksdagens rätt att ändra på en träffad uppgörelse fast-

slog jag, att, om inte talet om staten som mönsterarbetsgivare skall vara en meningslös fras, skall de ändringar som företas innebära förbättringar.

Jag kan inte föreställa mig att riksdagen skall betrakta sig som vilken arbetsgivare som helst, utan riksdagen måste väl handla som mönsterarbetsgivare. Och om riksdagen har rätt att ändra en uppgörelse — vilket jag anser vara fastslaget — så är det uppenbart att riksdagen också vid behov bör utnyttja denna rätt.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort replik! Jag har inte sagt att jag inte accepterar talet om eftersläpning, men jag kan inte vara med om att man skall ha ett för alla tider oförändrat löneläge olika grupper emellan, så att exempelvis de relationer som fanns för 20 år sedan inte skall kunna ändras.

I sitt senaste anförande erkände också tydligen herr Senander riktigheten av detta mitt resonemang.

Herr SENANDER (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag bara konstaterar att herr Gustafsson i Stockholm medger att man vid denna uppgörelse räknat med eftersläpningen för statstjänarna och velat föra fram dem till vad som kallas »nollställning». Sedan kan det ju diskuteras, hur långt tillbaka i tiden man skall gå när det gäller att beräkna storleken av denna eftersläpning. För vår del anser vi att rättvisan bort kräva att man gått tillbaka till år 1947, då lönerna för statstjänarna definitivt reglerades.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Det förslag till löneuppgörelse för statstjänstemännen som nu ligger på riksdagens bord innebär ett fullföljande av det löfte som gavs statstjänstemännen i samband med

Löneplansrevision m. m.

1956 års löneuppgörelse. Vid de förhandlingar, som då fördes, gjordes i anslutning till uppgörelsen med statstjänarkartellen en protokollsanteckning om att det skulle verkställas en översyn av de lägre statstjänstemännens lönefråga. När statstjänarkartellen reste det kravet, skedde det egentligen för att få en motsvarighet till de B-listeförhandlingar, som vi under det senaste året infört, nämligen förhandlingar med TCO, SR och SACO. På statstjänarkartellens område kan man nämligen inte göra tjänsteförteckningsrevisioner precis på samma sätt som t. ex. inom byråorganisationen. De grupper som tillhör statstjänarkartellen är stora och ganska enhetliga, och det finns inte beträffande dem samma utrymme för nyansering av lönegradsplaceringen som inom byråorganisationen.

Detta är bakgrunden till det löfte som gavs. Det dröjde emellertid inte länge förrän det visade sig att även de övriga huvudorganisationerna förmenade att deras medlemmar tillhörde de lägre statstjänargrupperna och därför ville ha en översyn av deras löneställning på grundval av den protokollsanteckning som gjorts för statstjänarkartellens del. Nu är det ju så att man inte kan göra någonting för en grupp på löneplanen utan att detta skapar återverkningar för andra grupper. Löneklassavståndet är så litet — det rör sig i vissa lägen om tre, fyra procent — att man inte kan göra några större justeringar utan att lyfta upp vederbörande i en annan grupp. Den statliga lönesättningen är ju också sådan, att grupperna är så att säga kedjade till varandra, och det man gör på ett område åstadkommer genast återverkningar på andra områden. Den löneberedning, som tillsattes, fick därför i uppdrag att göra en översyn över hela fältet.

I diskussionen om lönesättningen har det från statstjänarorganisationernas sida framförts bestämda krav på att den statliga lönesättningen skulle bättre än

hittills anpassas till den marknadslöneutveckling som ägt rum inom den enskilda sektorn. Man har förmenat att det statliga lönesystemet skulle genom sin bundenhet vara för stelt.

Man har menat att det statliga lönesystemet skulle vara stelt. Men löneutvecklingen på den enskilda sektorn har haft en helt annan struktur än den på den statliga. På den statliga sektorn har man varit bunden att hålla sig inom ramen för den löneplan som hittills tillämpats, under det att den enskilda sektorns lönepolitik, som jag sade, varit mera nyanserad. Där har på vissa avsnitt tillämpats det dyrortssystem, som vi har för statstjänsterna, men detta har inte betytt att man tillämpat samma spännvidder som gäller för statstjänsterna. En studie av löneläget på den enskilda sektorn visar att spännvidden där är 25 procent mot 12 procent på den statliga sektorn. Det finns undantag, där spännvidden är väsentligt större, men i allmänhet torde den röra sig omkring 25 procent. Om man försöker få en bild av hur det statliga löneläget förhåller sig till det enskilda näringslivets, kan man med utgångspunkt från den statistik som finns, bland annat socialstyrelsens statistik över inkomstutvecklingen, konstatera att de statliga lönerna på 4- och 5-orterna ligger under marknadslöneläget, att det på 3-orterna är ungefär balans — det finns 3-orter där statslönen är lägre men också sådana där den är högre än marknadslöneläget — under det att statstjänstemännens löner på 2-orterna ligger klart över den lön som i allmänhet betalas där. Det är helt naturligt att detta utgjort ett problem vid anställningar. Det har givetvis påverkat statens konkurrenskraft om arbetskraften.

Vid en diskussion förra våren med statstjänarnas organisationer tog vi upp frågan, huruvida vi skulle lägga till en extra löneklass för vissa grupper i Stockholm och Göteborg. Det gällde de i tullen, posten, järnvägen och telever-

Löneplansrevision m. m.

ket anställda i 10:e t.o.m. 13:e lönegraden. Det visade sig att den vägen inte var framkomlig, och därför enades vi vid det tillfället om att undersöka huruvida problemet kunde lösas på annat sätt. Det blev allt klarare att det vore riktigare att justera löneplanens spännvidd än att konstruera speciella lösningar för storstäderna.

Om man ser på löneläget sådant det gestaltar sig på den enskilda sektorn, kan man konstatera att det bildligt talat går i sax. I bottenlönelägena är spännvidden stor. Vid en viss punkt krymper den samman. Högst upp har de lägsta orterna högre lönelägen än de högsta dyrorterna. Översatt till den löneplan som hittills tillämpats sker en markant förändring vid omkring den 25:e löneklassen. Jag förmodar att detta har samband med att man där kommit upp till ett inkomstläge som gör, att de anställda väljer mellan de högre levnadskostnaderna i storstaden och de förmåner som storstaden ger åt familjen — utbildningsmöjligheter och annat — och att man därför har måst kompensera dem som bor i de mindre orterna och på landsbygden för de nackdelar som det för med sig att bo där. Det finns alltså när det gäller dessa kategorier en spännvidd i motsatt riktning.

Löneberedningen räknade aldrig med en fullständig anpassning till den enskilda sektorns lönelägen men åsyftade att man skulle följa huvuddragen i den utveckling, som ägt rum där. Därför kom man också till det resultatet att man borde ändra på spännviddsförhållandet.

Den diskussion som har förts är ganska missvisande. Man har hela tiden talat om de lägsta lönegradernas spännviddsförhållanden och glömt bort spännviddsförhållandet i toppen. Den löneplan som hittills använts har en spännvidd i botten på 12 procent och i toppen på cirka 7 procent. När man argumenterar om spännviddsfrågorna gör man det emellertid på ett sådant

sätt, att folk får en känsla av att spännvidden är densamma hela vägen upp. I den nya löneplan som man träffat förhandlingsuppställelse om har den förskjutningen skett, att man i botten vidgat skillnaden till 16 procents spännvidd men i toppen krympt den från 7 procent till 4 procent. Jag bortser då från att byråchefsskiktet förts över till löneplan B. Därigenom kommer denna kategori mera i paritet med marknadslöneläget för folk i dessa lönelägen.

Varför har man nu gjort detta? Man möter två anställningsproblem. I storstäderna, alltså Stockholm och Göteborg, har man anställningssvårigheter när det gäller folk i de lägre lönegraderna, men man har inga problem att tala om i de högre lönegraderna. Där emot har det visat sig att man på landsbygden haft betydande svårigheter att tillgodose behovet av lärarkrafter och annat utbildat folk av olika kategorier. För att kunna tillgodose även detta intresse har vi i diskussionen om löneplanen eftersträvat en minskning av spännvidderna i löneplanens övre del för att man på ett bättre sätt än för närvarande skall kunna tillgodose landsbygdens berättigade krav att få tillgång till den utbildade arbetskraft som efterfrågas för skolväsendet och sjukvården och för en hel rad andra liknande områden. Löneplanens konstruktion är alltså byggd på ett sådant sätt, att den skall kunna tillgodose behovet i olika avseenden.

Nu sägs det i diskussionen om denna spännviddsfråga, att jag skulle ha förbrutit mig mot riksdagens beslut. Jag måste dock säga, att jag inte är riktigt övertygad om att det finns täckning för detta påstående. Under alla förhållanden finns det inte full täckning. Jag vill erinra om att dåvarande civilministern i proposition nr 111 till 1951 års riksdag bland annat yttrade, att han, med anledning av vad som framhållits rörande skillnaden mellan spännvidden i det statliga lönesystemet

Löneplansrevision m. m.

och den allmänna arbetsmarknadens lönesättning, ansåg det vara tveksamt om spännvidden i den statliga löneskalan under alla förhållanden borde vara densamma som den vid dyrortsundersökningen konstaterade spännvidden i levnadskostnaderna. Detta uttalande av dåvarande civilministern föranledde ingen som helst erinran från riksdagens sida. Det resonemang som då fördes på denna punkt har alltså godtagits av såväl första som andra kammaren.

I fråga om löneplanen har det också varit diskussion på ett par andra punkter. Det har inte enbart gällt anpassningen till marknadsläget, utan det har även varit diskussion om att försöka dels få löneplanen systematisk, dels få en plan som på ett bättre sätt än den nuvarande planen ger möjlighet att skänka tjänstemännen en bättre löneökning vid löneklassuppflyttning eller när de erhållit en tjänstebefordran. Den nuvarande löneplanen har jag tidigare i denna kammare försökt likna vid en dubbelpucklig kamel garnerad med igelkottar. Den innehåller ju åtskilliga pucklar och ojämnheter. När man nu skulle göra den nya löneplanen eftersträvade man att göra den så jämn som möjligt och samtidigt att göra den systematisk. Detta har man uppnått genom att fastställa ett löneklassavstånd på 5,3 procent, som hela löneplanen rullar på. I den nuvarande planen är spännvidden mellan löneklasserna varierande. I vissa löneklasser är spännvidden så liten, att den som får en löneklassuppflyttning eller en befordringstjänst samtidigt får en så pass ringa inkomstökning, att han inte har någon känsla av att han får en förbättring i sin ställning. Genom att man nu gör löneklassavstånden systematiska och samtidigt gör dem större än de i allmänhet är i den gamla löneplanen, tillgodoser man detta rent personalvårdande intresse, så att tjänstemännen skall ha en känsla av att han verkligen får en löneökning, när han får sin löneklassuppflyttning

och får en ersättning som är något så när skälig, när han tar en befordringstjänst och på grund därav också får ett större ansvar. Jag tror att det är av utomordentligt stor betydelse att just den synpunkten kommer fram.

Det finns en annan fråga, i anslutning till löneplansuppläggningsen, nämligen spörsmålet om sammanslagningen av de olika lönegraderna. Det har varit rätt mycket kineseri när det gällt att väga om en tjänst skall sitta i den ena eller andra lönegraden. Genom att man nu gjort sammanslagningar av vissa lönegrader, slipper man på dessa avsnitt den finvägning som man ofta tvingats till i den gamla löneplanen. Detta bör ur ren förenklingssynpunkt vara av betydande värde.

Nu har det diskuterats vissa andra saker i anslutning till detta, men givetvis också löneplanskostnader. Herr Senander talade om att kommunistpartiet hade tänt en brasa som nu skulle ha gett resultat. Jag är ledsen att jag måste beröva herr Senander illusionen av att ha varit braständare på denna punkt. Det är visserligen sant att herr Senander har talat om statstjänarnas lönefråga, men den verkliga braständaren har väl ändå varit statstjänarnas fackliga organisationer. Långt innan herr Senander under förra året började tala högljutt om vad som borde ske i löneberedningen, hade jag haft ganska ingående diskussioner med statstjänarkartellen om dessa problemställningar. Jag tror därför inte att herr Senander på det här avsnittet kan räkna med så särdeles stor andel i det slutliga resultatet.

Herr Senander uppehöll sig också vid en annan sak. Han menade att eftersläpningen inte var uppklarad. Jag vill då erinra om att den uppgörelse som nu träffats innebär, att löneutvecklingen nollställts på den statliga sidan i förhållande till löneutvecklingen inom den enskilda sektorn. Något liknande gjordes också för två år sedan, då man

Löneplansrevision m. m.

lade in i runt tal 3 procent i den uppgörelse, som skulle utgöra kompensation för den utveckling som ägt rum sedan man föregående gång genomförde en likartad anordning.

När herr Senander vidare åberopar Konjunkturjournalens statistik skall jag gärna erkänna att den där redovisade statistiska kurvan kan verka bestickande då man bara ser kurvan utan att ta reda på vad som finns bakom densamma. Det förhåller sig nämligen så att man vid uppgörandet av kurvan för statstjänstemannen tagit en statstjänsteman i viss löneklass år 1939 och en statstjänsteman i samma löneklass år 1957 och fått en löneutveckling som visar en viss procentuell höjning. Parallellt därmed har man kurvan över löneutvecklingen för industriarbetaren, men i den kurvan har man räknat in alla de löneförmåner industriarbetaren fått under denna tid. Där ingår samtliga löneökningar, obekvämlighetstillägg, övertidsersättningar och allt sådant, som har påverkat hans inkomstförhållanden, under det att man när det gäller statstjänstemannen hela tiden har hållit sig till en och samma löneklass och de förändringar som ägt rum inom den. Herr Senander bör väl ändå såsom statstjänsteman känna till, att den som stod i löneklass 10 år 1939 inte står i samma löneklass år 1957. I sämsta fall finns han i löneklass 14 men sannolikt i löneklass 15 eller 16. Denna utveckling beträffande statstjänstemännen återspeglas emellertid icke i den statistiska kurva som finns i Konjunkturjournalen. Ej heller återspeglas obekvämlighetstillägg, övertidstillägg och andra särskilda inkomster, och denna kurva kan därför icke tas till intäkt för att statstjänstemännens löneutveckling har varit så ogynnsam som kurvan ger ett intryck av.

Herr Senander har varit inne på ytterligare en sak och fört ett ganska underligt resonemang. Han har sagt att, i den mån någon begär en försämring

i den träffade uppgörelsen, skall han inte få ställa ett sådant yrkande, ty då skall förhandlingsuppgörelsen respekteras, men om någon föreslår förbättringar på enstaka punkter bör detta yrkande respekteras, ty det förstör inte förhandlingsresultatet för den i statlig tjänst anställde. Nu är det väl ändå så, herr Senander, att om man godtar resonemanget om att förbättringar kan genomföras på enstaka punkter, så har man därmed också godtagit principen att den som vill vidtaga en försämring har samma rätt till det. Är herr Senander så säker på att det alltid kommer att finnas en riksdagsmajoritet som vill ge mera än löneuppgörelsen innehåller? Är det inte risk, herr Senander, att det kan komma att föreligga en riksdagsmajoritet som vill begränsa uppgörelsen och ge statstjänstemännen mindre i löneökning? Vart tar då statstjänstemännens förhandlingsrätt vägen? Jag måste för min del konstatera att man bör respektera denna förhandlingsrätt, och då är ställningstagandet tämligen enkelt. Då gäller det ett ja eller nej till förhandlingsuppgörelsen, ty en förhandlingsuppgörelse måste alltid ses som en enhet. Man kan inte bryta ut en detalj, ty detaljerna är ofta beroende av varandra, man kan ge på en punkt för att få något på en annan, och de olika leden i en förhandlingsuppgörelse är alltså på detta sätt sammanknutna. Jag vet också att organisationerna ingalunda är tilltalade av att ändringar göres. De har en önskan, och det är att förhandlingsuppgörelserna skall respekteras, ty de vill ha en förhandlingsrätt som är något så när tryggad.

I anslutning till resonemanget om förhandlingsrätten har det tagits upp diskussion om den förhandlingsordning vi har, och jag skall gärna erkänna att den inte är helt tillfredsställande. Det hänger emellertid samman med att det för närvarande på olika avsnitt, framför allt på tvenne avsnitt, pågår mycket betydelsefulla utredningar. Jag tror att

Löneplansrevision m. m.

det är en klok politik att avvakta resultatet av dessa utredningar innan man gör några ändringar av större betydelse i förhandlingsordningen, så att man sedan, då utredningens förslag ligger på bordet, får ta ställning till problemet i dess större sammanhang.

En annan sak, som också tagits upp och som utgör en detalj i uppgörelsen, är spörsmålet om ändringsskyldighet. Jag vill erinra om att det redan nu i vissa avseenden föreligger skyldighet för statstjänstemännen att underkasta sig ändringar, men på de punkterna föreligger det skyldighet att underkasta sig ett ensidigt diktat från riksdagens sida. I den nu träffade förhandlingsuppgörelsen ingår som en mycket väsentlig del, att man icke skall kunna vidtaga någon ändring utan att man först har träffat en förhandlingsuppgörelse med organisationerna. Det är väl ändå om något ett steg på vägen när det gäller att ge statstjänstemännen en vidgad förhandlingsrätt. Om riksdagen alltså godkänner den protokollsanteckningen, har riksdagen också sagt till statstjänstemännens organisationer, att den är beredd att bygga sina beslut i fråga om ändringsskyldigheten på förhandlingsöverenskommelser.

Även en annan fråga har tagits upp, och om jag är riktigt underrättad, har herr Staxäng talat något om den saken. Det gäller här herr Håstads motion, där det förhållandet kritiserats, att vissa grupper, som låg i svackorna, inte fått procentuellt samma löneökning som andra grupper. Det är riktigt att löneökningarna varierar mellan olika grupper. Men det har ju samband med att vi inte hade en systematisk löneplan förut, och det är ojämnheterna i den gamla löneplanen som gör, att det nu måste bli variationer i den procentuella löneökningen. Jag tror inte att någon som skall jämföra en gårdsplan, som är en smula knölig, lägger precis lika mycket grus på varje punkt och på det sättet räknar med att få en jämn gårds-

plan. I stället lägger man mera i svackorna och mindre på toppunkterna. Jag kan inte förstå dem som godtar principerna för den nya löneplanen men ovannpå detta vill att den procentuella lönejusteringen skall bli lika för de olika grupperna. Vidare är det ju så, att, med den konstruktion löneplanen fått, man på de avsnitt, där statstjänstemännen ligger lågt i förhållande till den enskilda sektorns tjänstemän, har gjort sammanslagningar av vissa lönegrader för att kunna åstadkomma en större uppflyttning för tjänstemännen i dessa lönegrader. Det gäller sammanslagningen av 10 och 11 lönegraderna, 13 och 14, 17 och 18, 29 och 30 samt av 33 och 34 lönegraderna. I de sistnämnda lönegraderna har vi civilingenjörer och en hel del andra tjänstemän i dessa kategorier. Här har man sökt göra den systematiska löneplanen sådan, att den tillgodoser berättigade krav i olika hänseenden, och då kan man inte ge procentuellt samma justering åt alla grupper.

Ytterligare en fråga har varit uppe till diskussion. Man kallar den för likalönsfrågan. Jag säger »kallar», ty det är inte likalönsfrågan man diskuterar. Vad man diskuterar är någonting helt annat. Med likalön menar man väl lika lön för samma arbetsprestation. Är det detta man krävt i de motioner och reservationer som här presenteras? Nej, här har man krävt en bottenlön — man skulle kunna kalla den för en sociallön — alltså en lägsta lön som utgår i statstjänst. Man har anknutit till stationskarlarnas löneläge och sagt, att den lönen skulle kunna anses vara den lämpliga såsom bottenlön i statstjänst. Det faktiska förhållandet är emellertid, att det är arbetsuppgifterna som är bestämmande för lönen. Inte har det någon betydelse, om det är en man eller kvinna, som söker en kontorsbiträdestjänst. Den för kontorsbiträdestjänst gällande lönen kommer, oberoende av befattningsinnehavarens kön, att utgå. Inte

Löneplansrevision m. m.

heller finns det någonstans bestämmelser om en manlig bottenlön. Det finns inte utsagt i någon författning, att vi har en manlig bottenlön. Det har talats om vaktmästarna. Men jag vet inte att det föreligger något som helst förbud att anställa en kvinnlig vaktmästare i de för vaktmästare gällande lönegraderna.

När likalönskommittén gjorde sin utredning, konstaterade den också, att likalönsprincipen i huvudsak var genomförd i statsförvaltningen. Det finns ett par punkter — det skall jag gärna erkänna — som man kan diskutera. Det gäller vaktfruarna inom fångvården, och det gäller vissa kvinnliga befattningshavare inom sinnessjukvården. Men därutöver kan jag inte finna att vi har något egentligt likalönsproblem, ty i övriga fall utgår lönen med hänsyn till arbetsuppgifterna, oberoende av de anställdas kön.

Om jag ser på lönesättningen för de statliga biträdena, kan jag konstatera, att vi hävdar oss ganska väl i jämförelse med löneläget på den enskilda sektorn. Jag tror därför, herr talman, att det vore riktigare att reda ut vad man menar med likalönsfrågan. Jag vet att det på den enskilda sektorn finns ett likalönsproblem. Där förekommer det i viss utsträckning att en kvinna kan ha 70, 80 eller 90 procent av mannens ackord på samma arbete. Det är såvitt jag kan förstå ett likalönsproblem, och skulle vi ha det så i statsförvaltningen skulle jag gärna medverka till att det problemet försvann, men så har vi det inte inom statsförvaltningen. Vad man här vill är alltså inte likalön, utan man vill sätta en lägsta bottenlönegrad, som skall gälla generellt oberoende av arbetsuppgifterna, och då har man skjutit in sig på den lönegrad där ett betydande antal manliga befattningshavare finns, beroende på att SJ, posten, televerket och en hel rad andra har stora personalkategorier i 10 lönegraden. Men om det är likalönen man är ute efter,

får man ändå diskutera från andra utgångspunkter än vad som här skett.

Sedan är det en annan, rent principiell sak. Vid varje förhandling har man ytterst en viss summa som man rör sig med vid förhandlingsbordet, och det är diskussion om hur den summan skall delas inom de olika kategorier som berörs av förhandlingsuppgörelsen. Det är då jag vill hävda den principen, att vi i fortsättningen som hittills bör ha en fri arbetsmarknad, där de fackliga organisationerna själva inbördes får avväga hur den disponibla summan skall fördelas vid ett förhandlingstillfälle. Vill man inte en fri arbetsmarknad, då skall man naturligtvis också gå andra vägar och knyta fast det hela vid speciella beslut. Men om man vill en fri arbetsmarknad, då bör man också överlåta åt organisationerna att vid förhandlingsbordet träffa de uppgörelser, som erfordras vid löneavvägningen mellan olika grupper, och träffa dem med hänsyn till gruppernas arbetsuppgifter o. d.

Herr STAXÅNG (h) kort genmäle:

Herr talman! För att kunna utnyttja den repliktid, som jag har till förfogande, skall jag avstå från att bemöta den argumentering som herr statsrådet förde här beträffande såväl ändringskyldigheten som den s. k. svackan i löneplanen. Jag kan göra det särskilt som andra talare säkert kommer att lägga fram nya synpunkter.

Men det är en annan punkt som jag måste beröra. Herr statsrådet var inne på mitt anförande, där jag hade riktat anmärkningar mot tillvägagångssättet vid förhandlingarna, när riksdagen hade ställts vid sidan om. Jag förstår mycket väl de synpunkter som statsrådet här har kommit med, när han alltså anser att det fanns starkt fog för att man här kanske måste koppla in marknadslöneprincipen. Jag vill inte bestrida det material som han där redovisat.

Löneplansrevision m. m.

Men beträffande tillvägagångssättet ansåg ju statsrådet först att min anmärkning inte var befogad, men statsrådet var klok nog att tillägga »inte helt befogad». Han försökte få tackning för detta sista genom att meddela, att 1951 hade dåvarande civilministern i proposition 111 gjort uttalanden, som riksdagen icke hade gjort någon erinran emot. Det är fullt riktigt, men herr statsrådet glömde dock en sak: att ett par år därefter, 1953, tog femte avdelningen under herr statsrådets skickliga ledning ställning till dyrortsgrupperingen, där man faktiskt maximerade spännvidden till 12 procent. Detta faktum kan inte statsrådet komma förbi, och statsrådet kan inte heller komma förbi att under den tid civilministern underhandlade — jag tror det var nästan samma dagar — skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde en utredning om denna sak. Man syftade givetvis till att statsrådet skulle tillsätta en utredning som skulle utreda dessa frågor och inte var det riksdagens mening att statsrådet i fråga om spännvidden skulle ha fullt fria händer. Det är på den punkten jag noterar att det har skett något anmärkningsvärt.

Herr SENANDER (k) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindholms resonemang beträffande de kvinnliga befattningshavarna tyder på att det är mycket svårt att kunna få en ändring på det missförhållande som råder i fråga om deras ställning i löneavseende. Nu resonerar statsrådet så, att kvinnorna utför ett speciellt slags arbete i statstjänsten, och därför är de placerade lägre än männen. Men vad är det som säger att det arbete som kvinnorna utför i statens tjänst skall värderas lägre än arbete som utföres eljest? Det är här jag har satt in stöten: att man undervärderar kvinnornas arbetskraft genom att placera det arbete kvinnorna utför i sådana lönegrader som ger en

mycket låg betalning. Det finns ju ingenting som säger att inte exempelvis skrivmaskinsarbete och annat kontorsarbete är lika viktigt som en hel del andra uppgifter som bestrides av manliga befattningshavare för att hålla statsmaskineriet i gång. För min del har jag inte talat så mycket om likalönsprincipen i detta sammanhang, utan jag har resonerat om det faktiska förhållandet och betecknat det som ett missförhållande, att man systematiskt undervärderar kvinnornas arbetsuppgifter i statens tjänst och därför betalar dem dåligt.

Det är ju ändå anmärkningsvärt att inte mindre än 54 procent av de kvinnliga befattningshavarna eller i runt tal 36 700 är placerade i de nuvarande lönegraderna 1—9 medan endast 4,4 procent av männen eller 6 500 finns i dessa grader. Detta måste vara ett missförhållande och en undervärdering av den kvinnliga arbetskraften.

Sedan är det ett missförstånd av statsrådet, att vi skulle ha sökt ta äran för vad som skett på detta område. Jag har sagt att vi år efter år har stått ganska ensamma här i riksdagen med de ändringsförslag till det bättre som vi har framställt, när statstjänarnas lönevillkor behandlats. Jag har särskilt pekat på att vår motion till innevarande års riksdag har lyckats tända en brasa som inte mindre än 20 talare varit angelägna att samla bränsle till. Detta är vad jag har sagt, ingenting annat.

Beträffande resonemanget om riksdagens befogenhet att företa ändringar i en uppgörelse vill jag säga, att jag aldrig påstått att man inte skulle ha rätt att ställa andra förslag än sådana som gäller förbättringar. Jag har endast sagt att jag förutsätter, att riksdagen inte skall rubba en uppgörelse med mindre det gäller att åstadkomma förbättringar. Jag har aldrig bestritt någon riksdagsmans rätt att också ställa förslag om försämringar, men jag har uttalat förväntan att riksdagen inte följer sådana förslag.

Löneplansrevision m. m.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan från början sagt att jag tycker det är fel att motionen behandlas i detta sammanhang, men eftersom den har kommit med här måste vi också behandla den i hela dess vidd och i detta sammanhang.

Civilministern talar om att kvinnor kan söka vaktmästartjänster m. m., men hur ligger det till vid annonseringen av sådana tjänster? Man ser många gånger att tjänsterna annonseras som manliga eller kvinnliga tjänster, fastän det inte skall vara någon skillnad. Där begås alltså ett fel, om man skall följa olika författningar.

Civilministern säger att det inte är någon skillnad i fråga om lönerna. Jag vill i anledning därav ta upp en fråga som har diskuterats här flera gånger. Genom att det varit brist på kvinnlig ekonomipersonal har man tagit in manlig. Vad blir följden därav? Likalönsbetänkandet redovisar att den manliga ekonomipersonalen står i lönegrad 9 — efter 1952 blev det lönegrad 10 — under det att den kvinnliga personalen står i lönegrad 3. En kvinnlig befattningshavare som sysslar med att skala potatis är alltså placerad i lönegrad 3 eller 4, under det att hennes manlige kollega har lönegrad 9 eller 10. Kan man tycka att detta är riktigt och rimligt?

Likaså redovisar betänkandet att en kokerska står i lönegrad 5, under det att den manlige potatisskalaren, som har ett mindre kvalificerat arbete, har lönegrad 9 eller 10. Här har man förhandlat sig till en bottenlönegrad, så att män, som utför samma arbete som kvinnor i allmänhet utför, har fem lönegrader högre lön, vilket inte är försvärbart på något sätt.

Vore det, herr talman, inte skäl att utföra en arbetsvärdering, så att man verkligen finge reda på vad det ena och det andra arbetet är värt? Jag säger som den föregående talaren: Jag förstår inte att en hel del av det arbete

som utförs av kvinnor i lönegrad 8 eller 9 är mindre värt än det som utförs av män i lönegrad 11. Det vore väl lämpligt att göra en ordentlig arbetsvärdering för att se vad de olika tjänsterna verkligen kräver. Vi bör få en gemensam starttjänst, som både män och kvinnor kan söka, och ett arbete som huvudsakligen utföres av kvinnor bör inte värderas lägre än ett som huvudsakligen utföres av män.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Här har sagts att kvinnorna i statstjänst är underbetalda. Jag vågar påstå att de som har tjänst hos staten mycket väl tål en jämförelse i inkomsthänseende med dem som arbetar inom den privata sektorn. Från statstjänstemännens organisationer har under de senaste åren krav rests på en marknadslöneanpassning, men jag vågar påstå att det inte finns enskilda företag som på detta avsnitt betalar högre löner än staten. Staten ligger här väl till vid en jämförelse.

Vidare har det talats om kvinnlig och manlig lön. Jag vill säga att det inte finns en kvinnlig och en manlig lön i statstjänst. Jag vet att vissa tidningar av något slags slentrian fördelar annonser om lediga befattningar under rubrikerna manliga och kvinnliga platser, men det är en sak som händer på tidningen. Det är inte annonsören som säger att han skall ha en manlig eller kvinnlig befattningshavare, utan han säger bara att han skall ha en befattningshavare för vissa angivna arbetsuppgifter. Den som får befattningen skall ha lön i enlighet med vad som gäller för befattningen i fråga, oberoende av om det är en man eller en kvinna. Det finns inte en lön för manliga och en annan lön för kvinnliga kontorsbiträden, utan där utgår exakt samma lön. Det finns ändå ett betydande antal manliga kontorsbiträden också i statsförvalt-

Löneplansrevision m. m.

ningen, lika väl som det finns manliga befattningshavare på andra avsnitt och jämväl kvinnliga.

När fröken Elmén talar om relationsförhållandena får fröken Elmén komma ihåg, att biträdesutredningen gjort en undersökning i detta avseende. Om fröken Elmén får som hon vill med kontorsbiträdena, förmodar jag att hon också menar ekonomibiträden på lasarett och andra ställen. Jag vet inte vad fröken Höjer kommer att säga om sina sjuksköterskor, om hon anser att de i alla fall skall stå kvar, men jag miss-tänker att, om man höjer för kontorsbiträdena, skall kanslibiträdena flyttas upp, ty de kommer väl inte att trivas i samma sällskap som kontorsbiträdena. Sådan blir väl konsekvensen, om man skall gå med på detta.

Det är fråga om att någonstans ha en lönenivå och en i förhållande till de stegrade kraven höjd lön. Det är vad som här åstadkommits. Det finns inte spikat, att detta är kvinnliga och detta är manliga tjänster, utan det är arbetsuppgiften som sådan som är avlönad.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju egendomligt att likalönskommittén faktiskt kommer till en annan uppfattning, nämligen att det i realiteten är spikat lönegrader för män respektive kvinnor. Det kan man inte komma ifrån.

Civilministern säger att kontoristerna i statstjänst är väl betalda. I så fall är det ju egendomligt, att det uppstått en mycket stor rörlighet framför allt bland kontorsbiträden i åttonde lönegraden. De söker sig i stor utsträckning över till den privata sektorn. Beror det på att de är sämre betalda i det privata? Det låter mycket egendomligt.

Vad annonseringen beträffar är det skäl i att rätta till den snarast möjligt. Hur skall allmänheten veta, att den befattningshavare, vederbörande statsverk

vill ha, får vara man eller kvinna, när man annonserar efter en man? Det tycker jag man bör rätta till snarast möjligt, så att inte faktorn på en tidning skall avgöra om en tjänst skall annonseras som manlig eller kvinnlig, och eftersom det är fråga om en högre lönegrad så annonserar vi tjänsten som manlig och då det är fråga om en lägre lönegrad så annonserar vi tjänsten som kvinnlig. Den frågan bör man inte ställa sig likgiltig till från civildepartementet.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Herr Senander yttrade i sitt anförande, att riksdagen nu visar större intresse för lönefrågor än tidigare. Det är nog alldeles riktigt. Men är detta att undra på? Nej. Vad som föreslås i den proposition som nu föreligger till behandling innebär en omvälvning av mycket stora mått. Det är fråga om en omändring, som man aldrig tidigare har sett maken till här i riksdagen vid behandlingen av lönefrågor. När det gällt dylika stora omändringar har det alltid varit vanligt, att man tillsatt en parlamentarisk kommitté med representanter för olika partier, vilken dryftat frågorna ur olika synpunkter och lagt fram förslag. Det skulle regeringen ha gjort, när den gått in för denna stora omändring. Det har också betonats av flera olika talare att det hade varit det rätta.

Det skulle naturligtvis ha varit en betydande fördel, om det i propositionen tydligt och klart hade framhållits vad ändringen innebär i olika hänseenden. Jag är förvissad om att de flesta av kammarens ledamöter inte är på det klara med vilka löneförhöjningar det blir i de olika lönegraderna genom den proposition som här framlagts. Vi hörde diskussionen mellan herr Pettersson i Dahl och avdelningens ordförande, herr Gustafsson i Stockholm, där de tvistade om skillnaden i lönehänseende mel-

Löneplansrevision m. m.

lan den nya löneplanen och den nu gällande. Jag är säker på att de allra flesta av kammarens ledamöter står frågande inför vad det nya förslaget innebär. Nog tycker jag, att regeringen borde ha kostat på sig ett bättre klarläggande av vad förslaget innebär än det som här presterats.

Den stora nyheten i detta förslag är ju anslutningen till arbetsmarknadens löner. Civilministern vill försöka få täckning för sin ståndpunkt härvidlag från ett uttalande som skulle ha skett 1951. Föredragande departementschefen, dåvarande civilministern, skulle då ha gjort ett uttalande, som riksdagen inte hade någon erinran emot. Men, herr civilminister, så får man inte läsa ett utlåtande från statsutskottet, om det inte säger någonting. En sådan där privat fundering av en departementschef, huruvida statens löner passar in i linje med det som gäller på allmänna löne marknaden eller ej, tar utskottet inte ställning till. Det är endast positiva uttalanden av departementschefen i den ena eller andra riktningen som utskottet brukar ta hänsyn till. Allt det andra som statsrådet säger struntar utskottet i. Något stöd för statsrådets nuvarande ställningstagande i förevarande fråga kan man alltså inte hämta av vad som skedde 1951.

Vad har resultatet blivit? Det har blivit denna förskjutning, som innebär att man egentligen inte ger de lägre statstjänarna någonting alls men däremot ganska mycket till dem som redan tidigare är mycket bra tillgodosedda. Något i den stilen vill bondeförbundet inte vara med om, och det är därför vi framfört vår motion. Vi vill att det skall bli litet mera rättvisa i detta hänseende än vad som presterats i den kungl. propositionen i detta fall.

Man gör gällande, att denna summa på cirka 200 miljoner kronor eller något därutöver, som nu skall tilldelas statstjänstemännen, utgör ersättning för en eftersläpning, som statstjänstemän-

nen skulle ha till godo. Hur är det med den eftersläpningen? Jag har redan i remissdebatten påtalat att av de uppgifter, som förefinns i statsverkspropositionen, framför allt av riksräkenskapsverkets redogörelse för inkomstfördelningen i samhället, framgår, att statstjänarna i genomsnitt inte släpar efter i lönehänseende. Det konstateras av riksräkenskapsverket, att genomsnittsinkomsten för alla statstjänare är 10 190 kronor. För industriarbetare är medeltalet 8 838 kronor, och för företagare inom jordbruket är den genomsnittliga inkomsten 7 696 kronor. Alltså ligger statstjänstemännen högre än alla de andra enligt siffrorna från den sista taxeringen 1956. Att då komma och tala om eftersläpning tycker jag är ett väldigt underligt sätt.

Hur har man gått till väga, när man har försökt få fram dessa siffror på eftersläpningen? Det skulle vara synnerligen intressant att få veta det. Det hade varit tacknämligt, om regeringen i sin proposition presterat siffror som kunde ha visat detta. Det efterlystes också i utskottet, och det föreslogs att i utskottets utlåtande skulle tagas in något om detta, men detta förslag avslogs av majoriteten.

När man ändå har kommit fram till denna eftersläpning, har jag gjort mig underrättad om att man icke har räknat med statstjänstemännens pensionsförmåner, som de slipper att själva betala för och som medför en ökning av den fasta lönen med cirka 20 procent. Värde av pensionsförmånen är icke medräknad, när man gjort jämförelse mellan statstjänstemän och andra.

Orsaken till den eftersläpning, som man påstår föreligga, är den s. k. löneglidningen. Varpå beror då löneglidningen? Det diskuteras ju bland nationalekonomerna, varifrån den kommer, och de flesta tycks mena att den väsentligaste löneglidningen kommer genom ackordssättningen. Vi vet ju alla att tjänstemännen icke har någon ac-

Löneplansrevision m. m.

kordssättning. De arbetar sin vanliga gång dag efter dag och har ingen ackordssättning. Det skulle alltså aldrig ifrågakomma någon löneglidning för dem.

Trots detta har de ändå fått ersättning för löneglidningen. Här har flera gånger varit lönegradsplaceringar, där det varit en revision av lönegraderna. Det har vi haft flera gånger under de sista åren. Många tiotusentals tjänstemän har lyfts upp och fått en betydande lönehöjning genom dessa lönegradsuppflyttningar.

Beträffande de löner som nu förordas är det klart, att det inte är tillfredsställande med den orättvisa, som jag omnämnt tidigare. De gamla löneplanerna var enligt min mening betydligt mer elastiska och bättre än de nya. Då utskottet och även departementschefen vill göra gällande, att det är en fördel med det nya lönesystemet och de nya löneplanerna, förstår jag det ur den synpunkten, som både departementschefen och utskottet framhåller, att det innebär en betydande lönehöjning för varje löneklassuppflyttning. Har man den meningen med löneplanerna, att det skall offras mycket pengar undan för undan, då förstår jag det. De gamla löneplanerna var upprättade efter helt andra principer och med större hänsynstagande till statens ekonomi än vad fallet är här med de nya.

Beträffande de högre tjänstemännen får jag ju säga, att de har enligt min mening fått alldeles för mycket i förhållande till de lägre. Om man ser på löneplan B och jämför med den gamla löneplan 2, finner man en helt annan uppbyggnad, som inte gav de högre så kolossalt mycket mera än de lägre. I löneplan B är ju skillnaden mellan B1 och B2 3 procent, men sedan stiger den undan för undan, så att B10 ligger 11 procent över B9, och därigenom kommer de högre tjänstemännen i en mycket favoriserad ställning. Inte minst gäller detta byråcheferna.

Jag nämnde i remissdebatten, att om en byråchef på ortsgrupp 3, som nu befinner sig i första löneklassen i 37 lönegraden, flyttas upp på B-plan, så får han 5 900 kronor i ökning utan vidare. En sådan löneförhöjning måste man ställa sig synnerligen tveksam till.

Bra mycket bättre vore det därför, om man följde bondeförbundets reservation. Även om jag inte tycker att det är berättigat med dessa 200 miljoner i eftersläpning, så har jag ändå anslutit mig till att man eventuellt kan acceptera den linje som bondeförbundet tagit, dock under förutsättning att höjningen blir fördelad mera rättvist på de olika ortsgrupperna, så att även befattningshavare på landsbygden skall kunna få bättre ekonomiska förhållanden än vad som nu tilldelas dem.

Denna dyrortsgruppering, som har diskuterats så mycket och som vi tog ståndpunkt till 1953, är, menar jag, ett ont i hela vårt samhälle, som borde snarast avvecklas och inte, på sätt som sker genom denna proposition, ytterligare förstärkas genom införande av dessa höga löner på de s. k. dyrorterna. Vi har sett en hel del tråkiga följder av dyrortsgrupperingen. Bland annat har vi sett hur landsbygden avfolkats undan för undan. En sådan omflyttning av befolkningen är inte alls önskvärd ur samhällets synpunkt. I stället borde vi vidta åtgärder för att få folk att stanna kvar ute på landsbygden, och för att lyckas med det får vi gå en helt annan väg än den som förordas i den kungliga propositionen.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den av bondeförbundets representanter till utskottsutlåtet fogade reservationen nr 1 b).

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag brukar aldrig kunna komma på samma linje som herr Rubbestad, och jag finner att jag inte har kunnat göra det nu heller, med undantag för en enda punkt, nämligen den

Löneplansrevision m. m.

där herr Rubbestad säger sig veta att många inte alls begriper sig på de nya löneplanerna. Han nämnde därvid herr Pettersson i Dahl, vilken ju kom i strid med statsutskottets talesman, herr Gustafsson i Stockholm, rörande lönen till en viss tjänsteman. Under tiden som dessa herrar stred lyckades jag — för all del med hjälp av expertis — reda ut att herr Pettersson i Dahl hade fel. Det förhöll sig inte så olyckligt som herr Pettersson trodde beträffande denne tjänsteman i 35 löneklassen på 3-ort, vilken påstods icke skulle få någon löneförbättring alls. Herr Pettersson i Dahl ömmade sålunda för denne högre statstjänsteman, medan herr Rubbestad däremot försökte påvisa hur vådligt det är med löneförhöjningar för vissa högre statstjänstemän på 3-ort. Herr Pettersson i Dahl förklarade att ifrågavarande tjänsteman får 2 240 kronor i månaden. Om hänsyn toges till nuvarande ålders-tillägg — han är ju nu placerad i 33 lönegraden — så kommer han upp till 2 513 kronor i den nya 28 löneklassen, som är det andra ålderstillägget i den nya 26 lönegraden. Därmed är det väl klarlagt att herr Pettersson i Dahl hade fel och att denne tjänsteman får en avsevärd förbättring — och det är alltså en sådan lönesättning som herr Rubbestad kritiserar.

Sedan undrar jag, om vi inte här har glömt bort vissa låt vara smärre saker i statsverkspropositionen under rubriken För flera huvudtitlar gemensamma frågor. Där finns bland annat en redovisning av hur experimentet med de fria sommarlördagarna i några statliga verk utföll förra året. Departementschefen har i sin proposition meddelat att det experimentet har utfallit över förväntan, och han vill därför fortsätta med det vid ett begränsat antal myndigheter. Jag vill då ställa den frågan, om herr statsrådet redan nu kan lämna en upplysning om huruvida han med detta skrivsätt, som icke har fått någon närmare belysning i utskottsutlå-

tandet, avser att man endast vid de tre eller fyra experimentmyndigheterna skall ha fria sommarlördagar under 1957, eller om statsrådet är beredd att med de goda erfarenheterna för ögonen utöka antalet myndigheter med fria sommarlördagar mot att tiden härför inarbetas under övriga dagar i veckan.

Den stora huvudfrågan i dag är givetvis löneplansrevisionen och de nya principer som där kommit fram, och därvidlag finns det nu kanske inte mycket att tillägga. Herr statsrådet har utförligt och klart talat om för kammaren hur han ser på denna sak. Jag vill bara göra den kompletteringen — som jag tycker att man inte skall glömma bort, när man diskuterar frågan hur man sett på dessa saker i gångna tider — att det ju aldrig har varit främmande för staten som arbetsgivare att använda sig av marknadslöneprincipen. Den har bara blivit något utvidgad och därför kommit i blickpunkten i år, men såvitt jag vet har man från statens sida alltid tagit hänsyn till marknadslöneläget, framför allt för sådana grupper där det har funnits stora möjligheter för det privata näringslivet att konkurrera om arbetskraften. Det har kanske inte varit någon debatt om detta tidigare. I år har detta av någon egendomlig slump blivit fallet, därför att man har försökt justera läget i de lägre löneklasserna genom en ökad spännvidd, en ökning som är relativt obetydlig. Den får ju ses mot bakgrunden av att man samtidigt måst undvika att göra spännvidden för stor. Man har vid diskussion av ökningen frågat sig, som statsrådet sade, hur mycket man behöver betala för att få folk. Jag trodde, att bondeförbundet i det fallet skulle ha en gammal »sund» bondeinstinkt. En sådan tycks i någon mån ha tagit sig uttryck på lantarbetarområdet, där man betalat vad man behövt, men absolut inte mera. Nu har man i stället velat göra gällande, att denna princip är felaktig ur arbetsgivarsynpunkt. Man skall betala mera

Löneplansrevision m. m.

på vissa håll, fast man inte behöver det, och sedan skall man på andra håll inte betala så mycket som man behöver för att få folk. Då åstadkommer man bara den effekten, att de problem som utgjorde huvudsakliga grunden till denna löneplansrevision fortfarande är olösta. Jag vill därmed inte ha sagt, att problemen om rekryteringen till lägre statstjänster blivit lösta genom denna förhandlingsöverenskommelse. Det är möjligt, att den inte ger så stor effekt, trots att löneförhöjningarna i procent räknat varit större än dem andra grupper erhållit.

Herr talman! Jag har alltså samma uppfattning som statsutskottets majoritet, nämligen att vi inte har anledning vara rädda för att i större utsträckning än tidigare ta hänsyn till marknads-löneprincipen.

Jag skulle till detta också vilja säga, att staten som arbetsgivare i forna tider inte behövde ta hänsyn till läget på andra håll i samhället på samma sätt som nu, därför att statstjänsten medförde vissa extra fördelar, som man kunde locka med på ett helt annat sätt än man nu kan. Jag tänker främst på pensionsvillkoren, som ju tidigare hade ett helt annat attraktionsvärde, när det gällde att få folk till statstjänster. Den brist på arbetskraft, som vi nu har, och de förbättrade anställningsvillkor, som kommit till stånd — även genom lagstiftningens hjälp — gör att möjligheterna för statsverket att konkurrera om arbetskraften just beträffande vissa nyckelarbeten har avsevärt minskats. Då måste man ju i stället ta hänsyn till vad man i konkurrens med den privata arbetsmarknaden behöver betala för att få folk.

När det gäller den andra stora frågan här i dag om likalönsprincipen och möjligheterna att få denna princip till fullo tillämpad i statsförvaltningen, tycker jag att herr statsrådet använder sig av undanflykter, då han säger, att det finns ju inga manliga eller kvinnliga

tjänster. Det vet vi sedan gammalt att det inte formellt finns. Men vi vet också, att inplaceringen en gång i världen av en hel del befattningar, grupper och tjänster, som hade övervägande kvinnlig personal, blev sådan som den blev just på grund av det kvinnliga inslaget i dessa befattningshavargrupper. Det är där — jag upprepar kanske vad andra sagt tidigare — som problemet ligger, nämligen hur man skall kunna gå över till en rättvis lönesättning oavsett kön.

I fråga om den manliga bottenlönen har man otvivelaktigt tidigare i bakgrunden på löneresonemangen haft en behovsprincipdiskussion. Man har, utan att vilja slå fast det, sagt att männen har en viss försörjningsbörda, som man måste ta hänsyn till, och så har man bland annat därför satt lönen i ett visst läge. Jag tror att man, när det gäller kvinnliga grupper eller arbetsuppgifter som handhåfts av övervägande kvinnlig personal i statstjänsten, inte velat göra gällande annat än att det är befattningshavare som är ensamstående. Det där resonemanget i bakgrunden, d. v. s. att de har försörjningsbörda de också, har inte förekommit.

Byråchefen von Hofsten meddelade häromdagen från en undersökning, att det var en förvånansvärt stor procent kvinnliga befattningshavare som hade försörjningsbörda utan att vara gifta. Det var främst försörjningsplikt och ansvar för gamla föräldrar, som de helt enkelt understödde genom sin inkomst på samma sätt som om de vore familjeförsörjare. Om man alltså diskuterar, huruvida bottenlönegraden skall vara lika för män och kvinnor, är kanske uttryckssättet i reservationen något missvisande — det skall medges — men jag vill göra gällande, att det väsentliga är att man kommer fram till en undersökning om hur mycket det skulle kosta om man tillämpar likalönsprincipen som den har utformats av utredningen för ett antal år sedan i hela dess utsträckning på en gång.

Löneplansrevision m. m.

Sedan tror jag, att man måste tänka sig etapplösningar. Det var också det utredningen på sin tid tänkte skulle bli följden av dess framlagda förslag, men sådana etapplösningar har vi ju sett mycket litet av.

Att det varit en diskussion på likalönsområdet just nu beror kanske också på att det skett relationsförändringar som varit i viss mån uppseendeväckande. Jag tror inte det är så, att de stora grupperna av kvinnliga befattningshavare tänkt sig, att de vill protestera mot att stationskarlar, brevbärare och folk i trafikverken skulle få det bättre. De har läst om det kraftiga behovet av personal just i serviceyrkena inom statstjänsten men dessa kvinnliga tjänstemän har väl snarare på närmare håll haft vissa jämförelsepunkter. Man tycks ha gjort jämförelse med befattningshavare i andra arbetsuppgifter på den egna arbetsplatsen i verket, vilka har följt med av farten i denna lönerevision, där tyngdpunkten dock varit serviceyrkena i trafikverken. Då har naturligtvis de stora grupperna kvinnlig personal, som är kontorsbiträden och kanslibiträden, funnit relationerna försämrade i förhållande till exempelvis expeditiionsvakterna på den egna arbetsplatsen.

Herr statsrådet gör gällande, att det inte är förbjudet för en kvinna att vara exempelvis expeditiionsvakt. Men det har dock blivit en praxis vid anställning av denna grupp befattningshavare att de skall vara män. Likaså är det praxis, särskilt i Stockholm, att kontorsbiträden och kanslibiträden skall vara kvinnor, även om det finns fall som visar att även män söker sådana befattningar. Men av någon anledning vill staten som arbetsgivare genom de olika ämbetsverkens chefer inte gärna acceptera manlig personal i biträdesgraderna. Därvidlag finns det kanske möjlighet för statsrådet att öva inflytande, om han anser att man på det sättet skulle kunna utjämna de motsättningar,

som kanske finns även på detta område.

Det missnöje som här uppstått bottnar nog ofta i det förhållandet, att när kontorsbiträden skall flyttas upp i kanslibiträdesgrad sker det en mycket noggrann prövning. Ofta är det en prövning i samband med tjänsteförteckningsrevisioner, diskussion om B-listan och allt vad det heter, t. o. m. inför statsrådet och hans närmaste män i departementet. Denna prövning vid uppflyttning av ett kontorsbiträde till kanslibiträdesgrad kommer såvitt jag förstår att bestå. De stränga normer som en gång drogs upp av biträdesutredningen om värderingen av biträdespersonalens arbetsuppgifter i statsförvaltningen består alltså, samtidigt som den nya vanliga bottenlönegraden tillämpas för manlig arbetskraft, som nu blir placerad i den första befodringsgraden som finns för den till övervägande del kvinnliga personalen i biträdesställning.

Så förhåller det sig i praktiken och jag skulle mycket gärna se att man kunde klara av dessa problem, som kanske till stor del är av psykologisk natur. Man kan inte komma ifrån att det är en hel del psykologiska orsaker som här ligger bakom, och jag tror att staten som arbetsgivare härvidlag borde föregå med bättre exempel.

Frågan om rättsskyddet har tagits upp i dag, framför allt av herr Staxäng. Den generella ändringsskyldighet, som skulle bli följden vid ett accepterande av överenskommelsen, skulle visserligen inte behöva innebära något annat än att organisationerna och statsmakterna kommer överens om att en dylik förändring kan få äga rum. En förhandlingsöverenskommelse skall alltså först finnas, innan en ändring skall kunna göras av de nuvarande bestämmelserna, som givetvis inte varit av den art att de statsanställda har behövt finna sig i en ändringsskyldighet.

Man kan kanske hävda, att det är ju

Löneplansrevision m. m.

fördelaktigt att här kan organisationerna helt enkelt säga nej till ett förslag från regeringens sida rörande en ändring av en viss lagparagraf, som berör anställnings- eller pensionsvillkoren. Man säger nej, och då blir det ingenting. Frågan är då: Kan man tänka sig ett sådant läge, när man på den statliga löntagarsidan inte har en fullt utbyggd förhandlingsrätt? Det måste säkerligen bli en mycket egendomlig situation, bl. a. på grund av att det finns så många huvudorganisationer på löntagarsidan inom den statliga sektorn, där kanske några accepterar, andra inte. Skall man från den statliga arbetsgivarsidan säga att frågan är löst, om de största organisationerna accepterar förslaget?

Denna tendens att vid förhandlingar »göra ett paket» — man erbjuder en löneförbättring, en kompensation för eftersläpning, medan man å andra sidan accepterar försämringar i lönehänseende — kan jag förstå, ty då gäller det förhandlingar om löneförmåner av olika slag. Men om man plockar in frågor av mer rättslig natur, som hör hemma under lagstiftningsmakten, då blir det en annan sak. Och det är tydligen något sådant som man har tänkt sig här. Att det föreligger en överenskommelse behöver inte betyda, att man på statstjänstemannasidan är så förtjust i överenskommelsen i denna del.

När jag har anslutit mig till herr Staxängs med fleras reservation har jag gjort det därför att den syftar till ett uppskov till någon senare tidpunkt under vårriksdagen med fattandet av beslut i avvaktan på det förslag till avlönings- och pensionsreglemente, som man väntar att regeringen skall lägga fram som en följd av dagens beslut. Vi har tyckt att nog bör vi först se vad som föreslås i detta sammanhang innan riksdagen tar ställning.

Det finns på juridiskt håll ett visst intresse för denna fråga, kanske även ur andra synpunkter än löntagarsynpunkterna. Jag skall läsa upp ett stycke ur

en artikel i nr 1 av tidskriften Statstjänstemannen för i år. Det heter där: »Kan man tänka sig, att en arbetsgivarpart på det privata området såsom villkor för accept av vissa löneyrkanden uppställer exempelvis sådan reglering av semesterförmånerna, som strider mot semesterlagens bestämmelser? Eller framtvingar ändring av kollektivavtalslagens skadestandsbestämmelser för enskilda arbetare. Eller uppställer krav på dispens från lagstiftningen om förbud mot arbetstagares avskedande i vissa fall etc. Naturligtvis inte. Är det då självklart, att den rubbning av statstjänstemännens rättsliga ställning, som civildepartementet uppställt som villkor för accept av yrkandet om skapandet av »nollställning» i löneavseende, varit legitimt? Har manne civildepartementet blandat ihop arbetsgivarens och lagstiftarens funktioner?»

Författaren gör alltså gällande, att med denna klausul i överenskommelsen kan en lagstiftning, som av olika skäl borde tillskapas inte komma till stånd eller också har man bundit sig utan att veta vad det kan bli fråga om. Det är detta problem som stått i förgrunden för mig, och jag anser att riksdagen måste vänta ett ögonblick och se, vad som kan hända, innan riksdagen tar ställning. Jag tror inte att detta är något avsteg från överenskommelsen av den natur, att det skulle hindra att vi i dag fattar beslut på övriga punkter.

Jag vill också till slut säga några ord om uppgörelsen i den del som gäller själva löneplanen. Lönetrappstegen har gjorts likformiga, som statsrådet Lindholm framhöll, även om han kanske inte använde just de orden. Trappstegen mellan löneklasserna har blivit lika höga, och den påtalade bristen på löneförbättringar i mellangraderna har alltså uppkommit just därför att det i dessa grader tidigare varit en större skillnad mellan löneklasserna än det nu blir genom den generella löneskillnaden på 5,3 procent. I denna fråga har det väckts

Löneplansrevision m. m.

motioner, och även reservation har avgivits. Jag har inte ansett mig kunna biträda reservationsyrkandet av den orsaken att jag anser, att vi här för att få justeringar måste gå tjänsteförteckningsvägen. Jag skall anföra ett exempel, som påpekats för mig. Jag tar upp det därför att det rör en fråga, som inte tidigare omnämnts här.

När vi 1954 tog ställning till frågan om förbättrade löneförhållanden för polispersonalen, gick ju riksdagen in för att acceptera en då gjord överenskommelse, som kritiserats hårt. Den syftade till att man skulle inrätta ett mycket stort antal befordringstjänster för att åt polispersonalen skapa bättre framtidsmöjligheter. Genom den sammanslagning av 17 och 18 löneklasserna, som kommer att äga rum om utskottets förslag godkännes, slås benen av på konstruktionen för polisernas bättre befordringsmöjligheter. Polisförbundet har ju också inom TCO:s förhandlingsdelegation avgivit en reservation mot denna uppgörelse. Jag kan naturligtvis inte få några löften från statsrådet Lindholm, men jag anser att det finns mycket starka argument för en ändring tjänsteförteckningsvägen härvidlag. Till dem som, var och en på sin ort, fått meddelanden om förskjutningar i detta hänseende, får vi nog säga, att möjligheten att återkomma finns ju alltid, och organisationerna kommer säkert att göra vad de kan. Jag tror att också civildepartementet får finna sig i att fundera ytterligare på dessa krav på tjänsteförteckningsrevision för att inte löneplansrevisionen skall medföra nya orättvisor samtidigt som den försöker skapa rättvisa.

Herr talmannen tog på nytt ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Jag skall i denna långa debatt fatta mig kort.

I statsutskottet har jag anslutit mig

till reservation nr 6, innebärande tillstyrkan av den motion, som i denna kammare undertecknats bl. a. av två socialdemokratiska ledamöter, den ena de i LO organiserade kvinnornas främsta företrädare. Det är ingen åstundan att bryta sönder ett föreliggande förhandlingsresultat som ligger bakom. Men på statsmakterna som arbetsgivare på den offentliga arbetsmarknaden villar ändock helt andra skyldigheter än dem man kan räkna med i ett på vinstintresse uppbyggt enskilt näringsliv, att ge uttryck åt vissa rättfärdighetsprinciper i förhållande till de anställda. Det är ju detta som är innebörden i det gamla uttrycket, att staten bör vara en mönsterarbetsgivare.

En sådan rättfärdighetsprincip är likalönsprincipen, i detta sammanhang definierad som lika lön för likvärdig arbetsuppgift. Tidigare debatter i denna fråga och inlägg, som gjorts här i dag, har så utförligt klargjort, att principen långt ifrån ännu kan anses genomförd i statsförvaltningen, att det inte finns någon anledning för mig att ytterligare gå in på saken. Jag vill endast helt kort understryka, att otvivelaktigt har den uppgörelse, som vi nu skall ta ställning till, ökat och icke minskat spännvidden i lönesättningen mellan s. k. manliga och s. k. kvinnliga tjänster i de lägre graderna. Att detta måste oroa de kvinnliga statsanställda, som det gäller, är naturligt.

Jag vill gärna ansluta mig till den uppfattning som herr Gustafsson i Stockholm tidigare här i dag givit uttryck åt, nämligen att likalönsproblemet i statsförvaltningen snarare borde betecknas som ett låglöneproblem. Rent principiellt borde man inte alls framställa det som ett kvinnolöneproblem, och jag skulle för min del vilja stryka orden »för män och kvinnor» ur likalönsdefinitionen. Det räkar bara i praktiken vara så — genom vad som hände vid omläggningen av det statliga lönesystemet år 1925; den saken har också

Löneplansrevision m. m.

berörts här tidigare — att de s. k. typiskt kvinnliga befattningarna har kommit att, utan någon egentlig värdering av arbetsuppgifterna, föras till de lägsta löneskikten. Därför blir nog tyvärr likalönsfrågan rent praktiskt en kvinnolönefråga, ända tills det sker en verklig värdering av arbetsuppgifterna inom statsförvaltningen.

Den definition av likalönsprincipen, som civilministern nyss gav, nämligen »lika lön för samma arbetsprestation», godtas nog inte allmänt som den riktiga. Det är i stället likalönskommitténs definition, »lika lön för likvärdig arbetsuppgift», som man bör gå efter. Men statsrådet Lindholm har naturligtvis rent teoretiskt rätt, och det utnyttjar han också mycket skickligt när han säger, att vi har med få undantag godtagit likalönsprincipen inom statsförvaltningen och att det inte finns något likalönsproblem i statsförvaltningen med den definition av likalönsprincipen som statsrådet givit. Men detta är teori. Rent praktiskt utgör det ett avsteg från likalönsprincipen, om en s. k. kvinnlig kontorsbiträdestjänst t. ex. är placerad i lägre lönegrad än s. k. manliga befattningar, vilkas arbetsuppgifter i och för sig inte kan sägas vara av högre värde. Likalönskommittén ansåg sig kunna konstatera att dylika avsteg var ganska allmänt förekommande i det statliga lönesystemet. Jag är för min del övertygad om att detta konstaterande var befogat och att en arbetsvärdering skulle visa att vissa huvudsakligen kvinnliga tjänster har en för låg lönegradsplacering i förhållande till arbetsuppgifterna. Därför har vi — oavsett om civilministern i teorien förnekar det — i praktiken ett likalönsproblem eller låt oss gärna med herr Gustafssons terminologi säga »ett låglöneproblem».

Vidare vill jag gärna ta fasta på civilministerns utfästelse att han skall medverka till att ur det statliga lönesystemet plocka bort de verkliga, både principiella och praktiska avsteg från

likalönsprincipen som finns, nämligen den lägre lönegradssättningen för åtskilliga kvinnliga befattningshavare inom fångvården och sinnessjukvården.

Riksdagen har ju vid flera tillfällen haft att ta ställning till kravet på en ratificering av Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 av år 1951 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, och riksdagen har varje gång avslagit dessa krav. Eftersom jag var svenska regeringens representant i det utskott, som vid 1950 och 1951 års sammanträden med Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens arbetade med förslaget till konventionstext, vill jag gärna säga att jag hela tiden under detta arbete liksom efteråt betraktat det såsom uteslutet att Sveriges riksdag skulle kunna ratificera konventionen. Samma hållning intog konsekvent redan år 1951—1952 parterna på arbetsmarknaden liksom även Yrkeskvinnors samarbetsförbund i sina yttranden över konventionen och den åtföljande rekommendationen. Utvecklingen sedan dess av förhandlingsarbetet inom den statliga sektorn av arbetsmarknaden har ju gjort att betänkligheterna mot en internationell reglering av lönesättningen på den svenska arbetsmarknaden nu i lika hög grad gäller den statliga som den privata sektorn.

Men när svenska representanter deltog — ganska aktivt, vill jag säga — i arbetet i Genève på att få konventions- och rekommendationstexten så hygglig som möjligt, skedde det inte bara i känslan av våra förpliktelser som medlemsstat i Internationella arbetsorganisationen. Vi gjorde det också därför att vi ansåg att den princip, som det här gällde att ge uttryck åt, var en rättfärdig och riktig princip. I ett svar till Internationella arbetsbyrån förklarade sig regeringen under förberedelsearbetet för konventionen i själva verket redan ha accepterat likalönsprincipen för de statsanställda. Civilministern har ock-

Löneplansrevision m. m.

så som sagt här i debatten framhållit att det inte finns något likalönsproblem i statsförvaltningen.

I proposition nr 47 för år 1952, i vilken departementschefen avstyrkte en svensk ratificering av konventionen, uttalade han att bedömandet av frågan, luruvida rekommendationens bestämmelser borde beaktas vid lönesättningen för statsanställda, borde anstå till dess likalönskommittén var färdig med sitt arbete. Jag vet inte om något sådant bedömande har skett sedan dess — det har nu snart gått fyra år. Däremot vet jag att det i praktiken inte har hänt någonting sedan likalönskommittén lade fram sitt betänkande. Så som jag ser saken vore det därför ett uttryck för statsmakternas i varje fall ideologiska anslutning till likalönsprincipen, om man beslutade göra en beräkning av luruvida vi i dag befinner oss närmare eller längre ifrån ett förverkligande av denna princip inom statsförvaltningen än vad fallet var år 1952 och 1953 och vad ett genomförande av principen nu skulle kosta. När detta är gjort kan man ställa sig frågan: Bör det inte finnas anledning för staten-mönsterarbetsgivaren att även i praktiken visa något av sin ideologiska och teoretiska anslutning till likalönsprincipen?

Detta är, herr talman, bakgrunden till att jag instämmer i yrkandet om bifall till den vid statsutskottets utlåtande nr 14 fogade, med nr 6 betecknade reservationen.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Hur många frågors lösning har inte av denna riksdag lagts på is eller avgöranden uppskjutits med motivering att frågan för närvarande ligger under utredning! Detta gäller i dag också den provisoriska lösningen av frågan om tillsättandet av ett riksdagens löneråd för att riksdagen på ett bättre sätt skulle ha möjlighet att följa lönefrågorna. Under sådana förhållan-

den skulle riksdagen inte ställas inför fullbordade fakta, som nu har skett. Anmärkningsvärt är att man i den nu träffade uppgörelsen exempelvis har frångått 1953 års riksdagsbeslut om den 12-procentiga spännvidden och i stället i flera fall ökat densamma till 16 procent.

Det skall inte förtänkas alla dem ute på den svenska landsbygden, som nu proportionellt får lägre löner, om de finner den framförda motiveringen svag, alldeles speciellt som utvecklingen tycks gå mot en utjämning av levnadskostnaderna och ej mot en skärpning. Motiveringen som ofta hörs om svårigheten att erhålla kvalificerad personal exempelvis i Stockholm kan säkert framföras på många andra ställen i vårt land, men avsaknaden av en lika stark tidningspress kanske bidrager till att frågan inte blir tillräckligt belyst. Genom den ökade spännvidden blir ju inte mer personal tillgänglig. Resultatet blir väl bara en omflyttning från de lägre till de nu gynnade högre dyrorterna.

Denna ökade spännvidd föreslås trots riksdagens år 1953 fattade beslut och trots att hela dyrortsfrågan ligger under utredning. Utredningen var visserligen inte tillsatt, när avtalet slöts, men dock tidigare beslutad av riksdagen. Här gäller tydligen inte samma regler och samma motiveringar som i fråga om tillsättandet av ett löneråd.

Nåväl, enligt min uppfattning är här ett avtal träffat, och det bör respekteras. Jag har haft samma uppfattning i andra sammanhang. Det torde dock vara angeläget, att riksdagen före dyrortsutredningens betänkande inte binder sig för vare sig det ena eller det andra utan följer den av herr Staxäng m. fl. avgivna reservationen.

Om en motion, som jag i denna kammarframburist med anledning av vissa övergångsbestämmelser, har utskottet uttalat sig positivt och därmed framfört, att statsrådet måtte medverka till

Löneplansrevision m. m.

att dessa övergångsbestämmelser blir så mjuka som möjligt och att alla befattningshavare, som berörs av dem, måtte komma i åtnjutande av avsedda lönejusteringar. Enligt planerna skulle ju, som också framgår av motionen, vissa anställda på grund av befordringar eller löneklassuppflyttningar inte alls bli delaktiga av de andra befattningshavarnas justeringar. Detta kan inte anses rättvist, och utskottet finner ju också, att hänsyn härtill bör tas. Jag har med tillfredsställelse, herr talman, noterat utskottets uppfattning i detta fall.

Herr HENRIKSSON (s):

Herr talman! Den del av denna fråga, som berör grupperingen ortsvis, har enligt min mening kommit att få alltför stora dimensioner. Man har här fört över diskussionen från att gälla det sätt, på vilket de statsanställdas lönefrågor skall ordnas, till att i stället omfatta mycket större och väsentligare ting, nämligen förhållandena, sådana de kan gestalta sig för vår befolkning på landsbygden och i städerna. Det sägs ifrån flera talares sida, att ett genomförande av det aktuella förslaget skulle innebära en orättvisa gentemot landsbygden. Detta är att se på frågan på ett mycket extremt sätt. Man bortser då ifrån att den ortsgruppering, som vi nu har, inte främst är en gruppering, som skiljer land och stad, utan en indelning områdesvis, oftast på det sättet att städer och landsbygd är placerade i samma ortsgrupp, medan det däremot kan vara skillnad mellan södra och norra Sverige. Om man nu genomför en lönegruppering, där det i stället för att ha varit en 12-procentig blir en 16-procentig spännvidd, kan detta inte uttryckas som något som främst skulle vara till skada för landsbygden eller ge den mindre än städerna. Det är väl riktigare att uttrycka saken så, att vissa områden i landet får en något bättre lönesättning än tidigare men icke med någon

skillnad mellan städer och landsbygd. Sådant är förhållandet i stora delar av Norrland, som är placerade i ortsgrupperna 5 och 4.

Till de motiv, som framförts för ett genomförande av den ökade löneskillnaden, vill jag för min del bara lägga, att jag tror, att detta är en nödvändig operation, för så vitt vi inte för lång tid framåt skall få mycket obehagliga svårigheter för statsmakterna när det gäller att rekrytera personal till statsverket. Vi har ju under en tid kunnat konstatera, att detta i Stockholm har varit mycket svårt, och det har väl också funnits svårigheter när det gällt att få anställda till de statliga verken uppe i Norrland.

Man kan då, som det har sagts, anföra att man från statens sida inte borde följa med i den utveckling, som har ägt rum på den enskilda arbetsmarknaden. Man skulle i stället bibehålla den 12-procentiga spännvidden för att sedan gå ned ytterligare till en lägre spännvidd. Det har också sagts att om man gör på det sättet, så kommer den enskilda arbetsmarknaden att följa efter. Det är ett tal som, såvitt jag förstår, helt saknar grund. Vi har nämligen inga tecken på detta i utvecklingen. När man på det statliga området minskat spännvidden från de gamla talen på ungefär 25 procent ned till 16 och sedan ned till 12 procent, då har detta inte medfört en motsvarande krympning i lönespännvidden på den enskilda sektorn av arbetsmarknaden. Det finns ingenting som talar för att vi nu skulle stå i ett läge, där det snabbt skulle komma att ändra sig på detta område. Om man alltså vill söka åstadkomma löner på den statliga sektorn som så nära som möjligt anknyter till de löner som utbetalas i den enskilda sektorn av vårt näringsliv, då är det nödvändigt att gå i den riktning som här föreslagits.

Jag skall, herr talman, inte vidare uppehålla mig vid denna del av löne-

Löneplansrevision m. m.

frågan; jag övergår till att säga några ord om de särskilda problem som de lågavlönade kvinnorna har. Det har här från flera talares sida sagts, att det egentligen inte gjorts någonting åt denna fråga på senare tid. Man säger att det inte blivit någon sammankrympning mellan den lägsta lönen som utgår till männen i statstjänst och motsvarande lön till kvinnorna i statstjänst. Detta påstående är inte alldeles riktigt, och jag tycker att det inte bör stå oemotsagt. Om man räknar från år 1946 och tio år framåt i tiden så har utvecklingen i stället varit den, att skillnaden mellan den lön som utgår till de lägst avlönade kvinnorna och den som utgår till de lägst avlönade männen undan för undan har krympt samman. Om vi sätter den lägsta manliga lönen år 1946 i relationstalet 100 så var motsvarande kvinnliga lön samma år 67. Fram till år 1956 har det skett en större ökning för den lägst avlönade kvinnliga gruppen. Man har där kommit upp till jämförelsetalet 77. Det är alltså här fråga om en inknappning på tio enheter.

Hur har detta kunnat uppnås? Jo, det har förekommit lönegradsuppflyttningar. Dessutom har under en följd av år löneökningen varit större i procent räknat för de lågavlönade, och detta har särskilt varit till fördel för just de lågavlönade kvinnorna. Genom de förslag som nu föreligger bryter man något mot denna princip. Den relation som gällde år 1956 på detta område kommer år 1957 att bli försämrad. Detta har man naturligtvis anledning att beklaga, oavsett om man vill se detta som ett löneproblem speciellt för kvinnor eller om man över huvud taget ser det som ett löneproblem för låglönegrupperna. Det som nu skett genom omläggningen av löneplanen och de i samband därmed genomförda lönegradsuppflyttningarna får emellertid inte betraktas såsom ett tecken på att man här valt en ny riktning när det gäller behandlingen av de lågavlönade kvinnornas ställning.

Det är ju speciella praktiska ting som gjort, att det i år inte varit möjligt att åstadkomma en vidare utveckling på det som skedde under de senaste tio åren.

Det har från några reservanternas sida föreslagits, att man skulle göra en utredning om de kostnader som ett fullföljande av likalönskommitténs förslag skulle komma att föra med sig. Jag har väldigt svårt att se att en sådan utredning skulle ha någon väsentlig uppgift att fylla. Den tidigare utredningen gjorde beräkningar som visade att det för statens del skulle kosta 51 miljoner kronor per år. Tar man även med kommuner och landsting kommer man upp till 144 miljoner kronor per år. Det kan väl ha skett vissa förändringar under de år som gått sedan förslaget lades fram, men i allt väsentligt blir de kostnadsuppgifter som där finns jämförelsevis riktiga. Skulle man vilja ha nya uppgifter behöver man inte göra någon utredning. Det vore närmast en fråga om att sätta sig ned och räkna på antalet tjänster och nu gällande löner. Det är således inte något problem för en utredning. Jag tror därför inte att frågan kommer att föras framåt i den riktning som reservanterna tänkt.

Det vore då mycket bättre om man — under den paus man nu har anledning att vänta efter en tänkbar tvåårsöverenskommelse — från organisationernas och civilministerns sida började fundera över på vilket sätt det skulle vara möjligt att etappvis genomföra det förslag, som kommittén om likalönen år 1953 lade fram. Det är då en fråga om hur mycket man kan anslå av varje års samlade löneökning till de lägst avlönade kvinnorna. Det är också en fråga om man kan räkna med att männen är beredda att avstå från en viss del av den löneökning de efter andra grunder skulle kunna tillgodogöra sig. Det är klart att detta inte kan genomföras på en gång, det måste bli en fråga som löses på tämligen lång sikt. Om den utveck-

Löneplansrevision m. m.

ling som försiggått från 1946 fram till 1956 kan fortgå i ungefärligen samma takt, då skulle det likväl inte vara omöjligt att få fram löner, som på det statliga området från grunden är lika för män och kvinnor.

Herr talman! Med det här sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kom in i kammaren just vid slutet av herr Henrikssons anförande, men jag vill ändå säga några ord med anledning av att han sade att en utredning av kostnaderna inte skulle betyda något. När frågan kom upp i våras gick utskottets utlåtande ut på att kostnaderna enligt de första beräkningarna var så stora — nu är de ännu större — att man inte kunde tänka sig att ens etappvis utföra förslaget. I motionen begärdes en utredning av kostnaderna i nuläget och samtidigt begärdes förslag till nästa år om hur likalönen skulle successivt genomföras. Reservanterna har inte vågat gå på motionens linje helt utan har bara sagt, att det är på tiden att genomföra likalönen, och därför begärt att kostnaderna skall utredas nu. Vi har inte begärt en stor utredning. Är utredningen enkel att göra desto bättre. Det innebär dock ett första steg på vägen att lösa frågan.

Vad beträffar frågan om manliga och kvinnliga tjänster kan jag belysa den vanliga inställningen genom att anföra ett fall från ett verk, där en kvinna i 4 lönegraden fått sköta ett vaktmästarearbete. Hon står kvar i 4 lönegraden men arbetar som ersättare för en man som står i 10 lönegraden. Det kanske har förfarits felaktigt i detta fall, men det är ett bevis på slentriantänkandet i dessa frågor.

Herr HENRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Elmén måste ha missuppfattat vad jag sade. Jag har visst

inte sagt att kostnaderna inte har någon betydelse. Tvärtom, är det väl klart att kostnaderna hör till de ting, som har mycket stor betydelse för denna fråga, vare sig vi talar om de statsanställda på löneplan eller utsträcker diskussionen till att gälla offentliga arbetsgivare i allmänhet. Jag har inte sagt att kostnaderna inte har någon betydelse utan att en *utredning* om kostnaderna inte skulle vara så betydelsefull. De uppgifter som behövs finns tillgängliga.

Jag tror inte att man kan se andra delen av denna fråga så enkelt, att man liksom beställer hos civildepartementet ett förslag som riksdagen kan anta nästa år. Här finns mycket för organisationerna och arbetsgivarna att fundera över, innan det går att komma fram till något som kan presenteras som en definitiv lösning.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Jag utgår ifrån att kammarens ledamöter nu efter fyra, fem timmars debatt om lönefrågorna är tämligen fullproppade med vetande om löneplanerna och därmed sammanhängande frågor. Jag hade därför tänkt att bara göra några kommentarer till en del yttranden som fällts under debatten.

Herr Staxäng var bekymrad över att de som ligger i vissa lönegrader enligt den gamla löneplanen nu får en mindre höjning än andra. När man slår samman låt oss säga den 6 och den 7 eller den 10 och 11 lönegraden får naturligtvis de som nu ligger i den lägre av dessa lönegrader en bättre lönelöftning än de andra, men detta har man varit fullt medveten om vid förhandlingarna. För att komma fram till en jämn löneskala måste man göra den operationen. Det är de som förhandlat fullständigt medvetna om. Det är en engångsföreteelse, och det är alla på det klara med.

Herr Staxäng sade en sak, som jag inte kan låta stå oemotsagd. Han sade, att utskottsmajoriteten inte säger ett ord om att civilministern satt riksdagen

Löneplansrevision m. m.

åt sidan. Jag skulle vilja fråga herr Staxäng vad det är som nu skett och som inte skett tidigare. Man har ju gjort på samma sätt vid tidigare tillfällen. Det har förekommit alltsedan förhandlingsrätten tillkom, att man träffat preliminära överenskommelser, som gäller under förutsättning av regeringens och riksdagens godkännande. Det är ingenting annat som skett när det gäller denna uppgörelse; det är en preliminär överenskommelse, som är tillstyrkt av parterna och som kan fällas eller antagas här i kammaren i dag. Jag anser inte att det är något märkvärdigt i detta. Herr Staxäng har ju förresten inte yrkat avslag, men han vill göra en del beställningar till regeringen för kommande förhandlingar. Vi vet sedan gammalt, att även om det många gånger kan vara befogat att göra vissa beställningar, så bör man akta sig för att göra sådana när det inte är nödvändigt.

Vad beträffar frångåendet av den 12-procentiga spännvidden i den gamla dyrtorsgrupperingen, vill jag nämna, att vi ju faktiskt redan tidigare knäsat vissa undantag från dyrtorsgrupperingen. Jag kan t. ex. nämna att vi, då den regionala dyrtorsgrupperingen genomfördes, tillät befattningshavare på orter, som då skulle flyttas ned, att få extra lönetillägg. Detta innebar ett frångående av den dyrtorsgrupperingsplan som fanns. Vi har gjort så vid flera tillfällen. Vem kan förresten påstå, att en gradering med 12—7, som vi haft i den förutvarande löneplanen, är ett heligare tal än 16—4 som är föreslaget i löneplan A i den nya uppgörelsen. Denna ändring är ju betingad av rent realistiska skäl. Den är ett resultat av den undersökning som har föregått de förhandlingar, vilkas resultat vi i dag diskuterar. Det verkar ju ändå föga förtroendeingivande — det måste jag säga — när herr Staxäng och herr Gustafsson i Mem gör sig till experter och underkänner personalorganisationernas förhandlares omdömesförmåga. I reali-

teten innebär ju vad herrar Staxäng och Gustafsson sade ingenting annat.

Förhandlingsresultaten bör väl ändå betraktas som en enhet. Vid en förhandling tillgår det så, att man tar och ger, och det går inte att plocka russin ur två tårtor. Man får välja det ena eller det andra.

Herr Pettersson i Dahl sade att tjänstemännen på landsbygden inte har någon plats i solen, och låt gå för det. Men när herr Pettersson säger, att man inte bara skall tänka på Stockholm när det gäller lönefrågorna, så skjuter han väl ändå en aning över målet. Alla löne-debatter de senaste åren har ju utgått ifrån, att de statsanställdas löner släpat efter lönerna i industrien. De undersökningar, som föregått denna förhandling, visar att det på vissa håll finns eftersläpningar, men inte i den omfattning som många trott. Undersökningarna visar, att talet om eftersläpning är betydligt överdrivet. Den allmänna eftersläpning, som man trott existera, finns inte, men det finns eftersläpning på vissa orter, och det är denna som man med denna överenskommelse försökt rätta till.

Jag kanske också i detta sammanhang skulle säga, att man i dessa undersökningar, såsom förut framhållits, också gjort vissa jämförelser beträffande kvinnolönerna, som visat att de kvinnliga statstjänstemännens löner ligger bättre till än de manligas vid en jämförelse med den enskilda sektorns. Om det nu är som herr Pettersson i Dahl sade, att statstjänstemännen inte befinner sig i solen, så måste ju den enskilda sektorns anställda, som ju i ortsgrupperna 2 och 3 ligger betydligt under de statliga tjänstemännen, befinna sig i det djupaste mörker. De 2 procent, varom nu avtalats mellan LO och SAF, kan inte förändra detta.

Jag skulle även vilja säga, att man bör rikta ett erkännande ord till förhandlarna för de allvarliga försök som gjorts att förenkla löneplanerna. Jag

Löneplansrevision m. m.

kan bara hänvisa till bestämmelserna om övertid ersättning och om vikariat ersättning, borttagande av lönerummen och även till löneplanens konstruktion. Det har här blivit klara förbättringar. Det vittnar ju om en god förhandlingsskicklighet och förhandlingsteknik från båda sidor, att man kunnat beträda en väg för att få bort det kineseri i de statliga löneplanerna, som vi så ofta påtalat, en väg på vilken vi kanske kan gå ännu längre för att förenkla de statliga lönebestämmelserna.

Innan jag slutar vill jag kanske säga ett par ord om något som ingen berört här i dag. Riksdagen har vid ett par tillfällen uttalat sig för en viss samordning beträffande lönerna på den offentliga arbetsmarknaden, alltså mellan staten, kommunerna och landstingen. När denna uppgörelse var preliminärt tillstyrkt upptogs förhandlingar ögonblickligen mellan kommunförbunden och de anställda, och där har nu träffats definitiva uppgörelser i anslutning till den statliga överenskommelsen. Det är inte några små grupper som här berörs; det gäller mellan 165 000 och 170 000 personer. Man måste fråga sig vad dessa skulle få för uppfattning, om riksdagen nu skulle avslå eller eventuellt göra vissa ändringar i den överenskommelse som träffats. För min del yrkar jag, herr talman, bifall till densamma.

Jag vill till sist bara säga ett ord till herr Rubbestad, som påstod att den nya uppgörelsen var så svår att begripa. Jag har tidigare sagt att den är betydligt enklare än den gamla. På s. 53 i bilaga 2 till statsverkspropositionen har man ju praktiskt taget alla uppgifter om lönerna i de olika löneplanerna, och på s. 48 finns det också anvisningar hur man skall läsa dessa planer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDREASSON (s):

Herr talman! Målsättningen vid de förhandlingar, som i höstas och på förvintern fördes med de statsanställdas organisationer, var ju dels att klarlägga den eftersläpning, som statstjänarnas löner företedde i förhållande till andra gruppers löner, och dels att söka få till stånd en viss lönegradsjustering. Slutresultatet av dessa förhandlingar blev ett förslag som innebär, att det för att tillgodose statstjänarna i dessa avseenden skulle behövas ett belopp av något över 200 miljoner kronor.

Om beloppets storlek således kan anses vara relativt tillfredsställande, så finns det ändå i denna uppgörelse en del saker, som kanske inte ter sig lika tillfredsställande. Man strävade ju efter att infria det givna löftet, att de lägre statstjänarna skulle få en kompensation för eftersläpningen och också någon liten löneflyftning i det bekymmersamma försörjningsläge, som de onekligen befann sig i. När man efteråt ser på det resultat som ernåtts, kan det utan vidare konstateras att en grupp — och en relativt stor grupp dessutom — av de lägre statstjänarna, nämligen 11:orna, knappast har fått något utbyte alls. I ortsgrupp 2 har exempelvis befattningshavare i den tidigare löneklassen 11 rent av fått en löneminskning. Om det vid behandlingen konstaterats en eftersläpning i förhållande till andra grupper, så förefaller det egendomligt, att det just för vissa lönegradsplacerade inte skulle ha förelegat samma eftersläpning. I varje fall har resultatet av de nu förda förhandlingarna inte givit kompensation för någon sådan eftersläpning. Man säger sig ha strävat efter att införa marknadslöner, men resultatet har blivit, att 11:orna även på högsta ortsgrupp, d.v.s. ortsgrupp 5, som gäller för bland annat Stockholm, har fått ett sämre löneutbyte än befattningshavare i t. ex. lönegrad 13, som dock tidigare lönemässigt låg bättre till.

Förhandlingarna har sålunda medfört

Löneplansrevision m. m.

— jag medger gärna att det naturligtvis är oavsiktligt — att den grupp, som de statliga kollektivavtalsanställda arbetarna närmast jämställer sig med, nämligen befattningshavarna i lönegrad 11, inte fått något. Vid de stundande förhandlingarna för de statliga kollektivavtalsanställda tim-, vecko- och månadsavlönade arbetarna kommer väl resultatet att bli att icke heller de fått vidkännas någon eftersläpning, trots att det konstaterats att det inom andra grupper råder en sådan eftersläpning.

Vidare har dessa förhandlingar inte, som herr Pettersson i Degerfors nyss sade, medfört en minskning av det statliga lönekineseriet, utan detta har tvärtom ökat. Enligt den i planen införda reglerade befordringsgången har ju utfallet blivit, att folk som efter den 1 januari 1957 vinner befordran enligt den reglerade befordringsgången många gånger kommer att passera dem, som under år 1956 har nått en sådan befordran. Här är det inte fråga om några olikheter i kvalifikationer utan om samma kvalifikationer, men den omständigheten att folk blivit befordrade tidigare på grund av sin tidigare anställning i tjänst har medfört, att de kommer i ett sämre löneläge än de som blir befordrade efter den 1 januari 1957.

Nu har man i uppgörelsen tagit med en passus av innebörd, att parterna är medvetna om att ojämnheter kommer att uppstå. Man hade ju då förväntat, att det efter detta konstaterande skulle ha framlagts någon form av övergångsbestämmelser som rättat till detta. Det har emellertid uppgivits att man, trots att man varit medveten om denna olägenhet, inte kunnat komma fram till något system som löser detta problem. Det beror möjligen på att tiden har varit för kort. Vi vet alla hur förhandlingarna fördes i slutet av november och början på december och att de pågick dag och natt. Men man hade väl ändå förväntat att man skulle kunna klara sig ur detta lönekinesi så pass, att

man inte ökade det utan i stället löste det genom någon form av övergångsbestämmelser.

Vidare kan man ställa sig tveksam till om det system man nu gått in på — att öka spännvidden mellan de olika lönegraderna — är det riktiga. Jag skall kanske först erinra om att riksdagen så sent som i december fattade beslut om en utredning på grund av en motion, som syftade till att minska spännvidderna. Den motionen besvarades i ett statsutskottsutlåtande på det sättet, att man föreslog en utredning, som nu under herr talmannens ledning är tillsatt och som vi väl så småningom får se resultatet av. Man brukar ju vid riksdagsbehandling av ärenden inte gärna företa någon förändring när något håller på att utredas, och man hade ju inte tänkt sig att spännvidden skulle ökas, när man ändå har uppdragit åt folk att utreda hur det förhåller sig på den här fronten.

Det har sagts, att anledningen till att man måste utöka spännvidden dyrorterna emellan är att man vill anpassa sig till marknadsläget, och som skäl för det har man angivit att man haft stora rekryteringssvårigheter bl. a. i Stockholm och Göteborg. Och alldeles säkert är det så, att dessa svårigheter både har funnits och fortfarande kvarstår, men man frågar sig då om det är riktigt att öka den spännvidd som tidigare fanns mellan Stockholm och Göteborg. Den var tidigare 4 procent, och man har nu ökat den till 5,5 procent. Allt detta gör att det är svårt på många orter att övertyga folk om att denna löneuppgörelse är sådan som den verkligen borde vara.

Herr talman! Jag har stor respekt för de uppgörelser som träffas parter emellan, och jag skall inte heller ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag hyser ändå den meningen, att inom kostnadsramen kunde förhandlingarna ha givit ett an-

Löneplansrevision m. m.

nat resultat, som i varje fall inte fört dessa avarter med sig.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Jag vill först kort och gott säga, att jag i detta ärende instämmer i reservationerna 1 a) och 4 a) med den motivering som framgår av reservationerna.

Jag har begärt ordet för att tala något om likalönsfrågan, fastän den redan har diskuterats i fyra eller fem timmar. De som arbetar med den här frågan har emellertid hållit på i tiotal år, och då är det inte för mycket om vi ägnar några timmar åt saken.

Normen om likalön fastslogs 1925, och likalönskommitténs betänkande avgavs 1953. Definitionen i betänkandet var lika lön för man och kvinna med likvärdiga arbetsuppgifter. Vi kan dock lätt konstatera, att inplaceringen av kvinnliga tjänster inte överensstämmer med principen om lika lön.

Jag instämmer helt och hållet i fröken Elmens yttrande i denna fråga, bland annat när hon säger att det är ytterst olämpligt att ta upp en sådan principfråga i samband med det andra ärende som behandlas i utlåtandet.

Jag frågar mig, hur stor del riksdagen skall ta i lönesättningen av statliga tjänster. Skall vi inskränka oss till att bara säga ja till de förslag som här framläggs? Varför förs i så fall frågor om olika gruppers inplacering i lönegrad över huvud taget till riksdagen? Tas de inte upp här för att vi också skall få veta litet om principerna för lönesättningen, så att vi kan ha någon åsikt om det vi instämmer i?

Vad behöver riksdagen veta för att kunna bedöma frågor om lönegradsplaceringar? Riksdagen behöver ha tillgång till en arbetsvärdering. Jag anser, liksom herr Henriksson enligt vad jag kunde förstå menade, att det inte behöver bli någon märkvärdig utredning, ty det är minsann inte några märkvärdiga saker som behöver komma fram vid

en arbetsvärdering. Jag vill också särskilt trycka på att utredningen bör få i uppgift att göra en enkel arbetsvärdering, ty hur skall man kunna bedöma frågor om lönegradsplacering, om man inte först har sett efter, var i löneskalan tjänsterna bör placeras med hänsyn till kraven på utbildning, skicklighet och ansvar? Skall vi som sitter i riksdagen säga, att den som Gud ger ett ämbete, den ger han också förmåga att sköta det, eller skall vi verkligen undersöka, vad som krävs av de olika tjänstemännen för deras arbete?

Jag frågar igen: Är det nog för oss som skall sitta och granska förslagen att veta vilken placering nyckeltjänsterna har i systemet och omkring dem gruppera några nya tjänster som kommer då och då? Skall vi, såsom en tidigare finansminister sade en gång på 1930-talet, bara ta hänsyn till tillgång och efterfrågan?

Erfarenheten lär, att det är svårt att få något grepp om tillgång och efterfrågan när det gäller en rad tjänster. Om en mängd tjänster är vakanta, förstår man naturligtvis att det är stor efterfrågan, men om de är besatta med sådana som icke alls har erforderliga kvalifikationer, är det inte lätt för riksdagen att förstå sig på saken. Jag skall inte ta upp många exempel, eftersom tillräckligt många är framdragna — endast ett. Vi har till dato alltid ansett, att den som skall sköta om laborationerna t. ex. på sinnessjukhus skall vara kunnig i laborationer, och vi har hittills ansett att det bör vara en specialutbildad laboratoriesköterska. Numera har vi stora svårigheter att få sådana, och man försöker därför ge snabbutbildning åt sådana, som inte alls har kvalifikationer vare sig att tillgodogöra sig snabbutbildningen eller att utföra arbetet. Skall vi vara nöjda därmed? Är det inte på tiden att vi undersöker, vad vi vill ha utfört av olika tjänsteinnehavare och värdera det och på så sätt försöka finna ut, i vilken

Löneplansrevision m. m.

lönegrad den befattningshavare bör placeras som man kräver det och detta av?

Eftersom fröken Elmén har nämnt en mängd befattningar, om vilka man kan säga att en arbetsvärdering behövs, antingen det gäller ekonomipersonal eller andra, skall jag inte trötta kammaren med att anföra fler exempel. Jag vill dock säga till civilministern, att jag här i denna kammare företräder en stor grupp av svenska folket. Jag företräder alla på hela löneskalan uppifrån och ned, vare sig de är män eller kvinnor, vaktmästare, sköterskor, sjuksköterskor, översköterskor eller byråchefer. Jag tillåter mig såsom företrädare för en stor grupp av svenska folket tro, att svenska folket i grund och botten skulle må gott av en rättvisare inplacering av dessa tjänster, så att svenska folkets pengar bleve rättvisare fördelade.

Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Det var ett par yttranden i fröken Höjers inlägg som föranledde mig att begära ordet.

Fröken Höjer förordade, såvida jag fattade henne rätt, att man ensidigt skulle bestämma lönegradsplaceringar. Det betyder alltså att fröken Höjer på väsentliga avsnitt är beredd att avskriva statstjänstemännens förhandlingsrätt.

En annan punkt som fröken Höjer talade om med viss pondus gällde rättvisan. När fröken Höjer talar om rättvisa på det sättet måste det innebära, att de statsanställdas organisationer skulle medverka till någon rättsstridig inplacering av tjänstemän. Jag har ingen känsla av att så är fallet.

Fröken **HÖJER** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser att sekelgammal hävd gör, att principen om lika inställning till kvinnors och mäns arbete inte har brutit igenom, men att

det nu borde vara på tiden att den gjorde det. Principen har inte genomstrukat hela statsförvaltningen. Det är den frågan jag vill ha utredd på basis av arbetsvärdering.

Fru **EKENDAHL** (s):

Herr talman! Även med risk att upprepa en del av det som är sagt under den långa debatten, måste jag yttra något i den principiella fråga, som tas upp i motionen om likalönsprincipen. Jag gör detta därför att jag vill erinra om likalönskommitténs uppdrag när den tillsattes 1947, nämligen att klarlägga principens innebörd och presentera sitt betänkande som ett principbetänkande. Och följande frågor ställdes:

- 1) Vad menas med likalönsprincipen?
- 2) Är likalönsprincipen genomförd?
- 3) Bör likalönsprincipen genomföras?
- 4) Vilka åtgärder krävs för likalönsprincipens genomförande?

Svaret på den första frågan blev i korthet följande: »Man bör klart hålla isär likalönsproblemets två skilda moment: att ge en begreppsmässigt riktig definition av likalönsprincipen och att bestämma, i vilken utsträckning man vill genomföra denna princip. Rent begreppsmässigt betyder likalönsprincipen, d. v. s. principen om lika lön för man och kvinna, att lönen skall fastställas utan hänsyn till kön, att tillhörigheten till det ena eller det andra könet inte skall inverka på individens lön. Så fort man över huvud taget reducerar den enskilda kvinnans arbetslön på grund av faktorer, som inte har samband med det av henne själv utförda arbetet utan grundas på hennes egenskap av kvinna, sker lönesättningen inte enligt likalönsprincipen.» Det var den definition som likalönskommittén gav.

Kommittén formulerade i betänkandet likalönsprincipen för det statliga lönesystemet som principen om lika lön för man och kvinna för likvärdig arbetsuppgift. Den definitionen har an-

Löneplansrevision m. m.

förts många gånger i dag, men det har också sagts, att man inte är alldeles säker på vad man menar med likalönsprincipen, eftersom man i diskussionen har rört sig med olika principer.

På den andra frågan — är likalönsprincipen genomförd? — svarade kommittén: För att likalönsprincipen skall anses vara genomförd i det statliga lönesystemet fordras först och främst att avlöningsförmånerna i en och samma tjänst är lika vare sig den innehas av en man eller kvinna (lika lön i samma befattning). 1925 års beslut om de kvinnliga statstjänstemännens löner stred redan i detta avseende mot likalönsprincipen, eftersom det inte gav kvinnorna rätt till det sista ålderstillägget. Detta har ju senare rättats till, och därmed har man genomfört principen om lika lön för lika arbete i samma befattning. Men det betyder inte, att det statliga lönesystemet står helt i överensstämmelse med likalönsprincipen. För detta krävs att befattningarna är lönegradsplacerade enligt denna princip. Därom säger kommittén — och det har många gånger sagts här i riksdagen — att vad som givetvis strider direkt mot den principen är, att som vid fångvårdsanstalterna och sjuksjukhusen män och kvinnor har samma arbete men olika löner. Detta är dock en begränsad fråga i det avseendet. Den stora frågan är lönegradsplaceringen. Jag skall givetvis inte gå in på kommitténs resonemang om lönegradsplaceringen. Jag vill bara konstatera, att vad beträffar frågan om lönegradsplaceringen har riksdagen inte varit i tillfälle att ta ställning till de förslag om uppflyttning av de kvinnliga tjänsterna till den manliga bottenlönegraden som likalönskommittén, med stöd av en schematisk arbetsvärdering, föreslår.

Jag skulle vilja ansluta mig till vad herr Henriksson sade i sitt anförande om att man kanske i stället för att yrka på utredning om kostnaderna borde ha yrkat på att en bearbetning av betän-

kandet och remisssvaren över betänkandet borde göras och föreläggas riksdagen för ett avgörande, som skulle gälla, om man är villig att godkänna den definition som den kommitté, av vilken riksdagen har beställt betänkandet, har föreslagit. Det är därför, herr talman, som jag här kommer att yrka bifall till den reservation, som är fogad till statsutskottets utlåtande och som har beteckningen nr 6. Det är fråga om att påskynda takten i genomförandet av likalönsprincipen.

Jag vill i det sammanhanget understryka utskottets uttalande, att genomförandet i stor utsträckning är en förhandlingsfråga. Men, herr talman, jag vill gärna säga, att det är inte bara fråga om förhandlingar utan vad resultatet av dessa blir, hur fördelningen av den tillgängliga lönesumman sker. Det är väl på den punkten som kvinnorna har anledning att fråga sig, hur det har gått med den inställning som vi väl ändå allesammans är eniga om, nämligen att vi skall genomföra en rättvisare kvinnolön. Enligt det nu föreliggande utskottsutlåtandet har klyftan mellan mäns och kvinnors löner ökat i stället för tvärtom. Det är kanske särskilt markant i de lägsta lönegrupperna, ekonomibiträden och sjukhusbiträden för att bara ta några exempel.

När jag nu yrkar bifall till reservation nr 6 av fröken Andersson m. fl., så gör jag det därför att jag tror att det är nödvändigt att vi får en utredning om nuläget i fråga om kostnaderna för staten att genomföra den princip som likalönskommittén har föreslagit. Jag är medveten om att, såsom statsrådet Lindholm sagt, det inte bara gäller staten utan också landstingen, landskommunerna och städerna. Även om vi får en utredning av vad kostnaderna nu blir, så har ju riksdagen därmed inte sagt sig vara klar med att genomföra likalönsprincipen. Det blir den andra frågan i vilken takt vi skall genomföra den principen. Att det skall ske succes-

Löneplansrevision m. m.

sivt är vi alla eniga om, men jag tror också vi alla är eniga om att det inte får ske med den snigelfart, med vilken lönefrågan hittills avancerat för kvinnornas vidkommande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Häruti instämde fru Wallin (s), fru Torbrink (s) och fröken Bergegren (s).

Herr von SETH (h):

Herr talman! Jag är inte specialist på lönefrågor, och det är inte som sådan jag begärt ordet, men däremot har jag sedan många år sysslat en del med dyrortsgrupperingen, och den har blivit inblandad i denna fråga.

Jag kan i stort sett instämma med vad herr Staxäng sade i det anförande, varmed han började denna debatt, men jag kan inte underlåta att skärpa hans uttalande på en punkt.

Riksdagen beslöt 1953 att vi skulle minska antalet Ortsgrupper från fem till fyra och att spännvidden skulle minskas från 16 till 12 procent. Med anledning av en motion, som förelåg vid 1956 års riksdag, avgav statsutskottet ett utlåtande, som var färdigt den 7 december 1956, alltså innan förhandlingarna angående lönerna hade avslutats. De avslutades inte förrän den 14 december på morgonen, under det att riksdagens beslut 1956 med anledning av denna motion fattades den 12 december.

Herr Staxäng använde uttrycket att statsrådet Lindholm känt sig fri från riksdagsbeslutet. Med hänsyn till den vikt som vi tillmäter dyrortsgrupperingen skulle jag nog vilja skärpa herr Staxängs uttalande och säga, att statsrådet Lindholm känt sig *anmärkningsvärt* fri från riksdagens beslut i denna fråga.

Dyrortsnämnden har dock i sitt yttrande med anledning av motionen vid 1956 års riksdag klart och tydligt sagt ifrån, att stöd finns »för uppfattningen

att en viss sammanpressning av skillnaderna i levnadskostnader mellan olika delar av landet ägt rum sedan år 1951».

Därtill kommer ytterligare det enligt min mening betydelsefulla förhållandet, att man här fört in en helt ny faktor i lönesättningen, nämligen marknads-löneprincipen. Riksdagen bör inte ställas inför ett fullbordat faktum. Riksdagen får inte degraderas till att i efterhand tvingas godta ett beslut, som inbefattar en ny princip, som riksdagen först bort få ta ställning till.

Jag använde uttrycket, att riksdagen tvingas fatta beslut. Riksdagen är ju ingalunda tvingad, men man drar sig för att gå emot den träffade överenskommelsen med allt vad därav följer. Därför vill jag heller inte yrka på att riksdagen skall behandla denna sak på nytt. Jag yrkar alltså inte återremiss utan ansluter mig till herr Staxängs yrkande om bifall till den reservation, som under punkt 3 a) avgivits av herr Staxäng m. fl.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! När herr Anderson i Sundsvall i början av denna debatt väddade till civilministern att beakta den motion som han och jag väckt beträffande de grupper av löntagare, som nu kommer att bli nedflyttade en lönegrad — det avser alltså dem som 1953 års kungörelse har gällt — så instämde jag med honom. Mitt instämmande gällde även den del av hans anförande, där han förklarade att han inte skulle yrka bifall till motionen. Det skall alltså inte heller jag göra.

Men jag begärde ordet för att understryka och i någon mån skärpa den hemställan, som herr Anderson riktade till civilministern. Här får nu civilministern frihet att träffa någon form av vad vi kan kalla övergångsbestämmelser för löntagarna på de 18 orter det gäller. Jag tror nog att civilministern ger mig rätt i och håller med mig om

Interpellation ang. ökade möjligheter för den mindre företagsamheten att få tillgång till långfristiga lån på den vanliga kapitalmarknaden

att deras situation blir extra ömmande, eftersom de t. ex. beträffande Karlstad och Kristinehamn kommer att flyttas definitivt från 4- till 3-dyrort. Att de känner det ganska svårt är förklarligt. Jag skall med hänsyn till tiden, herr talman, inte nämna några siffror, men den som jämför de nya tabellerna med de gamla måste nog hålla med mig om att dessa befattningshavare kommer i ett mera otrevligt läge än de flesta andra.

Då frågar man sig: Vad kan civilministern göra för att i form av övergångsbestämmelser gå dem till mötes så långt som möjligt?

Det har antytts den utvägen, att dessa löntagargrupper skulle få ett tillägg genom tillfällig inplacering i närmast högre löneklass, men jag vill understryka vad de själva har sagt i en framställning till Kungl. Maj:t, nämligen att detta inte kommer att verka rättvist, eftersom det skulle utfalla så pass olika. För den som har närapå tre år kvar till löneklassuppflyttning blir det ganska bra, men för den som bara har tre dagar eller tre månader kvar till löneklassuppflyttning blir det en mycket liten favör.

I den situationen ville jag framföra den tanken, att civilministern skulle kunna överväga den anordningen, att alla löntagare i de 18 orterna uppflyttades en löneklass. Det vore i alla fall någon förbättring i jämförelse med den försämring som de får genom nedflyttning i ortsgrupp. Om en sådan anordning kunde vidtagas, vore det som sagt en förbättring.

En annan och ännu större fördel, som jag i ännu högre grad vill lägga civilministern på hjärtat, vore om dessa befattningshavare kunde få stå kvar i sin hittillsvarande ortsgrupp, till dess resultatet av den utredning som skall igångsättas blir klart, vilket enligt vad det förspors skall kunna bli redan om något år. Om så kunde ske, skulle det

för ifrågavarande löntagare innebära större skälighet och rättvisa än de ganska brutala verkningarna av den föreslagna nedflyttningen, detta även om densamma enligt det av mig tidigare skisserade förslaget skulle kombineras med den lilla förbättringen med en löneklass.

Herr talman! Med dessa ord vill jag rikta en vädjan till statsrådet Lindholm att han vid behandlingen av statstjänarlönerna i de 18 utsatta orterna visar den hänsynen, att han antingen flyttar upp vederbörande en löneklass utöver den de skulle hamna i enligt uppgörelsen, eller att de får stå kvar i den nuvarande dyrorten, till dess den beramade utredningen har avslutat sitt arbete.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen i ärendet till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12**Interpellation ang. ökade möjligheter för den mindre företagsamheten att få tillgång till långfristiga lån på den vanliga kapitalmarknaden**

Herr STRANDH (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! För den mindre företagsamheten har den långfristiga kredit- och kapitalförsörjningen erbjudit särskilt svåra problem. De mindre företagen har t. ex. inte haft de möjligheter som under normala förhållanden på kapitalmarknaden stått de större företagen till buds att trygga sitt långfristiga kreditbehov genom obligations-emissioner. De svårigheter, som i dagens situation kommit att känneteckna kredit- och kapitalmarknaden i allmänhet, har självfallet lett till en skärpning av den mindre företagsamhetens lång-

Interpellation ang. ökade möjligheter för den mindre företagsamheten att få tillgång till långfristiga lån på den vanliga kapitalmarknaden

fristiga kredit- och kapitalförsörjningsproblem och gjort att dessa i många fall blivit synnerligen brännbara. Den skärpning av skattepolitiken, som genomförts under senare år, har givetvis även kommit att spela in här.

Från samhällets sida har man genom tillskapandet av AB Industrikredit sökt öppna vissa möjligheter för ett bättre tillgodoseende av småföretagens långfristiga kapitalbehov. Den relativt begränsade kreditgivning, som förmedlats genom detta institut, har emellertid inte kunnat på något nämnvärt sätt bidra till en tillfredsställande lösning av dessa problem.

I detta sammanhang torde jag även få erinra om den långivning, som förmedlas till de mindre företagen genom företagarföreningarna och som genom särskilt beslut av fjolårets riksdag erhöll ett tillskott av engångsnatur av 30 milj. kr. Företagarföreningarnas långivning avser emellertid i första hand att möta behovet av driftkapital. Man kan därför bortse från denna långivning i detta sammanhang.

Ett intressant uppslag att bidra till en lösning av de mindre företagens långfristiga kredit- och kapitalförsörjning har i den offentliga debatten nyligen framförts av direktören i Svensk industriförening, Bengt Sjönell (artikel i Dagens Nyheter den 25/2 1957). Denne har pekat på utvägen att småföretagarna, t. ex. branschvis, kollektivt lade upp ett obligationslån. Då i allmänhet möjligheterna för småföretagen att emittera obligationslån — jag bortser nu från dagens exceptionella förhållanden på obligationsmarknaden — strandar på svårigheterna att ordna tillfredsställande säkerheter, skulle den statliga insatsen bestå i att staten tecknade en efterborgen i de fall de på vanligt sätt ställda säkerheterna skulle visa sig otillräckliga. Uppläggningsen av lånet skulle ske i samarbete mellan småföretagarna, deras organisationer och

affärsbankerna genom tillskapandet av ett gemensamt emissionsinstitut. Eventuellt skulle AB Industrikredit kunna upprustas och aktiveras för ändamålet.

När den enskilde småföretagaren vill erhålla kredit ur det gemensamt emitterade obligationslånet, skulle han enligt förslagsställaren provas efter de bankmässiga grunder som är fastställda för affärsbankernas utlämnande av förtroendekrediter till sådana företagare. Skulle han finnas lämplig att erhålla en kredit ur det stora obligationslånet, skulle han på samma sätt som förutsattes i fråga om in-blancokrediterna få lämna de säkerheter som finns tillgängliga, vilket oftast bleve en förlagsinteckning.

Av stor vikt vid ett eventuellt genomförande av detta projekt är enligt min mening och såsom även förslagsställaren framhåller, att den statliga insatsen får en sådan form, att kreditgivningen lämnas på vanliga affärsmässiga grunder. Den skisserade metodens vinning skulle bl. a. vara, att den skulle möjliggöra för småföretagarna att med hjälp av affärsbankerna konkurrera något mera jämbördigt på kapitalmarknaden om tillgängligt kapital.

Det statliga kreditstödet åt hantverk och småindustri är f. n. föremål för översyn genom en av Kungl. Maj:t den 1 juni 1956 härför tillsatt särskild utredningsman. Denna utrednings uppdrag är i huvudsak att söka samordna de olika statliga stödformer, som tillkommit under årens lopp, samt att i övrigt överse villkoren för dem. Denna utredning har enligt dess direktiv egentligen inte till uppdrag att ta upp sådana problem rörande den långfristiga kreditförsörjningen, som berörts i denna interpellation. För att utredningen skall kunna ta upp dem torde direktiven därför få kompletteras. Å andra sidan talar flera skäl, främst problemens omfattning och svårighetsgrad, för att de gjordes till föremål för särskild utredning.

Interpellation ang. slopande av elskatten för en viss årsförbrukning

En självfallen förutsättning för genomförandet av det projekt som refererats ovan är att kapitalmarknaden genom en ändamålsenlig ekonomisk politik kan så snabbt som möjligt återföras till normal funktionsduglighet.

Med hänvisning till det ovan anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet låta utreda möjligheterna att eventuellt genom tillskapandet av en lämplig organisatorisk form öka förutsättningarna för den mindre företagsamheten att på den vanliga kapitalmarknaden få tillgång till långfristiga lån motsvarande de krediter av obligationslånetyp, som under normala förhållanden står större företag till buds?

Denna anhållan bordlades.

§ 13**Interpellation ang. slopande av elskatten för en viss årsförbrukning**

Ordet lämnades på begäran till

Herr JANSSON i Benestad (bf), som anförde:

Herr talman! Riksdagen beslutade år 1951 om införande av elskatt. Denna utgår på erlagda kraftavgifter. De erfarenheter, som man har av elskattens verkningar under några år, ger vid handen, att småföretagen drabbas hårdare än storindustrin av denna beskattning.

De stora företagen köper i allmänhet otvivelaktigt sin elkraft billigare än vad småföretagarna kan göra. Det är inte

ovanligt, att kraftavgiften per kWh uppgår till 15 öre för småföretagare. Elskatten blir i det läget en icke obetydlig belastning för sådana företag.

Man kan inte bortse från det beträngda läge, i vilket småindustrin och övrig småföretagsamhet i många fall befinner sig. Alla medel, som kan bidra till lättnader för småföretagen, bör därför övervägas av statsmakterna. Det är härvid inte minst betydelsefullt, att elbeskattningen utformas på sådant sätt, att småindustrin i varje fall inte belastas hårdare än storindustrin. En lämplig utväg synes mig vara, att för varje förbrukare elskatten slopas för en årsförbrukning av 100 000 kWh. Man bör också kunna överväga en omläggning av elbeskattningen, så att skatten utgår på förbrukade kWh och ej som nu på summan av erlagda kraftavgifter. En sådan omläggning skulle utan tvivel verka gynnsamt för småindustrin.

Med stöd av vad jag här anförat anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande frågor:

Är herr statsrådet villig att överväga att slopa elskatten för varje förbrukare för en årsförbrukning av 100 000 kWh?

Om så icke är fallet, har herr statsrådet då för avsikt att föreslå en sådan omläggning av elbeskattningen, att skatten skall utgå på förbrukade kWh och ej såsom nu på summan av erlagda kraftavgifter?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.56.

In fidem
Gunnar Brith

Onsdagen den 27 februari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor (Forts.)

Löneplansrevision m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr HÅSTAD (h), som yttrade:

Herr talman! Årets lönedebatt har visat sig vara något av en verklig debatt — den har visat, att riksdagen inte är villig att tyst svälja denna uppgörelse. Orsaken härtill är ganska given: uppgörelsen har, som åtskilliga talare redan tidigare konstaterat, faktiskt gått vida längre än tidigare. Det gäller frågan om dyrortsgrupperingen, det gäller frågan om den s. k. marknadslönen och det gäller frågan om den generella underkastelsen. Man skulle, om man ville försöka mäta utvecklingen, kunna säga, att årets uppgörelse betecknar om inte en milstolpe så åtminstone en fjärdingssten på vägen nedåt och utåt för riksdagen i fråga om dess inflytande på lönerörelsen.

Nu vill jag skynda mig att framhålla, att läget självfallet inte är detta, att en löneuppgörelse av det slag, som vi i år fått ett exempel på, betraktas principiellt vara av ondo. Tvärtom anses väl denna uppgörelse av oss alla som i många hänseenden betecknande ett stort framsteg. Ingen vill vrida klockan tillbaka; det är ju endast bondeförbundet som inte i princip i år har accepterat uppgörelsen. Jag är i detta sammanhang angelägen att ge ett erkännande åt civilministern för de, jag skulle vilja säga, mycket starka nypor som han haft, när han gick till förhandlingarna med statstjänarna och i denna finansiellt brydsamma tid ändock kunde skänka dessa mer än 200 miljoner. Sedd från befattningshavarnas sida är alltså denna uppgörelse i många hänseenden mycket tacknämlig.

Men frågan berör också problemet om riksdagens roll vid uppgörelsen, och här måste jag konstatera, att maktfördelningen när det gäller dessa som det sagts 3½ å 4 miljarder avlöningskronor i statsbudgeten är både oklar och onöjaktig. Jag vill i detta sammanhang erinra om den motion om inrättande av ett riksdagens löneråd, som jag väckte vid 1953 års riksdag och om vilken jag vid det tillfället hade glädjen att ha flera samtal med den nuvarande civilministern, då ordförande i statsutskottets femte avdelning. Resultatet blev ju att riksdagen enhälligt, utan någon reservation, skrev till Kungl. Maj:t i frågan. Visserligen räknade man med en förutsättningslös utredning, men samtidigt gick man längre i vissa hänseenden än vad jag hade vågat skissera i motionen, där jag endast tänkt mig ett konsultativt löneråd, som möj-

Löneplansrevision m. m.

ligen skulle kunna tjänstgöra som ett försök i avvaktan på en eventuell slutlig konstitutionell reglering av frågan. Det antyddes nämligen i statsutskottets enhälliga utlåtande, att utredningen i denna fråga även skulle omfatta möjligheten av ett definitivt ställningstagande från riksdagens lönedelegerades sida till själva uppgörelsen vid bordet.

Nu vet vi, att denna skrivelse har överlämnats till författningsutredningen. Samtidigt har författningsutredningen, som vi också vet, fått till uppgift att denna gång inte komma med små och partiella förslag till revision av författningen utan med ett förslag, som skall vara så att säga globalt och ta upp författningsfrågan i all dess totalitet. Det ligger ju i sakens natur, att en sådan utredning kräver så mycket tid, att något förslag inte hittills kunnat utarbetas utan måste dröja ett eller annat år till. Med tanke på de ytterst viktiga avgöranden, som tydligen förestår i frågan om marknadslön eller inte, hade det enligt min mening varit utomordentligt väl motiverat, att något provisorium skapats. Ett sådant provisorium måste ju förutsätta medverkan från regeringens sida, och jag tycker att regeringen skulle ha framlagt förslag till ett provisorium i avvaktan på författningsutredningens betänkande, som väl inte gärna kan bli föremål för slutligt ställningstagande i riksdagen förrän år 1961.

De nya principerna skall jag inte uppehålla mig vid detaljerat — så många andra talare har ju redan behandlat dem — utom i ett avseende. Men det är fullkomligt solklart, att mellan de olika dyrorterna på den nya löneskalan, utvidgningen av spanningen i botten står i evident strid med den sammanpressningspolitik, som riksdagen med mycken konsekvens drivit alltsedan det andra världskriget, ja, kanske alltsedan tiden före det andra världskriget. I denna politiska utveckling har såvitt jag vet även civilministern tidigare tagit del.

Vad marknadslönen beträffar är det mycket möjligt, att det är eller blir nödvändigt för statsmakterna att vidta vissa åtgärder exempelvis när det gäller Norrland och storstäderna. Jag vill endast framhålla, att vi ju här ställs inför en fullkomligt revolutionerande princip för hela vårt statliga lönesystem, och om riksdagen över huvud taget bör ha tillfälle att säga sitt ord, så måste det vara när detta språng ut i det okända görs. Frågan kan naturligtvis drivas framåt av utvecklingens eget tvång, men den kan ju också ledas genom en serie av principiella ställningstaganden, som det ankommer på riksdagen att göra. Vi får naturligtvis inte bortse från att stora statsfinansiella konsekvenser kan vara implicerade i ett ställningstagande till förmån för den ena eller andra löneformen.

Dessutom är det i dag ännu inte klart, huruvida en allmän övergång till marknadslönen motsvarar tjänstemännens eller organisationernas egna önskemål eller om en sådan på lång sikt skulle vara till deras bästa. Man kanske också kan säga att dessa löneuppgörelser ur annan synpunkt såvitt möjligt borde få beredas i samverkan med riksdagen på ett tidigare stadium än som nu sker, när vi ställs inför ett fait accompli, nämligen med tanke på den ledande roll, som man kanske bör tillägga staten när det gäller löne- och antiinflationspolitik.

Vad de s. k. svackorna beträffar, en fråga i vilken jag varit motionär, vill jag vara kortfattad. Jag kan instämma i mycket av vad som sagts, exempelvis av fröken Elmén och av herr Staxäng. Och jag kan förstå vad civilministern yttrade i förmiddags, nämligen att det måste vara mycket svårt vid 0-ställandet att undgå vissa ojämnheter när man nu helt och hållet nykonstruerar systemet. Men man kan väl också säga, att skulle det visa sig att vissa grupper — i detta fall är det huvudsakligen fråga om de s. k. 11:orna, alltså till övervägande antal kvinnorna i 11:e lönegra-

Löneplansrevision m. m.

den, samt mellangraderna — verkligen inte blivit 0-ställda, vilket ju är förutsättningen och målet för hela denna uppgörelse, finns det andra möjligheter, även enligt det nya systemet att åstadkomma denna verkliga 0-ställning, främst genom vissa lönegradsupplyftningar. Problemet belyses därav att man inte kan undgå att göra jämförelser med de grupper som ligger närmast över 27:e och under 17:e lönegraden, och då förefaller det mig, även om jag har mycket svårt att härvidlag hävda en bestämd mening, att man beträffande dessa grupper inte har lyckats helt med den åsyftade 0-ställningen. Nu vet jag att nya förhandlingar pågår i civildepartementet om att höja vissa tjänster inom dessa grupper. Jag hoppas att bättre rättvisa härvid skall kunna vederfaras dem.

Sedan, herr talman, skulle jag vilja gå in på — och det är närmast därför jag har begärt ordet — den ominösa fjärde punkten i uppgörelsen, den som handlar om den generella underkastelsen, vilken såvitt jag förstår kommer att få särskild betydelse för de framtida pensionsförmånerna för statens befattningshavare. Här måste jag hävda, herr talman, en mycket bestämd uppfattning, nämligen att sådana allmänna bestämmelser i avtalet som dessa inte kan betraktas huvudsakligen som ett privaträttsligt problem, beroende enbart på undenhandlingar mellan regeringen och organisationerna, med riksdagen satt i efterhand. Det ligger visserligen i sakens natur att även statens befattningshavare och deras organisationer har ett väsentligt intresse, och detta intresse bör självfallet också tas i betraktande vid behandlingen av dessa mer allmänna bestämmelser. Men frågan om tjänstemännens rättsställning måste enligt min mening vara ett principiellt problem, som i främsta rummet måste avgöras med hänsyn till riksdagens uppfattning om statstjänsten, om stats-tjänstens karaktär, om de rättigheter

och skyldigheter som tillkommer befattningshavarna och vidare till statens intresse av att skapa och äga en objektiv och självständig förvaltning.

Man måste väl, herr talman, säga, att det i och för sig är en utomordentligt egendomlig rättslig konstruktion detta, att den ena parten, staten, förbehåller sig alla villkor — d. v. s. stipulerar att befattningshavarna är skyldiga att underkasta sig alla framtida ändringar — medan den andra parten i detta fall endast har att ty sig till den nuvarande s. a. s. konsultativa förhandlingsrätten. Här har man visserligen understrukt att förhandlingarna bör förekomma innan någon ändring skall göras, men detta är intet nytt. Som reservanterna framhåller finns det redan en sådan förhandlingsrätt garanterad.

Vi får inte glömma att denna generella underkastelsebestämmelse kan ha rättsverkningar för 30—40 år framåt, om det är unga befattningshavare som det här gäller och dessa generellt accepterar vilka framtida ändringar som helst. Vi vet av gammal erfarenhet att staten vill vara mån om sina befattningshavare, men under en tid av 30—40 år vet vi inte vilka vindar, politiska eller andra, som kommer att blåsa i vårt land. Här gäller väl som många gånger eljest den allmänna satsen att ingen bör förlita sig på furstar.

Det är frestande, när man tänker på denna utveckling, att hänvisa till Karl Staaff, som just på detta område en gång framhöll, att »en dylik rättsutveckling innebär ej endast ovisshet utan även i viss mån en rättsupplösning, som kan vara olycklig också i större sammanhang». Jag frestas också att citera ett uttalande av en annan partiledare, Gösta Bagge, som när frågan om oavsätligheten var uppe 1937 sade, att ämbetsmännen skall ledas av respekt för statens helgd och inte av tjänstaktighet. Och man kan ju alltid fråga sig, om det är riktigt lämpligt att på detta ensidiga sätt uppmjuka rätts-

Löneplansrevision m. m.

säkerheten när det gäller behandlingen av den grupp i samhället som har att svara för rättsutvecklingen, såsom domare eller ämbetsmän.

Jag finner därför, herr talman, att det ligger någonting orimligt däri, att man skall ta upp frågan om den generella underkastelsen, d. v. s. om de allmänna avlöningsvillkoren, just för de nya lönernas skull, för den 0-ställning som — jag betonar det än en gång — bara avser att skapa kompensation åt statstjänarna. Jag kan över huvud taget inte sympatisera med att man löser dessa allmänna problem genom att så att säga hissa upp brödkorgen för dem det här gäller.

Dessutom är propositionen i denna del utomordentligt kortfattad och intetsägande. Det har inte i lagtext utformats vad det är frågan om. Man begär av riksdagen att den skall lämna en fullmakt utan att ens ha lagtexten framför sig när det gäller ett viktigt offentligt eller civilrättsligt problem. Det finns ingen reell saklig motivering anförd i propositionen för detta. Ingen vet egentligen, huruvida bakom det hela ligger något särskilt syftemål från regeringens sida. Man frestas därför att säga att sällan har så litet skrivits om så mycket som i denna proposition just när det gäller frågan om den generella underkastelsen.

Jag ställer mig också det spørsmålet, huruvida man är alldeles viss om att domstolarna skall i alla delar respektera en lagstiftning av detta slag. Jag gör inte något påstående, men med kännedom om tidigare prejudikat kan man inte vara alldeles säker i detta avseende.

Kvar står, herr talman, att det hade synt mig naturligt att man avbidat den utredning om förhandlingsrätten och därmed sammanhängande problem som man lagt i landshövding Ekbloms hand att fullgöra. Jag kan tillägga att det hela hade telt sig naturligare, om man förknippat en sådan bestämmelse som den-

na om en generell underkastelse med en konflikträtt för befattningshavarna, alltså genomfört ett fullständigt kollektivavtalssystem. Men någonting sådant har ju ännu inte kommit i fråga.

Låt mig, herr talman, till allra sist erinra om att för 15 år sedan första gången och för 13 år sedan andra gången beslöt den svenska riksdagen enhälligt att skriva till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning angående statstjänstemännens rättsställning. Ingenting har från regeringens sida åtgjorts i denna sak, och många gånger har ju också regeringen blivit tillfrågad varför så inte skett. Syftet med riksdagens skrivelse om en utredning har självfallet varit att bringa den mycket urgröpta § 36 i regeringsformen, som behandlar frågan om statstjänstemännens rättssäkerhet, i bättre samklang med nuvarande praxis. Jag tror att en sådan bättre samklang, i och för sig befogad av en ny tid, kan komma att leda till en och annan förändring. Men skulle det inte vara lämpligt att man i vårt land liksom i många andra länder gjorde en åtskillnad mellan å ena sidan den lagstiftning, som berör de allmänna principerna rörande tjänstemännen, och som kan kallas för en Beamten-gesetz, en tjänstemannalag, och å andra sidan avlöningsreglementet för tjänstemännen? Då skulle vi här i riksdagen kunna diskutera vart och ett av problemen från deras respektive utgångspunkter och under hänsynstagande till de olika principer och faktorer som är aktuella i det särskilda fallet. Det synes mig som om detta inte borde vara omöjligt även i Sverige. Man borde därför ge landshövding Ekblom rätt att beakta även dessa synpunkter när han går till sitt mycket svåra utredningsarbete.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att på ifrågavarande punkter få yrka bifall till de av herr Staxäng m. fl. avlämnade reservationerna.

Vidare anförde:

Löneplansrevision m. m.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog skäl i att tjänstemännen tänker litet grand på vad som blir följden av det nya system som man nu gått in för att knäsa för att få till stånd ett slags anpassning till den ordning som finns på allmänna löne-marknaden. På allmänna löne-marknaden har ju inte löntagarna någon garanti för att löneläget skall vara stabilt, utan det kan mycket väl tänkas att lönerna sjunker t. ex. vid en depression. Detta är något som också statstjänstemännen får vara beredda på. Vill de ha de fördelar som det nu föreslagna systemet innebär, får de också finna sig i de nackdelar som är förenade därmed. Vi kommer inte — det vill jag säga ifrån — att låta statstjänstemännen regera samhället hur som helst, utan de får finna sig i samma regler som gäller för andra grupper. Har man gått in för det nya systemet för att kunna åt-njuta fördelarna därav när konjunkturkurvan går uppåt, får man också vara beredd att ta nackdelarna när kurvan går nedåt.

Det kan ju på nytt uppträda situationer sådana som vi hade på 1920-talet, då lönerna på den allmänna marknaden sjönk undan för undan. Är det tänkbart att statstjänstemännen då skulle få stå kvar i det gamla löneläget? Nej, om de vill ha fördelarna med det nya systemet får de också finna sig i nackdelarna. Jag tycker därför att det är helt naturligt med förslaget om en omreglering.

Detta är för resten ingenting nytt utan har förekommit vid varje större lönerreglering. Vid statstjänstemännens lönerreglering år 1938 fick den, som icke ville ha den nya lönen, avstå från den förmån som han tidigare haft i vissa avseenden. Omkring år 1950 var präster-nas lönerreglering aktuell. Även de fick vidkännas viss inskränkning i sina gamla förmåner, om de accepterade det nya löneläget. Det är alltså inte fråga om något nytt system utan om något

som tillämpats i många år. Det skulle vara underligt, om man nu skulle göra ett undantag.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Herr Håstad har tagit upp ett gammalt debattämne. Vi har diskuterat problemet om riksdagens roll vid praktiskt taget alla de löneuppgörelser som träffats för statstjänstemännen under de senaste åren. Jag förstår, att en statsvetare känner sig en smula främmande inför själva formen i för-handlingsförfarandet, även om han i princip ingenting har att erinra emot att statstjänstemännen beredes förhand-lingrätt. Jag skall också gärna erkänna, att den form vi nu har lämnar en hel del övrigt att önska. Riksdagens ställ-ning är sedan vi gav statstjänstemännen denna friare förhandlingsform inte densamma som den var på den tiden, då statstjänstemännen endast kallades till överläggning om sina löner. Förut var det inte ovanligt att man hade en kommitté, som arbetade — stundom i 8—10 år — för att göra en översyn av statstjänstemännens lönefrågor, att dess betänkande var ute på remiss hos ver-ken, att det förekom överläggning mel-lan representanter för den avdelning inom finansdepartementet, som då hade hand om dessa frågor, och personal-organisationerna, men att slutet på grund av det statsfinansiella läget blev att dessa överläggningsresultat ibland lades på en hylla i finansdepartementet och ibland serverades i starkt reduce-rad form i förhållande till vad man ursprungligen hade talat om. Detta ut-löste också regelmässigt ett betydande antal motioner i riksdagen, vilka disku-terades ganska ingående. Det var heller inte ovanligt att man i riksdagen be-slutade om en ändring i en av Kungl. Maj:t framlagd proposition om löne-reglering för statstjänstemännen, men, mina damer och herrar, det var på den tiden då man icke tillerkände statstjän-

Löneplansrevision m. m.

stemännens organisationer förhandlingsrätt beträffande sina löne- och anställningsvillkor på samma sätt som man gör nu. I och med att man för statstjänstemännens organisationer i stort sett har godtagit att de skall ha — om jag bortser från strejkrätten — samma förhandlingsrätt i fråga om sina lönevillkor som har utbildats på den enskilda sektorn, blir situationen något annorlunda. Det är därför jag delar herr Håstads uppfattning, att detta är ett led i procedurfrågan som bör klaras ut. När vi i statsutskottets femte avdelning år 1953 behandlade den av herr Håstad då väckta motionen var vi ju eniga om att det fanns ett glapprum, som borde täckas igen med ett eller annat instrument. Vi förordade då också den vidgning av direktiven, som herr Håstad omnämnde, nämligen möjligheten att träffa uppgörelse vid bordet, som termen lyder.

Varför gjorde vi detta? Jo, därför att vi var intresserade av att medverka till en förhandlingsform, som så mycket som möjligt anknöt till den, som utbildats på den enskilda sektorn. Förutsättningen för att man skulle kunna göra det var, såvitt jag kan förstå, att man också genomförde vissa grundlagsändringar. Nu har denna motion remitterats till författningsrättsutredningen, en utredning som herr Håstad själv är ledamot av. Han har följaktligen betydande möjligheter att påverka utformningen av dess betänkande. Att intill dess denna utredning är klar göra något slags provisorium, som i dag förefaller ganska konturlöst, tycker jag inte är någon idé. Det är väl ändå bättre att man går mera rakt på målet och undersöker i vad mån det finns förutsättningar att förverkliga de tankar, som framfördes i statsutskottets skrivelse av år 1953. Då går man ändock mera direkt på en förhandlingsordning, som på ett bättre sätt än den nuvarande tryggar statstjänarorganisationernas ställning.

Det är en sida av detta spörsmål. Sedan måste det naturligtvis för dem, som för förhandlingarna, verka i viss mån irriterande att först sitta och förhandla kanske flera veckor i följd och sedan vänta någon månad på ett riksdagsbeslut. Detta är en principfråga, som den utredning herr Håstad tillhör får ta ställning till. Den kommer naturligtvis i sin tur att resa en hel rad problem. När vi diskuterade om dessa ting inom statsutskottets femte avdelning, var vi inte främmande för tanken att man eventuellt skulle kunna skapa något slags löneråd, bestående av representanter för såväl första som andra kammaren — gärna proportionellt utsedda — som hade betydande fullmakter att röra sig med i anslutning till förhandlingarna. Jag tror dock, att hela detta problemkomplex bör ventileras ganska ingående innan man ger sig in på det. Såsom det har skisserats verkar det lockande, men jag vet inte om det håller i detalj, om man utan att först penetrera alla de problem, som påverkar saken, bara beslutar därom. Jag tror, att herr Håstad skall ge mig rätt i att detta spörsmål inte är fullt så enkelt som det förefaller i det allmänna talet omkring detsamma.

Sedan har vi problemet om de generella ändringarna, som herr Håstad uppehöll sig vid. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid diskussionen om svackan, alldenstund även herr Håstad förbigick frågan. Jag vill bara erinra herr Håstad om att den nollställning, som nu äger rum, är en nollställning i förhållande till den löneutveckling som ägt rum inom den enskilda sektorn under de senaste två åren. Därför får man inte tolka begreppet nollställning på sätt som skett i vissa fall, att lönen skall vara exakt densamma som på den enskilda sektorn. Det är i stället så att vi på grund av att vi haft ett stelt lönesystem förut inte kunnat anpassa de statliga lönerna efter den utveckling som ägt rum på den enskilda sektorn.

Löneplansrevision m. m.

Beträffande den generella ändrings-skyldigheten är det klart, att man där kan anförä vissa rent rättsliga principer på det sätt som herr Håstad gjorde. Men om man nu gått in för ett förhandlingsförfarande, som innebär att statstjänstemännen genom sina organisationer i förhandlingar skall träffa uppgörelser om löner och anställningsvillkor, då måste det bli generella uppgörelser. Jag vill erinra herr Håstad om att de nuvarande bestämmelserna är sådana, att riksdagen ensidigt har rätt att genomföra förändringar på åtskilliga punkter. Detta har godkänts av statstjänstemännens organisationer. I den mån ytterligare förändringar kan anses erforderliga har man garanterat statstjänstemännens organisationer att de skall få vara med och förhandla om hur dessa förändringar skall utformas. Till den förhandlingsuppgörelse som föreligger och där man läser enbart den fjärde punkten naket skall också läsas det förhandlingsprotokoll som föreligger. I fjärde punkten sägs följande: »Det förutsättes att ändring icke utan förhandlingsöverenskommelse göres i fråga om bestämmelser beträffande vilka tjänsteman hittills icke varit underkastad ändringsskyldighet.» Den protokollsanteckning som således föreligger i förhandlingsuppgörelsen säger klart och tydligt ut, att tjänstemännens organisationer skall garanteras att det blir en förhandlingsuppgörelse innan det läggs fram ett förslag till riksdagen om en ändring. Det är ett system som tillämpas inte bara på den statliga sektorn utan jämväl på den enskilda.

På den tiden då jag satt och förhandlade för järnbruksarbetarna i detta land fanns det i järnbruksavtalet en bestämmelse i § 2 mom. 2 som föreskrev, att i den mån det blivit en förändring i arbetsmetoderna, ägde arbetsgivaren rätt att sätta nytt ackord. Det är alltså en regel som förekommer överallt.

Här förutsätter vi på denna punkt, att det skall bli en förhandlingsuppgö-

relse. Då kan jag förstå herr Håstad om han säger, att den enskilde tjänstemannen är en individ som inte skall sorteras in under ett kollektiv. Men om vi skall ha ett förhandlingsförfarande i staten, då måste vi förhandla med kollektivet. Vi kan inte ha ett system som tillgodoser alla nyanser samtidigt. Varje förhandlingsuppgörelse måste bygga på kompromisser mellan de olika viljor som finns. Alla dessa viljor måste i en förhandlingsuppgörelse på ett eller annat sätt sammansmälta till ett enhetligt uttryck. Det är det man eftersträvar och avser i punkt 4 i förhandlingsprotokollet.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet förvånad över herr Rubbestads utbrott mot mig. Jag tycker han vänt sig mot åtskilligt som jag inte alls sagt. För herr Rubbestad var melodien denna, att statstjänstemännen inte skall få regera hur som helst här i landet. Men vem har sagt detta? Jag har talat för att lag och rätt skall få »regera» och att bestämmelserna om befattningshavarnas rättsställning inte skall få ändras hur som helst genom ensidiga uppgörelser där vederbörande ställs inför tvångsval emellan att stå kvar på de gamla oförmånliga lönevillkoren och bibehålla vissa rättigheter eller gå över till det nya. Jag har betonat att detta skall lösas på lagstiftningens väg. Jag frågar om herr Rubbestad har någonting principiellt att invända mot att en rättsordning införs på detta område.

Jag vill betona, att det finns en skillnad mellan enskilda och statstjänstemän på detta område. Enskilda arbetstagare har obegränsad konflikträtt — både arbetstagare som tillhör LO och de som tillhör vissa tjänstemannaförbund. Statstjänstemännen däremot har ingen konflikträtt. Detta gör att man

Löneplansrevision m. m.

för att skapa balans bör ha så fasta rättsbestämmelser som möjligt för statstjänstemännen. Det är ett mycket egendomligt och sällsynt avtal att den ena parten förbehåller sig alla rättigheter för 30—40 år framåt medan den andra parten inte har några konfliktmöjligheter och inte kan tillkämpa sig dessa rättigheter utan måste acceptera varje framtida ändring. Det råder därför här en mycket stor skillnad, och jag framhöll i mitt första anförande, att så länge statens befattningshavare inte tillerkänns full kollektiv förhandlingsrätt och därmed konflikt rätt är denna ändring i punkt 4 ej blott ensidig utan även egendomlig från rättssynpunkt och kan karakteriseras på det sätt som jag citerade från Karl Staaff.

Nu har jag, herr Rubbestad, inte alls gått in på efter vilket lönesystem statstjänarna skall avlönas. Jag vill betona, att även statstjänarna under 1920-talets deflation fick vidkännas minskningar i lönen precis som alla andra inkomsttagare. Jag har blott talat för att man skulle göra en åtskillnad mellan vissa allmänna bestämmelser och lönebestämmelserna.

Sedan vill jag till herr statsrådet och chefen för civildepartementet säga, att jag är den förste att erkänna att varje ingripande från riksdagens sida i löneförhandlingarna är en komplicerad sak. Att riksdagen inte annat än i efterhand får yttra sig om låt oss säga dyrortsgraderingen, marknadslönerna och dessa generella underkastelsevillkor, är likväl så vitt jag förstår ur konstitutionell synpunkt ett missförhållande, som påkallar åtgärder så fort som möjligt. När man vet att en författningsändring inte kan företas förrän 1961, hade man verkligen kunnat tänka sig en »försöksverksamhet» på denna front precis som på andra områden. Det skulle säkert ha varit värdefullt för författningsutredningen att ha haft ett sådant konsultativt löneråd till påseende när den går att pröva frågan i hela dess sammanhang.

Jag är därför inte beredd att acceptera vad civilministern här har sagt om omöjligheten att för närvarande rätta till missförhållandena när det gäller maktfördelningen mellan regering och riksdag på detta viktiga avsnitt av riksdagens finansmakt.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att vi skall tala ganska lågt om *rätt* i detta sammanhang. Det hela är ju en frivillig sak. Vill de bibehålla de gamla förhållandena, behöver de bara låta bli att skriva under de nya löneutkitteringar som de skall få. Det står fritt för var och en att välja. Men vill de ha denna ökade lön får de också finna sig i att acceptera de nya regler som är förordade.

Det är inget nytt system detta. Jag påpekade att vi haft samma förhållande när vi hade den stora löneregleringen, jag vill minnas det var år 1938, och vid prästernas lönereglering omkring år 1950 fick dessa förbinda sig, om de ville ha den nya lönen, att avstå från vissa pensionsförmåner. Det är alltså bara fråga om att fullfölja en gammal anordning, så vi behöver inte tala så mycket om lag och rätt.

Vad beträffar § 36, som herr Håstad åberopar, har vi många gånger haft uppe till diskussion huruvida den skall äga bestånd. Ganska många har tyckt att den numera är otidsenlig.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! En liten passus i herr Håstads senaste inlägg föranledde mig att ånyo begära ordet. Innan man vid förhandlingarna, menade han, behandlar exempelvis spännviddsfrågan, bör denna underställas riksdagens prövning. Nu har spännviddsfrågan förts fram inte direkt i samband med förhandlingarna utan som en produkt av den diskussion som fördes inom tjänstemannaorganisationerna, ty det var dessa som begärde en anpassning av den

Löneplansrevision m. m.

statliga löneutvecklingen till den som ägt rum på den enskilda sektorn, och det förslag till löneplan som från organisationerna överlämnades till löneberedningen innehöll principer, som i stor stort sett överensstämmer med den löneplan, som nu ligger på riksdagens bord. TCO:s tidning skrev exempelvis efter uppgörelsen, att man där var tillfredsställd därför att den nya löneplanen i huvudsak överensstämde med de önsningar som TCO hade gett uttryck åt.

Nog skulle det bli ganska underliga förhandlingar om man då och då skulle bryta förhandlingarna för att springa till riksdagen för att fråga. Jag tror inte på den sortens förhandlingar.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Håstad kom in på resonemanget om tjänstemännens konflikträtt. Det är väl riktigt i och för sig att statstjänstemännen inte som de anställda på den enskilda marknaden kan lämna sina anställningar och gå ut i konflikt. Ändå skulle jag vilja ifrågasätta om läget är så olika ur den anställandes synpunkt. Tjänstemännen kan säga upp sina anställningar. De kan blockera tjänsterna och sitta kvar i sina befattningar och på det sättet låta samhället betala de konfliktkostnader, som man på den enskilda marknaden får betala från de anställdas egen sida.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra om vad alla vet, att här är fråga inte om att fastställa något gammalt utan om att utvidga något som funnits tidigare. Det har funnits en begränsad underkastelse tidigare, nu begär man en generell underkastelse. Det är just mot detta som jag vänt mig.

§ 36 uttalar sig herr Rubbestad ganska vanvördigt om. Han tyckte att den kunde man ge en god dag. Jag undrar om det egentligen är riksdagen värdigt att säga, att den ena grundlagspara-

fen är viktig men den andra kan vi bryta mot hur mycket som helst. Men oavsett detta vill jag upplysa herr Rubbestad om att jag inte alls är främmande för att denna paragraf bör ändras eller moderniseras. Vid min första riksdag väckte jag en motion om att paragrafen skulle bringas i närmare samklang med vår tids fordringar. Riksdagen avlät en skrivelse med anledning av motionen, men i dag, femton år senare, har regeringen ännu inte gjort någonting åt detta. Så länge en författningsbestämmelse gäller och så länge därmed sammanhängande rättsbestämmelser fortfarande är i kraft, anser jag det vara riksdagens uppgift att tillämpa, följa och respektera dem.

Jag vill utöver detta bara gentemot herr statsrådet och chefen för civildepartementet säga att jag mycket väl sett i TCO:s tidskrift att TCO föreslagit vissa löneplaner. Men jag koncentrerade ju min framställning till frågan om den generella underkastelsen. Jag vill fråga civilministern, om spørgsmålet om den generella underkastelsen var med i TCO:s förslag. Nej, det var det inte, och därmed förfaller i denna del mycket av den invändning som civilministern riktade mot mig.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Rubbestad var så upprörd över att statstjänstemännen inte skulle behöva finna sig i att generellt underkasta sig framtida ändringar i löne- och pensionsvillkoren, tycker jag att han bör hålla i minnet, att när vi reservanter här lagt fram ett förslag, så innebär detta, att vi vill att riksdagen i dag inte skall ta ställning till denna klausul, utan i stället avvakta det förslag om avlönings- och pensionsförfattningarnas utformning, som kommer från Kungl. Maj:t senare i år. På många håll inom tjänstemannavärlden har man varit orolig för denna klausul. Jag sade i mitt tidigare anförande, att det är olyckligt, när man i

Löneplansrevision m. m.

sådana här avtalspaket plockar in inte bara frågor om lönernas storlek, bestämmelser om vikariatsersättning m. m. utan även frågor av rättslig natur, där rättssäkerheten från statstjänstemännens sida så att säga kommer in som en del i uppgörelsen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag vill bara med anledning av herr Håstads fråga om det var statstjänstemännen som lade fram förslaget om § 4, svara att så givetvis inte vara fallet. Men, herr Håstad, i en förhandling har båda parter rätt att framlägga sina synpunkter på det problemkomplex, som föreligger, och framföra sina förslag om hur det bör utformas i olika avseenden. Det som är det väsentliga är väl ändå, att statstjänstemännens organisationer har funnit det med sina intressen förenligt att godtaga § 4.

Fru **EWERLÖF** (h):

Herr talman! När man kommer upp som sista talare i en lång debatt, löper man ju alltid risken att göra sig skyldig till upprepningar. Men ju mindre man talar, i desto mindre grad riskerar man detta, och även av detta skäl skall jag bli kortfattad.

Det mesta har ju också sagts om detta utlåtande och i synnerhet kanske om reservationen nr 6. Reservanterna har helt blygsamt begränsat sig till att yrka på en utredning angående kostnaderna för likalönens genomförande i etapper. Nu vill jag först instämma i vad flera talare tidigare sagt, nämligen att likalönsprincipen inte borde diskuteras i det här sammanhanget. Men när nu motionerna har svepts med här, kan ju motionärerna inte släppa dem. Dessutom hör tydligen denna fråga till dem som då och då måste tas fram och luftas, för att de inte skall mögla i något skrivbordsdunkel. Likalönsfrågan är en gammal, jag skall inte säga lidandeshis-

toria, men den har nu en rad år bakom sig, då den har diskuterats. Egentligen godtogs principen redan 1925, då behörighetslagen trädde i kraft, eller, för att vara riktigt exakt, 1939, då spärrbestämmelsen att kvinnliga statsanställda inte fick sista ålderstillägget borttogs. Men alltså är den, det vill jag i likhet med en del manliga och alla kvinnliga talare här i dag framhålla, en teori som inte tillämpas i praktiken, civilministern må sedan hur skickligt som helst — och han har varit mycket skicklig i sin argumentering här i dag — hävda att det inte föreligger någon som helst diskriminering av kvinnornas arbetskraft på det statliga området, att uppdelningen av tjänster i manliga och kvinnliga helt enkelt är en annonseringens blinda slump och att det inte finns någon manlig bottenlönegrad.

Då vi en majnatt i fjol behandlade frågan om Sveriges ratificering av konventionen om lika lön för män och kvinnor för likvärdigt arbete, diskuterades också vad utskottet då behandlade ganska utförligt, nämligen vad det skulle kosta att genomföra likalönsprincipen på det statliga området. De siffror jag nu ska nämna kanske redan har nämnts i dag — man kan ju inte sitta inne i kammaren var sekund en hel dag — men jag skall heller inte fördjupa mig i dem utan endast peka på vad man i en år 1953 verkställd utredning konstaterade, nämligen att det skulle kosta 51 miljoner kronor att genomföra likalönsprincipen på det statliga området. Om de kommunala tjänsterna togs med skulle miljonernas antal stiga till 144, och då var ändå inte pensioner och övertidsarbete m. m. inräknat. Dessa siffror skulle självfallet i dagens läge vara ännu större. Kan man mot en sådan bakgrund verkligen påstå att likalönsprincipen tillämpas? Fröken Elmén har dragit fram en rad exempel på att så inte är fallet, och jag skulle kunna komplettera den listan, men det skall jag inte ta upp tiden med att göra.

Löneplansrevision m. m.

Hur skickligt man än maskerar behovslöneprincipen så kommer den när det gäller könen ändå fram, eller den finns rättare sagt dold i resonemangen. Det besynnerliga är emellertid, att ju lägre man kommer i lönegraderna, desto mindre tillämpas denna princip med avseende på individerna. Det brukar här i kammaren från olika håll hävdas att det i första hand är de lägsta inkomsttagarna man skall förbättra förhållandena för. Här är det preeis tvärtom.

Apropå bottenlönegraden kan ju vi, som talar om att det existerar en manlig bottenlönegrad, stödja oss på det betänkande som avgavs av likalönskommittén, vilken efter sex års arbete kom fram till två ting, som var djupt väsentliga, nämligen att man borde ha en för män och kvinnor gemensam bottenlönegrad och att män och kvinnor borde erhålla lika lön för likvärdigt arbete. Vad civilministern i dag än säger om att vi inte har någon manlig bottenlönegrad, så måste det ändå ligga något i att 52 procent av alla statsanställda kvinnor är placerade lägre än i lönegrad 10, under det att männen startar sin väg mot höjderna vid denna lönegrad. Starten blir för olika för män och kvinnor under sådana förhållanden.

Ja, herr talman, statsmakterna skyn-dar understundom långsamt. Redan 1906 tog Harald Hjärne i den svenska riksdagen till orda i denna fråga. Om det var han som tog upp den vågar jag inte säga, men han ställde sig i alla fall förstående till att kvinnor och män som utför samma arbete skall ha samma lön. Harald Hjärne är kanske i kvinnovärlden mera känd som motståndare till den kvinnliga rösträtten, men han intog faktiskt den ståndpunkten, att kvinnor och män som utför likvärdigt arbete bör ha samma lön.

För min personliga del vill jag hävda, herr talman, att det inte endast är ett rättvisekrav utan helt enkelt en moralisk förpliktelse för riksdagen att se

till att likalönsprincipen inte bara förblir en grå teori utan verkligen träder i kraft, även om det måste ske successivt, och att man går in för att detta måtte ske så snabbt som möjligt.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 6 av fröken Andersson m. fl.

Överläggningen var härmed slutad.

På av herr talmannen given proposition biföll kammaren utskottets under punkten A gjorda hemställan.

I avseende å punkten B framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Staxäng m. fl. avgivna, med 1) a) betecknade reservationen; 3:o) bifall till den med 1) b) betecknade reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.; samt 4:o) bifall till motionen II: 89 av herr Senander m. fl. i förevarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande nu avsedda kontraposition åskade likväl herr Senander votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående punkten B i statsutskottets utlåtande

Löneplansrevision m. m.

nr 14 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. avgivna, med 1) b) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit bifall till motionen II: 89 av herr Senander m. fl. i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Senander begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 76 ja och 33 nej, varjämte 92 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten B i statsutskottets utlåtande nr 14 antager det förslag, som innefattas i den av herr Staxäng m. fl. avgivna, med 1) a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den under 1) b) antecknade reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 168 ja och 25 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten B i utskottets utlåtande nr 14 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Staxäng m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 1) a) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter på nytt intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 99 ja och 87 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten B.

Löneplansrevision m. m.

I avseende å *punkten C* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Senander m. fl. väckta motionen i förevarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Senander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten C i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit motionen II: 89 av herr Senander i förevarande del.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammaréns ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Härefter gav herr talmannen beträffande *punkten D* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Staxäng m. fl. vid punkten fogade, med 2) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten D i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid punkten fogade, med 2) betecknade reservationen av herr Staxäng m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde dock röstärkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 42 nej, varjämte 28 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten D.

I avseende å *punkten E* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade, med 3) a) betecknade reservationen av herr Staxäng m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten E i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid punkten fogade, med 3) a) betecknade reservationen av herr Staxäng m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde dock röstärkning, vadan

Löneplansrevision m. m.

votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 128 ja och 40 nej, varjämte 39 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten E.

Herr talmannen gav härefter beträffande *punkten F* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade, med 4) a) betecknade reservationen av herrar Staxäng och Nilsson i Göingegården; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten F i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade, med 4) a) betecknade reservationen av herrar Staxäng och Nilsson i Göingegården.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 128 ja och 40 nej, varjämte 39 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten F.

Punkterna G och H

Vad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning av *punkten I* gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den med 6) betecknade reservationen av fröken Andersson m. fl.; samt 3:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framställt av herr Lundberg; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits propositionen om bifall till den med 6) betecknade reservationen, följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade, med 6) betecknade reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 76 ja och 111 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså beträffande punkten I bifallit den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

§ 2

Anslag under statens allmänna fastighetsfond för utrikesdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i stats-

Inköp, uppförande och istandsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen

verkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1957/58 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Inköp, uppförande och istandsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t beträffande kapitalbudgeten (bilaga 24, punkt 1, s. 1—3 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1957) föreslagit riksdagen att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 2 465 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Ragnar Bergh* (I: 250) och den andra inom andra kammaren av herrar *Magnusson* i Borås och *Munktel* (II: 333), hemställts, att riksdagen måtte till Inköp, uppförande och istandsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 465 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 250 och II: 333, till Inköp, uppförande och istandsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 2 465 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng*, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett att utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse, samt att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 250 och II: 333, till Inköp, uppförande och istandsättande av fas-

tigheter för utrikesrepresentationen för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 465 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Utrikesministern har själv, när han gått att ta ställning till önskvärda nybyggnader för utrikesförvaltningens behov kommit till den slutsatsen, att man måste ta hänsyn till allmänna statsfinansiella bedömanden, och det har även reservanterna efter vad jag förstår gjort när de yrkar nedläggning med två miljoner kronor. De säger: »I rådande samhällsekonomiska och statsfinansiella läge är en starkt restriktivitet av investeringsverksamheten på alla områden ofrånkomlig, även om härigenom i och för sig önskvärda projekt måste begränsas eller ställas på framtiden.» De har alltså bedömt läget ännu hårdare än vad utrikesministern har gjort, och jag tror det finns goda grunder för deras uppfattning.

Vi har ju på snart sagt alla områden i dagens läge måst ålägga oss mycket stora begränsningar och skjuta över en del på framtiden av vad vi nog helst skulle vilja göra redan i dag. Det är all anledning att ifrågasätta samma återhållsamhet även på utrikesförvaltningens område.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fröken *Andersson* och herr *Staxäng* m. fl.

Herr **THAPPER** (s):

Herr talman! Även majoriteten inom statsutskottet har i detta fall alldeles säkert tagit hänsyn till den statsfinansiella situationen, men man kan göra det på olika sätt, och man kan till och med driva sparsamheten för långt. Det är vad vi anser ha skett från reservan-

terna i detta fall, när det gäller den utgift som det här är fråga om.

Som utskottet har sagt har vi beskickningsfastigheter både i Tokio och New Delhi, och det är angeläget att nybyggnader kommer till stånd där. Jag kan också säga att statsutskottet och dess första avdelning har behandlat denna sak mycket grundligt. Vi har haft icke mindre än två föredragningar, både från utrikesdepartementet och byggnadsstyrelsen, och vi har blivit alltmer övertygade om riktigheten och nödvändigheten av att det görs någonting här.

Det har framkommit att beskickningsfastigheterna i Tokio och New Delhi, särskilt de i Tokio, är i mycket dåligt skick. När det bland annat upplysts om under dessa föredragningar, att vi till exempel i Tokio betalar en årshyra av 132 000 och i New Delhi av 202 000 kronor, är vi ganska övertygade om att man här handlar ekonomiskt klokast, om man biträder Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr förste vice talmannen Skoglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o i utskottets utlåtande nr 28 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Utrikesförvaltningen: Avlöningar

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Utgifter under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet)

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utrikesförvaltningen: Avlöningar

Sedan punkten föredragits anförde

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Under första punkten i detta utlåtande föreslås två nya tjänster i utrikesförvaltningen. Jag vill bara som en kommentar till detta säga, att vi i utskottet fått klarlagt, att man inte minst från näringslivets håll energiskt framhållit önskvärdheten av att dessa två tjänster förläggs till de nya stater som uppstått och där svenska marknadsmöjligheter ligger inom räckhåll.

Jag vill bara helt kort understryka behovet av dessa tjänster och förutsätter att de kommer att placeras i sådana länder, där de största möjligheterna för affärsförbindelser står till buds.

Härmed vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Inventarier för vissa beskickningar, delegationer och konsulat — Bidrag till internationell hjälpverksamhet

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 2

Utskottets hemställen bifölls.

*Punkten 3***Inventarier för vissa beskickningar, delegationer och konsulat**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 3, s. 10) att till ifrågakommande ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Vidare hade i motionerna I: 169 av herr *Mannerskantz* och II: 202 av herrar *Edlund* och *Östlund* hemställts bl. a., att riksdagen måtte avslå det av Kungl. Maj:t äskade anslaget till inventarier för vissa beskickningar, delegationer och konsulat.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 169 och II: 202, såvitt nu vore i fråga, till Inventarier för vissa beskickningar, delegationer och konsulat för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng*, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort, med i reservationen angiven motivering, hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 169 och II: 202, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till inventarier för vissa beskickningar, delegationer och konsulat.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! På denna punkt begär Kungl. Maj:t 150 000 kronor till inköp

av inventarier för de tilltänkta nybyggnaderna. Beskickningsfastigheten i New Dehli kan ju i bästa fall inte bli färdig förrän under budgetåret 1959/60. Under sådana förhållanden bör det inte vara nödvändigt att redan nu anvisa detta belopp, och reservanterna har också för sin del yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag, vilket yrkande jag ber att få instämma i.

Herr **THAPPER** (s):

Herr talman! Som en följd av det tidigare fattade beslutet skall jag här helt enkelt be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställen dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställen.

Punkterna 4—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 10***Bidrag till internationell hjälpverksamhet**

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag vill inte vid denna sena tidpunkt dra upp någon större debatt. Vi diskuterade i höstas några flyktingfrågor, men eftersom vi nu har ministern för utrikes ärenden närvarande här, vill jag dock i korthet påpeka det förhållandet, att de s. k. gammalflyktingarna har varit i läger bl. a. i Österrike i över tio år. Dessa flyktingar har alltså inte Förenta Nationerna lyckats ta hand om. Jag vet mycket väl att Sveriges insats på detta område prisats i den offentliga utländska debatten. Man kan inte säga att övriga stater har bedrivit en sådan humanitär politik som man skulle önska.

Vi hörde i riksdagens utrikespolitiska klubb ett föredrag av generalsekreterare Beer i Röda korset, varav framgick, att vissa länder bara tar emot de flyktingar som är verkligt arbetsföra och således de bästa faktiskt sett. Någon verkligt humanitär inställning till människor, som varit i läger 12—13 år, finns inte på en del håll. Man förstår mycket väl de känslor de har som varit i läger så länge. De ser flyktingarna från Ungern förra året omflyttas från dessa läger, under det att de själva så länge fått vistas under delvis deprimerande förhållanden.

Jag ber att få ställa den frågan till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena: Finns någon förhoppning om att Förenta Nationerna inom rimlig tid skall kunna lösa detta mycket behjärtansvärda spörsmål om gammal-flyktingarna?

Häruti instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Till svar på herr Braconiers fråga vill jag säga, att det för några år sedan gjordes upp en fyra-årsplan, som var avsedd att medge en avveckling av dessa läger. Men planen vilade på den förhoppningen, att det skulle komma in frivilliga bidrag till budgeten för Förenta Nationerna, avseende just denna flyktinghjälp. Det visade sig, att dessa bidrag inte kom in i den omfattning, som man hade räknat med eller som flyktingkommissarien hade hoppats på. Det går därför tydligen inte att avveckla lägren inom den tid, som från början hade planerats av flyktingkommissarien, men alltså kommer det varje år in frivilliga bidrag för just denna verksamhet.

Jag kanske får erinra om att Sverige, förutom att vi har i olika omgångar mottagit flyktingar, som hör till dessa kategorier, haft tillfälle förra året att lämna ett penningbidrag på 7 miljoner

Stat för statens allmänna fastighetsfond

som ett engångsbelopp vid sidan av de mera reguljära belopp vi betalar.

Jag delar helt herr Braconiers uppfattning, att det är ytterst angeläget och ömmande att få just dessa äldre flyktingkategorier placerade så snart som möjligt, så att de kan slippa ifrån det hemska lägerlivet.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Återstående punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4

Föredrogs vart för sig konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 320) om införande av landstingslagen; samt

statsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5

Stat för statens allmänna fastighetsfond

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1957/58, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 21) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1957, föreslagit riksdagen godkänna ett statsrådsprotokollet bilagt förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1957/58.

Statförslaget slutade på ett belopp av 64 513 000 kronor, vilket innebure en

Stat för statens allmänna fastighetsfond

ökning av omslutningssumman med 4 809 000 kronor, betingad främst av höjning av posten till reparations- och underhållskostnader samt uppräknig av ersättningsanslagen till fonden med 4 819 000 kronor för ernående av balans i staten.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I: 264) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl. (II: 368), i vilka hemställts om en nedskärning av den i staten för statens allmänna fastighetsfond upptagna utgiftsposten till Reparations- och underhållskostnader m. m. med tillhopa 2 555 000 kronor samt om en nedräkning av den i samma stat upptagna inkomstposten till Ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler med samma belopp. I konsekvens härmed hade i de nämnda motionerna samt i motioner väckta i anslutning till Kungl. Maj:ts äskanden under nionde huvudtiteln yrkats motsvarande minskning av de under respektive huvudtitlar upptagna anslagen till ersättning till statens fastighetsfond.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 264 och II: 368, godkänna ett utlåtandet bilagt förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1957/58.

Reservation hade avgivits av herrar *Birke* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort, med i reservationen angiven motivering, hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 264 och II: 368, godkänna det bilagda förslaget till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1957/58 med de ändringar som däri föranleddes av de i motionerna framställda yrkandena.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Jag skall endast göra en kort kommentar till den vid denna punkt av herr *Birke* och mig fogade reservationen.

I likhet med motionärerna anser vi reservanter att det, med hänsyn till vårt ansträngda ekonomiska läge som budgeten ger klart belägg för, icke är rimligt att utgifterna för statens allmänna fastighetsfond vad gäller underhålls- och reparationskostnaderna på ett enda år stiger med inte mindre än 25 procent. De stora investeringsbehov som föreligger på andra områden, inte minst på bostadsområdet, borde därvidlag mana till större försiktighet.

Jag är väl medveten om att jag här kommer att möta det argumentet, att ett åsidosättande av underhåll och reparationer i det långa loppet innebär en kapitalförstörelse, men i det ansträngda ekonomiska läge som nu råder anser vi det ändå försvarbart att på denna punkt pruta åtminstone hälften av det belopp som begärs. Det blir i så fall ändå en ökning med 12 till 13 procent på ett enda år.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till den av herr *Birke* och mig vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Innan jag går att med några ord beröra den fråga som här är aktuell, tillåter jag mig att anföra några allmänna fakta och synpunkter på statens fastighetsförvaltning.

Bland utgifterna för statens allmänna fastighetsfond märkes främst kostnaderna för reparation och underhåll. Det

är den posten vi nu närmast diskuterar. För avskrivning av de å statens allmänna fastighetsfond bokförda tillgångarna tillämpas vissa allmänna, av riksdagen godkända grunder, och innebörden av dessa principer återfinnes i reciten till här föreliggande utlåtande. På utgiftssidan har vi bland annat hyres- och arrendeavgifter, och de beräknas för nästkommande år utgå med 827 000 kronor mera än för innevarande år. Fastighetsfondens inkomster utgöres väsentligen av en beräknad ersättning för till statsmyndigheter upplåtna lokaler.

Förvaltningsmyndigheterna lämnar varje år in sina anslagsäskanden i vederbörlig ordning, och de granskas sedan i departementet. Under senare år har därvid väsentliga reduceringar av de äskade beloppen företagits, och motiveringen härför har varit det allmänna ekonomiska läget. För innevarande budgetår hade myndigheterna hemställt om ett underhålls- och reparationsanslag på 23 miljoner kronor. Departementschefen ansåg sig emellertid icke kunna gå med på ett så stort belopp utan stannade vid att föreslå 19,5 miljoner kronor. För nästkommande budgetår — det är för detta det belopp gäller som vi nu behandlar — har myndigheterna begärt 29,7 miljoner kronor, vilket alltså innebär en höjning med inte mindre än 10,2 miljoner kronor jämfört med vad som utgår för innevarande år.

Jag kanske i sammanhanget bör nämna att Kungl. Maj:t på förslag av byggnadsstyrelsen under budgetåret har fattat beslut om överförande till byggnadsstyrelsens delfond av vissa till särskilda ändamål upplåtna, staten tillhöriga egendomar till ett sammanlagt värde av ca 50 miljoner kronor. Det är sålunda en icke oväsentlig höjning av statens fastighetsfonds tillgångar.

Vidare framgår det att departementschefen för nästa budgetår har föreslagit 24,6 miljoner kronor till reparation

Stat för statens allmänna fastighetsfond

och underhåll, mot förvaltningsmyndigheternas äskanden på 29,7 miljoner kronor. Departementschefen framhåller i propositionen, att det med hänsyn till den ekonomiska situationen kräves stark återhållsamhet i statens utgifter. Han har emellertid icke ansett sig kunna gå längre i besparingshänseende än vad det föreslagna beloppet visar, och motiveringen härför har varit att man då skulle riskera en kapitalförstöring på de statliga egendomarnas område, vilket departementschefen icke har velat vara med om. Den synpunkten har utskottsmajoriteten också delat helt och fullt, och på den har vi även byggt vår motivering, när vi har yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag och avslag på reservanternas hemställan.

Det torde vara allmänt erkänt, att det är dålig ekonomi att eftersätta fastighetsunderhållet, och jag vill peka på att det belopp som nu föreslagits i propositionen innebär en reduktion av myndigheternas välgrundade krav med inte mindre än 5 miljoner kronor. Reservanterna har emellertid velat reducera anslaget ytterligare. En sådan nedprutning av anslaget som i reservationen förordas kan i sin praktiska tillämpning komma att betyda misshushållning med statens tillgångar. Och det har vi inte råd med, allra minst i dessa tider.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts

Inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58

proposition angående överlåtelse av vissa kronan tillhöriga fastigheter, och nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7**Inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Öhman m. fl.* (I: 258) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 305) hade hemställts bl. a. att riksdagen måtte besluta, att repetitionsövningarna skulle inställas under budgetåret 1957/58.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 258 och II: 305, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Karl Andersson*, *Åkerström* och *Pettersson* i Degerfors.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Statsutskottet har här besvarat en motion, vari motionärerna påyrkat att repetitionsövningarna under det kommande budgetåret skall bli inställda liksom under fjolåret. För egen del har jag inte avsett att yrka bifall till denna motion. Jag är på det klara med att man inte flera år i rad kan inställa dessa repetitionsövningar. Där emot är jag liksom många andra kammarkamrater inte nöjd med vad utskottet skrev i fjol. Nu återfinner kammarens ledamöter det som vi då ville ha

struket ur motiveringen ånyo åberopat av utskottet. Där erinras om »att utskottet inte ville motsätta sig förslaget men att utskottet bestämt förutsatte, att anordningen i fråga vore att betrakta som en engångsåtgärd». För min del yrkade jag den gången på votering, och resultatet av densamma blev 123 röster för utskottet och 74 för ett yrkande om att de citerade raderna skulle utgå ur utskottets motivering.

Utskottets talesman yttrade emellertid någonting, som kanske bidrog till att majoritet ej uppnåddes för strykning av formuleringen i fråga. Utskottets talesman sade: »Herr Åkerström reagerar mot utskottets skrivning att det här är fråga om en engångsåtgärd. Detta tolkar herr Åkerström så att utskottet menat, att den (åtgärden) aldrig får upprepas ens om liknande förhållanden skulle uppstå i en nära framtid. Så tror jag inte att utskottets skrivning skall tolkas.»

Jag förmodar att utskottets ärade talesman kommer att vara densamme i år som i fjol. Jag förutsätter också att han är beredd att säga, att han i fråga om hur denna passus av utskottets skrivning skall tolkas inte har ändrat mening. För egen del vill jag att vi skall hålla möjligheten öppen att någon gång senare allvarligt överväga en åtgärd av samma innebörd som den som beslöts den 14 mars 1956.

I detta yttrande instämde herrar *Lundqvist* (s), *Pettersson* i Degerfors (s), *Eriksson* i Sandby (s) och *Alemyr* (s).

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det är en smula egenodomligt det förfaringssätt som statsutskottet begagnat sig av i detta fall, nämligen att rycka ur en fråga ur ett större sammanhang och tvinga på riksdagen ett principiellt avgörande, som strängt taget låser den kommande behandlingen av ärendet. Den motion som vi har avlämnat i denna fråga är väckt i an-

Inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58

slutning till fjärde huvudtiteln, och just denna lösryckta punkt knyter närmast an till första avdelningen i fjärde huvudtiteln, där försvarsministern argumenterar för att repetitionsövningarna skall återupptas under kommande budgetår.

Enligt min mening skulle hela denna fråga ha behandlats i samband med fjärde huvudtiteln. Om så skett hade riksdagen fått tillfälle pröva den i det större sammanhanget. Nu är emellertid frågan uppe, och jag vill därför bara helt kort motivera den ståndpunkt som jag har föreslagit riksdagen att godkänna.

Jag vill först erinra om att den nya militärbudgeten — om jag medräknar utgifterna på kapitalbudgeten, den militära pensionen, civilförsvaret och dylikt — slutar på 2,7 miljarder kronor. Det är alltså åtskilligt mer än den i och för sig mycket imponerande procent-siffra som försvarsministern nämnde i remissdebatten, när han sade att den omfattar inte mindre än 38,5 procent av den direkta skatten. Denna väldiga utgiftssumma bör man väl också se från den synpunkten, att med den avses att trygga ett försvar som ingen är nöjd med, som man från olika håll och naturligtvis från olika utgångspunkter kritiserar och som man på alla håll vill ha en förändring av.

Vi har ju bött oss för det trista faktum, att de flesta av utgiftsökningarna är bundna genom statsmakternas tidigare ståndpunktstaganden. När vi försökt åstadkomma en i sammanhanget mycket blygsam besparing, har vi varit hänvisade till nedprutningar dels på materielanslagen, dels på anslagen till s. k. krigsspel.

Vi anser att de skäl, som i föl åberopades för inställande av repetitionsövningarna, har samma tyngd i år — ja, det ena huvudskälet, att vi behövde utnyttja arbetskraften, väger ännu mycket tyngre i år, eftersom trots den arbetskraftsbesparing, som repetitionsöv-

ningarnas inställande innebar, produktionsökningen i föl var den lägsta, tror jag, som vi haft under något av efterkrigsåren. Den besparing, som ett inställande av repetitionsövningarna skulle innebära, kan ju inte bara mätas med siffran 70 miljoner, som i budgeten är upptagen för dessa övningar, utan måste också mätas utifrån förlusterna för folkhushållet som helhet. Gör man det kommer man fram till ett belopp av närmare 1 miljard kronor — d. v. s. ett par procent av nationalprodukten — som annars skulle sättas in på genomförandet av repetitionsövningar.

Utskottet säger, att det beslut som fattades i föl måste betraktas som en engångsåtgärd, och med den motiveringen avstyrker utskottet motionen. Herr Åkerström har redan erinrat om att det rådde en mycket stark opinion mot denna utskottets skrivning — det var ju närmare ett hundratal ledamöter av kammaren som på olika sätt vände sig mot skrivningen. Detta gjorde, att utskottets talesman gav en betydligt mjukare uttolkning än den som i dag användes, när man förordar ett avslag på motionen i frågan.

En sak, som är mycket märklig i detta sammanhang, är hur lätt det går för generalerna att få både riksdagen och regeringen att ta för kontant en sak, bara man lyckas en gång genomtrumfa den. Jag vill påminna om att när dessa stora repetitionsövningar någon gång i början av 1950-talet, om inte mitt minne sviker mig, förordades av den militära ledningen, så var en väsentlig motivering, att de militära ledarna skulle ha möjlighet att praktisera krigsspel med större insatser av stridskrafter. Det argumentet kan naturligtvis ha en viss tyngd, även om man tycker att de herrar, som skall leda dessa krigsspel, i regel är på gränsen till pensionsåldern och man därför betvivlar, att det skulle vara till någon större skada för det svenska försvaret, om dessa krigs-

Inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58

spel i jätteskala — ty det är de ju efter vårt lands förhållanden — inte komme till stånd. Men vad som i början av 1950-talet återopades som en tillfällig motivering betraktas nu som någonting heligt, som inte får rubbas. Att de högre militärerna uppför sina krigsdanser och skrämmar upp opinionen med vad som skulle inträffa av katastrofer, om inte dessa krigsspel genomfördes varje år, må var deras sak — det hör ju till deras jobb — men att statsmakterna skall ta detta så seriöst, att de, såsom nu statsutskottet, säger att vi inte ett enda år får upprepa det avsteg, som gjordes förra året, är mera märkligt. Detta tyder på att det går lätt att vänja den svenska riksdagen. Man bara matar in medicinen i lämpliga portioner, så går det snart att få igenom vad som helst.

Jag vill naturligtvis inte bestrida, att dessa väldiga repetitionsövningar kan ha viss militär betydelse. Särskilt under den månad de sker innebär de givetvis en ökad militär beredskap. Allt vad man hört av inkallade om övningarna ger emellertid ett starkt intryck av att de är ett oerhört slöseri med energi och arbetstid, som inte står i rimlig proportion till vad man kan få ut av dem. Märk väl: jag diskuterar inte här frågan om efterutbildningen, ty dess militära betydelse tror jag inte man kan förneka, men just vikten av detta stora krigsspel menar jag att man väsentligt har överdrivit, även om det har betydelse för de militära ledarna att få praktisera krigsspel med stora insatser av människor och materiel.

Det har ju återopats, att den internationella situationen är sämre nu än den var i fjol. På sitt sätt är det riktigt, att spänningen är starkare, men jag tror för min del, att just vad som inträffat i fjol snarast ger ett ökat andrum och ett större utrymme för lugna överväganden i dessa frågor. Försvarsministern erinrade i årets remissdebatt om den internationella tendensen — från

vilken bara Förenta staterna utgör ett undantag — att minska rustningarna. Han nämnde bland annat hur man i England planerar att inställa repetitionsövningarna under det kommande budgetåret. Vi skall emellertid ha en maximal beredskap. Vi skall ha en militär budget och en militär organisation, som är betydligt större än under det andra världskrigets allvarligaste år. Man får verkligen ursäkta, om åtminstone jag för min del har svårt att förstå, att det internationella läget skulle motivera så oerhörda ekonomiska och andra ansträngningar.

Herr talman! Som jag nyss nämnde finns det, om man vill försöka åstadkomma en besparing, bara dessa två vägar: att försöka pruta på materiel och att försöka inskränka krigsspelen, tills frågan om den kommande organisationen har blivit framlagd till prövning. Vi har inte ställt något sådant förslag i dag, helt enkelt därför att en utredning arbetar med denna sak. Det är möjligt, att den redan nästa år kommer med sina förslag. Jag vill emellertid med detta yrka bifall till motionen nr 305 i denna kammare.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Det var nog så redan i fjol — och jag tycker att det har markrats ännu mera i år — att skillnaden mellan herr Åkerströms uppfattning och min egentligen är mycket liten. Det är faktiskt fråga om en strid om påvens skägg. Jag skulle kunna understryka det med att citera vad herr Åkerström sade i början av sitt anförande: »Jag är på det klara med att man inte flera år efter varandra kan inställa repetitionsövningarna.» Jag anser detta vara ett mycket värdefullt bidrag till debatten.

Vad är det då, som ligger bakom vad statsutskottet skrev förra året? Jo, helt enkelt, som vi då sade, att vi betraktar inställandet som en engångsföreteelse,

Inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1957/58

som en kort tidsfrist med övningarna. Herr Åkerström citerade mig alldeles riktigt, det vill jag gärna medge. Enligt min uppfattning är det helt naturligt, att man inte låser sig för någon längre tid. Man får ha vilken uppfattning som helst om militärer och generaler, som herr Hagberg säger, men det finns sådana även i andra länder. Jag vet inte, hur han betraktar militärerna i Sovjet, men de är mycket sakkunniga i sitt fack. Det har inte kunnat bestridas, att när vi inställer repetitionsövningarna ett år därigenom en sjättedel av vår försvarskraft inte blir fullt färdig, och då är det mycket lätt att räkna ut, att svårigheterna, om detta upprepas i tät följd, blir mycket större. I så fall deklaras vårt försvar.

Jag finner alltså, att när herr Åkerström är på det klara med att man inte kan göra detta flera år å rad, är vi av samma uppfattning, även om jag gärna medger, att det andra uttalandet kan se starkare ut. Jag understryker också, att försvarsministern var av precis samma mening, att man inte kunde inställa repetitionsövningarna flera år i följd, och det är också på det sättet som statsutskottets majoritet har sett på saken.

Vi bör å andra sidan — jag är angelägen att betona det — givetvis inte binda oss för en längre följd av år. Dessa saker måste ju bedömas med hänsyn inte minst till det internationella läget. Nu kan man, om man lyssnar till herr Hagberg, få en helt annan uppfattning om de risker, som detta innebär. När han här talar om hur lätt det går för generalerna att få vad de vill, skulle jag emellertid vilja tillägga, att om man ser på andra länder, inte minst på det där herr Hagberg har sin ideologiska hemvist, finner man att det går lika lätt för generalerna att där få vad de vill. Man skall nog inte ge sig in på sådana beräkningar som att vi skulle spara två procent av bruttonationalinkomsten, om vi inställde repetitionsövningarna. Det är en lek med siffror, som i

praktiken inte säger någonting. Jag skulle som en motvikt till vad herr Hagberg här sagt vilja konstatera att våra försvarskostnader under flera år hållits praktiskt taget oförändrade, vilket innebär att deras andel av bruttonationalinkomsten sjunkit.

Vidare säger herr Hagberg att repetitionsövningarna bara innebär att militärerna får leka krigslekar, såsom han kallade det. Men man bör komma ihåg att vi i vårt land inte har några stående militära styrkor av det slag som man har i andra länder. Vi kallar in våra värnpliktiga till — låt oss vara överens där om — en utbildning som är kortare än i de flesta andra länder. Därför framstår hos oss behovet av repetitionsövningar som så mycket starkare.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Jag hade tänkt nöja mig med mitt instämmande i de synpunkter som herr Åkerström framfört i sitt anförande, men vad herr Thapper nu sagt uppfordrar mig till en gensaga.

Den förklaring, som herr Thapper lämnade förra gången det var fråga om att inställa repetitionsövningarna, kan inte tolkas på mer än ett sätt, fastän han nu försöker svänga sig med anledning av det påpekande som herr Åkerström gjort. Utskottets skrivning förra gången innebar faktiskt att man hand sig för framtiden, men herr Thapper försökte vid det tillfället lägga in en annan mening i uttalandet. I år kommer emellertid utskottet med praktiskt taget samma formulering som i fjol. Man understryker nu ännu starkare det som herr Thapper försökte förklara bort i diskussionen förra året.

Jag har inte något yrkande, herr talman. Jag anser liksom herr Åkerström att repetitionsövningarna inte kan inställas år efter år. Men jag tycker att avdelningsordföranden skulle kunna ge

Nybyggnad för konstfackskolan jämte i ämnet väckta motioner

herr Åkerström rätt däri, att det från utskottets sida dock är fråga om två olika uppfattningar, baserade på läget vid två olika tillfällen.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag måste protestera när herr Dahl påstår att jag svänger mig. Jag tycker att vi inom statsutskottet varit ganska konsekventa. Anledningen till att vi i år gör ungefär samma uttalande som i fjol är att vi varit litet betänksamma med anledning av att samma motion — låt vara från kommunistiskt håll — som förelåg i fjol har återkommit i år.

Såsom jag förut sagt tolkade herr Åkerström alldeles riktigt vad jag förra året sagt, och jag har inte någon anledning att ändra inställning. Det avgörande har, såsom jag här försökt förklara för herr Dahl, varit att vi blivit betänksamma när samma motion återkommit.

Sedan kan man — det är inte, herr Dahl, något försök från min sida att svänga mig — tvista om huruvida inställandet av repetitionsövningarna, som vi betraktar som en engångsåtgärd, skall fortsätta för all framtid eller exempelvis under sex år framåt. Såsom jag förut påpekade skulle det senare betyda att det över huvud taget inte sker någon efterutbildning av våra värnpliktiga.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8**Nybyggnad för konstfackskolan jämte i ämnet väckta motioner**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till nybygg-

nad för konstfackskolan jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 2 hade Kungl. Maj:t (bilaga 13, punkt 1, s. 71 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1957) föreslagit riksdagen att till Nybyggnad för konstfackskolan å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 beträffande kapitalbudgeten (bilaga 29, punkt 20, s. 39 och 40 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1957) föreslagit riksdagen att till Nybyggnad för konstfackskolan för budgetåret 1957/58 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

dels tre likalydande motioner I: 116 och II: 147 samt II: 322 av herr *Arrhén*, herr *Hedin m. fl.* samt herr *Magnusson* i Tumhult m. fl., i vilka hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i proposition nr 2 under kapitalinvesteringar, ecklesiastikdepartementet, III Statens allmänna fastighetsfond, punkt 26 gjorda hemställan om investeringsanslag av 5 000 000 kronor på tilläggsstat II för budgetåret 1956/57 till nybyggnad för konstfackskolan;

dels ock motionen II: 212 av herr *Nilsson* i Bästekille, i vilken hemställts att riksdagen under punkt 20 på kapitalbudgeten för ecklesiastikdepartementet måtte anvisa ett reservationsanslag av 1 300 000 kronor för budgetåret 1957/58 till nybyggnad av konstfackskolan.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna

Nybyggnad för konstfackskolan jämte i ämnet väckta motioner

I: 116, II: 147 och II: 322, till Nybyggnad för konstfackskolan å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 212, till Nybyggnad för konstfackskolan för budgetåret 1957/58 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Arrhén, Staxäng, Nilsson i Göingegården och Cassel, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte

a) med bifall till motionerna I: 116, II: 147 och II: 322 avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Nybyggnad för konstfackskolan;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 212 till Nybyggnad för konstfackskolan för budgetåret 1957/58 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 1 300 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Detta ärende var vid förra årets vårriksdag föremål för en ganska ingående debatt i båda kamrarna, den gången säkerligen inte minst beroende på en promemoria i ärendet, vilken presenterades för utskottet av Kungl. Maj:t så sent som i april månad och som innebar en radikal förändring av den ursprungliga byggnadsplanen, vilken gick ut på en nybyggnad endast för konstfackskolans behov. Statsutskottet gav vid det tillfället rätt tydligt till känna sitt missnöje med den förberedande behandlingen av ärendet. Utskottet ansåg att ändringen av byggnadsplanen borde ha föranlett en proposition i vanlig ordning med en väl förberedd och utarbetad byggnadsplan.

Till detta kommer nu det förhållandet att man har så att säga hängt på det ursprungliga förslaget en oerhört kostnadskrävande utbyggnad, som inte direkt tjänar konstfackskolans ändamål i någon form. Några faktiska skäl för denna stora utbyggnad har enligt vår uppfattning inte redovisats. Sådan som den ekonomiska situationen är tvingas ju även staten till stor återhållsamhet med investeringar, och det finns säkerligen för staten betydligt angelägnare investeringsområden än detta. Det gäller ju också i detta fall ett rätt stort belopp, vilket tvingar staten att öka sina lån i den öppna kapitalmarknaden.

På grund av dessa omständigheter har vi reservanter yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning å tilläggsstat och föreslagit en nedprutning av investeringsanslaget för konstfackskolan under budgetåret 1957/58 till 1 300 000 kronor.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till den vid denna punkt av statsutskottets utlåtande fogade reservationen av herr Arrhén m. fl.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården har ju själv nu meddelat att förra årets riksdag beslutade att fastställa ett utvidgat byggnadsprogram för konstfackskolan. Vad som gäller i dag är egentligen ett fullföljande av det beslut som förra årets riksdag fattade. Nu sägs det här att det utvidgade byggnadsprogrammet inte skulle vara erforderligt. Det är måhända riktigt så till vida att det inte är erforderligt för själva skolans verksamhet för närvarande, men det är ju också bekant för alla som har undersökt dessa saker att det i Stockholms stad föreligger stort behov av kontorslokaler och andra lokaler för uthyrning till andra ändamål än skolans verksamhet. När nu en tomt kan utnyttjas i vidare omfattning än som varit avsett från början, frågar man sig om inte det beslut, som fattades vid

Promilletalet för skogsvårdsavgiften för år 1957

förra årets riksdag, var motiverat även ur ekonomiska synpunkter. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9**Promilletalet för skogsvårdsavgiften för år 1957**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1957 skall utgå.

I statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen besluta, att skogsvårdsavgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1957 utgå med en och en halv promille.

Statsverkspropositionen hade, såvitt angår det promilletal varmed skogsvårdsavgiften för år 1957 skulle utgå, hänvisats till bevillningsutskottet.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit den vid riksdagens början väckta motionen II: 460 av herr *Wachtmeister*, vari hemstälts, »att riksdagen måtte

a) besluta att skogsvårdsavgiften skall utgå efter eit promilletal av $\frac{1}{2}$; samt

b) uppdraga åt Kungl. Maj:t att för 1958 års riksdag framlägga förslag angående skogsvårdsavgiftens etappvisa avskaffande».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående skogsvårdsavgiften samt med avslag å motionen II: 460 av herr *Wachtmeister* besluta, att skogsvårds-

avgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1957 utgå med en och en halv promille.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att sista stycket i utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven, lydelse samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

dels i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående skogsvårdsavgiften samt med avslag i detta avseende å motionen II: 460 av herr *Wachtmeister* besluta, att skogsvårdsavgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1957 utgå med en och halv promille,

dels i anledning av motionen II: 460 av herr *Wachtmeister* besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning rörande frågan om skogsvårdsavgiftens etappvisa avskaffande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Frågan om skogsvårdsavgiftens avskaffande eller promilletalets sänkning är inte någon novell i årets riksdagshandlingar. Snarare är den en följetong som går igenom alla de senare årens riksdagsprotokoll. Tidigare har invändningar mot avgiften huvudsakligen reservationsvis framförts från högerhåll, men förra året uppmanades högerrepresentanterna att komma med en motion i frågan, så att den kunde behandlas litet grundligare. Det är denna uppmaning från bevillningsutskottets ordförande som jag med min motion har efterkommit. Jag måste erkänna att jag hade den nyvalde riksdagsmannens ljusblå förhoppning om att motionen skulle bli mottagen litet gynnsammare framför allt med tanke på de stora valaffischer vi såg i höstas »Våra löften håller» och med tanke på att man från samma håll lovade, att den höjda fastighetstaxeringen inte skulle

Promilletalet för skogsvårdsavgiften för år 1957

medföra konsekvenser i form av ökade skatter.

För den händelse någon utom utskottets ledamöter skulle ha läst motionen vill jag påpeka en ren felskrivning i utskriften av motionen. Det står där att skogsvårdsavgiften icke skulle vara avdragsgill. Det skall vara »visserligen numera avdragsgill» — numera avdragsgill — det var den inte tidigare. Den saken har emellertid inte inverkat på utskottets behandling av motionen.

Vad beträffar promilletalet har jag inte ändrat min uppfattning att detta bör sänkas, men eftersom mitt eget partis representanter i utskottet inte har följt vare sig mig eller ens partiets uppfattning från tidigare år skall jag gå ifrån motionen i det avseendet och i stället ägna mig åt dess senare del, som angår skogsvårdsavgiftens totala avskaffande. Jag noterar med ett visst intresse, att majoriteten inte ens vill vara med om en utredning därom. Det är alldeles riktigt att något direkt samband mellan skogsvårdsavgiften och bidraget till skogsvårdande åtgärder inte finns. Det har kanske funnits ett sådant samband en gång i tiden men nu finns det inte längre. Det har till och med försvunnit så fullständigt, att när herr Hansson i Ronneby i första kammaren jag tror 1952 med anledning av de då ökade fastighetstaxeringsvärdena motionerade om mera pengar till skogsvårdsavgifterna, detta icke föranledde någon åtgärd.

I utskottets utlåtande erinras också om att uttagandet av skogsvårdsavgifter motiveras av det särskilda intresse skogsägarna i gemen har av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet för skogs-skötsel och skogsvård. Den motiveringen kunde vara fullkomligt riktig under förutsättning att avgiften inskränktes till att gälla de skogsägare som anlitar skogsvårdsstyrelsernas tjänster, men nu betalas den även av den som varit skogsvårdsstyrelsernas läromästare. Domänverket, övriga allmänna skogar och

många enskilda har ju haft en ordnad skogsvård långt innan skogsvårdsstyrelserna var påtänkta. För domänverket medför exempelvis de nya fastighetstaxeringsvärdena en höjning av skogsvårdsavgiften med en miljon kronor. Det är naturligtvis mycket tacknämligt att det allmänna också får vara med och betala skogsvårdsavgifterna, men principiellt är det lika fullt felaktigt. Skogsvårdslagen verkar ju i viss mån som något slags tvångssparande. Jag kan inte anse annat än att skogsägarna kommer i sämre ställning än de som placerat sitt kapital på exempelvis kapitalräkning. Vad är det för principiell skillnad mellan att ta ut skogsvårdsavgift av den som inte på något sätt anlitar skogsvårdsstyrelserna och att ta ut en avgift av varenda karl, som har någonting på sparbanksbok, en avgift som till exempel skulle kunna gå till bank- och fondinspektionen?

Jag tycker att det är fullständigt riktigt att man slår ut skogsvårdsavgiften på några andra än dem som anlitar skogsvårdsstyrelserna. Det skulle bli för mycket om småskogsägarna själva skulle betala detta. Varför lasta över detta enbart på skogsägarkategorier? Varför inte överlasta dessa kostnader på hela samhället? Det senare anser jag fullt försvarbart i ett sådant sammanhang eftersom samhället ingripit och fullt riktigt stiftat våra skogsvårdslagar. Jag kan inte finna annat än att skogsvårdsavgiften — om man skall vara konsekvent — är en ologisk avgift och därför bör avskaffas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag betvivlar, att bevillningsutskottet så kategoriskt som herr Wachtmeister säger har uppmanat till motionerande, så att han behövt träda fram som motionär vid detta tillfälle, i

Promilletalet för skogsvårdsavgiften för år 1957

synnerhet som hans motion är utformad från den utgångspunkten att procenttalet bör sänkas därför att fastighetsvärdena kommer att öka. Den skogsvårdsavgift som här skall uttas kommer nämligen inte att beräknas på de nya taxeringsvärdena utan på de taxeringsvärden som fastställdes 1953. Nu har han emellertid övergivit denna motivering och ägnar sig uteslutande åt skogsvårdsavgiftens etappvisa avveckling. Motiveringen för detta skulle vara, att skogsvårdsavgiften är att jämställa med den objektskatt som utgår på jordbruksfastighet och annan fastighet.

Jag vill emellertid bestämt hävda att denna jämförelse inte bara haltar utan också är ganska orimlig, eftersom skogsvårdsavgiften här är en avgift, som säkerligen kommer igen till skogsägarna in banco, då den används till skogsvårdande åtgärder, som skogsvårdsstyrelserna utför. Dessa skogsvårdande åtgärder länder hela det svenska skogsbruket till fromma. Det är ingalunda så att skogsägarna på något sätt betalar lejonparten av dessa kostnader. Statsverket betalar den överväldigande delen av dem. 1957 års statsverksproposition innehåller ett bidrag av statsmedel utöver de 8 miljoner som kommer in i skogsvårdsavgifter — ett bidrag på inte mindre än i runt tal 19 miljoner kronor. Detta bidrag har till yttermera visso ökat detta år med nära en miljon kronor. Det är enligt mitt sätt att se en synnerligen god affär som skogsägarna gör när de på detta sätt tillsammans med kronan kan genomföra dessa skogsvårdande uppgifter.

Herr Wachtmeister beklagade sig över att dessa avgifter drabbade sådana som inte direkt tar i anspråk några tjänster från skogsvårdsstyrelserna. Som exempel anförde han domänverket. Det var väl ett ganska underligt exempel! Herr Wachtmeister kan rimligtvis inte ha någonting emot att domänverket såsom statsinstitution betalar avgifter för att främja skogsvården i dess helhet.

Den omständigheten att även domänverket betalar för sina skogar är naturligtvis tillkommen av rent praktiska skäl för att underlätta dessa avgifters indrivande. När herr Wachtmeister gör jämförelser med bank- och fondinspektionen vill jag bara erinra om att bank- och fondinspektionen betalas av bankerna själva. Den jämförelsen är alltså totalt orimlig.

Till detta skulle jag emellertid också vilja säga, att det självfallet är de mindre och medelstora jordbruken som har den största nyttan av skogsvårdsstyrelsernas arbete. Jag medger att storskogsbruken, som har egna väl utbildade krafter, naturligtvis kan klara sina uppgifter i stort sett själva. Är det emellertid så orimligt att skogsbruket i dess helhet ger detta relativt lilla bidrag på 1,5 promille av taxeringsvärdet till hela det svenska skogsbrukets båtnad?

Nu har man ifrågasatt att det skulle begäras en utredning beträffande promilletalets avveckling. Utskottet har inte ställt sig fullkomligt avvisande till detta. Det kan ju tänkas att taxeringarna ger ett sådant resultat att promilletalets storlek kan bli föremål för överväganden. Först och främst vet man emellertid inte något om den saken, och jag vill dessutom särskilt understryka vad utskottet har angivit såsom alternativ till promilletalets nedsättande, nämligen att det just på grund av taxeringsvärdenas stegring kan bli möjligt att få in mera pengar för att intensifiera skogsvården. Där får man sålunda väga intresset av att sänka dessa promilletal mot möjligheterna till ökad och förbättrad skogsvård. Utskottet har inte velat genom några utredningsskrivelser binda de kommande förslagen i detta hänseende utan har ansett att man tryggt kan överlåta detta övervägande åt Kungl. Maj:t, och utskottet har därför föreslagit att motionen icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Promilletalet för skogsvårdsavgiften för år 1957

Herr WACHTMEISTER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det börjar bli litet sent, uppenbarligen så sent, att herr Sundström somnade till ett litet tag under mitt första anförande. Om han lyssnat till vad jag sade hade han hört, att jag ansåg det vara mycket tacknämligt att också domänverket fick vara med om att på detta sätt bekosta skogsvårdsstyrelsernas verksamhet genom skogsvårdsavgiften. Min ståndpunkt var alltså inte alls den som herr Sundström ville göra gällande.

Vad beträffar herr Sundströms tvivel på att jag hade blivit uppmanad att motionera, så tillhörde jag inte riksdagen vid den tidpunkt, då bevillningsutskottets ordförande uppmanade högerrepresentanterna att komma med en motion i frågan. I andra kammarens protokoll nr 10 för år 1956 kan herr Sundström emellertid ta del av vad bevillningsutskottets ordförande anförde i detta hänseende. Det är den av detta uttalande föranledda motionen som nu kommit.

Vidare har jag i min motion inte alls påstått att den grundar sig enbart på årets fastighetstaxering. Jag har inte gjort gällande att 1957 års skogsvårdsavgift skulle debiteras på grundval av de nya fastighetstaxeringarna, utan jag går tillbaka ända till 1952 och tar med hela stegringen från den tiden.

Kvar står att skogsvårdsavgiften är en objektskatt som inte har någon motsvarighet. Låt oss lämna exemplet, att bank- och fondinspektionens verksamhet skulle bekostas med skattemedel, och ta något annat som hela samhället har nytta av men för vilket avgifter uttas av endast en liten grupp. Det är det förhållandet jag har vänt mig emot.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Den enda förklaringen till att herr Wachtmeister känt sig uppfordrad till att motionera med anledning av något yttrande av bevillnings-

utskottets ordförande är säkerligen, att han inte tillhörde riksdagen vid detta tillfälle. Hade han gjort det skulle han förstått att det egentligen inte var någon direkt uppfordran att framlägga en motion.

Jag vill dra i tvivelsmål att skogsvårdsavgiften skulle vara en objektskatt. Jag medger att den inte är lik andra avgifter. Den är olik andra avgifter i så måtto att den till väsentlig, ja övervägande del kommer dem till godo, som betalar avgiften, medan andra pålagor, t. ex. objektskatten på fastigheter, är en direkt skatt på hyran eller på jordbruksfastigheten såsom brukningsdel och såsom grund för den utkomst brukaren kan utvinna. Jag anser sålunda att varje jämförelse mellan skogsvårdsavgiften och fastighetsskatten är oberättigad och att herr Wachtmeisters hänvisning till affischerna under valrörelsen alltså är fullkomligt missvisande.

Herr WACHTMEISTER (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt då bank- och fondinspektionen fara och säg exempelvis att varenda människa, som har pengar på sparbanken, skulle betala en avgift till sedeltryckeriet och myntverket, som tillhandahåller dessa pengar.

Herr Sundström får väl om några dagar tillfälle att taga del av den framställning, som skogsbrukets samarbetsdelegation kommer att göra just med anledning av vad som anförts här idag och där frågan kommer att ytterligare belysas.

Jag kan sluta med att endast citera vad Luther vid religionssamtalet i Marburg 1529 sade: I haven en annan anda än vi.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att herr Wachtmeisters jämförelser blir mer och mer orimliga, varför en fortsatt debatt är ganska lönlös.

Promilletalet för skogsvårdsavgiften för år 1957

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! När vi diskuterar denna fråga, kan det kanske vara lämpligt att en representant för bondeskogsbruket ger sin åsikt till känna.

Det är alldeles uppenbart att den här avgiften på 1,5 promille för en hel del skogsägare måste betraktas som betungande. Det har sagts i motionen att bolagen, domänverket och de större skogsägarna belastas med denna avgift utan att de egentligen får något vederlag. Det skulle man kanske kunna medge, om det vore så, att skogsvårdsstyrelserna inte vid något tillfälle hade att ta befattning med vare sig domänverket, bolagen eller de större skogsägarna, som har egna skogvaktare eller rent av egna skogsförvaltningar.

Skogsvårdsavgiften ger ett belopp på åtta miljoner kronor om året, som går in i den allmänna statsbudgeten. För skogsbruk som är taxerade till 20 000 kronor — och sådana skogar betraktar vi bönder som ganska stora — blir avgiften 30 kronor. Om vi lånar en skogvaktare, så får vi härför betala 35 kronor per dag. Man har tidigare inte riktigt haft reda på, hur stor självkostnaden för en skogvaktare är, men det fick vi veta för fjorton dagar sedan, då vi i lantbruksnämnden vände oss till skogsällskapet för att låna en skogvaktare för vissa arbetsuppgifter. Man sade på skogsällskapet, att man skulle presentera en räkning på rena självkostnaden. Man räknade ut denna på grundval av lönen, pensionsförmåner och resekostnader och kom till det resultatet, att självkostnaden ligger på mellan 80 och 100 kronor per dag. Om vi vanliga skogsägare nu får låna en skogvaktare för 35 kronor om dagen, så förstår vi då, att det är ett ganska betydande belopp som subventioneras.

Naturligtvis finns det möjligheter att slopa denna avgift, och jag är inte alldeles främmande för den tanken. Men vi måste då räkna med att det blir nödvändigt att höja priset för de skogvak-

tare, som lånas ut till skogsägarna, eller också måste hela beloppet subventioneras. Jag tycker att båda dessa alternativ är olämpliga, och följaktligen måste man ur bondeskogsbrukets synpunkt försvara den åtgärd som vidtagits i och med att skogsvårdsavgifter införts.

Jag ber, herr talman, att med dessa utgångspunkter få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Wachtmeister begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteeringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wachtmeister begärde dock röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 150 ja och 30 nej, varjämte 4 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.**§ 10**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11**Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om inrättande av lekmannanämnder i hovrätterna vid behandlingen av brottmål m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 321 i första kammaren av herr *Ollén* och nr 408 i andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag angående de ändringar av rättegångsbalken och därtill hörande författningar, som erfordras för åstadkommande av

1. att lekmannanämnder inrättas i hovrätterna vid behandling av brottmål; samt

2. att ledamöterna i domstolarnas lekmannanämnder tillförsäkras individuell rösträtt eller — alternativt — oinskränkt reservationsrätt».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 321 och II: 408, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Ollén*, vilken ansett att utskottets utlåtande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 321 och II: 408, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

hålla om utredning och förslag för åstadkommande av

1. att lekmannanämnder inrättas i hovrätterna vid behandling av brottmål; samt

2. att ledamöterna i domstolarnas lekmannanämnder tillförsäkras individuell rösträtt eller i vart fall oinskränkt reservationsrätt.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Då jag är en av under-tecknarna av den motion som har behandlats av första lagutskottet och huvudmotionären här i kammaren av sjukdom är förhindrad närvara, skall jag tillåta mig att med några ord motivera motionärernas framställning i detta avseende.

Man kanske i sak inte skulle behöva säga så mycket om den, eftersom utskottet helt och hållet gått förbi den av motionärerna ställda frågan och på ett sätt, som ju är mycket vanligt i det här huset, under hänvisning till pågående utredning sagt sig icke vilja ta ställning till motionärernas hemställan. Då jag emellertid, herr talman, tycker att de båda frågor som har aktualiserats av motionärerna är så betydelsefulla, att de hade varit förtjänta av ett mer principiellt ställningstagande av riksdagen, skall jag i motsats till utskottet gå in på själva sakfrågan.

Den väsentliga frågan i motionen gäller införande av nämnd även i hovrätt. Om man över huvud taget ogillar nämndinstitutionen, kan jag mycket väl förstå att man inte heller vill införa den i hovrätten. En sådan inställning kom till uttryck för flera år sedan i riksdagen då första kammaren avlog en hemställan i detta stycke. Det förefaller mig emellertid som om erfarenheterna av nämndinstitutionen är så positiva, att skäl talar inte bara för ett utbyggande och ett förbättrande av denna nämnd i underrätterna, utan också

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

för införande av ett analogt förfarande i hovrätterna.

Nämnden i häradsrätten har en mycket gammal tradition i Sverige. Den går tillbaka till en tid då det inte fanns någon svensk riksdag, under den tidigare medeltiden. Detta lekmannainslag i häradsrätten har sedan kunnat bibehållas och har vuxit sig starkt. Jag tror också att det måste anses utgöra en oumbärlig ingrediens i vår processordning. Långt senare började man tillämpa ett liknande förfarande vid städernas rådhusrätter — så sent som under förra decenniet — ehuru det kan sägas ha funnits ett visst lekmannainslag även där, nämligen i form av s. k. illiterata rådmän. Nu har emellertid nämndinstitutionen under ett knappt tiotal år fungerat också vid stadsdomstolarna, och jag tror man kan säga att nämnden där har fyllt en väsentlig uppgift i rättsvårdens tjänst.

Jag vill inte på något sätt underskatta den insats som juristerna, domarna, utför vid våra domstolar, särskilt när det gäller sådana tekniska ting som straffutmätning, för att inte tala om sjömål, patentmål o. s. v., där det ju i särskilt hög grad krävs juridiska experter som är insatta i sådana frågor. Det är ju närmast i brottmål som förekomsten av nämnd anses särskilt värdefull.

Vilka egenskaper är det nu nämndemännen måste ha för att på ett lyckligt sätt komplettera de rättsutbildade domarna? Ja, det som gör deras insats så värdefull är väl deras breda sociala rekrytering — de kommer från olika grupper i samhället — och deras kännedom om den miljö och de sociala förhållanden i vilka människorna lever, även om man i varje fall inte i ett större samhälle alltid kan begära personkännedom. Jag skulle kunna ge många exempel för att visa att en nämndeman tack vare sin speciella yrkeserfarenhet eller sociala erfarenhet har kunnat göra ett inlägg som varit

av avgörande betydelse för målets utgång.

Jag erinrar mig i detta sammanhang vad som berättades mig häromdagen om ett mål vid rådhusrätten i min hemstad. En verkstadsarbetare var tilltalad för att från sin arbetsplats ha tagit hem metaller och diverse föremål, som han kanske betraktade som skrot, men som i alla fall hade ett visst värde. Åklagaren yrkade ansvar för stöld. Emellertid hade en av nämndemännen just en sådan speciell erfarenhet från arbetsplatsen. Han omtalade att det nära nog hade varit tradition och i varje fall någon sorts praxis på den arbetsplatsen att arbetarna i viss omfattning tog med sig sådana saker när de gick hem efter arbetsdagen. Det var självfallet inte ett försvar som helt och hållet urskuldade den tilltalade, ty han hade utan tvivel gjort sig skyldig till egenmäktigt förfarande, men i belysning av den här lämnade uppgiften framstod hans tilltag som mindre graverande än om det skulle ha rört sig om en isolerad företeelse.

Man skulle också kunna ge många andra exempel på hur nämndemännen har kunnat påverka bedömningen av en tilltalad just tack vare att de har varit kloka och förståndiga människor med en speciell erfarenhet.

Det har tillkommit en omständighet på senare tid, som gör att nämndens medverkan vid brottmål får en alldeles särskild betydelse, och det är införandet av den s. k. fria bevisprövningen, indicieprövningen. Det är en ytterligt viktig och jag tror i de riktiga händerna mycket värdefull sak, som här har genomförts i vår processordning. Å andra sidan måste man säga att det är en sak som är mycket farlig och som kräver det allra största omdöme och hänsynstagande till olika faktorer, i all synnerhet om den tilltalade enständigt nekar till det brott för vilket han blivit beskyldd. Just här, när man alltså från domstolarnas sida har möj-

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

lighet till en fri bevisprövning, träder också nämndemännens medverkan i rättsskipningen fram på ett alldeles särskilt sätt, som gör att de blir garantier för en rimlig och förnuftig rättsordning, som gör att de är ägnade att skapa ett ökat förtroende för domstolarna och deras verksamhet.

Alla de skäl, som kan anföras för användande av nämnd i underrätt, kan otvivelaktigt också användas för nämnd i hovrätt. Någon kanske skulle kunna invända, att när vi i underrätten nu haft dessa förståndiga människor med deras olika skiftande erfarenhet, så måste det väl i all rimlighets namn kunna räcka med detta och man kan sedan i överrätten, om målet kommer till dess prövning, nöja sig med juristernas bedömning. Men ett sådant argument är i själva verket inte hållbart. På samma sätt skulle man ju kunna motivera att man inte hade någon prövningsrätt över huvud taget, att inte ens juristerna i hovrätten hade någonting med saken att göra. Det är intressant att konstatera hurusom denna kammare en gång för många år sedan — jag vill minnas det var i slutet på 20-talet — i själva verket tog positiv ställning till ett förslag från den dåvarande processkommissionen, som gick ut på en rekommendation av nämnder i brottmål även i hovrätterna. Förslaget föll på första kammarens motstånd. Efter detta modifierade processkommissionen sitt förslag, och det har sedermera inte tagits upp. Men jag är fullt övertygad, herr talman, om att detta är en fråga som kommer tillbaka, även om man nu inte vill ta ställning till den, och att detta är någonting som vi så småningom kommer att lagfästa när det gäller vår processordning.

Den ifrågavarande motionen innehåller också ett annat avsnitt, som mera berör nämndens ställning i underrätten och som jag skall fatta mig mycket kort om. Det har varit föremål för utredning inom den s. k. statsdomstolsutred-

ningen, och det innebär att man skulle ge nämndemännen en mera självständig ställning så till vida att man också skulle medge dem reservationsrätt för den händelse en, två eller flera av dem är oeniga om ett domslut. Numera vet ingen utanför nämnden hur de olika nämndemännen har röstat, vilka skiljaktiga meningar som kan ha yppats vid bedömningen av den tilltalade. Den tilltalade själv får aldrig reda på detta, inte heller hans ombud, men det skulle ju kunna vara av särskilt värde för honom att veta, om han vill fullfölja sin talan i högre rätt. Detta förefaller mig vara ett mycket tungt vägande skäl för ett medgivande åt nämndens enskilda ledamöter att om de så önskar begagna sig av sin reservationsrätt.

Herr talman! Till första lagutskottets utlåtande nr 8 är fogad en reservation av herr Ollén i första kammaren, som i huvudsak täcker de synpunkter jag här har gjort mig till tolk för, och jag skall tillåta mig att yrka bifall till denna vid utskottsutlåtandet fogade reservation.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Gustafson* i Göteborg (fp).

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag skall i största korthet motivera utskottsmajoritetens inställning till denna fråga.

Vad först angår yrkandet under punkt 2 i såväl motionen som reservationen, vilket yrkande ju innebär en hemställan om utredning för åstadkommande av individuell rösträtt eller i varje fall reservationsrätt för nämndemännen, så påkallades i utskottet inte ens bifall till motionen under den punkten. Det upplystes nämligen i utskottet, för övrigt av mig själv, som råkar vara ledamot i statsdomstolsutredningen, att den utredningen med full täckning av sina motiv behandlar båda dessa frågor. Vi

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

har redan haft ingående resonemang om dem. Jag är givetvis förhindrad att yppa något av vad jag tror blir utredningens slutliga ståndpunktstagande men anser mig nog ha rätt att erkänna, att jag själv, som utredningens ende och förmodligen mycket konservative härads hövding, är på det klara med att man måste medge nämndemännen reservationsrätt.

Då alltså en utredning av dessa frågor, varom yrkande framställts under punkt 2, är i full gång, har enligt utskottsmajoritetens mening icke funnits någon som helst anledning att bifalla det yrkandet.

Beträffande yrkandet under punkt 1 eller om utredning angående nämnd i brottmål också i hovrätt förhåller det sig visserligen så, att ingen utredning är i gång eller förordnats om den saken. Stadsdomstolsutredningens uppdrag avser nämligen endast lekmannainflytandets utformning i första instans. Utskottsmajoriteten har emellertid, enligt min mening med fullt fog, varit av den uppfattningen, att man först bör ha fullt klart för sig, hur nämnden skall vara sammansatt och utöva sin funktion i underrätterna, innan man går in på frågan om eventuell nämnd i hovrätterna.

Efter att nu ha motiverat utskottets ståndpunktstagande vill jag för min rent personliga del tillägga, att jag nog hör till dem som anser, att medverkan av nämnd i hovrätt kanske måste avvaras. Jag anser mig inte ha anledning att nu redovisa skälen för denna min uppfattning. Den grundar sig dock bl. a. på min personliga erfarenhet av hur en hovrätt arbetar.

Jag skall i stället försöka med några siffror påvisa, hur mycket betydelsefullare det torde vara att få lekmannainflytandet i underrätterna förstärkt. Underrätterna intar nämligen en fullkomligt obestridlig nyckelställning i brottmålsdömandet. Fullföljdsfrekvensen från underrätterna till hovrätterna är i brottmål inte mer än cirka 3 procent,

och eftersom ändringsfrekvensen håller sig vid ungefär 40 procent, är det uppenbarligen så, att underrätternas domslut i brottmålen blir bestående i 98 till 99 procent av alla målen. Sedan kan jag inom parentes upplysa, att i de fall, då ändring sker i hovrätten, är förhållandet det, att hovrättens ändring betydligt oftare går i lindrande än i skärpande riktning.

Herr talman! Med stöd av det anförda yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att herr Fröding, som är ledamot av stadsdomstolsutredningen, är så positivt inställd till den ena av motionärerna aktualiserade frågan, och jag vill gärna ge honom rätt så till vida i hans egenskap av utskottsledamot, att det säkerligen fanns skäl för utskottet att inte i det läget påyrka någon ny utredning eller i övrigt vidta någon åtgärd beträffande den saken.

Däremot är jag inte alls övertygad om att utskottets inställning till lekmän i hovrätt är lika bärkraftig. Nu har herr Fröding med sympatisk öppenhet erkänt, att bakom detta att man åberopar utredningen om underrätternas nämnder, ligger från hans sida tanken, att han inte vill veta av några nämndemän i hovrätterna, och följaktligen blir utskottets utlåtande åtminstone för hans vidkommande vad man kallar för ett skalkeskul: det är bara ett sätt att komma ifrån hela frågan.

Jag tycker nog att utskottets motivering, när det gäller den senare frågan — om nämnd i hovrätt — är otillräcklig och svag. När man för 30 år sedan i riksdagen på förslag av processkommissionen kunde ta ställning till frågan om lekmän i hovrätt utan att det då fanns några lekmän i stadsdomstolarna, så kan man naturligtvis mycket väl redan nu, då det bara gäller vissa änd-

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

ringar i nämndemännens befogenheter, engagera sig för principen om nämndemän även i hovrätt.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Liksom herr von Friesen vill jag understryka hur viktigt det är att genom tillkomsten av nämnderna domstolarnas sociala rekryteringsbas har breddats. Det vidgade kunskapsmaterial och den ökade erfarenhet som härigenom tillföres domstolarna utgör en mycket väsentlig faktor i vår strävan att i liberal och human anda bedöma brottsorsaker och avväga straffåtgärder.

Motionärerna berör de brister i nuvarande organisation som föreligger i nämndemännens möjligheter att fylla sina uppgifter, framför allt att bestämmelsen om kollektiv rösträtt realiter kommer att innebära, att de icke i tillräcklig omfattning kan verka för att tillbörlig hänsyn vid bedömningen tas till de individuella omständigheterna i det enskilda fallet. Motionärerna föreslår därför att nämndemännen erhåller individuell rösträtt, alternativt oin-skränkt reservationsrätt.

Första lagutskottet har avstyrkt denna del av motionen under hänvisning till att den nu sittande stadsdomstolsutredningen har att ta upp denna fråga till prövning.

Bakgrunden till det betänkande, som stadsdomstolsutredningen tidigt hösten 1956 lagt fram om ett förslag om ändrad sammansättning av rådhusrätt i brottmål, skulle jag kritiskt vilja granska, därför att det har betydelse för den fråga vi nu diskuterar. I sak innebär stadsdomstolsutredningens förslag en ganska revolutionerande ändring i värderingen av vilken tyngd nämndemännens röster skall komma att äga i förhållande till domarens röst, alltså just det problem motionärerna berört. Dessa har emellertid sett frågan ur rättssäkerhetssynpunkt, medan stadsdomstolsutredningen angripit problemet från ett

helt annat utgångsläge. Utredningen har genom sitt förslag eftersträvat att häva den eftersläpning av brottmål som föreligger särskilt vid rådhusrätterna och dess förslag syftar till en ändrad arbetsfördelning.

I nämnderna fungerar nu minst sju nämndemän. Det betyder att domarens röst väger lika tungt som sex nämndemäns, och den sjunde nämndemannen äger alltså utslagsröst.

Stadsdomstolsutredningen föreslår nu, att juristkollegierna med tre domare och utan nämnd ersätts med en domare och två nämndemän i rådhusrätt och tre i häradsrätt — varför två nämndemän i stad är lika kloka som tre på landsbygden är en öppen fråga.

Den gränsdragning som skett mellan vilka mål som skall avgöras av domstol med liten respektive stor nämnd har icke varit en särskilt enkel fråga för utredningen att lösa. Man har stannat inför att de mindre grova brotten skall avgöras av domstol med liten nämnd. Samtidigt har man vidgat den stora nämndens verksamhet till att omfatta alla brott som kan förskylla ett års straffarbete — tidigare gick gränsen vid två års arbete.

Man framhåller dock att vid många av de mindre grova brotten kan bevisprövningen vara lika svår som vid de allvarigare och även påföljdsfrågan kan vara mycket svårbedömd, särskilt om den åtalade riskerar att bli suspenderad eller avsatt. Utredningen erinrar själv om att en av de sista årens största rättsaffärer hörde till kategorien »bagatellbrottmål».

Det viktiga är alltså att i sak mycket svårbedömda brott, både i fråga om bevisprövning och straffmätning, anses med lika stor rättssäkerhet och omdöme kunna avgöras av två som av sju nämndemän. Nämndemännens individuella rösträtt har alltså nästan blivit genomförd!

Andra lika viktiga principiella frågor kan diskuteras i detta sammanhang.

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

I stort sett har vi en klassificering av svårighetsgraden av brott, vilken grundar sig i uppfattningen om med vilken hårdhet och stränghet detta brott bör bestraffas. Denna värdering av ett brotts svårighetsgrad tycks i huvudsak vara historiskt betingad. Lagförslag efter lagförslag fasthåller här ofta vid sekelgama värderingar, en eftersläpande bedömningsgrund, vars riktighet starkt kan ifrågasättas mot bakgrunden av modernt vetande och nutida värderingar.

Lika väl som en historiskt grundad värdering får vara dominerande kunde man anlägga andra värderingsnormer, förslagsvis den skadeverkan ett bestämt brott innebär — mot samhället och mot enskilda. Ville man ha detta utgångsläge, framstår klart att t. ex. många stöldar och även mindre mordbränder kan vara långt lindrigare än t. ex. omfattande förskingringsbrott.

Vill man bedöma ett brott icke som en isolerad företeelse utan som ett utslag för brottslingens hela reaktionssätt eller som en protestreaktion inför den totala situation han levat under blir det många gånger slumpmässiga faktorer — berusningsgraden eller en mer eller mindre desperat stämning — som kommer att bli avgörande för den utförda handlingens omfattning liksom bagatellartade moment i utförandet av brottet kan komma att medföra att det hamnar under olika rubriker, t. ex. vanlig stöld övergår i grov stöld. Straffsatserna blir emellertid olika alltefter rubriceringen av brottet — och nämndernas sammansättning skall alltså också här rätta sig efter straffsatserna.

Gör sig en brottsling skyldig till återfall, t. o. m. om återfallet utgör en exakt kopia av tidigare brott, skall det ock ur svårighetsgrad bedömas olika. Sådana återfallsbrott kan alltså komma att innebära, att i sak exakt lika brott första gången skall bedömas av två, andra gången av sju nämndemän jämte domaren.

Vi har även att räkna med den värdeförskjutning i bedömningen av brott som förekommer. Så länge de är fåtaliga straffas de gärna efter den lindriga delen av skalan, blir de vanligt förekommande och slutligen svärbemästrade problem föreligger en tendens till alltmer betydande straffskärpning. Förskingringsbrotten har tidigare undergått denna omvärdering; för närvarande är de svårare trafikmålen med eller utan rattfylleri föremål för samma process.

Domarkåren ställs alltså inför nya typer av brott, framvuxna ur och svåra att komma till rätta med på grund av ändrade samhällsförhållanden. Jag kan förstå, att domarna känner sitt medborgerliga ansvar och att de känner sig skyldiga att bidra till lösningen av samhällsproblem med de medel som står dem till buds — straffskärpning. Faran ligger i att ifrågavarande problem kanske aldrig kan lösas med hjälp av straffskärpningar och att samhället kanske icke heller önskar att så sker. Har emellertid under lång tid stränga straffsatser tillämpats utan effekt finns risk att man föreslår ytterligare i lag fastställda skärpningar. Man kan då hamna i det abderitiska förhållandet, att ett mål ena dagen skall avgöras i en liten nämnd, dagen efter lagändringen i stor sådan.

I princip är det olyckligt att man överlämnar dylika problemkomplex åt domstolarna, men så länge vi icke äger en på denna punkt vaken och objektiv opinion och så länge vi icke har en tillräckligt stark parlamentarisk principdiskussion om sådana företeelser, har domstolarna inte mycket annat att göra.

Jag har med dessa olika exempel — de kan flerfaldigas — velat visa, att den ettårsgräns som stadsdomstolsutredningen föreslagit icke är principiellt särskilt hållbar, om man vill avgränsa brott med hänsyn till alla de aspekter

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

som bör läggas vid värderingen av deras svårighetsgrad.

Stadsdomstolsutredningen har alltså i realiteten genom sitt förslag kommit att ta ställning till nämndemännens uppgifter, uttryckta i den tyngd deras röster skall äga. Förutsätter man att domstol med två nämndemän äger förmåga och omdöme nog att avgöra brott, vilka till sin svårighetsgrad i princip ofta kan vara likartade med de brott som skall avgöras av domstol med sju nämndemän, så har man ju i realiteten — om än på en omväg — uttryckt att två nämndemän är lika kloka som sju. Då måste man även erkänna, att var och en av nämndemännen i de stora nämnderna också är lika klok som de två i de små nämnderna.

Redan nu finns alltså tillräckligt sakmaterial för att tillstyrka motionärernas framställning.

Motionärernas andra huvudförslag innebär inrättande av lekmannanämnder vid hovrätterna. Där vill jag helt instämma i den uppfattning, som herr von Friesen gjorde sig till tolk för. Samtidigt vill jag framhålla, att på grund av att överläggningarna i underrätten är hemliga och ej protokollföres, så kommer inte ens en så stark reservation som från sex nämndemän till hovrättens kännedom. Man får sålunda där icke ett fullständigt material att arbeta med.

I samband med denna frågeställning berör motionärerna två andra problem, som icke har tagits upp till behandling i utskottet. I pressdebatten kring motionen har framhållits det problem, som den sociala rekryteringen av domarkåren utgör. Den kommer från en begränsad krets, och den fortsätter att leva inom denna. Ur denna synpunkt utgör juristkollegierna en social enhet med ensartade värderingsnormer.

Ett av de främsta resultaten av olika moderna forskningsgrenar är kanske den ökade kunskap de givit oss om den stora betydelse den sociala gruppill-

hörigheten utgör, framför allt hur starkt bundna vi kan bli av den egna gruppens värderingar. I sämsta fall — när vi ställes inför uppgiften att bedöma andra människor — kommer vi att värdera deras handlingar, deras motiv och personlighet med en totalt oförstående inställning, bottnande i vår totala okunnighet om normerna för andra sociala grupper än vår egen. Detta gäller oss alla, men för domarkåren utgör det ett speciellt allvarligt moment i deras yrkesutövning, enär denna gruppbundenhet kan medföra att domaren onödigt strängt bedömer brottslingen. För denne får då detta tragiska konsekvenser.

Motionärerna framhåller även att juristkollegiernas sammansättning är sådan, att risker föreligger att de i praktiken kan komma att fungera som enmansdomstolar, då bisittarna ofta inte är ordinarie domare och därför för sin karriär står i åtminstone psykologisk förtroendeställning till den ordinarie domaren.

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat sig mot enmansdomstolar vid mera allvarliga brott, därför att man har ansett det principiellt oriktigt att bevisprövning och straffmätning skall få vara beroende av *en* människas omdöme. Jag tror att man har rätt att vidga detta till att i ett demokratiskt samhälle skall ingen enhetlig grupp ensam få bedöma människor inom andra grupper — också här alltså ett skäl för nämndemän i hovrätterna.

Lika väl som man kan diskutera huruvida nämnderna ökar eller minskar rättssäkerheten, lika viktigt måste det vara att ta upp en principdebatt om huruvida juristkollegiernas sammansättning är sådan, att rättssäkerheten kan bli sämre tillgodosedd än vad som bör vara fallet. Motionärerna anser att risk föreligger härför.

Utskottet har avslagit motionärernas framställning även på denna punkt under motivering att vi icke bör lösa frågan om nämndemän vid överrätterna,

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

förrän den har blivit slutgiltigt löst för underrätternas del. Starka skäl talar emellertid för inrättande av lekmannanämnder redan nu, och problemet varken bör eller behöver sammankopplas med frågan om underrätternas slutgiltiga form.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ollén i utskottet framlagda reservationen.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag avser fortfarande inte att gå in på någon sakdebatt i denna fråga.

Med anledning av vad den senaste talaren sade om framlagda delbetänkandet vill jag framhålla, att utredningen klart har sagt ifrån, att frågan om röst-rätten på intet sätt är knäckt utan senare skall upptas till omprövning.

Jag vill slutligen erinra om att riksdagen år 1955 avvisade en motion av ungefär enahanda innehåll just under hänvisning till det utredningsarbete som pågår.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Det av utredningskommittén myntade begreppet trögrörlighet gäller i hög grad om lekmannainflytandet vid våra domstolar. Reservanten herr Ollén kom nyss i första kammaren med en historik, som visade att redan herr Jansson i Djursåtra för 55 år sedan påtalade det säregna faktum, att lantbrukare och andra lekmän kunde sitta i lagutskott och stifta lagar, men att det var mycket svårt för dem att få vara med vid lagarnas praktiska tillämpning.

Som redan anförts var också processberedningen för mycket länge sedan på det klara med att lekmannainflytandet borde få göra sig gällande även i hovrätten. Jag har själv tillsammans med några kamrater — senast för två år sedan — framfört samma förslag som motionärerna nu lagt fram, dock med det tillägget, att lekmannainflytandet skulle sträcka sig upp i högsta dom-

stolen, vilket jag tycker är konsekvent. Men då hänvisade utskottet till precis samma utredning som man gör i dag. Utredningar är nämligen mycket slitstarka och långlivade och räcker i flera år utmärkt som avslagsmotivering. När vi motionerade om lekmannainflytandet i hovrätten, sade utskottet att man över huvud taget inte var beredd att diskutera den frågan.

Till det som herr von Friesen här anfört om lekmannainflytandet vill jag lägga, att om domaren-juristen bara får en enda lekman med sig, så får varken den åtalade eller hovrätten reda på att de sex övriga nämndemännen varit av annan mening. Med nuvarande bestämmelser får dessa sex nämndemän inte ens redovisa vad de tycker. Det blir sålunda aldrig känt. Därför har såväl vi förut som motionärerna i dag föreslagit, att de sju nämndemännens kollektiva rösträtt — som nu är en förutsättning för att nämndemännen skall kunna göra sig gällande — skall avlösas av individuell rösträtt. Men även om detta genomföres, står ändå spärren till hovrätten kvar. Som det nu är får som sagt hovrätten inte ens reda på nämndemännens mening. Praxis är för övrigt, att hovrätten endast i undantagsfall, när nämnden gått emot domaren, följer nämndemännen. Man skall också märka att hovrätten i det stora flertalet fall är sista instans. Det är nämligen mycket sällsynt att man får rätt att pröva ett mål i högsta domstolen.

Nå, det har i alla fall rört sig en del på detta område. När vi tidigare har motionerat i denna fråga har vi varit alldeles ensamma. Även folkpartiets representanter gick då emot oss. Men i dag har vi tre folkpartimotionärer och en reservant, som går på vår gamla linje. Dessutom — och det har glatt mig alldeles särskilt — har socialdemokraten fru Sjövall här påtalat vad vi många gånger framhållit, nämligen domarkårens ensidiga rekrytering och utpräglade grupptänkande. Den kotteri-

Lekmannanämnder i hovrätterna i brottmål m. m.

anda och den ofelbarhetsdogm som här gör sig gällande, kom kanske till ett alldeles särskilt starkt uttryck i den omständigheten, att det tog 20 år innan man mot hela det högre juristkottet fick rådman Lundquist införa rätta.

Trögrörligheten fortsätter, men det rör sig dock, och om motionärerna vill pröva hur mycket det rör sig, så kommer vi självfallet att följa vår gamla linje och rösta för reservationen.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Jag skall inte hålla någon längre utläggning, men det var några saker som herr von Friesen sade, som gjorde att jag ansåg mig lämpligen böra säga några ord.

Herr von Friesen ifrågasätter, varför utskottet inte deklarerat någon förståelse i principfrågan. Men utskottet säger ändå, att i fråga om nämndemän i hovrätten råder det i utskottet delade meningar. Det är alldeles riktigt, och det är därför som jag vill deklarerat, att jag i det avseendet intar samma ståndpunkt som herr von Friesen.

Jag ber i övrigt att i stort sett få instämma i vad herr von Friesen hade att säga. Det är helt i överensstämmelse med min egen uppfattning.

Det är således inte i sakfrågan, som det skiljer någonting mellan min ståndpunkt och den herr von Friesen intagit. Jag har intagit min ställning utslutande av den anledningen — och det är ju utskottets huvudmotivering — att när det redan föreligger en utredning, stadsdomstolsutredningen, som enligt direktiven har att utreda frågan om nämnderna i rådhusrätterna och enligt direktiven också medges rätt att uppta frågan om nämnderna i häradsrätterna, är det väl ändå inte någon mening att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en ny utredning. Det är således den reella ståndpunkt, som vi har intagit i utskottet. Därmed har vi inte sagt, att vi inte i sakfrågan kan ha en uppfattning, som överensstämmer med

den herr von Friesen här har deklarerat.

Det är väl också på det sättet, att man inte skall lägga på departementen utredningsuppdrag i de fall det kan undvikas. Departementens möjligheter i fråga om arbetskraft och kommittéanslag är ju ändå så begränsade, att man inte kan kosta på sig lyxen att ha två utredningar, som behandlar samma fråga.

Jag har velat säga detta och yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr von Friesen begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr von Friesen begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 124 ja och 43 nej, varjämte 14 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

§ 12

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 10 juli 1947 (nr 486) om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. jordförvärvslagen.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 143 i första kammaren av herrar *Sundelin* och *Boman* samt nr 177 i andra kammaren av herrar *Antby* och *Johnsson* i Kastanjegården.

I motionerna, som voro likalydande, hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att 1955 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag) upphäves från den 1 juli 1957».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner I: 143 och II: 177 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Oswald*, *Ebbe Ohlsson*, *Åhman*, *Johnsson* i Kastanjegården och *Stiernstedt*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 143 och II: 177 måtte antaga följande

Förslag
till
Lag

om upphävande av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten

att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag)

Härigenom förordnas, att lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag) skall upphöra att gälla med utgången av juni månad 1957.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården (fp):

Herr talman! Jordförvärvslagen eller lagen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet börjar bli en gammal bekant. Jag har tillsammans med herr Antby även i år i denna kammare väckt en motion, som har sin motsvarighet också i första kammaren, om att lagen skall upphävas från den 1 juli i år. Utskottet föreslår att motionerna skall avslås eller, som det heter, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Fem av utskottets ledamöter har emellertid reserverat sig för bifall till motionerna, och då jag är med bland dessa skall jag be att få säga några ord.

Jag hyser ingen större förhoppning om att kunna omvända majoriteten i denna kammare, liksom jag aldrig haft någon tanke på att kunna omvända tredje lagutskottets majoritet. Men jag känner ett behov av att få säga, att de farhågor som uttalades, när vi år 1945 första gången diskuterade jordförvärvslagen och som sedan uttalats vid alla de tillfällen den varit uppe till behandling, har i mycket stor utsträckning besannats. Jag har inte för avsikt att använda så hårda ord som man ibland hör i debatten. Det har talats om att lagen bättre skulle passa i ett annat land — man har menat, att den är oförenlig med vårt lands förhållanden. I ett anförande i första kammaren i dag

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

sades, att jordförvärvslagen är en tvångslag, som står i klar motsättning till demokratiska principer. Det är ju ungefär detsamma, fastän något annorlunda uttryckt.

Jag skall inte gå närmare in på de uttalanden om gjorts, när lagen behandlats. Jag minns emellertid att herr Andersson i Löbbo en gång rekommenderade, att vi skulle anta lagen och så hoppas, att Kungl. Maj:t med mild hand skulle handlägga de ärenden som kom in. Men de som har att behandla ärendena måste ju så gott de kan följa lagen, och att handlägga de olika ärendena så att alla blir nöjda är såvitt jag förstår omöjligt.

Lagen tillkom för att, som det så vackert hette, bevara jorden i den jordbrukande befolkningens ägo och hindra jobbare att förvärva jordbruk. Sedan har lagen enligt min mening ändrats till det bättre, och att döma av affärer som gjorts kan snart vilken som helst icke jordbrukare få köpa sig ett eget jordbruk. De fall jag känner till har varit goda och lyckliga affärer, och jag tror att många arrendatorer har fått det mycket bättre, sedan det kommit friskt kapital till egendomarna.

Just därför frågar man sig: Vad skall lagen tjäna till? Jag medger, att därest lagen inte funnits hade kanske en eller annan sammanläggning skett, som inte varit av det allra lyckligaste slaget. Men vem vågar påstå, att vad lantbruksnämnderna gör i detta hänseende alltid är det bästa? Jag tror att de ofta känner sin egen begränsning, så svårtolkade ärenden som kan förekomma.

Jag hörde att jordbruksministern i dag lämnat ett interpellationssvar rörande denna fråga i första kammaren. Jag kunde inte få veta vad han hade sagt, men vi får ju läsa det i morgon, när protokollet kommer. Lantbruksnämnderna har emellertid gjort en hel del köp och äger för närvarande 110 000 tunnland skog, som sköts ganska primitivt. Jag tror det är många besvärlig-

heter man har att komma till rätta med, innan man får folk, som förstår att sköta dessa skogar. Meningen var väl, att lantbruksnämnderna skulle försöka sälja skog i samma omfattning som de köpte, så att jordbrukarna fick sköta skogen, och inte att staten skulle köpa och själv sköta den.

Jag tror det är en mycket konstig tillställning detta, och jag tror inte det är lyckligt att lagen finns till. De rationaliseringar, som göres här i landet, skulle förmodligen kunna göras lika bra av jordbrukarna själva. Det är klart att det på en eller annan punkt kanske skulle bli sammanläggningar, som inte skulle vara så önskvärda, men skadorna skulle säkerligen inte bli så stora, att de inte kunde rättas till efter hand.

Jag har nog den uppfattningen, att lagen är förlegad på något sätt och att de svenska bönderna, som räknade med att kunna köpa jordbruk — och kanske köpa dem billigare — har börjat fundera över hur det egentligen ligger till. Det är väl inte möjligt att man nu skall kunna köpa jordbruk billigare; taxeringsvärdena har ju ökat. Jag hörde från debatten i första kammaren att någon sagt, att taxeringsvärdena ökat med 65 procent för hela landet. Därmed behöver det ju inte finnas någon farhåga för att man skulle skänka bort hemmanen. Men jag kan inte heller förstå, att det är möjligt för unga jordbrukare att förvärva jordbruk billigare. Det är klart, att de har alla möjligheter att komma åt pengar på ett mera bekvämt sätt. Men det innebär å andra sidan, att ju mera bekvämt de unga jordbrukarna kommer åt pengar medan staten betalar, desto dyrare blir hemmanen i det långa loppet och desto dyrare blir det för de unga bönderna att skaffa jordbruk.

Herr talman! Jag skall med det sagda be att få yrka bifall till den reservation, som fogats till utskottsutlåtandet.

Häri instämde herr *Hæggblom* (h).

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

Herr ERIKSSON i Sandby (s):

Herr talman! Reservanterna säger i sin reservation, att enligt svensk rättsuppfattning är det principiellt otillfredsställande att den enskilde medborgarens rätt att förvärva egendom inskränkes. Med hänsyn till jordförvärvslagens anda och mening kan man inte, om man har någon som helst erfarenhet av jordförvärvslagen från de år som gått, dela denna reservanternas uppfattning.

Jordförvärvslagen innebär ju inte endast ett ovillkorligt förbud mot sådana fång, spekulationsköp o. dyl., vilka även reservanterna och lagens motståndare i övrigt borde vara intresserade av att förhindra. Jordförvärvslagen avser ju inte alls att hindra icke jordbrukares förvärv av jordbruksfastighet, då köparen har för avsikt att bosätta sig på fastigheten och därav ha sin huvudsakliga förvärvskälla. Den avser inte heller att förhindra personer att byta yrke, d. v. s. hindra t. ex. en fabriksarbetare i staden från att förvärva en jordbruksfastighet och bli jordbrukare, och den avser inte heller att monopolisera landsbygden åt bönderna.

Samhället måste emellertid enligt mitt förmenande ha ett instrument, som gör det möjligt att förhindra uppenbara spekulationsköp för kapitalplacering eller andra syften. Reservanterna gör gällande, att lagen utgör en spärr för förvärv av jordbruk från icke jordbrukares sida även i sådana fall, då innehav av fastighet skulle innebära en fördel för jordbruksnäringen. Ja, herr talman, jag får säga att detta resonemang är en sanning med mycket stor modifikation. Det är ju i stället så, att om det visar sig att ett dylikt fång skulle bli till nytta för jordbruket i orten, medger lagen ett bifall till förvärvet, även om köparen av vissa andra skäl skulle vara diskvalificerad. Det är här som annorstädes bara en fråga om att denna lag i likhet med alla andra

lagar tillämpas med förnuft och gott omdöme.

Reservanterna säger också, att jordförvärvslagen inte utgör ett effektivt hinder för den köpare, som finner det förenligt med sina intressen att med anlitande av mindre nogräknade metoder förvärva en jordbruksfastighet i rent spekulationssyfte. Jag måste då ställa en fråga till reservanterna: Är detta förhållande något speciellt utmärkande för jordförvärvslagen? Hittar vi inte i all lagstiftning tyvärr kryphål, som kan utnyttjas för dunkla syften av personer, som inte finner sig tillrätta inom lagens rāmärken? Skulle vi avskaffa alla lagar i detta land, som inte är absolut vattentäta och omöjliga att kringgå, bleve nog det svenska samhället rätt laglöst.

Man påstår, att jordförvärvslagen uppehåller ett konstlat prisläge genom en begränsning av det möjliga antalet köpare och att detta i och för sig är ägnat att beröva den gamla jordbrukargenerationen en del av det i fastigheten nedlagda kapitalet, med andra ord att lagen förhindrar jobberi och oskäligen jordvärdestegring. Detta betraktar jag för min del som en mycket stor tillgång, och därför tycker jag, att framför allt alla jordbrukets representanter borde vara helt överens.

Mina erfarenheter av jordförvärvslagen i min egenskap av ledamot av Stockholms läns lantbruksnämnd, vars problem i detta sammanhang är bland de större i landet, säger mig, att jordförvärvslagen både har haft och allt fortfarande har en mycket stor betydelse för jordbrukets rationalisering. Med hänsyn till den tekniska utvecklingen och jordbrukets mekanisering måste vi ju tillskapa stora och välarronderade jordbruksfastigheter, och för det ändamålet måste det allmänna förfoga över instrument och medel för att kunna leda utvecklingen och ge densamma ett planmässigt förlopp.

Jag ser också saken så, att det åt-

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

minstone inom vissa trakter i vårt land finns anledning befara, att ett eventuellt upphävande av jordförvärvslagen skulle få allvarliga befolkningspolitiska följder. Det redan stora antalet arrendegårdar skulle ytterligare öka, och den trygghet, som den enskilde jordbrukaren känner och som binder åtminstone något av barnen vid gården, skulle i motsvarande mån minska.

Därtill synes det mig vara ur nationalekonomisk synpunkt ett mycket stort slöseri med produktionsmedel, därest i och för sig fullgoda jordbruksföretag, varifrån innehavaren kan erhålla full försörjning, skulle komma att i alltför stor utsträckning ägas av personer, för vilka avkastningen av jordbruket endast skulle bli ett tillskott till den huvudsakliga inkomsten av ett annat arbete.

En effektiv och riktig yttre rationalisering förutsätter utan tvekan stödet av en jordförvärvslag. Det är angeläget, att rationaliseringen inriktas på bildande av största antal fullt bärkraftiga enheter. Skulle det stöd som vi nu har inom lantbruksnämnden när det gäller rationaliseringsarbetet upphöra, kommer resultatet att bli en högst ojämn fastighetsindeling. Den person som har tillräckligt med jord och har råd att köpa mera till sin fastighet förvärv var mark, medan den som kanske bäst behöver köpa mark blir utan densamma. För de små, icke rationaliserade enheterna kommer det att uppstå mycket betydande problem av — som jag för min personliga del ser saken — förmodligen rent social art.

Det förefaller mig som om alla partier är överens om att jordbruket behöver kompletteras med skogsmark. Det är väl endast om sättet för denna komplettering som striden hitintills har stått. Att under sådana förhållanden ta bort jordförvärvslagen och lämna det öppet för var och en att köpa skogsmark måste ju, såvitt jag förstår, verka

i rakt motsatt riktning emot den önskade. Det ter sig för mig fullkomligt obegripligt, att man från höger- och folkpartihåll, samtidigt som man talar för att överföra krono- och bolagsjord till bönderna, kan tänka sig att ge vilken skogsjobbare som helst möjlighet och rättighet att köpa bondejord.

Herr talman! Med vad jag här sagt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i förevarande utlåtande.

Herr **JOHANSSON** i Kastanjegården (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om jag uppfattade herr Erikssons i Sandby anförande riktigt, menade han, att vilken svensk medborgare som helst kan bli jordbrukare, om han flyttar till det förvärvade hemmanet. Jag har inte alls den erfarenheten att man behöver flytta till ett hemman för att kunna förvärva det. Jag känner mycket väl till åtminstone tre eller fyra stora hemman i min hemtrakt, vilka direktörer för stora företag, köpmän och andra har köpt. Jag har emellertid inte någonsin trott och tror fortfarande inte, att de skall flytta dit, utan de har arrendatorer på sina hemman, som sköter om det som skall göras där. Det är i och för sig ingenting att säga om detta, ty arrendatorerna sköter gårdarna bra. Men innebörden av det hela är dock att icke jordbrukare kunnat köpa precis vilka hemman de önskat och sedan arrenderat bort dem. Lantbruksnämnderna har, såvitt jag förstår, inte något inflytande på detta. Lantbruksnämnderna har ju också andra uppgifter att syssla med, och låt dem då göra det och låt bönderna själva rationalisera sina jordbruk. Det blir nog det bästa.

Jag har inte i herr Erikssons i Sandby anförande kunnat finna något som gör att jag skulle ändra min uppfattning i denna fråga, som är grundad på de erfarenheter jag gjort i mina hemtrakter. Jag har med detta bara velat

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

säga till herr Eriksson i Sandby, att det är inte alls nödvändigt att man flyttar till ett hemman för att man skall få tillstånd att köpa det.

Herr HANSSON (bf):

Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet vid denna sena timme, om jag inte hade funnit att den argumentering, som reservanten herr Johnsson i Kastanjegården anfört här från talarstolen, inte alls stämmer med den motivering som finns i den avgivna reservationen. Jag förstår emellertid, att det i längden kan vara svårt att variera motiveringarna, när motionen, såsom herr Johnsson själv framhöll, återkommer år efter år.

Herr Johnssons i Kastanjegården argumentering här gick ut därpå, att det egentligen bara var av hänsyn till jordbrukets intressen som man gjorde dessa demonstrationer. I den reservation, som i år avgivits, har man emellertid, såvitt jag kan utläsa, slagit vakt om helt andra intressen än jordbrukets. Med hänsyn till den framskridna tiden skall jag inskränka mig till att citera en enda passus i reservationen: »Över huvud taget erfordras ett betydande antal arrendejordbruk för att tillgodose behovet för personer utan kapital, vilka med jordbruk som förvärvskälla vill arbeta sig fram till att bli självägande.» Såvitt jag kan förstå ligger bakom detta uttalande det resonemanget, att de spekulanter på jordbruksegendomar, som reservanterna vill släppa loss, skulle när de fått inköpa egendomar överlämna dessa till andra personer såsom arrendejordbruk. I annat fall hade man inte behövt peka på nödvändigheten av att det finns ett visst antal arrendejordbruk. Detta resonemang strider i varje fall mot den uppfattning, som vi har inom det parti jag tillhör. Vi anser att man bör försöka öka de jordägande böndernas antal på arrendatorernas bekostnad. Enligt det uttalande av reser-

vanterna, som jag här citerat, borde utvecklingen i stället vara sådan, att egendomsägande bönder förvandlades till arrendatorer.

I reservationen talar man vidare om att penningvärdeförsämringen lockar folk att placera pengar i jordbruksegendomar. Vilka är det som kan tänkas på grund av penningvärdeförsämringen vilja placera pengar i jordbruk? Jo, det är såvitt jag begriper personer utanför jordbrukets krets.

Det skulle kunna anföras ytterligare citat ur denna reservation som visar precis samma tendens. Jag är emellertid tacksam för att man i år varierar motiveringen på det sätt som skett, så att vi har fått belyst även den sida av motionärernas inställning som jag här berört.

Herr talman! När jag har läst denna reservation, har det stått klart för mig att de motiv, som en gång fanns för att införa jordförvärvslagen, äger giltighet den dag som i dag är. Det gäller nu lika mycket som då att försöka hindra att jorden blir en handelsvara i vanlig mening. Jordbruket är grunden för vår försörjning, men jag är rädd för att denna grund kan komma att försvagas, om man i alltför stor utsträckning släpper loss spekulationsintressena.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Med anledning av vad herr Hansson här sagt vill jag bara erinra om att de argument, som anföres i reservationen till utskottsutlåtandet, allesammans återfinnes i den reservation, som jag och herr Sundelin i första kammaren en gång avgav när det gäller den utredning som föregick det andra antagandet av jordförvärvslagen.

Om det nu är uttalandet om det konstlade prisläget, som herr Hansson fastnat för, så vidhåller jag att ingen kan bli glad åt att det upprätthålles ett konstlat prisläge på jordbruksegendomar. Är det detta herr Hansson i

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

Skegrie strävar efter, så må det ju vara hans ensak.

Sedan kan jag konstatera att herr Hanssons i Skegrie resonemang liksom alla andra resonemang, som föres av honom och många andra, alltså bygger på att människor skulle vara tvungna att sälja sina jordbruk om inte denna jordförvärvslag fanns. I annat fall kan man väl inte komma till att människor skulle bli arrendatorer om inte jordförvärvslagen fanns. Det är väl människornas sunda förstånd som gör om de säljer eller inte, och jordbrukare är inte så dumma att de inte vet när de skall sälja eller låta bli att sälja. Jordförvärvslagens förmynderskap har ingen betydelse.

Beträffande vad som här sagts om att jordförvärvslagen är så nödvändig för genomförandet av jordbruksrationaliseringen ber jag få peka på att det i nionde huvudtiteln finns ett ganska glädjande uttalande, att vad lantbruksnämnderna för närvarande så gott som uteslutande sysslar med, när de skall förverkliga 1947 års rationaliseringsprogram, är vad som då kallades för aktiv inköpspolitik, alltså en fri inköpspolitik som ligger helt och hållet vid sidan om användandet av jordlagarna. Det gör att jordförvärvslagens betydelse inte numera är lika stor som tidigare i vad gäller hinder för en frivillig rationalisering, men det gör också att jordförvärvslagen som hjälp åt den av lantbruksnämnderna bedrivna rationaliseringen av den verkliga utvecklingen har förpassats till en ganska undanskymd plats.

Herr HANSSON (bf):

Herr talman! Jag nämnde ju att man försöker variera motiveringarna så gott det går. Jag har sett tillbaka, herr Hæggbom, i motiveringarna för tidigare reservationer, men jag har inte funnit att denna andemening, som i år lyser fram så klart, har deklarerats som nu skett.

Man har blandat om motiveringarna mer eller mindre, men en så klar tendens till att försöka stödja intressen utanför jordbruket har aldrig förut lyst fram.

Vad gäller det konstlade prisläget, herr Hæggbom, så nämnde jag med avsikt inte det, ty det är ju ett argument som kommit med varje år. När nu herr Hæggbom tvunget vill ha debatt om det också, vill jag bara påminna om att det inte är så många månader sedan man fick höra talas om från det håll herr Hæggbom representerar att det gäller att vidtaga åtgärder så att egendomarna kan bli billigare för de unga jordbrukarna. Här säger man att man skall slopa jordförvärvslagen så att de gamla jordbrukarna skall kunna få bättre betalt. Hur skall samma egendom kunna bli bättre betald för den som säljer den och på samma gång bli billigare att köpa för den som skall köpa den? Det är ju två argument som inte alls går ihop.

Herrarna har ju begärt att denna lag skall upphöra den första juli i år, och följaktligen skall priserna på egendomarna börja stiga efter den 1 juli i år, när man får bort detta konstlade prisläge. Men samtidigt har ju herrarna begärt att taxeringen av fastigheterna skall skjutas två år framåt. Då kan jag inte förstå att det skulle bli lättare att få ett lägre taxeringsvärde två år framåt i tiden om man slopar denna lag nu och låter priserna genom frigjord prisbildning sträva i höjden.

Herr ERIKSSON i Sandby (s):

Herr talman! Jag är ledsen att jag måste återkomma. I debatten om jordförvärvslagen sägs det varje gång att man med exempel kan påvisa hur ineffektiv och obehövlig denna lag är. Herr Johnsson i Kastanjegården har i dag sagt att han kan anföra 3—4 exempel i det sammanhanget. I utskottet var det ett enda exempel han ville åberopa.

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

Det var en fastighet i Blekinge, som förvärvats av en ingenjör från Olofström.

Jag har intresserat mig för att något undersöka hur det fallet ligger till, och jag vill till kammarens protokoll få klarlagt en gång för alla att dessa exempel, som man kommer med, kanske inte alltid har det bevisvärde som man vill göra gällande. Den fastighet som herr Johnsson i Kastanjegården avsåg i debatten i utskottet, består av 220 hektar, därav 5 hektar åker, 5 hektar betesmark och resten skogsmark. Fastigheten ligger inom en för jordbruk mycket kärv och besvärlig moränbygd. Fastigheten förvärvades omkring 1940 av tvenne personer på ren spekulatation — det är fastslaget och jag tror jag vågar stå för uttrycket. Efter tio år ville man sälja fastigheten till Lunds stiftsnämnd. Stiftsnämnden fick emellertid av vissa skäl av lantbruksnämnden avslag på sin ansökan. Men när nu lantbruksnämnden fick vetskap om att fastigheten fanns till avsalu, så inledde lantbruksnämnden genom lantbruksnämndens ortsombud tillsammans med RLF en aktion i syfte att inom kommunen få fram en köpare, som hade för avsikt att bosätta sig på fastigheten och ha den som förvärvskälla. Det lyckades emellertid ej. Säljaren överlät då fastigheten till en överingenjör vid Olofströms bruk. Priset var skäligt och låg något under det som stiftsnämnden bjudit. Överingenjören, som fick förvärva fastigheten, skulle då pensioneras. Det var en i bygden allmänt känd och aktad person, som därjämte var bekant för mycket stor duglighet i olika avseenden.

När nu lantbruksnämnden efter ingående undersökning kunde konstatera, att det inte fanns någon köpare att tillgå bland den jordbrukande befolkningen, meddelade lantbruksnämnden enhälligt förvärvstillstånd till överingenjören. Detta visar bara enligt mitt sett att se, att om man tillämpar denna lag

på ett förnuftigt och praktiskt sätt är den inte det hinder för en normal utveckling som reservanterna vill göra gällande. Jag vill bara fråga herr Johnsson i Kastanjegården, om herr Johnsson för sin del i detta fall hade velat förorda ett annat resultat, om han hade haft en röst att avge. Jag har anfört detta som bevis på att lagen, förnuftigt använd, kan fylla ett praktiskt ändamål. Jag vidhåller, herr talman, mitt förslag om bifall till utskottets hemställan.

Herr **HÆGGBLOM** (h):

Herr talman! Herr Hanssons i Skegrie resonemang är, tycker jag, fullkomligt verklighetsfrämmande. Han står här och säger, att om denna lag tas bort den 1 juli stiger priserna. Han tror också att om vi uppskjuter fastighetstaxeringen i två år, hindrar vi priserna att stiga. Står man på det planet skall man inte ge sig upp och resonera om jordbrukspriser.

För övrigt förefaller det mig som om herr Hansson i Skegrie blandade ihop sina egna argument med oppositionens. Herr Hansson skall nog inte få så lätt att finna belägg för att vi har argumenterat mot jordförvärvslagen dels för att priserna skulle sjunka och dels för att de skulle stiga. Däremot har jag i mycket livligt minne, att när lagen försvarades av bondeförbundet i tidernas början, var det med den motiveringen att jordbruken skulle bli billigare för unga jordbrukare som skulle skaffa sig jord. Herr Hansson kan ju vara snäll och tala om för oss hur det gått med den saken nu sedan jordförvärvslagen kommit till. Jag tänkte nästan avstå från att säga detta, ty herr Hansson slutade med att säga att han inte förstod det här, och det säger egentligen allt. Jag förstår också att han inte gör det.

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården (fp):

Herr talman! Herr Eriksson i Sand-

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

by har tydligen gjort undersökningar i olofströmsaffären. Hade jag vetat att han gjort sig så mycket besvär, skulle han fått flera fastighetsaffärer att undersöka. Har inte herr Eriksson fått meddelande från lantbruksnämnden, att denna tillstyrkt köp av en egendom åt skogsägarföreningens direktör? Denne fick emellertid inte köpa egendomen, ty Kungl. Maj:t avlog ansökan. Alla i lantbruksnämnden var inte eniga. Som jag har sagt i utskottet har lantbruksnämnden så vitt jag har kunnat finna inte vägrat några köp av denna storleksordning eller köp där det varit fråga om spekulation, men när någon liten jordbrukare velat köpa tio tunnland att lägga till de tio tunnland han redan har och låna pengar till detta ändamål har det varit mycket besvärligt. Nu har herr Eriksson i alla fall kläm på att man inte behöver flytta till ett jordbruk för att få köpa det, ty jag kan inte föreställa mig att någon har påstått att olofströmsingenjören skulle flytta till Skrubbeboda. Det tror varken jag eller någon annan på att han skall göra. Och varför skulle detta vara nödvändigt?

Arealen stämmer inte heller, det kan jag på rak arm säga utan att ha material med mig. Material kan herr Eriksson få av mig senare. Detta fall har jag full kännedom om. Den gården födde på sin tid ett halvt tjog kor och tre hästar, och dem föder man inte på fem tunnland. Såvitt jag uppfattade herr Erikssons anförande rätt, var det bara fem tunnland det gällde. Skogsarealen stämmer heller inte. Den är mycket större än 200 tunnland.

Jag menar, liksom herr Hansson i Skegrie, att det är bättre att jordbrukarna har jorden, men jag har försökt påvisa vid ett par tillfällen att just sådana affärer görs nu, att jordbruk blir arrendegårdar. I varje fall är det omöjligt för lantbruksnämnderna i de olika länen att bedöma problemen lika. Lagen tillämpas tydligen olika. Det är

därför jag håller på att jordbrukarna i det långa loppet själva bör få hålla på att rationalisera och på gammalt hederligt sätt skaffa pengar genom lån med gården som säkerhet. Detta hämmar väl prisutvecklingen på fastigheterna, men nog inte så mycket att det blir fara för säljaren. Staten sköter ju här i landet om att penningvärdet går i den riktningen, att det inte finns möjlighet för ett sådant resultat som här har antytts.

Jag har inte någon annan uppfattning än att lagen är lika obehövlig nu som den har varit tidigare. Jag är emellertid, som sagt, ledsen att jag inte har material med mig, ty om jag hade vetat att herr Eriksson i Sandby gjort sig så mycket besvär med att efterforska detta skulle jag ha haft en mängd material med mig och visat hur saken enligt min uppfattning ligger till.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga att jag aldrig anmärkt på dessa affärer. Jag har aldrig sagt att dessa affärer är oriktiga och onyttiga. Det är vettiga och riktiga affärer och det rör sig om vettigt folk, fastän den ene köparen är överingenjör och hans förfäder i jag vet inte hur många generationer varit ingenjörer och hans söner utbildas till ingenjörer, varför dessa män väl inte kan ha så förfärligt mycket med jordbruk att göra. Det är klart att fastigheterna är goda affärsobjekt, och jag framställer inte någon anmärkning i det avseendet. Jag tror att det är bra att sådana här affärer göres. Det bara rensar luften och hjälper till att bestämma priserna. Men om staten i fortsättningen skall lägga sig i allt och betala allt kan resultatet inte bli annat än att jordbruksegendomarna stiger i pris så att jordbrukarna i fortsättningen inte kommer att kunna köpa hemman. Det blir omöjligt på grund av de höga priserna.

Herr HANSSON (bf):

Herr talman! Det är med tvekan jag

Upphävande av den s. k. jordförvärvslagen

replikerar herr Hæggbloom. Herr Hæggbloom säger att jag rör ihop, men jag överlämnar med trygghet till kammarens ledamöter att bedöma vem av oss som mest rör ihop. Men detta är typiskt för herr Hæggblooms argumentering, det är inte första gången man hör sådana tongångar. Herr Hæggblooms påstående, att jag sagt, att jag inte förstår detta, är ju en argumentering av precis samma valör. Jag ställde en fråga till herr Hæggbloom, och om han inte uppfattade den, skall jag upprepa frågan. Ni har sagt dels att de yngre jordbrukarna bör få köpa gårdarna billigare än nu och dels att de äldre jordbrukarna bör få bättre betalt när de säljer. Jag förstår inte hur samma egendom skall kunna vara både billigare och dyrare. Om herr Hæggbloom kunde upplysa oss om det, vore jag tacksam, ty jag tror att det är många av kammarens ledamöter som inte förstår det problemet.

Till sist vill jag säga, att herr Hæggblooms påstående, att bondeförbundet en gång i tidernas början skulle ha trott att egendomarna skulle bli billigare genom denna lag, är fri fantasi av herr Hæggbloom i tidningen Medborgaren, där detta stått att läsa en gång. Jag för min del skall gärna erkänna att egendomarna i dag är dyra nog för de jordbrukare som skall köpa dem; de behöver inte ytterligare fördyras, vilket skulle bli fallet om denna lag toges bort och kapitalplaceringarna främst från städerna släpptes lösa.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Eftersom herr Hansson ställde en fråga till mig skall jag fråga honom när vi i samband med debatten om jordförvärvslagen har talat om att egendomarna genom någon påverkan av denna lag skulle bli dyrare. Om jag inte missminner mig fördes denna debatt då det gällde penningvärdet och vad därtill hör. Det har då framhållits att de jordbrukare som litat på koa-

litionsregeringens möjligheter att bevara ett fast penningvärde, fått både större skulder och högre räntor.

Sedan överlämnar också jag till kammaren att bedöma det sakliga innehållet i herr Hanssons replik.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen änyo upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 91 ja och 70 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från

kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammarerna:

nr 77, angående fångvårdsanstalt i Ulriksfors, m. m., och

nr 79, med förslag till lag om upphävande av 24 kap. 3 § kyrkolagen, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Herr talmannen meddelade, att herr Lindström, som vid kammarernas sammanträde den 30 januari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, den 12 februari åter intagit sin plats i kammarerna.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarernas ledamöter åtskildes här efter kl. 23.55.

In fidem
Gunnar Britth
